ดฺหฺมฺมะ
วารสารวิชาการธรรมทรรศน์
Dhammathas Academic Journal
ปีที่ 26 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม - กันยายน 2569)
Vol. 26 No. 3 (July - September 2026)

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ กำหนดเผยแพร่ปีละ 4 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม, ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน, ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน และฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในสาขาที่เกี่ยวกับด้านศิลปศาสตร์ ด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษาเชิงประยุกต์ ศึกษาศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ลักษณะของบทความที่จะนำลงตีพิมพ์ ได้แก่ บทความวิจัย (Research Article) บทความวิชาการ (Academic Article) และบทความปกิณกะ (Book Review) และให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

The Dhammathas Academic Journal is published four times a year, with the following issues: Issue 1 (January–March), Issue 2 (April–June), Issue 3 (July–September), and Issue 4 (October–December). The journal aims to promote and disseminate academic work in various fields, including liberal arts, Buddhism, philosophy, applied education, educational studies, political science, public administration, and interdisciplinary studies in humanities and social sciences. The types of articles considered for publication include: Research Articles, Academic Articles and Book Reviews.

การพิจารณาคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความที่ตีพิมพ์จะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind Peer Review)

ผู้นิพนธ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

Each article published in the Dhammathas Academic Journal undergoes a peer review process by at least two experts in the relevant field. The review process follows a double-blind peer review system, ensuring that reviewers do not know the identity or details of the authors, and vice versa. Articles must also receive approval from the editorial board before publication.

Authors must confirm that their submitted manuscript is intended exclusively for publication in the Dhamma Thassana Academic Journal. If the manuscript includes images or tables previously published in other works, the author must obtain permission from the copyright owner and submit the approval letter to the editorial board before the article is published.

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
อาคาร 100 ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)
เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
โทรศัพท์ 085-752-1693
http://www.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas
E-mail: sariga.saw@mcu.ac.th

ที่ปรึกษา

พระพรหมวัชรธีราจารย์, ศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Advisors

Prof. Dr. Phra Brahmavajarathiracha	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Phra Rajpattanavajarabundit	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Prof. Dr. Prayong Seanburan	Khon Kaen University
Prof. Dr. Watchara Ngamchitcharoen	Thammasat University
Asst. Prof. Dr. Pitch Pongsawat	Chulalongkorn University

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรมกุล

Editor

Assoc. Prof. Dr. Suraphon Promgun

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวสาริกา ไสวงาม

Editorial assistant

Miss. Sariga Sa-waingam

กองบรรณาธิการ

พระครูสุธีคัมภีรญาณ วิ., รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.กนกอร สมปราชญ์	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลย์สงคราม
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุดดาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพรรณ วงศ์พรพวัณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร แสงใส	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทน วัชรชิโนรส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Phrakhru Sudhikhambhirayan	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Prof. Dr. Kanokorn Somprach	Northeastern University
Assoc. Prof. Dr. Pasakorn Dokchan	Pibulsongkram Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Sanya Kenaphoom	Rajabhat Mahasarakham University
Assoc. Prof. Dr. Kathanyoo Kaewhanam	Kalasin University
Assoc. Prof. Dr. Aompol Buddasarn	Phranakhon Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Teerachoot Kerdkaew	Huachiew Chalermprakiet University
Assoc. Prof. Dr. Sanya Sasong	Chiang Mai Rajabhat University
Assoc. Prof. Dr. Theerapong Meethaisong	Mahasarakham University
Assoc. Prof. Dr. Vitthaya Thongdee	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Chakkapan Wongpornpavan	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Chanchai Hudsri	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Prayoon Saengsai	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Utain Watcharachinorot	Loei Rajabhat University

ผู้จัดการวารสาร (Journal Manager)

นางสาวมาริสา ไสวงาม / Miss. Marisa Sa-waingam

ออกแบบปก (Cover designed)

นางสาวสาริกา ไสวงาม / Miss. Sariga Sa-waingam

จัดรูปเล่ม (Content designed)

นางสาวสาริกา ไสวงาม / Miss. Sariga Sa-waingam

วารสารกำหนดการอ้างอิงแบบ APA (7th edition) เพื่อให้ผู้นิพนธ์ใช้เป็นรูปแบบในการเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (in-text citation) และการเขียนเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ (References) สำหรับเผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ (Peer Review)
ปีที่ 26 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม - กันยายน 2569)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

1. รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อานนท์ เมธีวรฉัตร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส ลีกา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. พระปลัดฮอนด้า วาทสทฺโท, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. อาจารย์ ดร.ยิ่งสรรค์ หาพา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. อาจารย์ ดร.กณสิทธิ์ จตุเทน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

1. ศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี มหณรงค์ชัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ภมรพรรณ์ ยุระยาตร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
5. รองศาสตราจารย์ ดร.มณฑิรา จารุเพ็ง	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด เชื้อสุวรรณทวี	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ปัฐมาภรณ์ พิมพ์ทอง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
8. รองศาสตราจารย์ ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
9. รองศาสตราจารย์ ดร.สุบิน ยุระรัช	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
10. รองศาสตราจารย์ ดร.อังคณา ตุงคะสมิต	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
11. รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ	วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
12. รองศาสตราจารย์ ดร.ธีร หฤทัยธนาสันติ์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
13. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
14. รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์	มหาวิทยาลัยบูรพา
15. รองศาสตราจารย์ ดร.สฎายุ ธีระวณิชตระกูล	มหาวิทยาลัยบูรพา
16. รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทราวดี มากมี	มหาวิทยาลัยบูรพา
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลลภา เฉลิมวงศาเวช	มหาวิทยาลัยรังสิต
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรเทพ จันทราอุกฤษฎ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ	มหาวิทยาลัยมหิดล
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกราช บุญเริง	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ (Peer Review)
ปีที่ 26 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม - กันยายน 2569)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ ไทยมา	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิระโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
23. พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
24. อาจารย์ ดร.อารีย์ บินประทาน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
25. อาจารย์ ดร.มนูญ สอนโพนงาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ 26 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2569) ฉบับนี้ มุ่งเผยแพร่ผลงานวิจัยและองค์ความรู้ทางวิชาการในสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา พระพุทธศาสนา และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง โดยให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้หลักวิชาการเพื่อสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคม ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ในฉบับนี้เป็นบทความวิจัยที่ผ่านกระบวนการพิจารณาคุณภาพทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่มีความหลากหลายของประเด็นการศึกษาและการวิจัย ตลอดจนความมุ่งมั่นในการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง

บทความวิจัยในวารสารฉบับนี้ครอบคลุมประเด็นสำคัญด้านการบริหารและการพัฒนาการศึกษา การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา การบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาสมรรถนะครู การประกันคุณภาพการศึกษา การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้สำคัญต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21

นอกจากนี้ ยังมีผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา และการพัฒนาสังคม การวิเคราะห์แนวคิดทางญาณวิทยาและนิติปรัชญา การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมและพุทธจริยธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตและการจัดการชุมชน การส่งเสริมสุขภาวะของพระสงฆ์ การพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนและเยาวชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนการสร้างกระบวนการสนทนาและการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม การบูรณาการองค์ความรู้ทางวิชาการกับบริบทของชุมชน วัฒนธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานวิจัยที่ได้รับการเผยแพร่ในวารสารฉบับนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้ที่มีคุณค่า สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า การพัฒนางานวิจัย การกำหนดนโยบาย ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานของนักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ทั้งนี้ ขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ร่วมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการของวารสารให้มีมาตรฐานและก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรมกุล)

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้
เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

บทความวิจัย : Research Article

- **การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสานและภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ**

  The Development of an Instructional Model of English for Communication Based on Blended Learning and English for Specific Purposes for Students at Thailand National Sports University

  วาสินี ทิพย์ศร, นารท ศรีละโพธิ์ และอุดมลักษม์ กูลศรีโรจน์
  Wasinee Tipsorn, Nart Srilapo and Udomluk Koolsriroj 1

- **แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร**

  Guidelines for Empowering Youth in Promoting Cultural Tourism Businesses in Bangkok

  บุษกร วัฒนบุตร และธุรกิจ สายบุปผา
  Busakorn Watthanabut and Turakit Saibuppha 13

- **สมรรถนะภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนการสอนของครู และคุณลักษณะผู้เรียนที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2**

  Administrators' Academic Leadership Competencies, Teachers' Instructional Leadership, and Learners' Characteristics Influencing Academic Excellence in Primary Schools under Chonburi Primary Educational Service Area Office 2

  เขมธมิกา เบ้าสุข และจันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์
  Khemthamika Baosook, Jantarat Phutiariyawat 29

- **การพัฒนากระบวนการนิเทศแบบบูรณาการ PAORE เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและยกระดับคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช**

  Development of the PAORE Integrated Supervision Process to Enhance Teachers' Competency in Educational Quality Assurance and Improve Student Quality under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat

  สุบรรณ์ เกราะแก้ว
  Suban Krohkeaw 45

- **รูปแบบสมการโครงสร้างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**

  Structural Equation Model Leadership of School Administrators Affecting high-Performance Organization of Secondary Educational Service Area in The Northeastern Region

  ปวีณา บุทธิจักร์, วาโร เพ็งสวัสดิ์ และเอกลักษณ์ เพียสา
  Paweena Buttijak, Waro Phengsawat and Aakkaluck Pheasa 61

- **รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการในกรุงเทพมหานคร**

  The Development Model of Primary School Administration toward Academic Excellence in Bangkok

  มนต์ชนก รื่นสุข และสมเกียรติ บุญรอด
  Monchanok Ruensuk, Somkeit Boonrawd 75

- **รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างยั่งยืนสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน**

  A Sustainable Leadership Development Model for Private School Administrators

  กฤตสรรพ มณีภาค, ชยากานต์ เรืองสุวรรณ และปองภพ ภูจอมจิตร
  Kritasup Maneephak, Chayakan Ruangsuwan and Pongphop Phoojomjit 89

- **รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด**

  A Causal Relationship Model of Factors Affecting the Effectiveness of Academic Administration in Schools under the Primary Educational Service Area Offices in Roi Et Province

  พลวัตร พัฒนิบูลย์, พระเมธีวัชราภรณ์ (ลิขิต ปญฺญาธโร) และบรรจง ลาวะลี
  Pollawat Patnibool, Phra Metheewatcharaphon (Likhit Panyatharo), and Banjong Lawalee 99

- **การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**

  Development of Indicators for Teachers' Active Learning Management Competency in Schools under Primary Educational Service Area Offices in Northeastern Thailand

  รัชนีวรรณ ศิริพันธุ์, เอกลักษณ์ เพียสา และบุญมี ก่อบุญ
  Ratchaneewan Siripan, Akkaluck Pheasa and Boonmee Koboon 117

- **การสังเคราะห์งานวิจัยด้านการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์อภิมาน**

  A Synthesis of Research on Educational Quality Assurance Using Content Analysis and Meta-Analysis

  อภิสรรค์ ภาชนะวรรณ
  Apison Pachanavon 131

- **การพัฒนาเครื่องมือประเมินสุขภาวะทางจิตของครู: การวิเคราะห์คุณสมบัติทางจิตมิติ**

  Development of a Teacher Psychological Well-Being Assessment Tool: A Psychometric Analysis

  กานต์ภท ปาลี, ณัฐพล แจ้งอักษร
  Kanphot Palee, Natthapol Jaengaksorn 145

- **การวิเคราะห์ทฤษฎีประสบการณ์นิยมในมุมมองปรัชญาพระพุทธศาสนาเถรวาท**

  An Analysis of Empiricist Theory from the Perspective of Theravāda Buddhist Philosophy

  พระวันดี เขมจิตฺโต (เค้าดี) และจรัส ลีกา
  Phra Wandee Khemajitto (Khaodee) and Jaras Leeka 157

- **การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่องปรัชญาการศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์**

  Development of Self-Study E-learning Courseware on Educational Philosophy for Graduate Students in Faculty of Education

  เอกภูมิ เจียมวิทยานุกูล
  Ekapum Jiemwittayanukul 167

- **การวิเคราะห์นิติปรัชญากฎหมายธรรมชาติในแนวคิดของนักบุญโทมัส อไควนัส**

  An Analysis of Natural Law Jurisprudence in the Thought of Saint Thomas Aquinas

  พรระวี หมื่นสุข, จักรพรรณ วงศ์พรพวัณ และจรัส ลีกา
  Phornravi Muensuk, Chakkapan Wongpornpavan and Jaras Leeka 179

- **การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช**

  The Development of a Strategic Leadership Model for School Administrators in Managing Proactive Learning of Teachers Under the Nakhon Si Thammarat Secondary Educational Service Office

  สิรินภา ถ้ำแก้ว , อรรครา ธรรมาธิกุล และวีระยุทธ ชาตะกาญจน์
  Sirinapa Tamkaew, Akkara Thammathikun and Weerayut Chatakan 187

- **การศึกษาวิเคราะห์นิติปรัชญากฎหมายธรรมชาติในแนวคิดของจอห์น ล็อค**

  An Analytical Study of Natural Law Legal Philosophy in John Locke's Thought

  วสันต์ ชูชัย, สุวิน ทองปั้น และจักรพรรณ วงศ์พรพวัณ
  Vason Choochai, Suwin Thongpan and Chakkapan Wongpornpavan 199

- **การบูรณาการพุทธจริยธรรมเพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น**

  Integrating Buddhist Ethics for Waste Management in Thung Pong Subdistrict Community, Ubonrattana District, Khon Kaen Province

  พระมนชัย ถาวโร (ยางแวง), พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย พังหมื่นไว) และจรัส ลีกา
  Phra Monchai Thāvaro (Yangwaeng), Phrakhru Bhavanabodhikun (Somchai Phangmuenwai) and Jaras Leeka 211

- **การพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน**

  Development of Community Capital Potential for Creative Tourism in Mae La Noi District, Mae Hong Son Province

  รภัสสรณ์ คงธนจารุอนันต์, วินิจ ผาเจริญ และสุพจน์ คำมะนิด
  Raphassorn Kongtanajaruanun, Winit Pharcharuen and Supot Kammanid 225

- **การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดความรุนแรงจากอิทธิพลของสื่อและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่**

  The Application of Buddhist Principles to Reduce Media-Induced Violence for the Peaceful Coexistence of Modern Adolescents

  พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า
  Pornpimol Pochailar 241

- **รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน**

  A Model for Proactive Leadership Development of School Administrators in Small Schools under the Office of the Basic Education Commission

  ปวีณา วรกำพล, จักรกฤษณ์ โพดาพล และพระครูปลัดจักรพล สิริธโร
  Paweena Worakumpon, Chakgrit Podapol and Phrakrupalad Jakkapol Siritharo 257

- **รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมนวัตกรรมการศึกษาของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4**

  The Development Model of Creative Leadership for School Administrators in Promoting Teachers' Educational Innovation under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 4

  คนึงนิตย์ สุขขาว, ชูศักดิ์ เอกเพชร และพณกฤษ บุญพบ
  Khanuengnit Sukkhaw, Chusak Ekapetch and Phanagrid Boonpob 271

- **แรงจูงใจจากการส่งเสริม ความรู้ ทัศนคติ และความตั้งใจเชิงพฤติกรรมเกี่ยวกับการบริจาคโลหิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร**

  Promotion Motivation, Knowledge, Attitudes, and Behavioral Intentions Regarding Blood Donation Among the Population in Bangkok Metropolitan

  กชกร สุขทรัพย์ และสืบพงศ์ สุขสม
  Kotchakorn Suksap and Suebpong Suksom 287

- **รูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด**

  A Development Model for Digital-Era School Administration for School Administrators under the Secondary Educational Service Area Office Roi Et

  สุภิญญา พันธ์ยางน้อย, ปองภพ ภูจอมจิตร และกฤษกนก ดวงชาทม
  Supinya Punyangnoi, Pongphop Phoojomjit and Kritkanok Duangchatom 297

- **การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1**

  The Development of Academic Administration Model in the 21st Century Towards Educational Institution Excellence under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1

  วรรณวนัช ราชรักษ์, นพรัตน์ ชัยเรือง และชูศักดิ์ เอกเพชร
  Wanwanat Ratcharak, Nopparat Chairueang and Chusak Ekkaphet 309

- **การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 เรื่องแรงและการเคลื่อนที่ โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงานบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**

  Development of Science Process Skills and Learning Achievement of First-Year Vocational Certificate Students on the Unit of Force and Motion by Using Project-Based Learning Integrated with Philosophy of Sufficiency Economy

  นิกร น้อยตะริ, อรุณรัตน์ คำแหงพล, หรรษกร วรรธนะสาร และสกลรัตน์ สวัสดิ์มูล
  Nikorn Noitari, Arunrat Khamhaengpol, Hassakorn Wattanasarn and Sakolrat Sawatmool 325

- **รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ**

  A Development Model for Participatory Academic Administration of the Phrapariyattidhamma Schools, General Education Division, Region 10, under the National Office of Buddhism

  พระครูจันทธรรมานุวัตร (มะลิ โคตรแสง), ปองภพ ภูจอมจิตร และชยากานต์ เรืองสุวรรณ
  Phrakhru Chanthathammanuwat (Mali Khotsang) and Pongphop Phoojomjit, Chayakan Ruangsuwan 341

- **ภาวะผู้นำของพระสงฆ์และการจัดการสุขภาพพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร**

  The Leader of Monks and Health Management of the Monk in Phichit Province

  พระครูวิบูลสิทธิการ (สัมฤทธิ์ อาภาโส), ศรชัย ท้าวมิตร และโชติ บดีรัฐ
  Phrakhru Wibunsitthikan (Samrit Apaso), Sornchai Taomitr and Chot Bodeerat 357

- **การสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี**

  Constructing the Meditation Course of EEC

  มนตรี วิวาห์สุข
  Montree Wiwasukh 369

■ **การพัฒนารูปแบบชุมชนสุนทรียสนทนาตามแนวคิดของโบห์มในบริบทการศึกษาไทย**

Development of a Bohmian Dialogue Community Model for Thai Educational Contexts

อนุชา กอนพ่วง และพิทยา แสงสว่าง
Anucha Kornpuang and Phitthaya Saengsawang 387

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ 409

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ 410

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ*

The Development of an Instructional Model of English for Communication Based on Blended Learning and English for Specific Purposes for Students at Thailand National Sports University

วาสินี ทิพย์ศร, นารท ศรีละโพธิ์ และอุดมลักษม์ กูลศิริโรจน์
Wasinee Tipsorn, Nart Srilapo and Udomluk Koolsriroj
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย
Kasetsart University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: ts.wasinee@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้รูปแบบ และศึกษาพัฒนาการด้านการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรูปแบบ การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ดำเนินการ 2 ระยะ ได้แก่ การพัฒนารูปแบบ และการศึกษาผลการใช้รูปแบบ ประชากร ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตกรุงเทพ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ภาคปลาย ปีการศึกษา 2567 จำนวน 180 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 38 คน ได้มาด้วยการสุ่มแบบกลุ่ม ประกอบด้วยนักศึกษาสาขาพลศึกษา 23 คน และสาขาวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกาย 15 คน เครื่องมือ

*ได้รับบทความ: 4 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 7 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 26 กันยายน 2569
Received: July 4, 2025; Revised: September 7, 2026; Accepted: September 26, 2026

ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนในรูปแบบคู่ขนาน แบบประเมินทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร 4 ทักษะ และแบบสอบถามความพึงพอใจ แผนการจัดการเรียนรู้ได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 9 ท่าน มีค่าเฉลี่ย 4.89 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.25 ส่วนเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน และค่าพัฒนาการสัมพัทธ์

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยหลักการ 6 ประการ และขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้น ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นฝึกฝน ขั้นนำไปใช้ และขั้นประเมินผล

2. คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้รูปแบบของนักศึกษาทั้งสองสาขาสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าพัฒนาการสัมพัทธ์เฉลี่ยอยู่ในระดับสูง

3. ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ บทบาทของผู้สอน ใบงานกิจกรรม แบบทดสอบ สื่อการเรียนรู้ และขั้นตอนกิจกรรม

คำสำคัญ: ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร; การเรียนรู้แบบผสมผสาน; ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ

Abstract

This research aimed to: This research aimed to: (1) develop an English communication instructional model based on blended learning and English for Specific Purposes (ESP) for students at Thailand National Sports University; (2) compare students' learning achievement before and after the implementation of the model and examine their development in English communication skills; and (3) investigate students' satisfaction with the model. This study employed a Research and Development (R&D) approach consisting of two phases: model development and evaluation of the model's implementation. The population consisted of 180 first-year students at Thailand National Sports University, Bangkok Campus, who were enrolled in the English for Communication course in the second semester of the 2024 academic year. The sample comprised 38 students selected through cluster sampling, including 23 students from the Physical Education program and 15 students from the Sports Science and Exercise program. The research instruments included lesson plans, parallel-form pre-test and post-test achievement tests, an assessment of four English communication skills, and a student satisfaction questionnaire. The lesson plans were evaluated by nine experts, with a mean score of 4.89 and a standard deviation of

0.25, while the data collection instruments had an Index of Item-Objective Congruence (IOC) value of 1.00. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, a paired-samples t-test, and relative gain scores.

The findings revealed that:

1. The developed instructional model consisted of six principles and four instructional stages: Preparation, Practice, Application, and Assessment.

2. The mean post-test achievement scores of students in both programs were significantly higher than their mean pre-test scores at the .05 level, and their average relative gain scores were at a high level.

3. Students' satisfaction with the instructional model was at the highest level, particularly regarding the teacher's role, activity worksheets, assessment tests, learning materials, and instructional procedures.

Keywords: English for Communication; Blended Learning; English for Specific Purposes

1. บทนำ

ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อการเรียน การดำเนินชีวิต และการทำงาน โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาที่ผู้เรียนต้องใช้ภาษาอังกฤษทั้งในการเข้าถึงองค์ความรู้และการสื่อสารในบริบทที่หลากหลาย (สมบัติ คชสิทธิ์, จันทนี อินทรสูต, และธนกร สุวรรณพฤฒิ, 2560, หน้า 175-186) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะด้านภาษาของผู้เรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ขณะที่ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ. 2567 กำหนดแนวทางยกระดับมาตรฐานภาษาอังกฤษในสถาบันอุดมศึกษา โดยกำหนดเป้าหมายความสามารถทางภาษาอังกฤษของผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาไว้ที่ระดับ B2 ตามกรอบ CEFR (ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา, 2567)

สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ภาษาอังกฤษมีความเกี่ยวข้องกับทั้งการเรียนและกิจกรรมด้านกีฬา นักศึกษาอาจต้องใช้ภาษาอังกฤษในช่วงการเก็บตัวฝึกซ้อม การเข้าร่วมการแข่งขัน และการจัดการแข่งขันกีฬา การพัฒนาความสามารถทางภาษาของผู้เรียนกลุ่มนี้จึงควรครอบคลุมทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน โดยเชื่อมการเรียนรู้กับสถานการณ์ที่ผู้เรียนมีโอกาสพบในบริบทด้านกีฬาผลการทดสอบ TNSU English Test เพื่อสำเร็จการศึกษาของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตกรุงเทพ ในปีการศึกษา 2567 พบว่านักศึกษายังไม่สามารถสอบผ่านระดับ B2 ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ แม้ว่าจะมีการจัดรายวิชาภาษาอังกฤษในหลักสูตรแล้วก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่าการพัฒนาความสามารถด้าน

ภาษาอังกฤษของนักศึกษายังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพิจารณา โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกใช้ภาษาอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กับบริบทที่นำภาษาไปใช้จริง ลักษณะการเรียนของนักศึกษาด้านกีฬายังต้องจัดสรรเวลาระหว่างการเรียน การฝึกซ้อม และการแข่งขัน การจัดการเรียนรู้ที่จำกัดเฉพาะเวลาในชั้นเรียนจึงอาจไม่สอดคล้องกับวิถีการเรียนของผู้เรียนกลุ่มนี้ การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning: BL) เป็นแนวทางที่เชื่อมการเรียนในชั้นเรียนกับการเรียนออนไลน์ ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหา ฝึกฝน และทบทวนบทเรียนได้อย่างยืดหยุ่นทั้งด้านเวลาและสถานที่ การใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนยังช่วยเพิ่มโอกาสในการฝึกทักษะนอกชั้นเรียน (Liu & Li, 2024, pp. 351-366)

เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนภาษาอังกฤษควรสัมพันธ์กับความต้องการของผู้เรียนด้วย แนวคิดการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ (English for Specific Purposes: ESP) ให้ความสำคัญกับการกำหนดเนื้อหา ภาษา และกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการใช้ภาษาของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม (Basturkmen, 2020; Hyland, 2022, pp. 202-220) สำหรับนักศึกษาด้านกีฬา การใช้สถานการณ์เกี่ยวกับการฝึกซ้อม การแข่งขัน และการจัดกิจกรรมกีฬาเป็นบริบทในการเรียน ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับการนำไปใช้จริง งานของ Đorić (2020, pp. 103-108) และ Shih (2017, pp. 15-30) แสดงให้เห็นการนำแนวคิด ESP ไปใช้ในการจัดการเรียนภาษาอังกฤษสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ จึงนำแนวคิดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้แบบผสมผสาน และภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะมาใช้ร่วมกัน ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเป็นฐานในการกำหนดทักษะที่ต้องการพัฒนา การเรียนรู้แบบผสมผสานใช้ในการจัดกิจกรรมทั้งในชั้นเรียนและออนไลน์ ส่วน ESP ใช้กำหนดเนื้อหาและสถานการณ์ให้สัมพันธ์กับบริบทด้านกีฬา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน และระยะที่ 2 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอน

ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 1) การศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้แบบผสมผสาน และภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ เพื่อนำมาใช้กำหนดหลักการและขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน 2) การร่างรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยนำผลการสังเคราะห์แนวคิดทั้ง 3 แนวคิดมาจัดทำร่างรูปแบบ โดยกำหนดหลักการและขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ จากนั้นเสนอร่างรูปแบบต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเพื่อประเมินความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะ ก่อนนำผลการประเมินมาปรับปรุงรูปแบบ 3) การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ (1) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ซึ่งออกแบบตามหลักการและขั้นตอนของรูปแบบ เนื้อหาที่ใช้สัมพันธ์กับบริบทด้านกีฬาที่ผู้เรียนอาจพบในการเก็บตัวฝึกซ้อม การเข้าร่วมการแข่งขัน และการจัดการแข่งขันกีฬา และ (2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย (1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนในรูปแบบคู่ขนาน ครอบคลุมทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน (2) แบบประเมินทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร 4 ทักษะ ใช้ประเมินผลงานของผู้เรียนระหว่างการจัดกิจกรรมตามเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริก และ (3) แบบสอบถามความพึงพอใจแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ พร้อมส่วนสำหรับแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม และ 4) การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบและเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 ท่าน มีค่าเฉลี่ย 4.89 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.25 อยู่ในระดับสูงมาก แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และแบบสอบถามความพึงพอใจได้รับการตรวจสอบความสอดคล้องกับจุดประสงค์การวัด มีค่า IOC เท่ากับ 1.00

ระยะที่ 2 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้เบื้องต้น (try-out) เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและปรับปรุงก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นศึกษาผลที่เกิดขึ้นในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พัฒนาการด้านการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และความพึงพอใจของผู้เรียน ดังนี้ 1) ประชากร ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตกรุงเทพ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ภาคปลาย ปีการศึกษา 2567 จำนวน 180 คน 2) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 38 คน จาก 2 คณะ ได้แก่ คณะศึกษาศาสตร์ สาขาพลศึกษา และคณะวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ สาขาวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกาย ได้มาด้วยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เนื่องจากแต่ละคณะมีกลุ่มเรียนหลายกลุ่ม ผู้วิจัย

สุ่มเลือกคณะละ 1 กลุ่มเรียนด้วยวิธีจับฉลากรายชื่อกลุ่มเรียนอย่างเป็นอิสระ ผลการสุ่มได้กลุ่มเรียนจากคณะศึกษาศาสตร์จำนวน 23 คน และคณะวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพจำนวน 15 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง 38 คน 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเริ่มจากการเตรียมเครื่องมือ ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) จัดการเรียนการสอนตามแผนพร้อมประเมินทักษะระหว่างกิจกรรม ทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบคู่ขนาน ให้ผู้เรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ และรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ผล และ 4) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังด้วยการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน (paired samples t-test) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และวิเคราะห์พัฒนาการด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้วยค่าพัฒนาการสัมพัทธ์

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนภาษาอังกฤษ เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยหลักการ 6 ประการ ได้แก่ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ ผลลัพธ์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม และเครื่องมือให้สัมพันธ์กับบริบทของผู้เรียน 2) การจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนและให้ผู้สอนทำหน้าที่สนับสนุน 3) การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนและออนไลน์ในสัดส่วน 50:50 4) การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้และฝึกทักษะภาษา 5) การฝึกใช้ภาษาอังกฤษผ่านสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับบริบทของผู้เรียน และ 6) การวัดและประเมินผลตามวัตถุประสงค์และพัฒนาการของผู้เรียน ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้มี 4 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ ผู้สอนชี้แจงวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และการประเมิน พร้อมเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนเริ่มกิจกรรม 2) ขั้นฝึกฝน ผู้เรียนฝึกทักษะภาษาอังกฤษผ่านสถานการณ์ต่างๆ ร่วมกับการเรียนรู้คำศัพท์และไวยากรณ์ที่จำเป็น โดยใช้กิจกรรมทั้งในชั้นเรียนและออนไลน์ 3) ขั้นนำไปใช้ ผู้เรียนนำความรู้และทักษะที่ฝึกไปใช้ในการสื่อสารผ่านกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่กำหนด และ 4) ขั้นประเมินผล ผู้สอนประเมินผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์และติดตามพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ นักศึกษาสาขาพลศึกษามีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน 44.61 คะแนน และหลังเรียน 83.00 คะแนน คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = -28.326$, $p < .001$)นักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกายมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน 40.60 คะแนน และหลังเรียน 84.87 คะแนน คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = -44.267$, $p < .001$) ค่าพัฒนาการสัมพัทธ์

ของนักศึกษาสาขาพลศึกษาเฉลี่ยร้อยละ 55.21 อยู่ในระดับสูง ส่วนนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกายมีค่าพัฒนาการสัมพัทธ์เฉลี่ยร้อยละ 60.53 อยู่ในระดับสูง

3. ผลการประเมินความพึงพอใจ ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ บทบาทของผู้สอน ($\bar{X}$ = 4.80) ใบงานกิจกรรม ($\bar{X}$ = 4.78) แบบทดสอบ ($\bar{X}$ = 4.71) สื่อการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.71) และขั้นตอนกิจกรรม ($\bar{X}$ = 4.69) ข้อเสนอแนะจากผู้เรียนยังสะท้อนความพึงพอใจในด้านความเข้าใจง่าย ความยืดหยุ่นของกิจกรรม และความเหมาะสมของเนื้อหา อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนยังได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในด้านการเพิ่มสื่อภาษาไทยเพื่อช่วยอธิบายเนื้อหาที่ยาก และการจัดทำสื่อวิดีโอเพื่อใช้ทบทวนความรู้เพิ่มเติม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนภาษาอังกฤษ เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยหลักการ 6 ประการและขั้นตอนการเรียนรู้ 4 ขั้น ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นฝึกฝน ขั้นนำไปใช้ และขั้นประเมินผล การจัดลำดับดังกล่าวทำให้วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และการประเมินมีความต่อเนื่อง ผู้เรียนเริ่มจากการทำความเข้าใจเป้าหมายและเตรียมความพร้อม จากนั้นฝึกใช้ภาษา นำสิ่งที่เรียนไปใช้ในสถานการณ์ที่กำหนด และได้รับการประเมินตามผลลัพธ์การเรียนรู้ ลักษณะของรูปแบบสอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce and Weil (2000) ซึ่งให้ความสำคัญกับองค์ประกอบและกระบวนการของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งมีลักษณะใกล้เคียงกับ CALLA (Cruz Bernal, 2023, pp. 1-32) และ B-SLIM (มยุรี สวัสดิ์เมือง และคณะ, 2567, หน้า 16-31) ที่จัดกิจกรรมการเรียนภาษาเป็นลำดับขั้น การนำ BL มาใช้ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกภาษาเพิ่มเติมจากกิจกรรมในชั้นเรียน ความยืดหยุ่นด้านเวลาและสถานที่มีความเหมาะสมกับนักศึกษาด้านกีฬาที่ต้องแบ่งเวลาให้กับการฝึกซ้อมและการแข่งขัน การเรียนผ่านช่องทางออนไลน์ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทบทวนและจัดการการเรียนของตนเอง ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดการกำกับตนเองในการเรียนรู้ (Panadero & Järvelä, 2021, pp. 1639-1662) และการนำ ESP มาใช้ช่วยให้เนื้อหาและสถานการณ์ที่ใช้ในการเรียนสัมพันธ์กับบริบทด้านกีฬา ผู้เรียนจึงได้ฝึกภาษาในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการเรียนและกิจกรรมของตน ลักษณะนี้สอดคล้องกับ Basturkmen (2020) และ Hyland (2022) ที่ให้ความสำคัญกับการเลือกเนื้อหาและกิจกรรมตามความต้องการในการใช้ภาษาของผู้เรียน

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการใช้รูปแบบคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของนักศึกษาทั้งสองสาขาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และค่าพัฒนาการสัมพัทธ์เฉลี่ยอยู่ในระดับสูง

ผลที่พบอาจเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนฝึกภาษาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ฝึกฝน และนำไปใช้ รวมทั้งมีโอกาสเรียนและทบทวนผ่านกิจกรรมออนไลน์ ผลการศึกษาสอดคล้องกับศิรินยา พิพัฒน์ศรีสวัสดิ์ (2567, หน้า 276-291) ซึ่งศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ส่วนการใช้เนื้อหาเฉพาะด้านกีฬาสอดคล้องกับ Đorić (2020) และ I-Hsin (2012, หน้า 117-146) ซึ่งศึกษาการเรียนภาษาอังกฤษของผู้เรียนด้านกีฬา

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ บทบาทของผู้สอน ใบงานกิจกรรม แบบทดสอบ สื่อการเรียนรู้ และขั้นตอนกิจกรรม ผลดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องกับลักษณะกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและฝึกใช้ภาษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการเลือกสถานการณ์ให้สัมพันธ์กับบริบทด้านกีฬา ผลการศึกษาสอดคล้องกับนิศราภรณ์ ชาติโสม, ทัศนี วรรณทอง และพลธาวิน วัชรทรธำรงค์ (2566, หน้า 117-129) ซึ่งใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกแบบผสมผสานในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ และ Kashef, Khorasani, & Zahabi (2014, pp. 859-863) ซึ่งศึกษาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนและทัศนคติต่อการเรียนภาษาอังกฤษ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรศึกษาขั้นตอนการจัดกิจกรรมอย่างชัดเจนทั้งเป้าหมาย วิธีการ และระยะเวลา

1.2 ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในทุกกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ ที่ครอบคลุมทักษะทั้ง 4 ด้านอย่างต่อเนื่อง

1.3 ควรประเมินความพร้อมด้านเทคโนโลยีและทักษะการใช้โปรแกรมก่อนเริ่มกิจกรรม

2. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรพัฒนารูปแบบให้เชื่อมโยงกับกรอบ CEFR เพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนภาษาอังกฤษในระดับสากล

2.2 ควรออกแบบกิจกรรมที่บูรณาการเนื้อหาข้ามศาสตร์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ

2.3 ควรวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะภาษาเฉพาะด้าน โดยเน้นทักษะที่ยังเป็นจุดอ่อน เช่น การอ่านผ่านรูปแบบการสอนหรือนวัตกรรมที่เหมาะกับผู้เรียน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารที่ผสานแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (BL) กับการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อ

วัตถุประสงค์เฉพาะ (ESP) สำหรับนักศึกษาสายกีฬา ซึ่งเป็นบริบทเฉพาะที่ยังไม่เคยมีการศึกษาในลักษณะนี้มาก่อน ซึ่งรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้างชัดเจน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการ ฝึกฝน นำไปใช้ และประเมินผล โดยใช้เนื้อหาภาษาอังกฤษเฉพาะทางร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นและเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงของผู้เรียน องค์ความรู้ที่ได้ช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษทั้ง 4 ด้านอย่างรอบด้าน เช่น เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีพัฒนาการทางการเรียนที่ดีขึ้น และมีแรงจูงใจในการเรียน อีกทั้งยังสร้างความเข้าใจในภาษาเพื่อการสื่อสารในบริบทอาชีพ นอกจากนี้ ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มผู้เรียนเฉพาะทางอื่นๆ ที่มีข้อจำกัดด้านเวลา หรือมีเป้าหมายการใช้ภาษาในวิชาชีพและสามารถต่อยอดสู่การออกแบบหลักสูตรหรือกิจกรรมเชิงบริบทได้อย่างหลากหลาย ดังนั้น องค์ความรู้ที่ได้รับจึงเป็นแนวทางใหม่ในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงจากการสอนทั่วไป สู่การพัฒนาสมรรถนะการใช้ภาษาเพื่อการทำงานจริงในระดับนานาชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ดังภาพที่แสดงความรู้ที่ได้รับ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

นิศราภรณ์ ชาติโสม, ทัศนี วรรณทอง และพลธาวิน วัชรทรธำรงค์. (2566). การพัฒนาทักษะการฟังและพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกแบบผสมผสาน. *ครุศาสตร์สาร*, 17(2), 117-129.

ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา. (2567). *ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษา เรื่อง แนวทางนโยบายการยกระดับมาตรฐานภาษาอังกฤษในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2567*. เข้าถึงได้จาก https://www.ops.go.th/en/ches-downloads/edustandard/item/9625-2567

มยุรี สวัสดิ์เมือง, ขวัญฤทัย บุญยะเสนา, สุจิรา ไชยกุสินธุ์, สุวีณา รุ่งโรจน์รัตนากร, Peter Ajonghakoh Foabeh และสุนทรา เฟื่องฟุ้ง. (2567). การเรียนการสอนภาษาอังกฤษแบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและการฝึกปฏิบัติจริง สำหรับนักศึกษาสายวิทยาศาสตร์. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มทร.สุวรรณภูมิ*, 8(3), 16-31.

ศิรินยา พิพัฒน์ศรีสวัสดิ์. (2567). การพัฒนารูปแบบวิทยาการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานตามทฤษฎีความรู้ในเนื้อหา ผนวกวิธีสอนและเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาความสามารถทางการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในสถาบันการศึกษาเอกชน. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 16(1), 276-291.

สมบัติ คชสิทธิ์, จันทนี อินทรสูต, และธนกร สุวรรณพฤฒิ. (2560). การจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้กับผู้เรียนยุค Thailand 4.0. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 7(2), 175-186.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

Basturkmen, H. (2020). *Developing courses in English for specific purposes*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Cruz Bernal, D. A. (2023). Analyzing ads under CALLA in an EFL classroom: A case study with middle school students in Colombia. *Enletawa Journal*, 16(1), 1-32.

Đorić, V. (2020). The model of English language learning of the sport students. *TIMS Acta,* 14, 103-108.

Hyland, K. (2022). English for Specific Purposes: What is it and where is it taking us? *ESP Today*, 10(2), 202-220.

I-Hsin, K. (2012). The effect of ESP materials on college athlete students' English learning motivation. *Hwa Kang English Journal*, 18(1), 117-146.

Joyce, B., & Weil, M. (2000). *Models of teaching*. (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Kashef, S. H., Khorasani, R., & Zahabi, A. (2014). Investigating the effect of a learning-centered instruction on non-English major students' attitudes toward English course. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 98, 859-863. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.03.492

Lui, Z. & Li, C. (2024). An Integrating of Blended Learning Based on Superstar in Table Tennis General Course for Sports Majors. *International Journal of Sociologies and Anthropologies Science Reviews*, 4(4), 351-366.

Panadero, E., & Järvelä, S. (2021). The effects of self-regulated learning on academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review,* 33(4), 1639-1662.

Shih, R. (2017). The effect of English for specific purposes (ESP) learning–language lab versus mobile-assisted learning. *International Journal of Distance Education Technologies*, 15(3), 15-30.

แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร*

Guidelines for Empowering Youth in Promoting Cultural Tourism Businesses in Bangkok

บุษกร วัฒนบุตร และธุรกิจ สายบุปผา
Busakorn Watthanabut and Turakit Saibuppha
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย
North Bangkok University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: busaaiey2516@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะและรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร 2) ศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร และ 3) เสนอแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือการวิจัย ใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) คณาจารย์สาขาวิชาการท่องเที่ยว 2) มัคคุเทศก์ 3) นักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว และ 4) นักท่องเที่ยว จำนวน 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาลักษณะและข้อสรุปร่วม

ผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร เน้นการสร้างประสบการณ์เรียนรู้เชิงลึกและการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ย่านดั้งเดิม เช่น การเรียนรู้หัตถกรรม การแต่งกายพื้นเมือง การรับประทานอาหารท้องถิ่น และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตกับชุมชน

2. กระบวนการพัฒนาศักยภาพเยาวชนเป็นกระบวนการเชิงระบบที่ครอบคลุม 4 ขั้นตอน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ปัจจัยนำออก และผลลัพธ์ โดยเน้นการหล่อหลอมความรู้ ทักษะ ความสามารถ และทัศนคติ ผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในพื้นที่จริง ผลลัพธ์สำคัญคือเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจใน

*ได้รับบทความ: 8 มกราคม 2569; แก้ไขบทความ: 16 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 21 กันยายน 2569
Received: January 8, 2026; Revised: September 16, 2026; Accepted: September 21, 2026

อัตลักษณ์ท้องถิ่น มีทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศและการบริหารจัดการกลุ่มนักท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับระบบเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3. แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชน มุ่งเน้นการบูรณาการมิติขีดความสามารถรายบุคคลเข้ากับการขับเคลื่อนระบบนิเวศการท่องเที่ยว 5 ด้าน เพื่อเติมเต็มห่วงโซ่อุปทาน ในฐานะผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนรุ่นใหม่และผู้สร้างสรรค์คอนเทนต์ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยชี้ว่า ความสำเร็จเกิดจากการบูรณาการปัจจัย 5 มิติ ได้แก่ บุคลากร กระบวนการ สภาพแวดล้อม นโยบาย และเทคโนโลยี โดยมีนโยบายเป็นจุดคอขวดที่ต้องได้รับการปลดล็อก และมีเทคโนโลยีเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาสำคัญ ผ่านการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มจัดการข้อมูล การพัฒนาแอปพลิเคชันนำเที่ยวเสมือนจริง และสื่อดิจิทัลเพื่อการสื่อความหมาย เพื่อขับเคลื่อนธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; การพัฒนาศักยภาพเยาวชน; เยาวชน; กรุงเทพมหานคร

Abstract

This research aims to: 1) study the characteristics and patterns of cultural tourism in Bangkok; 2) examine the process of youth potential development in promoting cultural tourism businesses in Bangkok; and 3) propose guidelines for enhancing youth potential to support cultural tourism businesses in Bangkok. This study employed a qualitative research methodology. Data were collected using a semi-structured in-depth interview tool with 18 key informants, categorized into four main groups: 1) tourism faculty members, 2) tour guides, 3) tourism students and 4) tourists. Data were analyzed using thematic analysis to identify common characteristics and conclusions.

The research findings revealed that:

1. The characteristics and patterns of cultural tourism in Bangkok emphasize creating in-depth learning experiences and active tourist participation through activities reflecting traditional neighborhood identity, such as learning local crafts, wearing traditional attire, tasting local cuisine, and exchanging lifestyle experiences with the community.

2. The youth potential development is a systemic process encompassing four stages: inputs, processes, outputs, and outcomes. It focuses on cultivating knowledge, skills, abilities, and attitudes (KSAA) through on-site experiential learning. Key outcomes include youth developing pride in local identity, gaining foreign language communication and tourist group management skills, and sustainably linking tourism with the community

economic system.

3. The guidelines for enhancing youth potential focus on integrating individual capacity dimensions with driving the 5As tourism ecosystem to fulfill the supply chain as new-generation community enterprise entrepreneurs and content creators. The new body of knowledge indicates that success stems from integrating five-dimensional factors: personnel, development process, environment, policy, and technology. Policy acts as the primary bottleneck needing structural unlocking, while technology serves as a vital catalyst through the application of data management platforms, virtual tour applications, and digital media for interpretation to drive cultural tourism businesses in Bangkok efficiently and sustainably.

Keywords: Cultural Tourism; Youth Capacity Development; Youth; Bangkok

1. บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ซึ่งในปี พ.ศ. 2562 สามารถสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติสูงเป็นอันดับ 4 ของโลก และมีสัดส่วนด้านการท่องเที่ยว สูงถึงร้อยละ 17.79 ของ GDP ทั้งประเทศ แม้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570) จะมุ่งเน้นการเติบโตอย่างยั่งยืน แต่การดำเนินงานที่ผ่านมายังประสบความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะการขาดความเฉพาะเจาะจงในยุทธศาสตร์และการบูรณาการระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบกับผลกระทบจากโรคอุบัติใหม่ ทำให้ตัวชี้วัดส่วนใหญ่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย การพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะหลังจึงมุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม ไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นคุณค่าและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างความยั่งยืนในทุกมิติ (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2566)

กรุงเทพมหานครถือเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและจุดหมายปลายทางระดับโลก โดยได้รับการจัดอันดับให้เป็นเมืองที่มีนักท่องเที่ยวมาเยือนมากที่สุดในโลก ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติกว่า 22.78 ล้านคนต่อปี (Mastercard Global Destination Cities Index, 2023) และสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยวกว่า 5.7 แสนล้านบาท ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 30 ของรายได้การท่องเที่ยวรวมของประเทศไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567)

ถึงแม้ว่ากรุงเทพมหานครจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลกที่มีผู้มาเยือนกว่า 56 ล้านคนต่อปี (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) แต่ในเชิงยุทธศาสตร์ยังคงพบช่องว่างสำคัญด้านการพัฒนา

บุคลากร โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ซึ่งจากการสำรวจอุปสงค์และอุปทานแรงงานพบว่า สถานประกอบการส่วนใหญ่ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะเฉพาะทาง ทั้งด้านความเข้าใจบริบทวัฒนธรรม การสื่อสาร และเทคโนโลยี ส่งผลให้เยาวชนยังมีสัดส่วนการเป็นผู้ประกอบการหรือบุคลากรหลักในระบบนิเวศการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมค่อนข้างต่ำ (กระทรวงแรงงาน, 2566) ดังนั้น การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพเยาวชนอย่างเป็นระบบจึงเป็นประเด็นเร่งด่วน เพื่อยกระดับเยาวชนให้เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจการท่องเที่ยวในอนาคตได้

องค์ประกอบหลักตามแนวคิด 4Hs ได้แก่ มรดก (Heritage) ประวัติศาสตร์ (History) ที่อยู่อาศัย (Habitat) และงานศิลปหัตถกรรม (Handicraft) (Smith, 1996 อ้างถึงในชณัฏฐ์ พงศ์ธราธิก, สุมนรตรี นิ่มเนติพันธ์ และอนันต์ มาลารัตน์, 2564, หน้า 77-91) ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 5 รูปแบบหลัก ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ งานวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตชนบท เชิงกีฬา และเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) หัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้คือการให้ชุมชนเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ท้องถิ่น (Identity) ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครซึ่งได้รับการจัดอันดับให้เป็นจุดหมายปลายทางอันดับ 1 ของโลกจากหลายสถาบัน เนื่องจากมีความพร้อมทั้งด้านทุนทางวัฒนธรรมและสิ่งอำนวยความสะดวก

จากบริบทความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร เยาวชนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะผ่านกระบวนการที่หลากหลาย ทั้งการอบรม การสัมมนา และการเรียนรู้ในพื้นที่จริง เพื่อให้มีขีดความสามารถในการจัดการและสร้างสรรค์ประสบการณ์การท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและกระบวนการพัฒนาศักยภาพเยาวชน เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์กับแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นบุคคลและเอกสาร เพื่อแสวงหาองค์ความรู้ใหม่และแนวทางปฏิบัติที่ใช้ได้จริง โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งมิติเชิงการบริหารจัดการ การพัฒนาศักยภาพ และประสบการณ์การท่องเที่ยว จำนวนทั้งสิ้น 18 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) คณาจารย์สาขาวิชาการท่องเที่ยว จำนวน 2 คน 2) มัคคุเทศก์ จำนวน 3 คน 3) นักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว จำนวน 5 คน และ 4) นักท่องเที่ยว จำนวน 8 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกข้อคำถามที่มี ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ประกอบด้วย 2 เครื่องมือหลัก ประกอบด้วย 1) การศึกษาเชิงเอกสาร เพื่อวิเคราะห์กฎหมาย นโยบาย และบทความวิชาการ สำหรับกำหนดกรอบแนวคิดและองค์ประกอบเบื้องต้น และ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง เป็นคำถามปลายเปิดที่ยืดหยุ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ กลไกการพัฒนา และแนวทางการสร้างประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมอย่างเสรี

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอน เริ่มจากการเก็บข้อมูลทุติยภูมิผ่านการศึกษาเอกสารเพื่อวางกรอบการวิจัย ตามด้วยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ใน 3 มิติ ได้แก่ 1) วิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ใช้วิธีการที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์ควบคู่กับการสังเกตและการศึกษาเอกสาร 2) แหล่งข้อมูล (Data Triangulation) เก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล เวลา และสถานที่ที่แตกต่างกัน และ 3) ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล เพื่อลดความลำเอียงและเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย โดยทำการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จาก 3 แหล่ง ได้แก่ (1) ข้อมูลจากเอกสารรายงานวิจัย และแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง (2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และ (3) ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ภาคสนามในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านเยาวราช ย่านทรงวาด ในช่วงระหว่างเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2568

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สมบูรณ์ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาจำแนกถ้อยคำและข้อความ ตีความด้วยหลักแห่งเหตุผลเพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character)

ของการพัฒนาศักยภาพเยาวชน 2) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) สร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์และข้อมูลที่ค้นพบในพื้นที่จริง และ 3) การจัดระบบจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) และการเปรียบเทียบ (Constant Comparison) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์และประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การเสนอแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะและรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครมีเอกลักษณ์โดดเด่นในฐานะจุดหมายปลายทางอันดับหนึ่งของโลก โดยเน้นการสร้างประสบการณ์เรียนรู้เชิงลึกที่มากกว่าการเยี่ยมชมสถานที่ แต่เป็นการเปลี่ยนบทบาทของนักท่องเที่ยวให้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาผ่านกิจกรรมที่สัมผัสได้จริง

1. ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร สามารถสรุปได้เป็น 5 ประการหลัก ดังนี้ 1) การเรียนรู้และสัมผัสประสบการณ์ เน้นการเข้าถึงรากเหง้าวัฒนธรรมผ่านประสาทสัมผัส ทั้งการฟังเรื่องราวจากชาวบ้าน การลิ้มรสอาหารท้องถิ่น และการทดลองทำหัตถกรรม 2) การมีส่วนร่วมกับชุมชน สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน 3) การอนุรักษ์และความยั่งยืน มุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายอัตลักษณ์เดิม แต่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชนในการรักษาดูแลมรดกทางวัฒนธรรม 4) การเข้าถึงสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ การเยี่ยมชมสถานที่ที่เป็นตัวแทนของชาติ เช่น พระบรมมหาราชวังและวัดสำคัญ เพื่อทำความเข้าใจระเบียบแบบแผนและประเพณีหลวง 5) การบูรณาการวิถีชีวิตดั้งเดิมกับความทันสมัย การนำเสนอวัฒนธรรมผ่านพิพิธภัณฑ์ที่ทันสมัย (เช่น มิวเซียมสยาม) และย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยังคงกลิ่นอายประวัติศาสตร์

2. รูปแบบและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร จำแนกรูปแบบแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญออกเป็นกลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มมรดกทางสถาปัตยกรรมและศาสนา ประกอบด้วยพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณและศิลปกรรมชั้นสูง รวมถึงวัดโพธิ์ (มรดกโลกด้านการนวดไทย) วัดอรุณฯ (สัญลักษณ์ริมน้ำ) และวัดเบญจมบพิตร (สถาปัตยกรรมหินอ่อน) 2) กลุ่มพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ซึ่งเป็นคลังเก็บโบราณวัตถุที่ใหญ่ที่สุด และศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยที่เป็นจุดเชื่อมโยงศิลปะการแสดง เช่น โขนและดนตรีไทย 3) กลุ่มวิถีชีวิต

ชุมชนและย่านประวัติศาสตร์ ย่านเยาวราช (วัฒนธรรมไทย-จีนและอาหารริมทาง) บ้านศิลปินคลองบางหลวง (หุ่นละครเล็ก) ชุมชนบ้านข้าวเม่า และตลาดน้ำแบบดั้งเดิม เช่น ตลาดน้ำลัดมะยมและตลิ่งชัน ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตริมน้ำที่เรียบง่าย 4) กลุ่มวัฒนธรรมสมัยใหม่และกิจกรรมสร้างสรรค์ สยามสแควร์ (วัฒนธรรมร่วมสมัย) ถนนข้าวสาร (ศูนย์รวมความหลากหลายทางวัฒนธรรม) และตลาดนัดจตุจักร (แหล่งรวมงานคราฟต์และหัตถกรรมไทย) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร มิได้จำกัดอยู่เพียงการชมโบราณสถาน แต่ครอบคลุมถึงวัฒนธรรมที่มีชีวิต ทั้งอาหาร ศิลปะการแสดง และวิถีชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างความยั่งยืนให้กับระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร กระบวนการเชิงระบบ (Systemic Process) ที่มุ่งเน้นการบูรณาการทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติ เพื่อเปลี่ยนสถานะเยาวชนให้เป็นผู้สื่อสารวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า การเตรียมความพร้อมและทรัพยากร เริ่มต้นจากการคัดเลือกเยาวชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มีใจรักในงานบริการ (Service Mind) และมีพื้นฐานด้านภาษาและการสื่อสาร เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยอาศัยการสนับสนุนจากทรัพยากรสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดทำหลักสูตรเฉพาะทางที่มีเนื้อหาครอบคลุมทั้งประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม กฎหมายการท่องเที่ยว และจรรยาบรรณวิชาชีพ 2) การสร้างการสนับสนุนเชิงโครงสร้างผ่านความร่วมมืออย่างบูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา และ 3) การนำนวัตกรรมการเรียนรู้โดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัลและแพลตฟอร์มเสมือนจริงมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมประสิทธิภาพและสร้างความน่าสนใจในการเรียนรู้ยุคสมัยใหม่

2. กระบวนการการพัฒนาผ่านการปฏิบัติจริง เน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ โดยมีกิจกรรมหลัก ประกอบด้วย 1) การลงพื้นที่ฝึกภาคสนามในแหล่งท่องเที่ยวจริงเพื่อฝึกฝนทักษะการเล่าเรื่อง การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการบริหารจัดการกลุ่มนักท่องเที่ยวในสถานการณ์จริง 2) การบ่มเพาะภาวะผู้นำ ความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานร่วมกันเป็นทีม และ 3) การประเมินผลและทดสอบมาตรฐานวิชาชีพเพื่อรับใบอนุญาตมัคคุเทศก์ตามกฎหมาย รวมถึงการฝึกประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการประชาสัมพันธ์และการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว

3. ปัจจัยนำออก เยาวชนนักพัฒนาการท่องเที่ยวคุณภาพ ผลผลิตที่ได้จากกระบวนการ คือ มัคคุเทศก์เยาวชนที่มีความรู้ลึกซึ้ง มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม และปฏิบัติงานตามมาตรฐานสากล นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดผลผลิตสำคัญ ได้แก่ การจัดตั้งเครือข่ายวิชาชีพมัคคุเทศก์เยาวชน การจัดทำคู่มือหลักสูตรต้นแบบสำหรับการพัฒนาเยาวชนรุ่นต่อไป ตลอดจนการสร้างสรรค์นวัตกรรมสื่อการท่องเที่ยวใหม่ๆ โดยฝีมือเยาวชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษากับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

4. ผลลัพธ์ การขับเคลื่อนความยั่งยืน กระบวนการพัฒนาส่งผลกระทบเชิงบวกในวงกว้าง ได้แก่ 1) นักท่องเที่ยว สามารถยกระดับคุณภาพบริการ สร้างความประทับใจและความเชื่อมั่นในมาตรฐานความปลอดภัยระดับสากล 2) ชุมชนและเศรษฐกิจ ช่วยกระตุ้นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างถูกต้อง และเกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนฐานรากอย่างเป็นรูปธรรม 3) บุคคล เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด และได้รับการพัฒนาอาชีพที่มั่นคงในฐานะกำลังสำคัญที่ร่วมขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 3 แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องพัฒนาใน 4 มิติหลัก ควบคู่กับการเชื่อมโยงองค์ประกอบพื้นฐานของการท่องเที่ยว ดังนี้

1. มิติการพัฒนาขีดความสามารถ และศักยภาพเยาวชนมุ่งเน้นการหล่อหลอมขีดความสามารถให้ครอบคลุม 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาด้านความรู้ (Knowledge) เพื่อสร้างเยาวชนเป็น “ทูตทางวัฒนธรรม” ที่มีความรอบรู้เชิงลึกด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชนในย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร เช่น เกาะรัตนโกสินทร์ ย่านเยาวราช ย่านทรงวาด เป็นต้น รวมไปถึงกฎหมายการท่องเที่ยวและมาตรฐานความปลอดภัยสากล เพื่อถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างถูกต้อง 2) การพัฒนาด้านทักษะ (Skills) ทั้งทักษะเชิงเทคนิค เช่น การสื่อสารภาษาต่างประเทศ การตลาดดิจิทัล การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ และทักษะเชิงพฤติกรรม เช่น ภาวะผู้นำและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า 3) การพัฒนาด้านความสามารถ (Abilities) ในการบริหารจัดการกลุ่มนักท่องเที่ยวและการประสานงานอย่างมืออาชีพ และ 4) การปลูกฝังด้านทัศนคติ (Attitude) ให้มีจิตวิญญาณการบริการ มีความซื่อสัตย์ และภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น อันเป็นพลังสำคัญในการมอบประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

2. การเชื่อมโยงกับองค์ประกอบระบบการท่องเที่ยว (5As) เพื่อให้เยาวชนเป็นกำลังหลักที่มีประสิทธิภาพ แนวทางการพัฒนาต้องครอบคลุมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในระบบนิเวศการท่องเที่ยว 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเข้าถึง (Accessibility) โดยใช้แอปพลิเคชันและสื่อดิจิทัลช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางและเชื่อมโยงระบบขนส่งมวลชน (BTS/MRT/เรือโดยสาร) เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวในซอยลึกหรือย่านชุมชนดั้งเดิม 2) ด้านที่พักแรม (Accommodation) ด้วยการมีส่วนร่วมจัดการที่พักเชิงวัฒนธรรม โรงแรมบูติก และโฮมสเตย์ในย่านประวัติศาสตร์ 3) ด้านแหล่งท่องเที่ยว (Attractions) ในการถ่ายทอดคุณค่า นำชม และร่วมอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ฟื้นคืนชีวิตให้ย่านมรดกวัฒนธรรมที่กำลังถูกมองข้าม และดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ 4) ด้านกิจกรรม (Activities) ออกแบบกิจกรรมเชิงประสบการณ์ที่ให้นักท่องเที่ยวลงมือปฏิบัติจริง เช่น ชิมอาหารริมทางระดับตำนาน หรือเรียนรู้งานช่างฝีมือโบราณ และ 5) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ยกระดับมาตรฐานสิ่งอำนวยความสะดวก การดูแลสุขอนามัย และความปลอดภัยในพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีความหนาแน่นสูง

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการที่ไม่ได้จำกัดเพียงการให้ความรู้ในห้องเรียน แต่ต้องสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อให้เยาวชนได้แสดงบทบาทเป็นผู้สื่อสารวัฒนธรรมอย่างเต็มศักยภาพ การพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งมิติบุคคลและระบบการท่องเที่ยวจะนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกรุงเทพมหานครอย่างยั่งยืน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครมีลักษณะสำคัญ คือ การเน้นการเยี่ยมชมแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมควบคู่กับการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เชิงลึกที่มีส่วนร่วม (Participatory Cultural Tourism) ผ่านกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น การทดลองทำกิจกรรมแบบดั้งเดิม การเรียนรู้หัตถกรรมพื้นบ้าน การสวมใส่เครื่องแต่งกายพื้นเมือง และการลิ้มรสอาหารท้องถิ่น ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองหลวงมิได้เป็นเพียงการเยี่ยมชมเชิงรับเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่สร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมควบคู่กับการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของปรียานันท์ โพธิ์ศิรวัฒน์ และชะลอรัตน์ ศิริเขตรกรณ์ (2567, หน้า 160-175) ที่ศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งเผยให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อแรงจูงใจในการเรียนรู้และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญ โดยงานวิจัยนี้ใช้โมเดลการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงมีส่วนร่วมที่พบในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเพียงกานต์ นามวงศ์, ศิริขวัญ ปัญญาเรียน และอนุพงษ์ ฉัตรสูงเนิน (2567, หน้า 45-70) พบว่า การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการออกแบบกิจกรรมและเนื้อหาการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยเติมเต็มคุณค่าทางวัฒนธรรมและเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยว การมีประสบการณ์แบบลงมือทำและมีปฏิสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของประสบการณ์การท่องเที่ยวและความประทับใจโดยรวม

2. กระบวนการพัฒนาศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครเป็นกระบวนการเชิงระบบที่ครอบคลุมองค์ประกอบตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ปัจจัยนำออก ไปจนถึงผลลัพธ์ โดยมีการบูรณาการความรู้ ทักษะ เจตคติ และทรัพยากรสนับสนุนอย่างเป็นระบบเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของการพัฒนาผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์เชิงวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ ผลลัพธ์ของกระบวนการนี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่เพิ่มขึ้นของเยาวชนในการสื่อสาร ถ่ายทอดวัฒนธรรม

และการทำงานตามมาตรฐานวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาแรงงานบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล การจัดองค์ประกอบเช่นนี้ สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และทักษะเพื่อการมีงานทำ (Employability Skills) ที่เน้นการผสมผสาน Hard Skills และ Soft Skills เพื่อให้เกิดความพร้อมทั้งด้านวิชาการและการปฏิบัติจริง ซึ่งสะท้อนผ่านการเรียนรู้ในพื้นที่จริง (Learning by Doing) และการประเมินผลต่อเนื่องทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของบังอร ทองสุข, ศิริกมล นาคะ และประดิษฐ์สุวรรณ รัตนา (2565) ที่ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะมัคคุเทศก์ผ่านการฝึกอบรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์จำเป็นต้องมีการออกแบบหลักสูตรอบรมที่บูรณาการองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม การสื่อสาร และบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน ภาครัฐและภาคการศึกษา เพื่อให้การพัฒนาเกิดอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร จันทร์ประเสริฐ, พงศ์พาณิชย์ ศรีสุข และวุฒิชัย พรหมศรี (2564, หน้า 54-70) ที่ศึกษาการพัฒนาทักษะการบริการและมนุษยสัมพันธ์ของผู้นำเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การบูรณาการภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พบว่าการฝึกอบรมที่มีการผสมผสานการฝึกภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ รวมทั้งการเสริมทักษะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ติดต่อกับชุมชนท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและประสิทธิภาพในการทำงานของผู้นำเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญ

3. แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร ต้องครอบคลุมการพัฒนาใน 4 มิติหลัก ได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และทัศนคติ ตลอดจนการบูรณาการองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 5 ด้าน (การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ที่พักแรม แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม และบริการทั่วไป) เพื่อให้เยาวชนสามารถทำหน้าที่เป็น “ผู้สื่อสารวัฒนธรรม” ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในด้านการพัฒนาความรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของเกวลิน งามพิริยกร, สุวิชาน พัฒนาไพรวัลย์ และวัฒนชัย ขวาลำธาร (2567, หน้า 198-210) พบว่าการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้เยาวชนเป็นมัคคุเทศก์ ขับเคลื่อนผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่เน้นให้เยาวชนมีความรู้เชิงบริบท ทั้งด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการปฏิบัติจริง จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้จากการลงพื้นที่จริงและการออกแบบกิจกรรมตามบริบทของชุมชนช่วยให้เยาวชนเข้าใจข้อมูลเชิงลึกของวัฒนธรรมและสามารถนำเสนอได้อย่างมีคุณภาพในด้านการพัฒนาทักษะ สอดคล้องกับงานวิจัยของนริศรา เกตวัลห์ (2563, หน้า 40-51) ได้ศึกษาปัญหาการพัฒนาทักษะภาษาไทยของมัคคุเทศก์เยาวชนในการสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดบัวร้อย พบว่า เยาวชนยังขาดทักษะในการสื่อสารและเล่าเรื่องที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารวัฒนธรรมต่อผู้มาเยือนอย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการพัฒนาความสามารถ และทัศนคติ แสดงให้เห็นว่าการเสริม

สร้างความสามารถในการจัดการสถานการณ์จริง การประสานงาน และการเป็นผู้นำที่รับผิดชอบมีความสำคัญต่อการเป็นมัคคุเทศก์มืออาชีพ ในมุมมองนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jujia et al. (2025, pp. 102-113) พบว่า การฝึกอบรมเยาวชนให้เป็นผู้นำชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การสร้างผู้เล่าเรื่องและการได้รับมาตรฐานที่พักเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมให้เยาวชนมีความมั่นใจ มีจิตสำนึกเชิงวัฒนธรรม และสามารถสร้างประสบการณ์เชิงบูรณาการระหว่างผู้มาเยือนและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

4. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนในการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร เป็นองค์ความรู้เชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงปัจจัยหลายมิติอย่างเป็นระบบ ได้แก่ บุคลากร กระบวนการพัฒนา สภาพแวดล้อม นโยบายและการสนับสนุน ตลอดจนเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งร่วมกันหล่อหลอมเยาวชนให้เป็นกำลังสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในมิติด้านบุคลากร ผลการวิจัยยืนยันบทบาทของเยาวชนในฐานะทุนมนุษย์ทางวัฒนธรรม ที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยเฉพาะความรู้ด้านวัฒนธรรม ภาษา และการสื่อสารเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเกวลิน งามพิริยกร, สุวิชาน พัฒนาไพรวัลย์ และวัฒนชัย ขวาลำธาร (2567, หน้า 198-210) ที่พบว่า การพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้และทักษะด้านวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ท้องถิ่นและสร้างคุณค่าทางการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับนริศรา เกตวัลห์ (2563, หน้า 40-51) ที่ชี้ว่าทักษะการใช้ภาษาและการสื่อสารมีผลต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยตรงด้านกระบวนการพัฒนา ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้เชิงมีส่วนร่วมและต่อเนื่อง ตั้งแต่การเรียนรู้เชิงทฤษฎี การฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่ และการสะท้อนผลการเรียนรู้ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เยาวชนเข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jujia et al. (2025, pp. 102-113) ที่ระบุว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ในมิติด้านสภาพแวดล้อม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าชุมชนและพื้นที่วัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นและจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร จันทร์ประเสริฐ, พงศ์พาณิชย์ ศรีสุข และวุฒิชัย พรหมศรี (2564) ที่พบว่าการเปิดโอกาสให้เยาวชนมีบทบาทในกิจกรรมท่องเที่ยวจะช่วยพัฒนาจริยธรรมและคุณภาพการบริการด้านการท่องเที่ยวด้านนโยบายและการสนับสนุน ผลการวิจัยเน้นย้ำว่าการสนับสนุนจากภาครัฐ สถานศึกษา และภาคเอกชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเยาวชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเกิดผลเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบังอร ทองสุข, ศิริกมล นาคะ และประดิษฐ์สุวรรณ รัตนา (2565, หน้า 45-58) ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวต้องอาศัยระบบสนับสนุนเชิงโครงสร้างและเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วน และด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ผลการวิจัยพบว่าเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญ

ในการขยายศักยภาพเยาวชน ทั้งด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร และการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Jujia et al. (2025, pp. 102-113) ที่ระบุว่าเทคโนโลยีช่วยเพิ่มมูลค่าและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับตลาดสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับ กรมการท่องเที่ยว ควรปรับปรุงข้อบังคับการทดสอบและออกใบอนุญาตมัคคุเทศก์สำหรับเยาวชนหรือนักศึกษาให้มีความยืดหยุ่น โดยจัดทำเกณฑ์การรับรองมัคคุเทศก์เยาวชนท้องถิ่น หรือการสะสมธนาคารหน่วยกิตวิชาชีพ (Credit Bank) เพื่อให้เยาวชนเข้าสู่ระบบการนำเที่ยวได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

1.2 หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการใช้นโยบายสนับสนุนเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลในกระบวนการพัฒนาเยาวชน เช่น แพลตฟอร์มการเรียนรู้ การตลาดดิจิทัล และสื่อสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับพื้นที่และระดับประเทศ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 สถานศึกษาและหน่วยงานฝึกอบรมควรออกแบบหลักสูตรพัฒนาเยาวชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการเรียนรู้เชิงมีส่วนร่วม และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในพื้นที่ ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการสื่อสาร การเล่าเรื่อง และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

2.2 ชุมชนท้องถิ่นควรเปิดพื้นที่ให้เยาวชนมีบทบาทในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การถ่ายทอดอัตลักษณ์ และการบริการนักท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและพัฒนาศักยภาพเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้นำเที่ยวหรือผู้ประกอบการในอนาคต

2.3 ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และวิสาหกิจชุมชนในกรุงเทพมหานคร ควรมอบบทบาทและเปิดพื้นที่ให้เยาวชนเข้าร่วมออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ และการบริหารจัดการที่พักเชิงวัฒนธรรมและโฮมสเตย์ เพื่อสร้างโมเดลธุรกิจการท่องเที่ยวร่วมกันระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่

3. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบการพัฒนาศักยภาพเยาวชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองหลวงและพื้นที่ภูมิภาคอื่นๆ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของบริบท ปัจจัยสนับสนุน และรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม

3.2 ควรขยายการวิจัยไปสู่การศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีและนวัตกรรมขั้นสูง เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือสื่อเสมือนจริง (VR/AR) ต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และการสื่อสารวัฒนธรรมของ

เยาวชนในบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จในการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนเพื่อขับเคลื่อนธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร มิได้เกิดจากปัจจัยเชิงเดี่ยว หากแต่เป็นผลลัพธ์จากการบูรณาการจากปัจจัย 5 ประการ ที่เชื่อมโยงปัจจัยในหลากมิติอย่างเป็นระบบ ดังนี้ 1) บุคลากรเยาวชนในฐานะทุนมนุษย์ทางวัฒนธรรม การวิจัยยืนยันว่าเยาวชนคือฟันเฟืองหลักที่ต้องได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งด้านองค์ความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยเฉพาะการสร้างความเข้าใจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวร่วมสมัย ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและยั่งยืน 2) กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ องค์ความรู้ใหม่เน้นย้ำถึงกระบวนการพัฒนาที่ต้องก้าวข้ามการเรียนรู้ในตำรา ไปสู่การเรียนรู้เชิงมีส่วนร่วม ที่มีชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดจิตวิญญาณแห่งวัฒนธรรม ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ เพื่อให้เยาวชนเข้าถึงรากเหง้าและคุณค่าที่แท้จริง 3) สภาพแวดล้อมนิเวศการเรียนรู้เชิงพื้นที่ ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ท่องเที่ยว แต่ทำหน้าที่เป็นเบ้าหลอมทางสังคม ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงบทบาทและทดลองปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และปลูกฝังจริยธรรมการท่องเที่ยว 4) นโยบายและการสนับสนุน กลไกเชิงนโยบายและโครงสร้างสนับสนุน ความสำเร็จที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีนโยบายที่สอดรับกันระหว่างภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ในการสนับสนุนงบประมาณ การจัดทำหลักสูตร และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม และ 5) เทคโนโลยีและนวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมสร้างสรรค์ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น สื่อดิจิทัลและการตลาดออนไลน์ ทำหน้าที่เป็นตัวทวีคูณศักยภาพ ที่ช่วยให้เยาวชนสามารถเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้ากับตลาดการท่องเที่ยวสมัยใหม่ได้อย่างไร้รอยต่อ

ความสำเร็จของการพัฒนาไม่ได้อยู่ที่การมีเยาวชนที่มีความรู้เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การสร้างระบบนิเวศที่บูรณาการทั้งบุคลากร กระบวนการ สภาพแวดล้อม นโยบายและการสนับสนุน ตลอดจนเทคโนโลยีและนวัตกรรม เข้าด้วยกันอย่างสมดุล ส่งผลให้เยาวชนเปลี่ยนสถานะจากเพียงผู้ร่วมกิจกรรมเป็นผู้ขับเคลื่อนวัฒนธรรม (Cultural Drivers) มีความสามารถในการแข่งขันและนำพาธุรกิจท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ การปลดล็อกจุดคอขวดด้านนโยบายและโครงสร้างควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยา เป็นการส่งผ่านการพัฒนาไปยังบุคลากร กระบวนการ และสภาพแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้การยกระดับเยาวชนเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครให้เกิดขึ้นได้อย่างมีทิศทาง สอดรับกับสถานการณ์ที่เป็นปัจจุบัน และนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *สถิตินักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวรายจังหวัด ปี 2566*. เข้าถึงได้จาก https://mots.go.th

กระทรวงแรงงาน. (2566). *รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลอุปสงค์และอุปทานแรงงาน กรุงเทพมหานคร ปี 2566*. กรุงเทพฯ: กองวิจัยตลาดแรงงาน กรมการจัดงาน กระทรวงแรงงาน.

เกวลิน งามพิริยกร, สุวิชาน พัฒนาไพรวัลย์ และวัฒนชัย ขวาลำธาร. (2567). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยยุวมัคคุเทศก์โดยชุมชนมีส่วนร่วมของ. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(12), 198-210. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/278990

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

ชณัฏฐ์ พงศ์ธราธิก, สุมนรตรี นิ่มเนติพันธ์ และอนันต์ มาลารัตน์. (2564). การพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 6(3), 77-91. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmbr/article/view/256405

นริศรา เกตวัลห์. (2563). ปัญหาในการพัฒนาทักษะภาษาไทยของมัคคุเทศก์เยาวชนเพื่อการสื่อสารอัตลักษณ์วัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดบัวโรย. *วารสารวิจัยและวิชาการทางศิลปศาสตร์*, 20(1), 40-51. https://doi.org/10.14456/arjla.2025.3

บังอร ทองสุข, ศิริกมล นาคะ และประดิษฐ์ สุวรรณรัตน์. (2565). การพัฒนาสมรรถนะมัคคุเทศก์ผ่านการฝึกอบรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมการบริการ*, 4(1), 45-58.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ปรียานันท์ โพธิ์ศิรวัฒน์ และชะลอรัตน์ ศิริเขตรกรณ์ (2567) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี. *วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 14(1), 160-175. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj/article/view/267516

เพียงกานต์ นามวงศ์, ศิริขวัญ ปัญญาเรียน และอนุพงษ์ ฉัตรสูงเนิน. (2567). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทุนวัฒนธรรมด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชนวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่านครลำปาง. *วารสารมนุษย์กับสังคม*, 10(2), 45-70. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husocjournal/article/view/272947

สุภาพร จันทร์ประเสริฐ, พงศ์พาณิชย์ ศรีสุข และวุฒิชัย พรหมศรี. (2564). การเสริมสร้างทักษะการบริการและมนุษยสัมพันธ์ของผู้นำเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา: การบูรณาการทฤษฎีและการปฏิบัติ. *วารสารนวัตกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว*, 5(2), 54-70.

Jujia, S., Somwang, C., & Sulaim, S. (2025). Enhancing the potential of creative community-based tourism to develop the area based on the local identity of the Si Ayutthaya group. *Humanities, Arts and Social Sciences Studies*, 25(1), 102-113. https://doi.org/10.69598/hasss.25.1.266080

Mastercard. (2023). *Global Destination Cities Index 2023*. Retrieved from https://newsroom.mastercard.com

สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียนที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2*

Administrators' Academic Leadership Competencies, Teachers' Instructional Leadership, and Learners' Characteristics Influencing Academic Excellence in Primary Schools under Chonburi Primary Educational Service Area Office 2

เขมธมิกา เบ้าสุข และจันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์
Khemthamika Baosook and Jantarat Phutiariyawat
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย
Srinakharinwirot University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: wanida.baosook@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู คุณลักษณะของผู้เรียน และความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา และ 3) ศึกษาตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนในปีการศึกษา 2568 จำนวน 306 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซีและมอร์แกน และสุ่มแบบแบ่งชั้นร่วมกับการสุ่มหลายขั้นตอน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60-1.00 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู คุณลักษณะของผู้เรียน และความเป็นเลิศทางวิชาการของสถาน

*ได้รับบทความ: 21 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 30 มิถุนายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 23 กันยายน 2569
Received: April 21, 2025; Revised: June 30, 2026; Accepted: September 23, 2026

ศึกษา เท่ากับ 0.820, 0.760, 0.890 และ 0.857 ตามลำดับ ส่วนค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.878 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู คุณลักษณะของผู้เรียน และความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ตัวแปรทุกคู่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3. สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียนร่วมกันพยากรณ์ความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาได้ร้อยละ 71.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยคุณลักษณะของผู้เรียนมีอิทธิพลสูงที่สุด รองลงมาคือภาวะผู้นำทางการสอนของครู และสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ตามลำดับ

คำสำคัญ: สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร; ภาวะผู้นำทางการสอนของครู; คุณลักษณะของผู้เรียน; ความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to: (1) examine the levels of administrators' academic leadership competencies, teachers' instructional leadership, learners' characteristics, and academic excellence in primary schools; (2) investigate the relationships between these variables and the academic excellence of primary schools; and (3) identify the predictor variables affecting academic excellence in primary schools under the Chonburi Primary Educational Service Area Office 2. This quantitative research involved a sample of 306 teachers in the 2025 academic year. The sample size was determined using the Krejcie and Morgan table, and the participants were selected through stratified random sampling combined with multistage sampling. The research instrument was a five-point rating-scale questionnaire. Its Item-Objective Congruence indices ranged from 0.60 to 1.00. The Cronbach's alpha reliability coefficients for administrators' academic leadership competencies, teachers' instructional leadership, learners' characteristics, and school academic excellence were 0.820, 0.760, 0.890, and 0.857, respectively, while the reliability coefficient for the entire questionnaire was 0.878. The data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis.

The findings revealed that:

1. The overall levels of administrators' academic leadership competencies, teachers' instructional leadership, learners' characteristics, and school academic excellence were high.

2. All pairs of variables were significantly correlated at the .001 level.

3. Administrators' academic leadership competencies, teachers' instructional leadership, and learners' characteristics jointly predicted 71.50% of the variance in school academic excellence, with statistical significance at the .001 level. Learners' characteristics were the strongest predictor, followed by teachers' instructional leadership and administrators' academic leadership competencies, respectively.

Keywords: Administrators' Academic Leadership Competencies; Teachers' Instructional Leadership; Learners' Characteristics; School Academic Excellence

1. บทนำ

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะการคิด การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) กำหนดเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพผู้เรียน ความเสมอภาคทางการศึกษา และการพัฒนากำลังคนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ต่อมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2567) กำหนดนโยบายและจุดเน้นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569 ซึ่งครอบคลุมการยกระดับคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา

ความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาไม่ได้พิจารณาจากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพียงด้านเดียว แต่ครอบคลุมความสามารถของสถานศึกษาในการกำหนดเป้าหมายทางวิชาการ จัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับผู้เรียน ใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาการสอน และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความสำเร็จดังกล่าวเกิดจากการทำงานที่สัมพันธ์กันระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้เรียน ผู้บริหารรับผิดชอบการกำหนดทิศทางและจัดระบบสนับสนุน ครูนำเป้าหมายทางวิชาการไปสู่การจัดการเรียนรู้ ส่วนผู้เรียนใช้ความสามารถและพฤติกรรมการเรียนรู้ของตนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหารเป็นปัจจัยระดับสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดวิสัยทัศน์ทางวิชาการ การบริหารหลักสูตร การส่งเสริมคุณภาพการสอน การนิเทศติดตาม และการใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ Hallinger และ Heck (1998) พบว่า ผู้บริหารมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในลักษณะทางอ้อม

ผ่านการกำหนดเป้าหมาย การจัดองค์การ และการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ส่วน Leithwood, Harris และ Hopkins (2020) อธิบายว่า ภาวะผู้นำของสถานศึกษามีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะให้ความสำคัญกับคุณภาพการสอน พัฒนาศักยภาพบุคลากร และปรับแนวทางการบริหารให้เหมาะกับบริบทของโรงเรียน

ภาวะผู้นำทางการสอนของครูหมายถึงความสามารถของครูในการใช้ความรู้และประสบการณ์ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ครูที่มีภาวะผู้นำทางการสอนสามารถกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรม เลือกใช้สื่อ วัดและประเมินผล ตลอดจนปรับปรุงการสอนจากข้อมูลของผู้เรียน York-Barr และ Duke (2004) เสนอว่า ภาวะผู้นำของครูเชื่อมโยงกับการพัฒนาวิชาชีพ การทำงานร่วมกัน และการปรับปรุงการเรียนการสอนในระดับสถานศึกษา บทบาทของครูจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการสอนภายในห้องเรียน แต่รวมถึงการแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนร่วมงานและการร่วมกำหนดแนวทางพัฒนางานวิชาการ Supovitz, Sirinides และ May (2010) ศึกษาอิทธิพลของผู้บริหารและเพื่อนครูต่อการจัดการเรียนรู้ พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารและปฏิสัมพันธ์ทางวิชาชีพระหว่างครูมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงวิธีสอนและการเรียนรู้ของนักเรียน ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพการสอนไม่ได้เกิดจากความสามารถส่วนบุคคลของครูเท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์กับการสนับสนุนทางวิชาการ การทำงานร่วมกัน และวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา คุณลักษณะของผู้เรียนเป็นปัจจัยที่ทำให้การบริหารและการจัดการเรียนรู้เกิดผลในระดับบุคคล ผู้เรียนที่มีความใฝ่รู้ ความมุ่งมั่น ความรับผิดชอบ และความสามารถในการกำกับตนเองย่อมสามารถกำหนดเป้าหมาย เลือกวิธีเรียน ติดตามความก้าวหน้า และปรับพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ Zimmerman (2002) อธิบายว่า การเรียนรู้แบบกำกับตนเองประกอบด้วยการตั้งเป้าหมาย การเลือกใช้กลยุทธ์ การสังเกตตนเอง และการประเมินผลการเรียนรู้ กระบวนการเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนรับผิดชอบต่อการเรียนและพัฒนาความสามารถของตนอย่างต่อเนื่อง ความมีวินัยและความมุ่งมั่นเป็นคุณลักษณะที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเช่นกัน Duckworth และ Seligman (2005) พบว่า ความมีวินัยในตนเองสามารถพยากรณ์ผลการเรียน การเข้าเรียน และพฤติกรรมการทำการบ้านของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ ข้อค้นพบนี้สนับสนุนแนวคิดที่ว่า ความเป็นเลิศทางวิชาการไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่สัมพันธ์กับความรับผิดชอบ ความเพียร และการควบคุมพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียนมีบทบาทต่างกันแต่ทำงานต่อเนื่องกัน ผู้บริหารกำหนดเป้าหมายและจัดระบบสนับสนุน ครูแปลงเป้าหมายเป็นกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนตอบสนองต่อกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสามารถและคุณลักษณะของตน หากการดำเนินงานของแต่ละฝ่ายไม่สัมพันธ์กัน การพัฒนาผลลัพธ์ทางวิชาการย่อมไม่เป็นไปตามเป้าหมาย การศึกษาตัวแปรทั้งสามร่วมกันจึงช่วยอธิบายความเป็นเลิศทางวิชาการได้ครอบคลุมกว่าการศึกษาปัจจัย

ใดปัจจัยหนึ่งแยกจากกัน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 (2567) กำหนดแนวทางพัฒนาคุณภาพการศึกษาไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา พ.ศ. 2566-2570 โดยให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาสมรรถนะครู และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ข้อมูลประกอบแผนระบุว่า ผลการประเมินภายนอกในตัวบ่งชี้ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอยู่ในระดับพอใช้ ขณะที่ผลการทดสอบ O-NET ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2564 มีคะแนนเฉลี่ยรวม 40.09 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศที่มีค่าเท่ากับ 40.19 คะแนนเล็กน้อย รายวิชาวิทยาศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ย 34.76 คะแนน ส่วนคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศเท่ากับ 39.22 คะแนน ข้อมูลดังกล่าวแสดงว่าการยกระดับผลสัมฤทธิ์และคุณภาพผู้เรียนยังเป็นภารกิจที่เขตพื้นที่และสถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยด้านการบริหารการศึกษามีหลักฐานรองรับความสำคัญของผู้นำสถานศึกษา คุณภาพการสอน และพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่การนำสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียนมาวิเคราะห์ร่วมกันในบริบทโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 ยังมีข้อมูลไม่เพียงพอที่จะอธิบายว่าตัวแปรแต่ละด้านสัมพันธ์กับความเป็นเลิศทางวิชาการในระดับใด และตัวแปรใดมีอำนาจพยากรณ์สูงที่สุด การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสามจะช่วยให้การกำหนดแนวทางพัฒนาผู้บริหาร ครู และผู้เรียนมีลำดับความสำคัญที่ชัดเจนและเหมาะกับสภาพของพื้นที่

ผู้วิจัยจึงศึกษาระดับและความสัมพันธ์ของสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู คุณลักษณะของผู้เรียน และความเป็นเลิศทางวิชาการ พร้อมวิเคราะห์ตัวแปรที่สามารถร่วมกันพยากรณ์ความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำหรับวางแผนพัฒนาผู้บริหาร ส่งเสริมบทบาททางวิชาการของครู และกำหนดแนวทางพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายด้านคุณภาพของสถานศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสมรรถนะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู คุณลักษณะของผู้เรียน และความเป็นเลิศทางวิชาการขอสถานศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของสมรรถนะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 2

3. เพื่อศึกษาสมรรถนะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียนที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 ปีการศึกษา 2568 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 306 คน กำหนดขนาดตามตารางของ Krejcie และ Morgan (1970, pp. 607-610) และสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยแบ่งสถานศึกษาตามขนาด สุ่มสถานศึกษาในแต่ละขนาดด้วยวิธีจับสลากจำนวนร้อยละ 50 แล้วกำหนดจำนวนครูผู้ตอบแบบสอบถามตามสัดส่วนของประชากรในสถานศึกษาที่ได้รับการสุ่ม ครูผู้สอนได้รับเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลเนื่องจากมีส่วนร่วมโดยตรงในการดำเนินงานวิชาการ การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร และระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ข้อมูลความเป็นเลิศทางวิชาการในการวิจัยนี้จึงเป็นการประเมินตามการรับรู้ของครูที่มีต่อกระบวนการและผลการดำเนินงานทางวิชาการของสถานศึกษา มิใช่การวัดจากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือผลการทดสอบระดับชาติโดยตรง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 2 แบบสอบถามตัวแปรพยากรณ์ประกอบด้วยสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียน และตอนที่ 3 แบบสอบถามความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา แบบสอบถามตอนที่ 2 และตอนที่ 3 เป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยสร้างข้อคำถามจากนิยามเชิงปฏิบัติการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรแต่ละด้าน ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คนตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 ผู้วิจัยปรับแก้ข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปทดลองใช้กับครูที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างและไม่รวมอยู่ในกลุ่มตัวอย่างจริง การตรวจสอบความสอดคล้องภายในตามวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (1951) พบว่า แบบสอบถามสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหารมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.820 ภาวะผู้นำทางการสอนของครูเท่ากับ 0.760 คุณลักษณะของผู้เรียนเท่ากับ 0.890 และความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาเท่ากับ 0.857 ส่วนแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.878 แสดงว่าแบบสอบถามมีความสอดคล้องภายในเพียงพอสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม พ.ศ. 2569 โดยทำหนังสือขอความร่วมมือผ่านสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 และประสาน

กับสถานศึกษาที่ได้รับการสุ่ม แบบสอบถามจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่าน Google Forms ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 306 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่และร้อยละ ระดับสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู คุณลักษณะของผู้เรียน และความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรวิเคราะห์ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ส่วนตัวแปรที่พยากรณ์ความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาวิเคราะห์ด้วยการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ก่อนวิเคราะห์การถดถอย ผู้วิจัยตรวจสอบการแจกแจงของข้อมูล ความสัมพันธ์เชิงเส้น ความแปรปรวนของค่าคลาดเคลื่อน ความเป็นอิสระของค่าคลาดเคลื่อน และภาวะร่วมเส้นตรงพหุ โดยพิจารณาค่า Tolerance และ VIF ประกอบการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูล

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครูและคุณลักษณะของนักเรียนที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.434, S.D. = 0.468) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน รองลงมาคือวิสัยทัศน์เชิงวิชาการ การสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศทางวิชาการ และการนิเทศและพัฒนาครู ส่วนการบริหารหลักสูตรและการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ทุกด้านอยู่ในระดับมาก

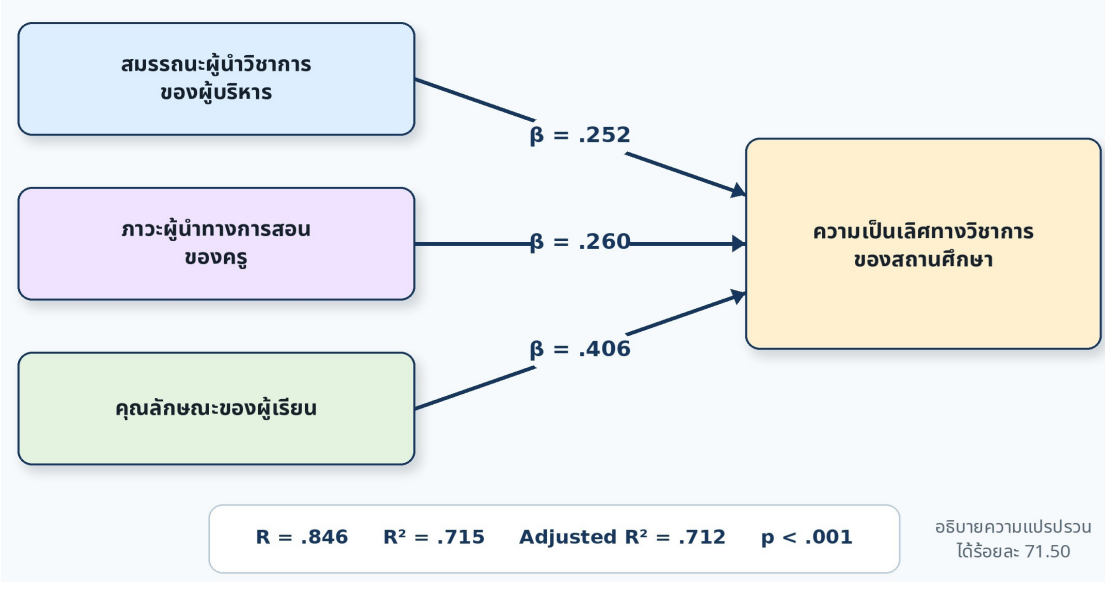
2. ภาวะผู้นำทางการสอนของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.483, S.D. = 0.443) การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งสองด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการวัดและประเมินผลกับการสร้างความคาดหวังระดับสูงอยู่ในระดับมาก โดยการสร้างความคาดหวังระดับสูงมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

3. คุณลักษณะของผู้เรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.416, S.D. = 0.431) การทำงานร่วมกับผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือการใฝ่รู้ใฝ่เรียนและความมุ่งมั่นในการทำงาน ส่วนความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ทุกด้านอยู่ในระดับมาก

4. ความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.419, S.D. = 0.443) ความเข้มแข็งของระบบประกันคุณภาพมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานระดับชาติ ส่วนทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนและความหลากหลายของนวัตกรรมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก

5. สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมากกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงว่าระดับของตัวแปรทั้งสามเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา

6. ตัวแปรทั้งสามสามารถร่วมกันพยากรณ์ความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาได้ร้อยละ 71.50 ($R = .846$, $R^2 = .715$, Adjusted $R^2 = .712$, $p < .001$) คุณลักษณะของผู้เรียนมีน้ำหนักการพยากรณ์สูงที่สุด ($\beta = .406$) รองลงมาคือภาวะผู้นำทางการสอนของครู ($\beta = .260$) และสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ($\beta = .252$) ตามลำดับ ตัวแปรพยากรณ์ทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ค่า VIF อยู่ระหว่าง 2.824–3.431 และค่า Tolerance อยู่ระหว่าง .29-354 จึงไม่พบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุในระดับที่กระทบต่อการวิเคราะห์ ดังรูปภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ปัจจัยที่ร่วมกันพยากรณ์ความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียนที่ร่วมพยากรณ์ความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านการพัฒนาคุณภาพนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ วิสัยทัศน์เชิงวิชาการ การสร้างวัฒนธรรม

และบรรยากาศทางวิชาการ การนิเทศและพัฒนาครู และการบริหารหลักสูตรและการเรียนรู้ ตามลำดับ ผลดังกล่าวสะท้อนบทบาทของผู้บริหารในการกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้เรียนและขับเคลื่อนงานวิชาการของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Student-centered Leadership ของ Robinson (2011) ที่ให้ความสำคัญกับการนำที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน การสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศทางวิชาการ รวมถึงการนิเทศและพัฒนาครูที่อยู่ในระดับมาก แสดงถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกันภายในสถานศึกษา แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ Spillane (2004) ที่อธิบายภาวะผู้นำในลักษณะการกระจายการปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร งานวิจัยของ Mehnaz, Iqbal และ John (2022, pp. 312-328) ยังสนับสนุนความสำคัญของภาวะผู้นำทางวิชาการต่อการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์ทางวิชาการของสถานศึกษา

2. ระดับภาวะผู้นำทางการสอนของครูโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นบวกมีค่าเฉลี่ยสูงสุดและอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การวัดผลและประเมินผล และการสร้างความหวังที่สูง ตามลำดับ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าครูให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนควบคู่กับการจัดการเรียนรู้และการประเมินผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียน สอดคล้องกับ Hallinger (2020, pp. 209-230) และ Hallinger และ Heck (1996, pp. 5-44) ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนและเป้าหมายทางวิชาการที่เชื่อมโยงกับผลลัพธ์ของผู้เรียน ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้และการประเมินที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน อย่างไรก็ตาม การสร้างความหวังที่สูงมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในองค์ประกอบด้านนี้ แม้ยังอยู่ในระดับมาก ผลดังกล่าวควรพิจารณาในฐานะประเด็นที่มีระดับการปฏิบัติน้อยกว่าองค์ประกอบอื่น มากกว่าการตีความว่าครูลดความคาดหวังเพื่อให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล เนื่องจากข้อสรุปดังกล่าวไม่ได้มาจากข้อมูลที่รายงานโดยตรงในการวิจัยครั้งนี้

3. ระดับคุณลักษณะของผู้เรียนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยการทำงานร่วมกับผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ การใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความมุ่งมั่นในการทำงาน และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ ตามลำดับ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีคุณลักษณะด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นเด่นกว่าด้านอื่น ขณะที่ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แม้ยังอยู่ในระดับมาก ผลดังกล่าวสะท้อนความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนควบคู่ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ แนวคิดของพิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2564) และวิจารณ์ พานิช (2565) ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้และปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น ส่วนสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2563) ให้ความสำคัญกับการบริหารและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียน การที่ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าองค์ประกอบอื่นจึงเป็นประเด็นที่สถานศึกษาสามารถนำไปใช้พิจารณาในการพัฒนาผู้เรียนต่อไป

4. ระดับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากโดยระบบประกันคุณภาพมีความเข้มแข็งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานระดับชาติ นักเรียนมีทักษะการคิดขั้นสูง และนวัตกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าระบบประกันคุณภาพเป็นองค์ประกอบที่มีความโดดเด่นในการดำเนินงานของสถานศึกษาในกลุ่มที่ศึกษา ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของพิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2564), วิจารณ์ พานิช (2565) และสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2563) ในประเด็นการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการที่สนับสนุนคุณภาพการศึกษา ส่วนงานวิจัยของอนุชา จันทรวงศ์ (2563, หน้า 12-25) สนับสนุนความสำคัญของการบริหารวิชาการ การจัดการเรียนรู้ และระบบประกันคุณภาพต่อการพัฒนาผลลัพธ์ทางวิชาการของสถานศึกษา

5. ความสัมพันธ์ของสมรรถนะผู้นำวิชาการ ภาวะผู้นำทางการสอนของครู คุณลักษณะของผู้เรียน และความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา

5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหารกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาในระดับมาก โดยการสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศทางวิชาการมีความสัมพันธ์สูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพนักเรียน การบริหารหลักสูตรและการเรียนรู้ การนิเทศและพัฒนาครู และวิสัยทัศน์เชิงวิชาการ ตามลำดับ ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สถานศึกษาที่มีบรรยากาศทางวิชาการเอื้อต่อการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันมีแนวโน้มที่จะมีความเป็นเลิศทางวิชาการในระดับสูงตามไปด้วย แนวคิดของพิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2564) และวิจารณ์ พานิช (2565) สนับสนุนความสำคัญของการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ขณะที่สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2563) ให้ความสำคัญกับบทบาทการบริหารและภาวะผู้นำต่อประสิทธิผลขององค์กร งานวิจัยของอนุชา จันทรวงศ์ (2563, หน้า 12-25) สนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารวิชาการ การจัดการเรียนรู้ และผลลัพธ์ทางวิชาการของสถานศึกษา

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางการสอนของครูกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาในระดับมาก โดยการสร้างความหวังที่สูงมีความสัมพันธ์สูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การวัดผลและประเมินผล และการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นบวก ตามลำดับ ประเด็นที่น่าสังเกตคือการสร้างความหวังที่สูงมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำทางการสอนของครู แต่กลับมีความสัมพันธ์กับความเป็นเลิศทางวิชาการสูงที่สุดในกลุ่มองค์ประกอบเดียวกัน ผลนี้สะท้อนว่าระดับการปฏิบัติขององค์ประกอบหนึ่งกับระดับความสัมพันธ์ที่องค์ประกอบนั้นมีกับความเป็นเลิศทางวิชาการเป็นผลการวิเคราะห์คนละมิติ จึงไม่ควรตีความจากค่าเฉลี่ยเพียงอย่างเดียว ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับ Hallinger (2018, pp. 26-41) และ Robinson (2014, pp. 50-54) ในประเด็นบทบาทของการนำด้านการเรียนการสอนต่อผลลัพธ์การเรียนรู้

5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้เรียนกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาในระดับมาก โดยการทำงานร่วมกับผู้อื่นมีความสัมพันธ์สูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ การใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความมุ่งมั่นในการทำงาน และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ ตามลำดับ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ระดับคุณลักษณะของผู้เรียน ซึ่งพบว่าการทำงานร่วมกับผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเช่นกัน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะด้านการเรียนรู้และการทำงานร่วมกับผู้อื่นมีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา สอดคล้องกับ Soheila Ahmadi (2020, pp. 45-62) และกาญจนา แสงสารพันธ์ (2562) ที่ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของผู้เรียนต่อผลลัพธ์ทางการศึกษา

6. สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครู และคุณลักษณะของผู้เรียนที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาได้ร้อยละ 71.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษามีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทั้งในระดับการบริหาร การจัดการเรียนการสอน และผู้เรียน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง ในระดับการบริหาร สมรรถนะผู้นำวิชาการเกี่ยวข้องกับการกำหนดทิศทางและสนับสนุนการดำเนินงานด้านวิชาการของสถานศึกษา ส่วนภาวะผู้นำทางการสอนของครูเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน ขณะที่คุณลักษณะของผู้เรียนเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและความพร้อมในการเรียนรู้ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Mehnaz, Iqbal และ John (2022, pp. 312-328) ในประเด็นบทบาทของภาวะผู้นำต่อการดำเนินงานทางวิชาการ และ Hattie (2012) ในประเด็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน งานของ Hallinger และ Murphy (1996, pp. 5-44) สนับสนุนความสำคัญของการบริหารและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนความเชื่อมโยงของปัจจัยระดับผู้บริหาร ครู และผู้เรียนกับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาในบริบทที่ศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะผู้นำทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ การกำกับติดตามการจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมให้การจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การยกระดับความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา

1.2 สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นบวก การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการวัดผลและประเมินผล ตลอดจนการใช้สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่าง

เหมาะสม เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

1.3 สถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะควบคู่กัน โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

1.4 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาควรดำเนินการอย่างบูรณาการโดยผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างระบบการบริหารจัดการที่สนับสนุนการทำงานของครู ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน และสนับสนุนการทำงานร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อให้เป็นสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

1.5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 ควรส่งเสริมสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหารและภาวะผู้นำทางการสอนของครู ผ่านการพัฒนาวิชาชีพและสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา พร้อมปรับระบบนิเทศโดยมุ่งพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนเป็นฐาน ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อความสำเร็จ สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรศึกษาเชิงคุณภาพในโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศระดับสูงเพื่อเจาะลึกกระบวนการสร้างพลังร่วม ตลอดจนขยายการศึกษาไปยังบริบทอื่น เช่น โรงเรียนมัธยมศึกษา และเพิ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้อง เช่น การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เพื่อให้องค์ความรู้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาด้านการบริหารทางการศึกษาอื่นๆ ที่อาจส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา เช่น วัฒนธรรมองค์กร บรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

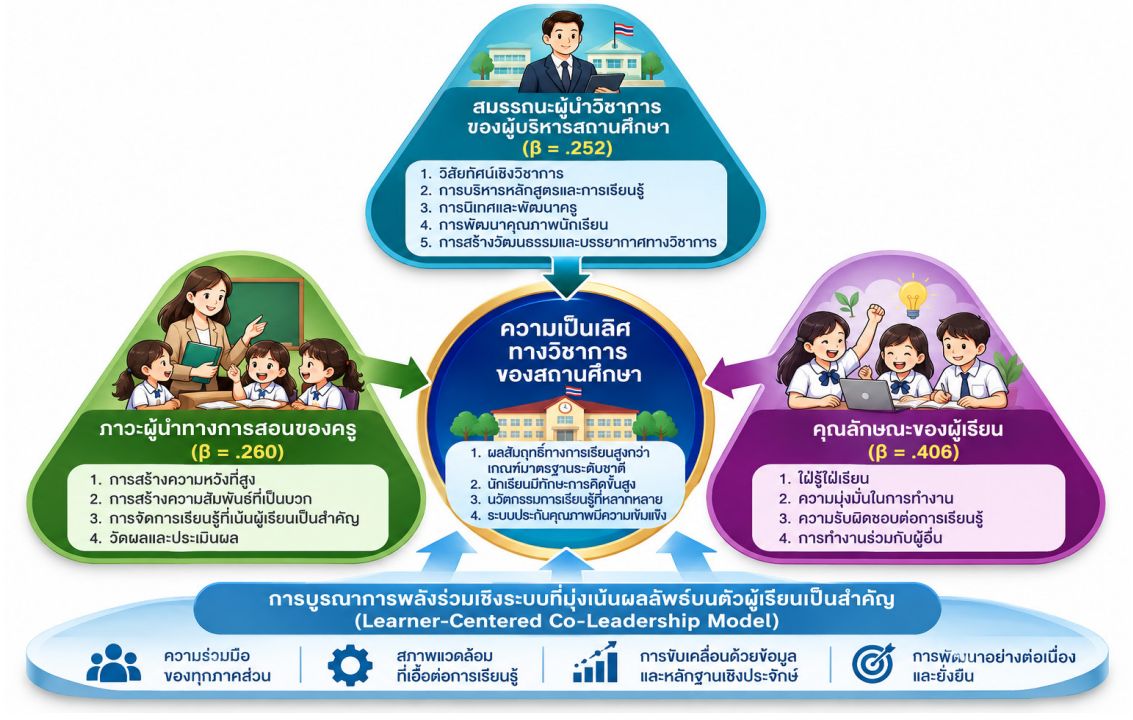
2.2 ควรศึกษาวิจัยในบริบทของสถานศึกษา หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยและยืนยันความสอดคล้องในด้านที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาในบริบทแตกต่างกัน

2.3 ควรใช้การวิจัยแบบผสมผสาน โดยเพิ่มการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการ และช่วยอธิบายผลเชิงปริมาณให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

สมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหาร ภาวะผู้นำทางการสอนของครูและคุณลักษณะของผู้เรียนที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่สำหรับการต่อยอดศึกษาวิจัยต่อไป จากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณในครั้งนี้ นำมาสู่การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ผ่านโมเดลเชิงสังเคราะห์ทางวิชาการที่ผู้วิจัย

เรียกว่า Learner-Centered Co-Leadership Model ซึ่งชี้ให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์และอิทธิพลร่วมของ 3 ตัวแปรหลักที่ร่วมกันขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยจุดตัดสำคัญที่เป็นข้อค้นพบใหม่และมีความแตกต่างไปจากกรอบองค์ความรู้เดิมในอดีตอย่างสิ้นเชิง คือผลการวิจัยเชิงประจักษ์ที่ค้นพบว่า คุณลักษณะของผู้เรียนเป็นตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักอิทธิพลส่งผลตรงต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาดีเยี่ยมและสูงที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง (β = .406) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะของตัวนักเรียนเองทำหน้าที่เป็นทั้งฐานรากและตัวเร่งปฏิกิริยาที่สำคัญที่สุดในการยกระดับคุณภาพโรงเรียน ในขณะที่ภาวะผู้นำทางการสอนของครู (β = .260) และสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา (β = .252) ทำหน้าที่เป็นเพียงกลไกเชิงโครงสร้างและเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เท่านั้น ซึ่งข้อค้นพบนี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยในอดีตส่วนใหญ่ที่มักจะมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับบทบาทเชิงอำนาจหรือสมรรถนะของผู้บริหารและครูเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดความสำเร็จทางวิชาการ การค้นพบในครั้งนี้จึงแปรเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบริหารสถานศึกษาจากเดิมที่เน้นตัวบุคคลที่เป็นผู้นำไปสู่การบูรณาการพลังร่วมเชิงระบบที่มุ่งเน้นผลลัพธ์บนตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-Centered) เพื่อนำพาโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างเป็นรูปธรรมสืบไปดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แสงสารพันธ์. (2562). *แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้นำวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1*. (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2564). *การเรียนรู้เชิงรุกเชิงระบบด้วย Co-5STEPs: พลิกโฉมห้องเรียนและยกระดับคุณภาพผู้เรียนสู่สมรรถนะในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2565). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศตวรรษที่ 21 สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2. (2567). *แผนพัฒนาการศึกษา พ.ศ. 2566-2570 (ฉบับปรับปรุง ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567)*. ชลบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). *นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: เอ็น.เอ. รัตนะเทรดดิ้ง.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2563). *ความเป็นผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บุ๊คส์เน็ท.

อนุชา จันทรวงศ์. (2563). สมรรถนะการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการบริหารและนวัตกรรมการศึกษา*, 3(3), 12-25.

Ahmadi, S. (2020). Instructional leadership practices and their teacher outcomes in primary education. *Journal of Educational Studies*, 18(2), 45-62.

Black, P., & Wiliam, D. (1998). Inside the black box: Raising standards through classroom assessment. *Phi Delta Kappan*, 80(2), 139-148.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.

Duckworth, A. L., & Seligman, M. E. P. (2005). Self-discipline outdoes IQ in predicting academic performance of adolescents. *Psychological Science*, 16(12), 939-944.

Hallinger, P. (2011). Leadership for learning: Lessons from 40 years of empirical research. *Journal of Educational Administration*, 49(2), 125-142.

Hallinger, P. (2018). Surfacing a hidden literature: A systematic review of research on educational leadership and management in Thailand. *Journal of Educational Administration*, 56(1), 26-41.

Hallinger, P. (2020). Science mapping the knowledge base on educational leadership and management from 1960 to 2018. *Educational Management Administration & Leadership*, 48(2), 209-230.

Hallinger, P., & Heck, R. H. (1996). Reassessing the principal's role in school effectiveness: A review of empirical research, 1980-1995. *Educational Administration Quarterly,* 32(1), 5-44.

Hallinger, P., & Heck, R. H. (1998). Exploring the principal's contribution to school effectiveness: 1980-1995. *School Effectiveness and School Improvement*, 9(2), 157-191.

Hattie, J. (2012). *Visible learning for teachers: Maximizing impact on learning.* London: Routledge.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2020). Seven strong claims about successful school leadership revisited. *School Leadership & Management*, 40(1), 5-22.

Mehnaz, S., Iqbal, M., & John, S. (2022). The mediating role of teachers' instructional leadership between school climate and academic excellence. *International Journal of Educational Management*, 36(3), 312-328.

Poropat, A. E. (2009). A meta-analysis of the five-factor model of personality and academic performance. *Psychological Bulletin*, 135(2), 322-338.

Robinson, V. M. J. (2011). *Student-centered leadership*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Robinson, V. M. J. (2014). Reduce change fatigue by focusing on instruction. *Educational Leadership*, 71(8), 50-54.

Robinson, V. M. J., Lloyd, C. A., & Rowe, K. J. (2008). The impact of leadership on student outcomes: An analysis of the differential effects of leadership types. *Educational Administration Quarterly*, 44(5), 635-674.

Roorda, D. L., Koomen, H. M. Y., Spilt, J. L., & Oort, F. J. (2011). The influence of affective teacher–student relationships on students' school engagement and achievement: A meta-analytic approach. *Review of Educational Research*, 81(4), 493-529.

Roseth, C. J., Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2008). Promoting early adolescents' achievement and peer relationships: The effects of cooperative, competitive, and individualistic goal structures. *Psychological Bulletin,* 134(2), 223-246.

Spillane, J. P. (2015). Leadership and management: From a distributed perspective. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (pp. 637-641). Amsterdam, Netherlands: Elsevier.

Spillane, J. P., Halverson, R., & Diamond, J. B. (2004). Towards a theory of leadership practice: A distributed perspective. *Journal of Curriculum Studies*, 36(1), 3-34.

Supovitz, J. A., Sirinides, P., & May, H. (2010). How principals and peers influence teaching and learning. *Educational Administration Quarterly*, 46(1), 31-56.

Wenner, J. A., & Campbell, T. (2017). The theoretical and empirical basis of teacher leadership: A review of the literature. *Review of Educational Research*, 87(1), 134-171.

York-Barr, J., & Duke, K. (2004). What do we know about teacher leadership? Findings from two decades of scholarship. *Review of Educational Research*, 74(3), 255-316.

Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64-70.

การพัฒนากระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการ PAORE เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและยกระดับคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช*

Development of the PAORE Integrated Supervision Process to Enhance Teachers' Competency in Educational Quality Assurance and Improve Student Quality under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat

สุบรรณ์ เกราะแก้ว
Suban Krohkeaw
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ประเทศไทย
The Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat, Thailand
Corresponding Author, E-mail: suban.sk45@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและความต้องการด้านการนิเทศ 2) พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพกระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูและยกระดับคุณภาพผู้เรียน 3) ศึกษาผลหลังการนำกระบวนการไปใช้ และ 4) ประเมินการยอมรับและสังเคราะห์แนวทางการขยายผล การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนาร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการ 3 วงรอบ ระหว่างปีการศึกษา 2565–2567 ในสถานศึกษา 71 แห่ง กลุ่มตัวอย่างระยะที่ 1 จำนวน 790 คน ผู้ให้ข้อมูลระยะที่ 3 จำนวน 710 คน และครูแกนนำ 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง การวิเคราะห์แนวโน้ม และการวิเคราะห์เนื้อหา

---

*ได้รับบทความ: 18 พฤษภาคม 2569; แก้ไขบทความ: 14 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: May 18, 2026; Revised: September 14, 2026; Accepted: September 30, 2026

ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่คาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุดเท่ากันที่ 0.37 คือ การพัฒนาบุคลากรผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

2. กระบวนการ PAORE ประกอบด้วย Planning, Action, Observation, Reflection และ Evaluation มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.24) และคู่มืออยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.19)

3. หลังดำเนินงาน 3 วงรอบ คะแนนเฉลี่ยความรู้หลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาในเชิงพรรณนา ทักษะกระบวนการระดับสถานศึกษาเพิ่มจาก 4.43 เป็น 4.65 เจตคติของครูเพิ่มจาก 3.14 เป็น 4.67 และสถานศึกษาที่มีผลประเมินตนเองระดับยอดเยี่ยมเพิ่มจากร้อยละ 28.17 เป็น 40.85 ขณะที่สถานศึกษาที่ได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบ 5 จำนวน 24 แห่งผ่านเกณฑ์ครบทั้ง 3 มาตรฐาน

4. ผู้เกี่ยวข้องเห็นว่า PAORE ช่วยให้ใช้หลักฐานจากงานจริง ลดความซ้ำซ้อน ส่งเสริมการนิเทศแบบกัลยาณมิตรและการเรียนรู้ร่วมกัน โดยควรบูรณาการเข้ากับระบบงานปกติของสถานศึกษา

คำสำคัญ: กระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการ PAORE; การประกันคุณภาพการศึกษา; คุณภาพผู้เรียน

Abstract

This study aimed to: (1) investigate the current implementation of internal quality assurance in schools and their supervision needs; (2) develop and validate an integrated supervision process to enhance teachers' competency and improve student quality; (3) examine the outcomes following implementation of the process; and (4) assess its acceptance and synthesize guidelines for further expansion. The study employed a research and development approach combined with participatory action research. The process was implemented in three cycles during the 2022–2024 academic years across 71 schools. The sample comprised 790 participants in Phase 1, 710 participants in Phase 3, and 40 lead teachers. Data were analyzed using mean, standard deviation, the modified Priority Needs Index, trend analysis, and content analysis.

The findings revealed that:

1. The overall implementation of internal quality assurance was at a high level, while the expected level was at the highest level. The two areas with the highest modified Priority Needs Index value of 0.37 were personnel development through professional

learning communities and improvement of student achievement.

2. The developed PAORE process consisted of Planning, Action, Observation, Reflection, and Evaluation. The overall quality of the process was rated at the highest level ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.24), as was the implementation manual ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.19).

3. After three implementation cycles, the mean post-development knowledge scores were descriptively higher than the pre-development scores. School-level process skills increased from 4.43 to 4.65, while teachers' attitudes increased from 3.14 to 4.67. The proportion of schools rated "Excellent" in self-assessment increased from 28.17% to 40.85%. In addition, all 24 schools that underwent the fifth-round external quality assessment met the criteria across all three standards.

4. Stakeholders perceived PAORE as valuable in promoting the use of authentic evidence, reducing duplicated work, fostering collegial supervision, and supporting collaborative learning. The process should therefore be integrated into schools' routine work systems.

Keywords: PAORE Integrated Supervision Process; Educational Quality Assurance; Student Quality

1. บทนำ

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สถานศึกษามีระบบประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542) ขณะที่กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 เน้นให้สถานศึกษาดำเนินงานด้านคุณภาพอย่างเป็นระบบ โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561, 2561)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราชมีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 71 แห่ง จากการสังเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในและรายงานผลการประเมินตนเอง พบว่า แม้สถานศึกษาส่วนใหญ่จะมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูง แต่ยังมีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาทั้งด้านความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานและตัวชี้วัด การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายคุณภาพ การใช้ระบบสารสนเทศ การนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนความต่อเนื่องของการนิเทศภายในขณะเดียวกัน สถานศึกษายังต้องดำเนินงานตามข้อตกลงในการพัฒนางานของครูควบคู่กับ

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุก งานทั้งสองส่วนมีเป้าหมาย ข้อมูล และหลักฐานบางประการที่เชื่อมโยงกับระบบประกันคุณภาพภายใน หากดำเนินการแยกออกจากกัน อาจทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการจัดเก็บข้อมูลและจัดทำเอกสาร ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนากระบวนการนิเทศที่ช่วยเชื่อมโยงระบบประกันคุณภาพภายใน ข้อตกลงในการพัฒนางาน และการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเข้าด้วยกัน โดยใช้ข้อมูลและหลักฐานจากการปฏิบัติงานจริงเป็นฐาน

แนวคิดด้านการนิเทศเพื่อการพัฒนาให้ความสำคัญกับการชี้แนะ การใช้ระบบพี่เลี้ยง การสังเกตการปฏิบัติงาน และการสะท้อนผลร่วมกัน ขณะที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งให้ผู้เกี่ยวข้องเรียนรู้จากการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลเป็นวงรอบ แนวคิดลักษณะนี้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเน้นการนำข้อมูลจากการประเมินกลับมาใช้ปรับปรุงการดำเนินงานในรอบถัดไป เมื่อพิจารณาร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก และระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จะเห็นได้ว่าแนวคิดเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการพัฒนาที่ใกล้เคียงกับสภาพการทำงานจริงของโรงเรียน มากกว่าการดำเนินงานแยกส่วน ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นฐานสำคัญในการออกแบบการนิเทศที่ไม่ได้มุ่งเพียงการตรวจสอบ แต่สนับสนุนให้ครูและสถานศึกษาใช้ข้อมูล หลักฐาน และการสะท้อนผลร่วมกันเพื่อพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดและข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงพัฒนากระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการ “PAORE” ซึ่งประกอบด้วย Planning, Action, Observation, Reflection และ Evaluation โดยกำหนดให้แต่ละขั้นเชื่อมโยงกันผ่านข้อมูล หลักฐาน การสะท้อนผล และข้อมูลย้อนกลับ กระบวนการนี้มุ่งสนับสนุนทั้งการพัฒนาสมรรถนะครู การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และคุณภาพผู้เรียนให้เกิดความต่อเนื่องในทางปฏิบัติ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและความต้องการด้านการนิเทศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช
2. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพกระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการสำหรับเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและยกระดับคุณภาพผู้เรียน
3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นภายหลังการนำกระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้นไปใช้ ในด้านสมรรถนะครูด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ผลการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา คุณภาพผู้เรียน และความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง
4. เพื่อประเมินการยอมรับ ถอดบทเรียน และสังเคราะห์แนวทางการนำกระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้นไปใช้ต่อเนื่องและขยายผล

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในระยะนำกระบวนการไปใช้ และใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งการดำเนินงานเป็น 4 ระยะ โดยระยะทดลองใช้ดำเนินการต่อเนื่อง 3 วงรอบในปีการศึกษา 2565-2567

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและความต้องการด้านการนิเทศ ประชากร จำนวน 2,861 คน จากสถานศึกษา 71 แห่ง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 790 คน เลือกแบบเจาะจงตามบทบาทหน้าที่ ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 151 คน ครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพ จำนวน 71 คน และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 568 คน เครื่องมือประกอบด้วยแบบบันทึกการศึกษาเอกสารและแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ $PNI_{Modified}$

ระยะที่ 2 พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพกระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการ โดยมีผู้ร่วมพัฒนา จำนวน 40 คน ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน เครื่องมือประกอบด้วยแบบบันทึกการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ แบบประเมินคุณภาพกระบวนการ แบบประเมินคู่มือ และแบบประเมินหลักสูตรอบรม 7 หน่วย เครื่องมือทั้ง 4 ฉบับรวม 85 รายการมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 3 นำกระบวนการไปใช้ในสถานศึกษา 71 แห่ง ต่อเนื่อง 3 วงรอบ ผู้ให้ข้อมูลแตกต่างกันตามตัวแปร ได้แก่ ผู้บริหารและครู จำนวน 710 คน สำหรับข้อมูลด้านความรู้และความพึงพอใจ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 568 คนสำหรับข้อมูลด้านเจตคติ ครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพ จำนวน 71 คน สำหรับหลักฐานการดำเนินงานระดับสถานศึกษา และครูแกนนำ จำนวน 40 คน จากสถานศึกษากรณีศึกษา จำนวน 5 แห่งสำหรับการนิเทศเชิงลึก แบบทดสอบความรู้มีค่าความเชื่อมั่น KR-20 เท่ากับ 0.85 เครื่องมือประเมินการดำเนินงานระดับสถานศึกษามีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.89 และแบบสอบถามความพึงพอใจมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยคะแนนความรู้ก่อนและหลังเปรียบเทียบเชิงพรรณนา เนื่องจากไม่มีข้อมูลรายบุคคลที่สามารถตรวจสอบการจับคู่ได้ จึงไม่ใช้ paired t-test

ระยะที่ 4 ประเมินการยอมรับ ถอดบทเรียน และสังเคราะห์แนวทางการขยายผล โดยสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน แบ่งเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 10 คน รองผู้อำนวยการหรือครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพ จำนวน 10 คน และครูผู้สอน จำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การจัดหมวดหมู่ประเด็น และการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า การตีความผลพิจารณา

ตามแหล่งข้อมูล หน่วยวิเคราะห์ เครื่องมือ และช่วงเวลา โดยไม่สรุปความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลเกินกว่าขอบเขตของแบบแผนการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการ PAORE เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและยกระดับคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและความต้องการด้านการนิเทศ ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 790 คน พบว่า การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่คาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องมีค่าเฉลี่ยสภาพที่เป็นจริง 3.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.68 และสภาพที่คาดหวัง 4.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.43 สะท้อนว่ายังมีประเด็นที่ควรพัฒนาเกี่ยวกับการใช้ผลการประเมินการเชื่อมโยงข้อมูลกับคุณภาพผู้เรียน และการใช้ข้อมูลเพื่อวางแผนพัฒนาสถานศึกษา

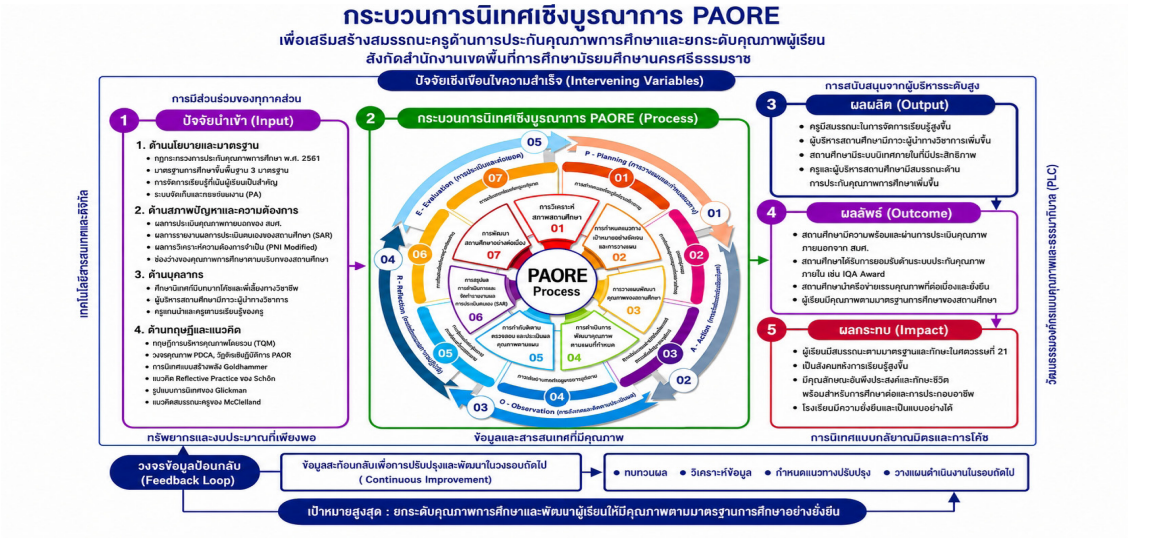
ด้านความต้องการในการนิเทศ กลุ่มตัวอย่างต้องการการนิเทศแบบ Coaching & Mentoring มากที่สุด ร้อยละ 45.80 ต้องการความถี่ตามความจำเป็นของสถานศึกษา ร้อยละ 38.20 ใช้ช่องทางผสมผสาน On-site และ Online ร้อยละ 52.40 ใช้เวลาต่อครั้งอย่างกระชับ 1-2 ชั่วโมง ร้อยละ 41.50 และเห็นว่าบุคลากรทุกคนควรมีส่วนร่วมในการนิเทศ ร้อยละ 58.90 เมื่อพิจารณาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง พบว่าประเด็นที่มีค่า $PNI_{Modified}$ สูงสุดเท่ากันที่ 0.37 มี 2 ประเด็น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประเด็นความต้องการจำเป็นที่มีค่า $PNI_{Modified}$ สูงสุด

ประเด็น	สภาพจริง		สภาพคาดหวัง		$PNI_{modified}$
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรผ่าน PLC	3.55	0.78	4.85	0.36	0.37
ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นจากการนิเทศและการพัฒนาระบบ IQA	3.55	0.78	4.85	0.36	0.37

2. ผลการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพกระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการที่เรียกว่า PAORE ประกอบด้วย 5 ขั้น ได้แก่ 1) Planning การวางแผนและเตรียมการบนฐานข้อมูล 2) Action การปฏิบัติการนิเทศและการจัดการเรียนรู้ 3) Observation การสังเกตและติดตามการปฏิบัติงานจากสภาพจริง 4) Reflection การสะท้อนคิดและเรียนรู้ร่วมกัน และ 5) Evaluation การประเมินผลและนำข้อมูลย้อนกลับ

ไปใช้วางแผนวงรอบถัดไป โดยแต่ละขั้นเชื่อมโยงกันด้วยข้อมูล หลักฐาน และข้อมูลย้อนกลับ ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน พบว่า คุณภาพของกระบวนการ PAORE โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.24) และคู่มือการใช้กระบวนการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.19) นอกจากนี้ การพัฒนายังได้หลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการ 7 หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งผลการประเมินการจัดกิจกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.38) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการ PAORE

3. ผลภายหลังการนำกระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการไปใช้ ผลด้านความรู้ พบว่า คะแนนเฉลี่ยภายหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาในทุกวงรอบ โดยวงรอบที่ 1 เพิ่มจาก 11.28 เป็น 20.15 วงรอบที่ 2 จาก 12.56 เป็น 21.33 และวงรอบที่ 3 จาก 13.97 เป็น 22.43 ทั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบเชิงพรรณนา เนื่องจากไม่มีข้อมูลรายบุคคลที่สามารถตรวจสอบการจับคู่ระหว่างคะแนนก่อนและหลังได้ จึงไม่ใช้สถิติทดสอบความแตกต่างและไม่ตีความเป็นพัฒนาการรายบุคคล ผลด้านทักษะกระบวนการระดับสถานศึกษาและเจตคติของครูมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติใน 3 วงรอบ

ตัวแปร	วงรอบที่ 1	วงรอบที่ 2	วงรอบที่ 3
คะแนนความรู้ก่อนพัฒนา	11.28	12.56	13.97
คะแนนความรู้หลังพัฒนา	20.15	21.33	22.43

ตัวแปร	วงรอบที่ 1	วงรอบที่ 2	วงรอบที่ 3
ทักษะกระบวนการระดับสถานศึกษา	4.43	4.54	4.65
เจตคติของครู	3.50*	4.42	4.67

หมายเหตุ: ค่าเจตคติก่อนเริ่มดำเนินงานเท่ากับ 3.14 และ 3.50 คือค่าหลังวงรอบที่ 1

ผลระดับสถานศึกษาพบว่า สถานศึกษาที่มีผลการประเมินตนเองระดับยอดเยี่ยมเพิ่มจาก 20 แห่ง ร้อยละ 28.17 ในปีการศึกษา 2565 เป็น 23 แห่ง ร้อยละ 32.39 ในปีการศึกษา 2566 และ 29 แห่ง ร้อยละ 40.85 ในปีการศึกษา 2567 หรือเพิ่มขึ้น 12.68 จุดร้อยละจากปีการศึกษา 2565 สถานศึกษาที่ได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบ 5 แล้วจำนวน 24 แห่ง มีผลเป็นไปตามเกณฑ์ครบทั้ง 3 มาตรฐานทุกแห่ง คิดเป็นร้อยละ 100 ของสถานศึกษาที่ได้รับการประเมินในช่วงเวลาที่ศึกษา ไม่ใช่ร้อยละ 100 ของสถานศึกษาทั้ง 71 แห่ง ผลด้านความพึงพอใจจากผู้ตอบ 710 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 71 คน ครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพ 71 คน และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 568 คน พบว่า ความพึงพอใจต่อกระบวนการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.11) สำหรับผลด้านผู้เรียนข้อมูลจากสถานศึกษากรณีศึกษา 5 แห่งแสดงแนวโน้มผลการเรียนรู้ในทิศทางบวกภายในบริบทที่ศึกษา ทั้งนี้ ผลดังกล่าวจำกัดการตีความเฉพาะกลุ่มผู้เรียน รายวิชา เครื่องมือ และช่วงเวลาที่ศึกษา

4. ผลการประเมินการยอมรับ การถอดบทเรียน และแนวทางการขยายผลผลจากการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน พบว่า ผู้เกี่ยวข้องเห็นคุณค่าของ PAORE ในด้านการเชื่อมโยงงานประกันคุณภาพ การพัฒนางาน และการจัดการเรียนรู้ การใช้ข้อมูลและหลักฐานจากงานจริง การนิเทศในลักษณะช่วยเหลือมากกว่าการตรวจสอบ และการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการสะท้อนคิดเป็นกลไกพัฒนางาน โดยผลการยอมรับเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพและรายงานแยกจากความพึงพอใจปัจจัยที่สนับสนุนการนำกระบวนการไปใช้ต่อเนื่อง ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ความเข้าใจร่วมกันของบุคลากร ความพร้อมของข้อมูลและหลักฐาน ความต่อเนื่องของระบบนิเทศภายใน การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการติดตามช่วยเหลือตามบริบทของสถานศึกษา แนวทางการขยายผลประกอบด้วยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านการประกันคุณภาพ เครือข่ายหรือระบบโรงเรียนพี่เลี้ยง เวทีแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี คลังนวัตกรรม และการนิเทศออนไลน์ โดยควรนำไปประยุกต์ให้เป็นส่วนหนึ่งของงานปกติของสถานศึกษามากกว่าการเพิ่มกิจกรรมที่แยกออกจากระบบงานเดิม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการ PAORE เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการประกันคุณภาพการศึกษาและยกระดับคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การศึกษาสภาพการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและความต้องการด้านการนิเทศ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่คาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า แม้สถานศึกษาจะมีระบบและกลไกการประกันคุณภาพภายในในระดับที่ค่อนข้างดีแล้ว แต่ยังมีช่องว่างระหว่างการดำเนินงานในปัจจุบันกับระดับคุณภาพที่สถานศึกษาต้องการ โดยเฉพาะประเด็นการใช้ผลการประเมิน การเชื่อมโยงข้อมูลกับคุณภาพผู้เรียน และการนำข้อมูลไปใช้วางแผนพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง สภาพดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การประกันคุณภาพไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการจัดทำเอกสารหรือการรายงานผล แต่ควรทำให้ข้อมูลและผลการประเมินถูกนำกลับมาใช้ในการปรับปรุงการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของสำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563จ) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และแนวคิดของ Deming (2018) ที่เน้นการใช้ข้อมูลย้อนกลับเป็นส่วนหนึ่งของวงจรการปรับปรุงคุณภาพ เมื่อพิจารณาความต้องการด้านการนิเทศ พบว่า ผู้บริหารและครูต้องการการนิเทศในลักษณะ Coaching & Mentoring มากกว่าการนิเทศที่มุ่งตรวจสอบ โดยต้องการให้ดำเนินการตามความจำเป็นของสถานศึกษา ใช้รูปแบบผสมผสานทั้ง On-site และ Online และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า ผู้ปฏิบัติงานต้องการการนิเทศที่เข้ามาช่วยแก้ปัญหาและพัฒนางานจริง มากกว่าการควบคุมหรือประเมินจากภายนอกเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ประเด็นที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด ได้แก่ การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนจากการนิเทศและการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน แสดงให้เห็นว่า การนิเทศและการประกันคุณภาพควรเชื่อมโยงกับการพัฒนาครูและผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างชัดเจน สอดคล้องกับธนพล วงศ์ฉลาด และธรินธร นามวรรณ (2564, หน้า 146-159) ที่เสนอการเชื่อมโยงระบบประกันคุณภาพกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และธัญพิชชา อุ่นรัมย์ และธรินธร นามวรรณ (2564, หน้า 145-158) ที่พบว่าการนิเทศแบบสอนแนะควรเชื่อมโยงการวางแผน การดำเนินงาน การติดตาม และการสะท้อนผลเข้าด้วยกัน

2. การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพกระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการ ผลการพัฒนาทำให้ได้กระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการ PAORE ประกอบด้วย Planning, Action, Observation, Reflection และ Evaluation โดยกระบวนการและคู่มือการใช้ได้รับการประเมินคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จุดสำคัญของ PAORE ไม่ได้อยู่ที่การนำองค์ประกอบทั้ง 5 ขั้นมาใช้เป็นครั้งแรก แต่อยู่ที่การกำหนดความ

สัมพันธ์ของแต่ละขั้นให้ทำงานเชื่อมต่อกันเป็นวงรอบบนฐานของข้อมูล หลักฐานจากการปฏิบัติงาน และข้อมูลย้อนกลับ กล่าวคือ ผลจาก Evaluation ไม่ได้เป็นเพียงข้อสรุปของการดำเนินงาน แต่ถูกนำกลับไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับ Planning ในวงรอบถัดไป ขณะที่ Reflection ทำหน้าที่เชื่อมหลักฐานที่เกิดจากการปฏิบัติกับการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องลักษณะดังกล่าวทำให้ PAORE สามารถเชื่อมการนิเทศการประกันคุณภาพภายใน การพัฒนางานของครู และการจัดการเรียนรู้เข้าด้วยกันได้มากกว่าการดำเนินงานแยกส่วน แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Kemmis, McTaggart, and Nixon (2014) ซึ่งอธิบายการวิจัยเชิงปฏิบัติการในลักษณะวงรอบของการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Cogan (1973) ที่ให้ความสำคัญกับการสังเกตและข้อมูลย้อนกลับในการนิเทศแบบคลินิก รวมถึง Glickman, Gordon, and Ross-Gordon (2018) ที่มองการนิเทศเป็นกระบวนการพัฒนาวิชาชีพมากกว่าการควบคุมตรวจสอบ การที่ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินกระบวนการ PAORE และคู่มืออยู่ในระดับมากที่สุด จึงอาจสะท้อนถึงความสอดคล้องขององค์ประกอบ กระบวนการ และแนวทางนำไปใช้กับบริบทของสถานศึกษา ทั้งนี้ ผลการประเมินดังกล่าวควรตีความในฐานะหลักฐานด้านความเหมาะสมของกระบวนการและคู่มือจากผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่ใช่หลักฐานที่ยืนยันประสิทธิผลเชิงเหตุและผลของ PAORE โดยตรง

3. ผลภายหลังการนำกระบวนการนิเทศเชิงบูรณาการไปใช้ ภายหลังการนำ PAORE ไปใช้ต่อเนื่อง 3 วงรอบ พบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้หลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาในทุกวงรอบ ทักษะกระบวนการระดับสถานศึกษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และเจตคติของครูเพิ่มจาก 3.14 ก่อนดำเนินงานเป็น 4.67 หลังวงรอบที่ 3 แนวโน้มดังกล่าวอาจอธิบายได้จากลักษณะของการพัฒนาที่ไม่ได้อาศัยการอบรมเพียงครั้งเดียว แต่เชื่อมการอบรม การชี้แนะ การนิเทศ การสังเกต การสะท้อนคิด และการนำความรู้ไปใช้กับงานจริงอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นควบคู่กับการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับ Anderson and Krathwohl (2001) ที่ให้ความสำคัญกับการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ และ McClelland (1973, pp. 1-14) ที่เน้นสมรรถนะในการปฏิบัติงานจริงมากกว่าการวัดความรู้เพียงอย่างเดียว ทั้งยังมีทิศทางสอดคล้องกับพิมพ์สุดา เอี่ยมสกุล วิไลลักษณ์ ลังกา และวิลาวัลย์ ด่านสิริสุข (2563, หน้า 442-459) ซึ่งศึกษาการพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของครู ผลด้านความรู้ต้องตีความด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากข้อมูลก่อนและหลังไม่สามารถตรวจสอบการจับคู่รายบุคคลได้ การเปรียบเทียบจึงเป็นเพียงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเชิงพรรณนา ไม่สามารถใช้ยืนยันพัฒนาการของบุคคลหรือสรุปความแตกต่างด้วย paired t-test ได้ เช่นเดียวกับผลด้านทักษะกระบวนการที่เป็นข้อมูลระดับสถานศึกษา จึงไม่ควรนำไปตีความว่าเป็นระดับทักษะของครูรายบุคคล การกำหนดขอบเขตการตีความเช่นนี้ช่วยให้ข้อสรุปสอดคล้องกับหน่วยวิเคราะห์และแบบแผนการวิจัยในระดับสถานศึกษา พบว่าสัดส่วนสถานศึกษาที่มีผลการประเมินตนเองระดับยอดเยี่ยมเพิ่มจากร้อยละ 28.17 ในปีการศึกษา 2565 เป็นร้อยละ 40.85 ในปีการศึกษา 2567 ขณะเดียวกัน สถานศึกษาจำนวน 24 แห่งที่ได้รับการประเมิน

คุณภาพภายนอกรอบ 5 ในช่วงเวลาที่ศึกษา มีผลเป็นไปตามเกณฑ์ครบทั้ง 3 มาตรฐาน ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนแนวโน้มด้านคุณภาพของระบบประกันคุณภาพภายในในช่วงเวลาที่ดำเนินการวิจัย แต่ไม่ควรตีความว่า PAORE เป็นสาเหตุโดยตรงของผลการประเมินทั้งหมด เนื่องจากการวิจัยไม่มีกลุ่มควบคุม และยังมีปัจจัยอื่นในระดับสถานศึกษาที่อาจเกี่ยวข้องกับผลที่เกิดขึ้น

สำหรับผลด้านผู้เรียน ข้อมูลจากสถานศึกษากรณีศึกษา 5 แห่งแสดงแนวโน้มผลการเรียนรู้ในทิศทางบวกภายในบริบทที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวมาจากกลุ่มผู้เรียน รายวิชา เครื่องมือ และช่วงเวลาที่กำหนด จึงควรจำกัดการตีความเฉพาะกรณีศึกษา ไม่ควรขยายผลไปแทนผู้เรียนทั้งหมดในสถานศึกษาทั้ง 71 แห่ง ด้านความพึงพอใจ ผู้บริหารและครูมีความพึงพอใจต่อกระบวนการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนว่า รูปแบบการดำเนินงานของ PAORE สามารถตอบสนองต่อการปฏิบัติงานในบริบทของสถานศึกษาได้ในระดับสูง โดยเฉพาะลักษณะการนิเทศที่ใช้ข้อมูลจากงานจริงและเน้นการช่วยเหลือมากกว่าการตรวจสอบ อย่างไรก็ดี ความพึงพอใจเป็นข้อมูลด้านการรับรู้ของผู้ใช้ จึงควรพิจารณาแยกจากผลด้านสมรรถนะหรือผลด้านคุณภาพสถานศึกษา

4. การประเมินการยอมรับ การถอดบทเรียน และแนวทางการนำไปใช้ต่อเนื่องและขยายผล ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มพบว่า ผู้เกี่ยวข้องเห็นคุณค่าของ PAORE ในด้านการเชื่อมโยงงานประกันคุณภาพ การพัฒนางาน และการจัดการเรียนรู้ การใช้ข้อมูลและหลักฐานจากการปฏิบัติงานจริง การลดความซ้ำซ้อนของงาน ตลอดจนการนิเทศในลักษณะกัลยาณมิตรและการเรียนรู้ร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า การยอมรับกระบวนการไม่ได้เกิดจากโครงสร้างของ PAORE เพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับการที่ผู้ใช้มองเห็นประโยชน์และสามารถเชื่อมกระบวนการเข้ากับงานเดิมของตนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Rogers (2003) ที่อธิบายว่า การยอมรับนวัตกรรมมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ถึงประโยชน์และความสอดคล้องกับบริบทของผู้ใช้ นอกจากนี้ การที่ผู้เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการสะท้อนคิดและการช่วยเหลือกันยังสอดคล้องกับแนวคิด Cognitive Coaching ของ Costa and Garmston (2016) ซึ่งเน้นการพัฒนาความสามารถในการคิด สะท้อนผล และกำกับการเรียนรู้ของตนเอง บทเรียนสำคัญจากการนำ PAORE ไปใช้คือ ความสำเร็จของกระบวนการไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบการนิเทศเพียงอย่างเดียว แต่ยังสัมพันธ์กับภาวะผู้นำของผู้บริหาร ความเข้าใจร่วมกันของบุคลากร ความพร้อมของข้อมูลและหลักฐาน ความต่อเนื่องของระบบนิเทศภายใน การสนับสนุนด้านเทคโนโลยี และการติดตามช่วยเหลือตามบริบทของสถานศึกษา สอดคล้องกับ Fullan (2019, pp. 221-258) ที่เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาต้องอาศัยการพัฒนาคน ระบบ และวัฒนธรรมองค์กรควบคู่กัน และสอดคล้องกับ Stoll et al. (2006) ที่ชี้ว่าความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพขึ้นอยู่กับทั้งศักยภาพของบุคลากรและเงื่อนไขภายในองค์กร ในด้านการขยายผล ข้อมูลจากการวิจัยเสนอให้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านการประกันคุณภาพ เครือข่ายหรือระบบโรงเรียนพี่เลี้ยง เวทีแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี คลังนวัตกรรม และ

ระบบนิเทศออนไลน์ อย่างไรก็ตาม การขยายผลไม่ควรอยู่ในรูปของการเพิ่มภารกิจใหม่ให้สถานศึกษา แต่ควรบูรณาการ PAORE เข้ากับระบบประกันคุณภาพภายใน การนิเทศภายใน PLC ข้อตกลงในการพัฒนางาน และการจัดการเรียนรู้ในส่วนที่ใช้ข้อมูลและหลักฐานร่วมกัน วิธีการดังกล่าวมีแนวโน้มช่วยลดความซ้ำซ้อน และทำให้กระบวนการนิเทศกลายเป็นส่วนหนึ่งของงานประจำมากกว่ากิจกรรมที่แยกออกจากระบบเดิม

ผลการวิจัยทั้ง 4 วัตถุประสงค์ PAORE มีความเหมาะสมในฐานะกรอบการนิเทศเชิงบูรณาการที่เชื่อมการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต การสะท้อนผล และการประเมินเข้าด้วยกันบนฐานข้อมูลและหลักฐานจากงานจริง ผลที่เกิดขึ้นในช่วงการทดลองใช้มีแนวโน้มเชิงบวกทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการเจตคติ การดำเนินงานของสถานศึกษา และการยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ไม่ควรสรุปว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเป็นผลจาก PAORE เพียงปัจจัยเดียว เนื่องจากการวิจัยไม่มีกลุ่มควบคุม และผลแต่ละด้านมาจากแหล่งข้อมูล เครื่องมือ และหน่วยวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน การนำผลไปใช้จึงควรพิจารณาภายใต้ขอบเขตของแบบแผนการวิจัยและบริบทของสถานศึกษาที่ศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาอาจนำหลักการของ PAORE ไปประยุกต์ใช้โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของสถานศึกษา แล้วกำหนดเป้าหมายการนิเทศให้สัมพันธ์กับปัญหาจริง ควรเชื่อมกระบวนการกับระบบประกันคุณภาพภายใน การนิเทศภายใน PLC ข้อตกลงในการพัฒนางาน และการจัดการเรียนรู้ในส่วนที่มีข้อมูลและหลักฐานสัมพันธ์กัน เพื่อลดการดำเนินงานซ้ำซ้อนและทำให้การนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของงานปกติของสถานศึกษา ทั้งนี้ควรพัฒนาผู้นิเทศและครูแกนนำให้มีสมรรถนะด้านการชี้แนะ ระบบพี่เลี้ยง การใช้ข้อมูล และการสะท้อนคิดอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาการนำ PAORE ไปใช้ในบริบทพื้นที่อื่น เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและเงื่อนไขในการประยุกต์ใช้ รวมทั้งควรออกแบบการเก็บข้อมูลก่อนและหลังให้สามารถจับคู่รายบุคคลได้ และใช้แบบแผนกึ่งทดลองหรือมีกลุ่มเปรียบเทียบเมื่อมีความเหมาะสม เพื่อเพิ่มความชัดเจนในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการนิเทศกับผลที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ หากต้องการศึกษาการยอมรับในเชิงปริมาณควรพัฒนาเครื่องมือวัดการยอมรับโดยเฉพาะและใช้ร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ การจัดระบบการนิเทศเชิงบูรณาการให้ Planning, Action, Observation, Reflection และ Evaluation ทำงานสัมพันธ์กันเป็นวงรอบ โดยความใหม่ของ PAORE ไม่ได้อยู่ที่การสร้างองค์ประกอบทั้ง 5 ขึ้นใหม่ แต่อยู่ที่การกำหนดหน้าที่และความสัมพันธ์ของแต่ละขั้นให้เชื่อมโยงกันผ่านข้อมูล หลักฐานจากการปฏิบัติงาน และข้อมูลย้อนกลับ พร้อมนำการชี้แนะระบบพี่เลี้ยง การนิเทศแบบคลินิก PLC และการสะท้อนคิดมาใช้เป็นกลไกสนับสนุน PAORE ทำให้ Evaluation ไม่ใช่จุดสิ้นสุดของการนิเทศ แต่เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับ Planning ในวงรอบถัดไป ขณะเดียวกัน Reflection ทำหน้าที่เชื่อมหลักฐานจากการปฏิบัติกับการเรียนรู้ร่วมกัน จึงช่วยให้การนิเทศ การประกันคุณภาพ การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และการพัฒนางานของครูสามารถดำเนินไปบนฐานข้อมูลและหลักฐานชุดเดียวกันในส่วนที่สัมพันธ์กัน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. (2561, 23 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*, 135(11 ก), 3-5.

ธนพล วงศ์ฉลาด และธรินธร นามวรรณ. (2564). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 15(2), 146-159.

ธัญพิชชา อุ่นรัมย์ และธรินธร นามวรรณ. (2564). การพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในแบบสอนแนะโดยใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม,* 15(1), 145-158.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, 116(74 ก), 1-23.

พิมพ์สุดา เอี่ยมสกุล, วิไลลักษณ์ ลังกา และวิลาวัลย์ ด่านสิริสุข. (2563). การพัฒนารูปแบบการนิเทศการศึกษาที่เสริมสร้างสมรรถนะด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของครู. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(9), 442-459.

สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561.* กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. (Complete ed.). New York: Longman.

Cogan, M. L. (1973). *Clinical supervision.* Boston: Houghton Mifflin.

Costa, A. L., & Garmston, R. J. (2016). *Cognitive coaching: Developing self-directed leaders and learners.* (3rd ed.). Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Deming, W. E. (2018). *Out of the crisis.* (Reissue ed.). Cambridge, MA: The MIT Press.

Fullan, M. (2019). *Leading in a culture of change.* (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Glickman, C. D., Gordon, S. P., & Ross-Gordon, J. M. (2018). *SuperVision and instructional leadership: A developmental approach*. (10th ed.). Boston, MA: Pearson.

Kemmis, S., McTaggart, R., & Nixon, R. (2014). *The action research planner: Doing critical participatory action research*. Singapore: Springer.

McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "intelligence." *American Psychologist,* 28(1), 1-14. https://doi.org/10.1037/h0034092

Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations.* (5th ed.). New York: Free Press.

Stoll, L., Bolam, R., McMahon, A., Wallace, M., & Thomas, S. (2006). Professional learning communities: A review of the literature. *Journal of Educational Change,* 7(4), 221-258. https://doi.org/10.1007/s10833-006-0001-8

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

Structural Equation Model Leadership of School Administrators Affecting high-Performance Organization of Secondary Educational Service Area in The Northeastern Region

ปวีณา บุทธิจักร์, วาโร เพ็งสวัสดิ์ และเอกลักษณ์ เพียสา
Paweena Buttijak, Waro Phengsawat and Aakkaluck Pheasa
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ประเทศไทย
Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: bonuspaweena15@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน 2) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 3) เสนอแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบเปรียบเทียบเชิงสาเหตุ (Causal Comparative Research) ดำเนินการ 3 ระยะ ได้แก่ การพัฒนาโมเดลสมมุติฐานจากเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน การตรวจสอบโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากกลุ่มตัวอย่าง 638 คน ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครู ได้มาด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน และการกำหนดแนวทางพัฒนาจากผลการวิเคราะห์โมเดลร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

*ได้รับบทความ: 9 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 9 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: July 9, 2025; Revised: September 9, 2026; Accepted: September 30, 2026

ผลการวิจัยพบว่า

1. โมเดลประกอบด้วยตัวแปรเชิงสาเหตุ 4 ตัว ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการเรียนรู้

2. โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า χ^2 = 123.17, df = 106, p = .12177, GFI = .983, AGFI = .959 และ RMSEA = .016 สามารถอธิบายความแปรปรวนของความเป็นองค์การสมรรถนะสูงได้ร้อยละ 78 การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลทางตรงสูงที่สุด (β = .93, p < .01) รองลงมาคือการจัดการเรียนรู้ (β = .22, p < .01)

3. แนวทางการพัฒนาควรมุ่งพัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร การกำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ การพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ และการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้

คำสำคัญ: โมเดลสมการโครงสร้าง; ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา; องค์การสมรรถนะสูง; โรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

This study aimed to: 1) develop a causal relationship model of school administrators' leadership affecting school high-performance organization; 2) examine the consistency of the model with empirical data; and 3) propose guidelines for developing school administrators' leadership under the Secondary Educational Service Area Offices in Northeastern Thailand. This study employed causal comparative research and was conducted in three phases: developing a hypothetical model based on relevant documents, previous research, and interviews with five experts; examining the model using empirical data from a sample of 638 school administrators and teachers selected through proportionate stratified random sampling; and formulating development guidelines based on the model analysis and interviews with five experts. The research instrument was a five-point rating-scale questionnaire with an overall reliability coefficient of .97. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson's correlation coefficient, confirmatory factor analysis, and structural equation modeling.

The findings revealed that:

1. The model consisted of four causal variables: transformational leadership, strategic management, human resource management, and learning management.

2. The model was consistent with the empirical data, with χ^2 = 123.17, df = 106, p = .12177, GFI = .983, AGFI = .959, and RMSEA = .016. The model explained 78 percent of the variance in high-performance organization. Human resource management had the strongest direct effect (β = .93, p < .01), followed by learning management (β = .22, p < .01).

3. The development guidelines should focus on strengthening administrators' vision, setting clear strategic goals, systematically developing personnel, and using information to support learning management.

Keywords: Structural Equation Model; School Administrators' Leadership; High-Performance Organization; Secondary School

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาโดยตรง โรงเรียนต้องรับมือกับความคาดหวังด้านคุณภาพการศึกษา การพัฒนาผู้เรียน และประสิทธิภาพการบริหารควบคู่กัน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้และการบริหารจึงเป็นส่วนหนึ่งของการปรับตัวของสถานศึกษา ขณะเดียวกัน ผู้บริหารต้องสามารถกำหนดทิศทางและจัดระบบการทำงานให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษา ภารกิจของสถานศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่ที่การจัดการเรียนการสอน แต่ครอบคลุมการบริหารทรัพยากร การพัฒนาครูและบุคลากร การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การสร้างระบบการทำงานที่เอื้อต่อคุณภาพของผู้เรียนโรงเรียนที่สามารถจัดการองค์ประกอบเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพย่อมมีโอกาสพัฒนาไปสู่องค์การที่มีสมรรถนะสูง ซึ่ง De Waal (2007, pp. 179-185) อธิบายว่าองค์การสมรรถนะสูงมีลักษณะสำคัญด้านคุณภาพการบริหาร คุณภาพของบุคลากร การเปิดกว้างและการมุ่งเน้นการปฏิบัติ การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการมุ่งผลสำเร็จในระยะยาว

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีบริบทที่แตกต่างกันทั้งด้านพื้นที่ เศรษฐกิจ สังคม ชุมชน และสภาพครอบครัวของผู้เรียน ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลต่อการบริหารจัดการ การจัดสรรทรัพยากร และการจัดการเรียนรู้ของแต่ละโรงเรียน งานของอัมพร พินะสา (2563) ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาที่สัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่ ขณะที่ข้อมูลในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 21 สะท้อนปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่โรงเรียนต้องปรับตัวให้เหมาะกับสถานการณ์และข้อจำกัดในพื้นที่ จึงเห็นได้ว่าการบริหารโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำเป็นต้องคำนึงถึงทั้งปัจจัยภายในสถานศึกษาและเงื่อนไขของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2566) กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียน บุคลากร และประสิทธิภาพการบริหารของสถานศึกษา การดำเนินงานให้บรรลุ

เป้าหมายดังกล่าวต้องอาศัยผู้บริหารที่สามารถกำหนดทิศทางของโรงเรียนและเชื่อมโยงการดำเนินงานของบุคลากรเข้ากับเป้าหมายขององค์การ ภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงสัมพันธ์กับความสามารถของโรงเรียนในการปรับตัวและพัฒนาคุณภาพการดำเนินงาน

การทบทวนวรรณกรรมที่ใช้กำหนดตัวแปรวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวข้องกับความสามารถของผู้นำในการกำหนดทิศทาง สร้างวิสัยทัศน์ จูงใจ และสนับสนุนบุคลากรให้มีส่วนร่วมกับเป้าหมายขององค์การ งานของณัชญานุช สุดชาดี (2561) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่สัมพันธ์กับความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของสถานศึกษา ส่วนสุเทพ พงษ์ศรีวัฒน์ (2561) ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำในการสร้างแรงจูงใจและการประสานความร่วมมือภายในองค์การ การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานขององค์การ วชิราพร บุนนท์ (2565) อธิบายการบริหารเชิงกลยุทธ์ในลักษณะของกระบวนการกำหนดทิศทางและขอบเขตการดำเนินงานเพื่อให้องค์การบรรลุเป้าหมาย การบริหารเชิงกลยุทธ์จึงทำหน้าที่เชื่อมโยงนโยบายของโรงเรียนกับการปฏิบัติงานของบุคลากร การจัดการทรัพยากรมนุษย์เกี่ยวข้องโดยตรงกับศักยภาพของบุคลากรในโรงเรียน ทั้งการสรรหา การคัดเลือก การพัฒนา การประเมินผล และการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน จันทิมา พรหมเกษ (2559, หน้า 30-43) ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติด้านทรัพยากรมนุษย์ในฐานะกระบวนการที่มีผลต่อการทำงานและผลลัพธ์ขององค์การ ขณะเดียวกัน Mowday, Steers, and Porter (1979, pp. 224-247) ศึกษาความผูกพันต่อองค์การและพัฒนาเครื่องมือวัดที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับองค์การ

การจัดการเรียนรู้เป็นภารกิจหลักของโรงเรียนและเป็นพื้นที่ที่การบริหารทั้งหมดถูกนำไปสู่การปฏิบัติ การใช้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรม และการประเมินผลล้วนสัมพันธ์กับคุณภาพของสถานศึกษา แนวคิดของวิจารณ์ พานิช (2555) และวิไลลักษณ์ โภคาพานิชย์ (2562) ให้ความสำคัญกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียน และเชื่อมโยงการบริหารจัดการกับผลลัพธ์ทางการศึกษาวรรณกรรมดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยกำหนดตัวแปรเชิงสาเหตุ 4 ตัว ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการเรียนรู้ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์กับความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่มีอยู่ส่วนหนึ่งศึกษาปัจจัยเหล่านี้แยกออกจากกัน ยังไม่สามารถอธิบายโครงสร้างอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างตัวแปรในบริบทโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ชัดเจน การใช้โมเดลสมการโครงสร้างจึงเหมาะกับการตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรหลายตัวพร้อมกัน และช่วยให้เห็นลำดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงจากข้อมูลเชิงประจักษ์

ผู้วิจัยจึงพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออก

เฉียงเหนือ เพื่ออธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านภาวะผู้นำและการบริหารกับความเป็นองค์การสมรรถนะสูง และนำผลที่ได้ไปใช้กำหนดแนวทางพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามน้ำหนักของปัจจัยที่ปรากฏจากผลการวิเคราะห์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. เพื่อหาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ การวิจัยเชิงปริมาณแบบเปรียบเทียบเชิงสาเหตุ (Causal Comparative Research) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เป็นวิธีการหลักในการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกรอบแนวคิดการวิจัย การดำเนินการแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาโมเดลสมมุติฐาน ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การจัดการเรียนรู้ และความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน เพื่อนำมาสังเคราะห์องค์ประกอบและกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลสมมุติฐาน จากนั้นสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อพิจารณาความเหมาะสมขององค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และความสัมพันธ์ของตัวแปรที่กำหนดไว้ในโมเดล ข้อมูลจากการสัมภาษณ์วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำมาใช้ประกอบการปรับโมเดลสมมุติฐานก่อนตรวจสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ระยะที่ 2 การตรวจสอบโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 638 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครู ได้มาด้วย วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น

ตามสัดส่วน (Proportionate Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งออกเป็น 6 ตอน ครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การจัดการเรียนรู้ และความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค พบว่าแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .97 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเบ้ ความโด่ง และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ตรวจสอบโมเดลการวัดด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) และตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรด้วยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) โดยใช้โปรแกรม SPSS และ LISREL

ระยะที่ 3 การกำหนดแนวทางการพัฒนา ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างมาใช้กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วยอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 คน ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 3 คน และครูผู้สอน จำนวน 1 คน เพื่อพิจารณาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยตัวแปรเชิงสาเหตุ 4 ตัว ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน โดยความเป็นองค์การสมรรถนะสูงประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 ด้าน ได้แก่ การมุ่งเน้นผู้รับบริการ การบริหารทรัพยากร โครงสร้างองค์การ การทำงานเป็นทีม และการมุ่งมั่นสู่ความเป็นเลิศ

2. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยโปรแกรม LISREL พบว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า χ^2 = 123.17, df = 106, p = .12177, GFI = .983, AGFI = .959 และ RMSEA = .016 เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรง พบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงสูงที่สุด (β = .93, p < .01) รองลงมา

คือ การจัดการเรียนรู้ (β = .22, p < .01) ส่วนภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (γ = .15) และการจัดการเรียนรู้ (γ = .07) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่การบริหารเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรมนุษย์และการจัดการเรียนรู้ และส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงผ่านตัวแปรดังกล่าว โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของความเป็นองค์การสมรรถนะสูงได้ร้อยละ 78 เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลรวมสูงที่สุด (TE = 1.11) รองลงมาคือการบริหารเชิงกลยุทธ์ (TE = .76) การจัดการเรียนรู้ (TE = .22) และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (TE = .20) ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูง จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ได้แนวทางการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ มีความชัดเจนในอุดมการณ์ มีความน่าเชื่อถือและสามารถสร้างแรงบันดาลใจแก่บุคลากร 2) ด้านการบริหารเชิงกลยุทธ์ ควรกำหนดเป้าหมายที่สามารถวัดผลได้ สื่อสารคุณค่าและทิศทางขององค์การให้ชัดเจน และวางแผนให้ครอบคลุมการดำเนินงานของโรงเรียน 3) ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ควรส่งเสริมการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ รวมทั้งดำเนินการสรรหา คัดเลือก และวางแผนบุคลากรอย่างเป็นระบบ และ 4) ด้านการจัดการเรียนรู้ ควรใช้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนในการวางแผน พัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ และส่งเสริมทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน พบว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุประกอบด้วยตัวแปรสำคัญ 4 ตัว ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน โครงสร้างของโมเดลแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาโรงเรียนให้มีสมรรถนะสูงไม่ได้ขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้บริหารเพียงด้านเดียว แต่เกี่ยวข้องกับระบบการบริหารบุคลากร การกำหนดทิศทางขององค์การ และการจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ Litwin and Stringer (1968) ที่อธิบายว่าองค์การประกอบด้วยปัจจัยด้านโครงสร้าง ภาวะผู้นำ กระบวนการบริหาร การตัดสินใจ และแรงจูงใจ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของบุคลากรและผลการดำเนินงานขององค์การ เมื่อพิจารณาในบริบทของสถานศึกษา ภาวะผู้นำ

ของผู้บริหารจึงต้องทำงานร่วมกับระบบบริหารภายในโรงเรียน การจัดสรรและพัฒนาบุคลากร ตลอดจนกระบวนการจัดการเรียนรู้ จึงจะนำไปสู่ผลการดำเนินงานของโรงเรียนตามเป้าหมายที่กำหนด

การจัดการทรัพยากรมนุษย์และการจัดการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในโครงสร้างของโมเดล เนื่องจากบุคลากรเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานตามนโยบายและเป้าหมายของสถานศึกษาโดยตรง การบริหารที่สามารถเชื่อมโยงความต้องการของบุคลากรกับเป้าหมายขององค์การจึงมีส่วนต่อแรงจูงใจ ความรับผิดชอบ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับจิตติภา ขาวอ่อน (2557) ที่ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของบุคลากรกับการดำเนินงานขององค์การ ความผูกพันของบุคลากรต่อองค์การยังเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาคุณภาพและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน Mowday, Porter and Steers (1979, pp. 224-247) ให้ความสำคัญกับความผูกพันของบุคลากรต่อองค์การในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับองค์การ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการยอมรับเป้าหมาย ความเต็มใจที่จะปฏิบัติงาน และความต้องการคงอยู่กับองค์การ ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าการจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นองค์ประกอบสำคัญของโมเดลความเป็นองค์การสมรรถนะสูง โมเดลที่พัฒนาขึ้นจึงอธิบายความเป็นองค์การสมรรถนะสูงผ่านความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำ การกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ การบริหารบุคลากร และการจัดการเรียนรู้ มากกว่าการพิจารณาปัจจัยแต่ละด้านแยกออกจากกัน

2. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์และอิทธิพลของตัวแปร พบว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และสามารถอธิบายความแปรปรวนของความเป็นองค์การสมรรถนะสูงได้ร้อยละ 78 เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลของตัวแปร พบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงเด่นกว่าตัวแปรอื่น คือ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ มีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงในระดับสูง และมีความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้ ผลดังกล่าวอาจอธิบายได้จากลักษณะของสถานศึกษาที่การดำเนินงานส่วนใหญ่ต้องอาศัยครูและบุคลากรเป็นผู้แปลงนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ การสรรหา คัดเลือก พัฒนา และจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่จึงสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถของโรงเรียนในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย จันทิมา พรหมเกษ (2559, หน้า 30-43) อธิบายว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ครอบคลุมการสรรหาและคัดเลือก การฝึกอบรมและพัฒนา การจ่ายค่าตอบแทนและผลประโยชน์ ตลอดจนการประเมินผลการปฏิบัติงาน กระบวนการเหล่านี้มีส่วนต่อคุณภาพและประสิทธิภาพของบุคลากรในองค์การ

การบริหารเชิงกลยุทธ์ มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงผ่านตัวแปรอื่นในโมเดล ลักษณะของอิทธิพลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย หรือแผนงานของโรงเรียนจะเกิดผลต่อองค์การเมื่อถูกนำไปเชื่อมกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์และการจัดการเรียนรู้ การบริหารเชิงกลยุทธ์จึงทำหน้าที่กำหนดทิศทางและกรอบการดำเนินงาน ขณะที่บุคลากรและกระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นกลไกที่นำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ วชิราพร บุนนท์ (2565, หน้า 11) อธิบาย

ว่าการบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการกำหนดทิศทางและขอบเขตขององค์การ โดยเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายทั้งระยะสั้น ระยะยาว เพื่อให้องค์การดำเนินงานไปตามทิศทางที่กำหนด

การจัดการเรียนรู้ มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การจัดการเรียนรู้เป็นภารกิจหลักที่เชื่อมการบริหารของโรงเรียนกับผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยตรง การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรม การเลือกใช้สื่อ และการประเมินผล จึงเป็นกระบวนการที่มีผลต่อคุณภาพของสถานศึกษา แนวคิดของสำนักแผนและประกันคุณภาพการศึกษา (2558); Partnership for 21st Century Skills (2009); วิจารณ์ พานิช (2555) และบัณฑิต ศรีสงคราม และไพฑูรย์ พวงยอด. (2566, หน้า 1767-1778) ต่างให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรมนุษย์และการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งมีอิทธิพลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงผ่านตัวแปรในโมเดล ผลในลักษณะนี้แสดงบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้กำหนดทิศทาง สร้างแรงจูงใจ และสนับสนุนการทำงานของบุคลากร มากกว่าการทำให้เกิดผลลัพธ์ขององค์การโดยตรงเพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับสุเทพ พงษ์ศรีวัฒน์ (2561) ที่ให้ความสำคัญกับความสามารถของผู้นำในการสร้างความเชื่อมั่น ความเข้าใจ และแรงจูงใจแก่ผู้ร่วมงาน และภารดี อนันต์นาวี (2551) ที่กล่าวถึงบทบาทของภาวะผู้นำในการประสานการทำงาน ลดความขัดแย้ง และกระตุ้นให้บุคลากรทุ่มเทต่อการปฏิบัติงาน เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวมตามผลการวิเคราะห์ ตัวแปรมีลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการเรียนรู้ และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ลำดับดังกล่าวมีนัยต่อการนำผลไปใช้ กล่าวคือ การพัฒนาโรงเรียนสู่องค์การสมรรถนะสูงควรให้ความสำคัญกับระบบการบริหารและพัฒนาบุคลากรเป็นลำดับต้น พร้อมกับใช้การบริหารเชิงกลยุทธ์กำหนดทิศทาง สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาบทบาทของผู้บริหารให้เอื้อต่อการทำงานของบุคลากร

3. ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูง จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้แนวทางการพัฒนา 4 ด้าน ซึ่งสามารถอภิปรายตามองค์ประกอบของโมเดลได้ดังนี้ 1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีความน่าเชื่อถือ สามารถสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียนและสร้างแรงบันดาลใจแก่บุคลากร การบริหารในลักษณะดังกล่าวช่วยให้บุคลากรเห็นทิศทางร่วมกันและเข้าใจบทบาทของตนต่อเป้าหมายของสถานศึกษา สอดคล้องกับสง่า จันทร์วิเศษ, สมกิต บุญยะโพธิ์ และสุรินทร์ สำลี (2568, หน้า 321-337) ที่เสนอให้ผู้บริหารสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์การ เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม มอบหมายงานตามความสามารถ สนับสนุนการทำงานเป็นทีม และให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาร่วมกัน 2) ด้านการบริหารเชิงกลยุทธ์ ควรกำหนดเป้าหมายที่วัดผลได้และเชื่อมโยงเป้าหมายกับการดำเนินงานของโรงเรียนให้ชัดเจน การวางแผนต้องครอบคลุมทั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งคำนึงถึงสภาพแวดล้อม

ของสถานศึกษา สอดคล้องกับวชิราพร บุนนท์ (2565) ที่อธิบายว่าการบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการกำหนดทิศทางและขอบเขตขององค์การ ประกอบด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินงานตามภารกิจที่กำหนดไว้ 3) ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ควรให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะของบุคลากร ควบคู่กับการสรรหา คัดเลือก และวางแผนกำลังคนให้เหมาะสมกับภารกิจของโรงเรียน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับจันทิมา พรหมเกษ (2559, หน้า 30-43) ที่กล่าวถึงการปฏิบัติด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งครอบคลุมการสรรหาและคัดเลือก การฝึกอบรมและพัฒนา การจ่ายค่าตอบแทนและผลประโยชน์ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยครั้งนี้ยังพบว่าการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงมากที่สุด จึงควรเป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดแนวทางพัฒนาระดับสถานศึกษา และ 4) ด้านการจัดการเรียนรู้ควรใช้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร สื่อ และกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับวิไลลักษณ์ โภคาพานิชย์ (2562, หน้า 9) อธิบายว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม

แนวทางทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์กับผลการวิเคราะห์โมเดล โดยการจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่ควรได้รับความสำคัญในเชิงปฏิบัติมากที่สุดตามขนาดอิทธิพลที่พบ ขณะที่การบริหารเชิงกลยุทธ์ทำหน้าที่กำหนดทิศทางของการดำเนินงาน การจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงระบบบริหารกับภารกิจด้านผู้เรียน และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสนับสนุนการขับเคลื่อนบุคลากรและกระบวนการภายในโรงเรียนการพัฒนาองค์ประกอบเหล่านี้จึงควรดำเนินการอย่างสัมพันธ์กันตามบทบาทของแต่ละปัจจัยในโมเดล

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดการทรัพยากรมนุษย์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงมากที่สุด ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร การมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถ การสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น และการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมความร่วมมือ

1.2 การบริหารเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารควรวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกของสถานศึกษา กำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินงานให้ชัดเจน และเชื่อมโยงแผนกลยุทธ์กับการบริหารบุคลากรและการจัดการเรียนรู้

1.3 การจัดการเรียนรู้ โรงเรียนควรส่งเสริมการใช้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ พัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ และจัดแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความ

ต้องการของผู้เรียน

1.4 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารควรพัฒนาความสามารถด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ การสื่อสารเป้าหมาย การสร้างแรงจูงใจ และการสนับสนุนให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา

1.5 การประเมินผลและการจัดการความรู้ สถานศึกษาควรจัดระบบประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้จากการอบรมหรือการพัฒนาวิชาชีพไปสู่การปฏิบัติงานภายในองค์การ

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูง เพื่อเพิ่มความครอบคลุมของโมเดลและตรวจสอบความสามารถในการอธิบายผลของตัวแปรเพิ่มเติม

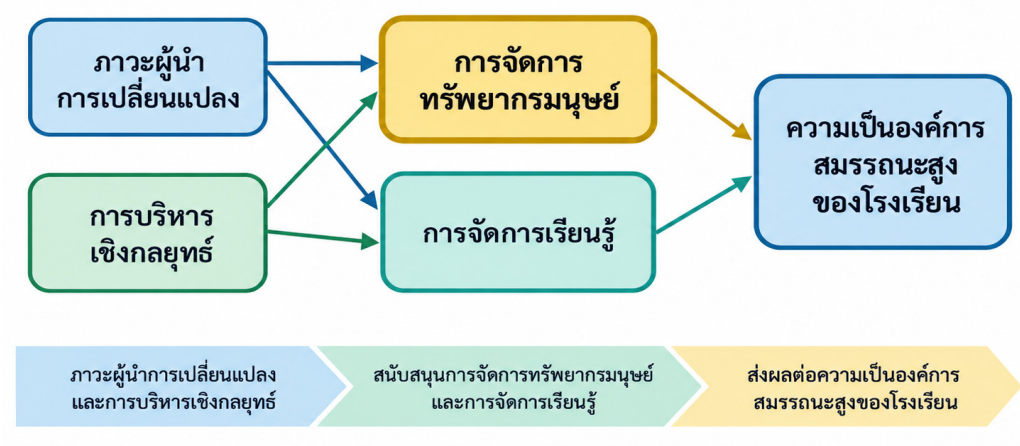
2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบโมเดลระหว่างกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน รวมทั้งอาจขยายพื้นที่ศึกษาไปยังภูมิภาคอื่นหรือระดับประเทศ

2.3 ควรประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยรูปแบบอื่น เช่น การวิจัยแบบมีส่วนร่วม การวิจัยและพัฒนา หรือทฤษฎีฐานราก เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนสู่องค์การสมรรถนะสูงในบริบทเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการบริหารที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยโมเดลประกอบด้วยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบริหารเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีบทบาทแตกต่างกันในการส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูง โดยการจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกสำคัญที่สุด เนื่องจากมีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลรวมต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงสูงกว่าตัวแปรอื่น โดยที่การบริหารเชิงกลยุทธ์มีบทบาทในการกำหนดทิศทางและส่งอิทธิพลผ่านกระบวนการบริหารภายใน โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรมนุษย์และการจัดการเรียนรู้ ส่วน การจัดการเรียนรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูง และเชื่อมโยงการบริหารของโรงเรียนกับภารกิจด้านการพัฒนาผู้เรียน สำหรับ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีบทบาทในการสนับสนุนและขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรมนุษย์และการจัดการเรียนรู้มากกว่าการส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงโดยตรง องค์ความรู้ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาโรงเรียนสู่องค์การสมรรถนะสูงไม่ควรดำเนินการโดยมุ่งพัฒนาภาวะผู้นำเพียงด้านเดียว แต่ควรเชื่อมโยงการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์กับการพัฒนาบุคลากรและการจัดการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกหลักในการนำแนวทางการบริหารไปสู่การปฏิบัติ ผลการวิจัยจึงสามารถ

ใช้เป็นกรอบสำหรับการกำหนดลำดับความสำคัญในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบทบาทของแต่ละปัจจัยในโมเดล ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

จันทิมา พรหมเกษ. (2559). ผลกระทบของการปฏิบัติการด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์และความผูกพันต่อองค์กรที่มีต่อการเพิ่มผลผลิตและความสามารถในการ ทำกำไรของธุรกิจกระเป๋าและเครื่องหนังในประเทศ. *วารสารศรีนครินทรวิ โรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 8(16), 30-43. https://ejournals.swu.ac.th/index.php/swurd/article/view/8364/7386

จิตติภา ขาวอ่อน. (2557). *ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

ณัชญานุช สุดชาดี. (2561). *ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การสมรรถนะสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี*. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

บัณฑิต ศรีสงคราม และไพฑูรย์ พวงยอด. (2566). สภาพปัจจุบัน ปัญหา การจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21 จังหวัดบึงกาฬ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 8(2), 1767-1778. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/269888/181091

ภารดี อนันต์นาวี. (2551). *สภาพและปัญหาการบริหารจัดการที่ดีของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคตะวันออก*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา

วชิราพร บุนนท์. (2565). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.

วิไลลักษณ์ โภคาพานิชย์. (2562). *โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สง่า จันทร์วิเศษ, สมกิต บุญยะโพธิ์ และสุรินทร์ สำลี. (2568). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. *วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่*, 3(4), 321-337. https://so12.tcithaijo.org/index.php/MAD-PIADP/article/download/3084/2811/29484

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *แผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักแผนและประกันคุณภาพการศึกษา. (2558). *คู่มือประกันคุณภาพการศึกษา 2558*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สุเทพ พงษ์ศรีวัฒน์. (2561). *ภาวะความเป็นผู้นำ*. กรุงเทพฯ: เอ็กซเปอร์เน็ท.

อัมพร พินสา. (2563). *การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

De Waal, A. (2007). The Characteristics of High-Performance Organization. Business Strategy Series, 8, 179-185.

Litwin, G. H., & Stringer, R. A., Jr. (1968). *Motivation and organizational climate.* Boston, MA: Division of Research, Harvard Business School.

Mowday, R., Steers, R. M., & Porter, L. (1979). The measurement of organizational commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 1(4), 224-247.

Partnership for 21st Century Skills. (2009). *Framework for 21st century learning*. Washington, DC: Author.

รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ ในเขตกรุงเทพมหานคร*

The Development Model of Primary School Administration toward Academic Excellence in Bangkok

มนต์ชนก รื่นสุข และสมเกียรติ บุญรอด
Monchanok Ruensuk and Somkeit Boonrawd
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น, ประเทศไทย
Western University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: rzdreena@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการในเขตกรุงเทพมหานคร 2) สร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาสภาพและความต้องการจำเป็น การสร้างและตรวจสอบรูปแบบ และการประเมินรูปแบบ ขั้นตอนที่ 1 เก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการสถานศึกษาและรองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ จำนวน 88 คน และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบรูปแบบด้วยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน และขั้นตอนที่ 3 ประเมินรูปแบบโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 88 คน เครื่องมือประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุด

*ได้รับบทความ: 9 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 11 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 15 กันยายน 2569
Received: July 9, 2025; Revised: September 11, 2026; Accepted: September 15, 2026

2. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการการบริหารงานวิชาการ วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ ขอบข่ายงานวิชาการ กระบวนการบริหารงานวิชาการ แนวทางการประเมินการบริหารงานวิชาการ และปัจจัยความสำเร็จ ผลการตรวจสอบรูปแบบพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

3. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา; การบริหารงานวิชาการ; ความเป็นเลิศทางวิชาการ

Abstract

This research aimed to: 1) analyze the current conditions, desired conditions, priority needs, and guidelines for developing primary school administration toward academic excellence in Bangkok; 2) develop and examine a model of primary school administration toward academic excellence; and 3) evaluate the developed model. A mixed methods research design was employed in three stages: analyzing current conditions and priority needs, developing and examining the model, and evaluating the model. In the first stage, data were collected from 88 school directors and deputy directors responsible for academic administration, together with interviews with five experts. In the second stage, the proposed model was examined through a focus group discussion involving nine experts. In the third stage, the model was evaluated by 88 stakeholders. The research instruments included questionnaires, interview forms, and evaluation forms. Data were analyzed using percentages, means, standard deviations, priority needs analysis, and content analysis.

The findings showed that:

1. The overall current and desired conditions of primary school administration toward academic excellence were at a high level, with the development and promotion of learning resources receiving the highest priority need.

2. The developed model consisted of six components: principles of academic administration, objectives of academic administration, scope of academic administration, academic administration processes, guidelines for academic administration evaluation, and success factors. The model was rated as appropriate at a high level.

3. Stakeholders rated the feasibility of the model at the highest level.

Keywords: Model Development; Primary School Administration; Academic Administration; Academic Excellence

1. บทนำ

การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การนิเทศ และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การบริหารงานวิชาการที่มีทิศทางและระบบการติดตามที่ชัดเจนช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานตามเป้าหมายทางการศึกษาและพัฒนาผลลัพธ์ของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง สมคิด มาวงศ์ (2564) ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้บริหารในการขับเคลื่อนงานวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562, หน้า 21) กำหนดให้งานวิชาการเป็นกลไกสำคัญในการนำเป้าหมายและนโยบายการศึกษาไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา

บริบทของโรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานครมีความเฉพาะจากสภาพแวดล้อมของเมือง ความหลากหลายของผู้เรียนและครอบครัว ตลอดจนความคาดหวังต่อคุณภาพการศึกษาในระดับสูง โรงเรียนจึงต้องบริหารงานวิชาการให้รองรับทั้งเป้าหมายตามหลักสูตรและความต้องการของผู้เรียนในแต่ละบริบท การติดตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้พิจารณาประสิทธิผลของการดำเนินงานดังกล่าว ข้อมูลผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2565 พบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมระดับเขตพื้นที่สูงกว่าระดับสังกัดและระดับประเทศ แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับผลในช่วงปีการศึกษาก่อนหน้า พบว่าคะแนนเฉลี่ยของวิชาหลักส่วนใหญ่ยังไม่แสดงแนวโน้มการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลการประเมินคุณภาพภายในและภายนอกยังระบุประเด็นที่ควรเร่งพัฒนา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้ การทำงานของนักเรียน และการจัดการเรียนการสอนของครู แม้โรงเรียนมีการดำเนินงานด้านวิชาการอย่างต่อเนื่อง แต่การยกระดับคุณภาพจำเป็นต้องมีกรอบการบริหารที่เชื่อมโยงองค์ประกอบสำคัญของงานวิชาการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดหลักการและวัตถุประสงค์ ขอบข่ายงาน กระบวนการบริหาร การประเมินผล จนถึงปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จ การมีรูปแบบที่ชัดเจนช่วยให้ผู้บริหารกำหนดทิศทางการดำเนินงาน ติดตามผล และปรับปรุงงานวิชาการให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบจำเป็นต้องพิจารณาทั้งแนวคิดด้านการบริหารและลักษณะเฉพาะของงานวิชาการ ด้านขอบข่ายงานวิชาการครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยี การวัดและประเมินผล การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศ และการประกันคุณภาพ หลักสูตรทำหน้าที่กำหนดทิศทางของประสบการณ์การเรียนรู้

ที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน (Doll, 1996) ส่วนกระบวนการบริหารสามารถอธิบายผ่านแนวคิด POLC ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม (Allan, 1973; อุดม ชูลีวรรณ, 2559) ด้านการประเมินผล สถานศึกษาต้องพิจารณาทั้งบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ควบคู่กับการประเมินผลตามเกณฑ์ของหลักสูตรและคุณภาพของบุคลากร ส่วนปัจจัยความสำเร็จครอบคลุมเงื่อนไขภายในและความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง เช่น การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและวัฒนธรรมองค์การ ซึ่งมีผลต่อความต่อเนื่องของการพัฒนาสถานศึกษา (Ntekane, 2018; Schein, 2009) จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยกำหนดกรอบการพัฒนารูปแบบให้ครอบคลุม 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการการบริหารงานวิชาการ วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ ขอบข่ายงานวิชาการ กระบวนการบริหารงานวิชาการ แนวทางการประเมินการบริหารงานวิชาการ และปัจจัยความสำเร็จ เพื่อให้รูปแบบสามารถใช้เป็นกรอบในการวางแผนดำเนินงาน ติดตามการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครได้อย่างเป็นระบบ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร จากสภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนระดับประถมศึกษาว่าควรประกอบด้วยองค์ประกอบใดบ้าง เพื่อใช้เป็นแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม และนำไปสู่การยกระดับคุณภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อีกทั้งเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียนไปสู่ความเป็นเลิศอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ ในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ ในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบกัน เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทาง

ด้านวิชาการในเขตกรุงเทพมหานคร การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 37 คน และรองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ จำนวน 63 คน รวมทั้งหมดจำนวน 100 คน จากโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 88 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) และเลือกตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และ 2) การศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 5 คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์หรือผลงานด้านการบริหารโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) รางวัลทรงคุณค่า สพฐ. และโรงเรียนต้นแบบที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์แนวทางการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบ ผู้วิจัยนำผลจากขั้นตอนที่ 1 มาสังเคราะห์และยกร่างรูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการการบริหารงานวิชาการ 2) วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ 3) ขอบข่ายงานวิชาการ 4) กระบวนการบริหารงานวิชาการ 5) แนวทางการประเมินการบริหารงานวิชาการ และ 6) ปัจจัยความสำเร็จ การตรวจสอบร่างรูปแบบใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เครื่องมือเป็นแบบประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 88 คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามประเมินรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการในเขตกรุงเทพมหานคร สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนา สภาพปัจจุบันของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการในเขตกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.69) โดยด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ เมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นตามค่าที่รายงานในต้นฉบับ พบว่า ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ($PNI_{Modified}$ = 0.02) ส่วนด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และด้านการนิเทศการศึกษา มีค่าความต้องการจำเป็นรองลงมา ($PNI_{Modified}$ = 0.01) ขณะที่ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน และด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา มีค่าความต้องการจำเป็นต่ำกว่า ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พบว่า แนวทางการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการควรเชื่อมโยงตั้งแต่การกำหนดหลักการและวัตถุประสงค์ การกำหนดขอบข่ายงานวิชาการ การใช้กระบวนการบริหาร การกำหนดแนวทางประเมินผล และการจัดปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ ข้อมูลดังกล่าวถูกนำไปใช้เป็นฐานในการยกร่างรูปแบบในขั้นตอนต่อไป

2. ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการการบริหารงานวิชาการ 2) วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ 3) ขอบข่ายงานวิชาการ 4) กระบวนการบริหารงานวิชาการ 5) แนวทางการประเมินการบริหารงานวิชาการ และ 6) ปัจจัยความสำเร็จ ผลการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน พบว่า รูปแบบโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.60) แสดงว่าองค์ประกอบของรูปแบบมีความเหมาะสมสำหรับใช้เป็นกรอบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในบริบทที่ศึกษา

3. ผลการประเมินรูปแบบ โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 88 คน พบว่า รูปแบบมีความเป็นไปได้ตามความคิดเห็นของผู้ประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.48)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการในเขตกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ พบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าโรงเรียนในสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานครมีการดำเนินงานด้านวิชาการอย่างเป็นระบบในหลายด้าน ทั้งหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การนิเทศ และการประกันคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ค่าความต้องการจำเป็นแสดงให้เห็นว่ายังมีบางด้านที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ซึ่งมีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ผลดังกล่าวอาจอธิบายได้ว่า โรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานครมีความพร้อมด้านทรัพยากรและระบบบริหารค่อนข้างสูง แต่การจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องยังเป็นประเด็นที่ต้องพัฒนาทั้งในด้านความหลากหลาย การเข้าถึง และการเชื่อมโยงกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สอดคล้องกับสายชล วัฒนเกษกรณ์ (2560) ที่อธิบายว่าแหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งข้อมูล ความรู้ วิทยาการ ภูมิปัญญา เทคโนโลยี บุคคล และสถานที่ที่ครูสามารถนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และการนิเทศการศึกษาอยู่ในลำดับความต้องการจำเป็นรองลงมา แสดงให้เห็นว่าการพัฒนางานวิชาการไม่ควรพิจารณาเฉพาะเนื้อหาหลักสูตร แต่ต้องเชื่อมโยงกับเครื่องมือ กระบวนการเรียนรู้ และระบบสนับสนุนครูให้สามารถพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ สุประวีณ์ ทิพย์โพธิ์ (2563) ให้ความสำคัญกับสื่อการสอนในฐานะตัวกลางที่ช่วยกระตุ้นการคิดและสร้างความเข้าใจของผู้เรียน ขณะที่ศุภลักษณ์ มีปาน (2562) อธิบายว่าการนิเทศเป็นกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา สอดคล้องกับจิตติพงษ์ กาติวงศ์ (2553) ซึ่งพบว่าสภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในฝันตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอยู่ในระดับมาก ประเด็นที่สำคัญจากการศึกษาครั้งนี้จึงไม่ได้อยู่ที่ระดับของการบริหารงานวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การระบุด้านที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการสร้างรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร

2. การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการการบริหารงานวิชาการ 2) วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ 3) ขอบข่ายงานวิชาการ 4) กระบวนการบริหารงานวิชาการ 5) แนวทางการประเมินการบริหารงานวิชาการ และ 6) ปัจจัยความสำเร็จ องค์ประกอบทั้ง 6 ส่วนมีความสัมพันธ์กันตั้งแต่การกำหนดทิศทางของงานวิชาการ การนำไปปฏิบัติ การติดตามผล และเงื่อนไขที่สนับสนุนให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

องค์ประกอบที่ 1 หลักการการบริหารงานวิชาการ มีบทบาทในการกำหนดกรอบและทิศทางของการดำเนินงาน ผู้บริหารจำเป็นต้องเข้าใจเป้าหมายของสถานศึกษาและสามารถจัดคน งบประมาณ และทรัพยากรให้สอดคล้องกับภารกิจทางวิชาการ การมีหลักการที่ชัดเจนช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการ

ดำเนินงานและทำให้แต่ละฝ่ายทำงานไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) ที่กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการควรมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีระบบการดำเนินงาน และมีการติดตามประเมินผลเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงงาน

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วยการยกระดับคุณภาพการศึกษา การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การเพิ่มขีดความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษา และการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครองและชุมชน วัตถุประสงค์ดังกล่าวสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

องค์ประกอบที่ 3 ขอบข่ายงานวิชาการ ครอบคลุมภารกิจสำคัญ 7 ด้าน ซึ่งแต่ละด้านมีบทบาทต่อคุณภาพของการจัดการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา และการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรเป็นฐานในการกำหนดทิศทางของการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากหลักสูตรทำหน้าที่กำหนดประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Doll (1996) ที่กล่าวว่าหลักสูตรเป็นประสบการณ์ที่สถานศึกษาวางแผนไว้เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมาย การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาช่วยให้การจัดการเรียนรู้มีความหลากหลายและตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียน สุประวีณ์ ทิพย์โพธิ์ (2563) อธิบายว่าสื่อการสอนเป็นตัวกลางที่ช่วยกระตุ้นการคิด ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจน และเพิ่มความสนใจในการเรียน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารในการส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนและมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ขณะที่การวัดและประเมินผลเป็นกลไกตรวจสอบว่าการจัดการเรียนรู้บรรลุเป้าหมายหรือไม่ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) กำหนดให้การประเมินผลการเรียนรู้สะท้อนความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของผู้เรียน รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลสำหรับพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้มีความสำคัญเป็นพิเศษจากผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการวิจัยครั้งนี้ เพราะแหล่งเรียนรู้ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลและประสบการณ์จากหลายแหล่ง สอดคล้องกับสายชล วัฒนเกษกรณ์ (2560) ที่ให้ความสำคัญกับแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาในฐานะทรัพยากรสำหรับการสร้างองค์ความรู้ การนิเทศการศึกษาเป็นกลไกสนับสนุนครูให้สามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ผ่านคำแนะนำ การให้คำปรึกษา และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ศุภลักษณ์ มีปาน (2562) อธิบายว่าการนิเทศต้องอาศัยความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในทำหน้าที่ตรวจสอบและรักษามาตรฐานการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง สำนักทดสอบการศึกษา

(2563, หน้า 9) ระบุว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ และผลการประเมินยังใช้เป็นข้อมูลรองรับการประเมินคุณภาพจากภายนอก

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการบริหารงานวิชาการ ใช้แนวคิด POLC ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม กระบวนการดังกล่าวช่วยให้การบริหารงานวิชาการมีลำดับขั้นและสามารถติดตามผลได้ Allan (1973) ให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมาย การจัดโครงสร้าง การนำบุคลากร และการควบคุมการดำเนินงาน อุดม ชูลีวรรณ (2559, หน้า 15-16) เสนอกระบวนการบริหารประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังกล่าวเช่นกัน

องค์ประกอบที่ 5 แนวทางการประเมินการบริหารงานวิชาการ ครอบคลุมการประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต เกณฑ์และตัวชี้วัดด้านผู้เรียน ตลอดจนคุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา การประเมินในหลายมิติช่วยให้ผู้บริหารมีข้อมูลสำหรับพิจารณาทั้งสภาพแวดล้อม กระบวนการดำเนินงาน และผลที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 2) การบริหารงานวิชาการครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดการเรียนการสอน ไปจนถึงการวัดและประเมินผล

องค์ประกอบที่ 6 ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร สมรรถนะของครู การทำงานอย่างเป็นเครือข่าย เทคโนโลยีสารสนเทศ ความร่วมมือของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา และวัฒนธรรมองค์การ ปัจจัยเหล่านี้ทำหน้าที่สนับสนุนให้การบริหารงานวิชาการสามารถดำเนินไปตามเป้าหมาย ภาวะผู้นำช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดทิศทาง จูงใจ และประสานการทำงานของบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับ Yukl (2023, p. 47) กล่าวถึงภาวะผู้นำในฐานะกระบวนการใช้อิทธิพลเพื่อให้บุคคลและกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การสมรรถนะของครูเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560, หน้า 3) กำหนดสมรรถนะหลักของครูไว้ 5 ด้าน ได้แก่ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม และจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู การทำงานอย่างเป็นเครือข่ายช่วยให้สถานศึกษาสามารถแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และประสบการณ์ร่วมกัน สอดคล้องกับสมเกียรติ บุญรอด (2566, หน้า 54-55) ที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายความร่วมมือในการยกระดับคุณภาพทางวิชาการของสถานศึกษาเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยสนับสนุนทั้งการบริหารและการจัดการเรียนรู้ สมเกียรติ บุญรอด (2566, หน้า 42-58) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูและบุคลากรให้สามารถใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความร่วมมือของผู้ปกครองช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้ของผู้เรียนระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว Ntekane (2018) อธิบายว่าผู้ปกครองสามารถมีส่วนร่วมผ่านการประชุม การติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียน วัฒนธรรมองค์การเป็นกรอบค่านิยมและพฤติกรรมร่วมที่มีอิทธิพลต่อวิธีการทำงานของสมาชิก Schein (2009, p. 422) อธิบายว่าวัฒนธรรมองค์การเกิดจากการ

เรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาและปรับตัว ซึ่งเมื่อแนวทางดังกล่าวได้รับการยอมรับ จะถูกถ่ายทอดต่อไปยังสมาชิกขององค์การ ผลการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับมาก จึงแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 6 มีความเหมาะสมกับบริบทของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร และสามารถใช้เป็นกรอบสำหรับการวางแผนและกำกับการดำเนินงานด้านวิชาการได้

3. การประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ของรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้างและองค์ประกอบที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญของการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การกำหนดทิศทาง ขอบข่ายงาน กระบวนการบริหาร การประเมินผล และปัจจัยสนับสนุน ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพทางวิชาการของสถานศึกษา นอกจากนี้ รูปแบบดังกล่าวได้รับการพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็น ประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการตรวจสอบความเหมาะสมผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม จึงทำให้รูปแบบมีความสอดคล้องกับสภาพและบริบทของโรงเรียนที่ศึกษา และอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเมินว่ารูปแบบมีความเป็นไปได้ในระดับสูง การวิจัยครั้งนี้ยังไม่ได้นำรูปแบบไปทดลองใช้จริงในสถานศึกษา ดังนั้น ผลการประเมินดังกล่าวจึงควรตีความในฐานะความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อความเป็นไปได้ของรูปแบบเท่านั้น และยังไม่อาจใช้เป็นหลักฐานยืนยันประสิทธิผลของรูปแบบในด้านการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือการยกระดับคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียนได้โดยตรง การยืนยันผลในประเด็นดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการนำรูปแบบไปทดลองใช้และประเมินผลจากการปฏิบัติจริงในขั้นตอนต่อไป ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องในบางประเด็นกับงานวิจัยของวิรมณ ปั้นงาม (2565) ซึ่งศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง ในศตวรรษที่ 21 และพบว่า ผลการประเมินด้านความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน จึงทำให้เห็นว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่ได้รับการพัฒนาโดยอาศัยกระบวนการศึกษาและตรวจสอบอย่างเป็นระบบสามารถได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องในด้านความเป็นไปได้ของการนำไปใช้

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานครสามารถนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นกรอบประกอบการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัด โดยเปิดโอกาสให้แต่ละโรงเรียนปรับรายละเอียดให้เหมาะสมกับบริบท

ความพร้อม และปัญหาของสถานศึกษา

1.2 ระดับสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำองค์ประกอบทั้ง 6 ด้านของรูปแบบมาใช้เป็นกรอบในการบริหารงานวิชาการอย่างเชื่อมโยง ได้แก่ 1) กำหนดหลักการบริหารงานวิชาการให้สอดคล้องกับบริบทและเป้าหมายของโรงเรียน 2) กำหนดวัตถุประสงค์ของงานวิชาการให้ชัดเจนและสามารถติดตามผลได้ 3) ดำเนินงานตามขอบข่ายงานวิชาการอย่างครบถ้วน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาและส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ตามผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น 4) ใช้กระบวนการบริหารที่ครอบคลุมการวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม 5) จัดระบบประเมินผลการบริหารงานวิชาการและนำผลประเมินไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงาน 6) พัฒนาปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร สมรรถนะของครู การทำงานเป็นเครือข่าย เทคโนโลยีสารสนเทศ ความร่วมมือของผู้ปกครอง และวัฒนธรรมองค์การ

1.3 การประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น โรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่อื่นสามารถใช้รูปแบบนี้เป็นกรอบอ้างอิงเบื้องต้นในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการได้ แต่ควรพิจารณาความแตกต่างด้านบริบท ทรัพยากร บุคลากร และความต้องการของผู้เรียนก่อนนำไปใช้

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานศึกษา เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการนำรูปแบบไปปฏิบัติจริง และประเมินผลของรูปแบบในด้านที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการและคุณภาพผู้เรียน

2.2 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการในพื้นที่หรือจังหวัดอื่น เพื่อเปรียบเทียบความเหมาะสมขององค์ประกอบในบริบทที่แตกต่างกัน

2.3 ควรศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการบริหารงานวิชาการกับการบริหารงานบุคคลการบริหารงบประมาณ และการบริหารทั่วไป เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของระบบบริหารสถานศึกษาที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการในภาพรวม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ ความเข้าใจเชิงระบบเกี่ยวกับ การพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการในเขตกรุงเทพมหานคร โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศไม่ควรพิจารณาเฉพาะภารกิจด้านใดด้านหนึ่งแยกออกจากกัน แต่ต้องดำเนินการอย่างเชื่อมโยงใน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการการบริหารงานวิชาการ วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ ขอบข่ายงานวิชาการ กระบวนการบริหารงานวิชาการ แนวทางการประเมินการบริหารงานวิชาการ และปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการ ที่มีองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน

มีความสัมพันธ์กันเป็นลำดับและสนับสนุนกัน กล่าวคือ หลักการและวัตถุประสงค์ทำหน้าที่กำหนดทิศทางของการบริหาร ขอบข่ายงานวิชาการเป็นกรอบของภารกิจที่ต้องดำเนินการ กระบวนการบริหารงานวิชาการเป็นกลไกในการนำงานไปสู่การปฏิบัติ แนวทางการประเมินช่วยติดตามและตรวจสอบผลการดำเนินงาน ส่วนปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้การบริหารงานวิชาการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา กรอบแนวทางสำหรับการวางแผน ดำเนินงาน กำกับ ติดตาม และพัฒนางานวิชาการของสถานศึกษา โดยผู้บริหารสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพิจารณาว่า การพัฒนางานวิชาการควรเริ่มจากการกำหนดทิศทางที่ชัดเจน มีเป้าหมายที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ดำเนินงานตามขอบข่ายภารกิจอย่างครบถ้วน ใช้กระบวนการบริหารที่เป็นระบบมีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่เหมาะสมในการบริหารงานวิชาการ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาให้มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการได้อย่างเป็นระบบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จิตติพงษ์ กาติวงศ์. (2553). *สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในฝันสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานีหนองคายและหนองบัวลำภู*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การบริหารงานวิชาการ.* กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ศุภลักษณ์ มีปาน. (2562). *รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

สมเกียรติ บุญรอด. (2566). ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และ 2. *สักทอง : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.)*, 29(1), 42-58.

สมคิด มาวงศ์. (2564). *การบริหารงานตามหลักธรรมภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สายชล วัฒนเกษกรณ์. (2560). *แนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *คู่มือการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____. (2562). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานปีงบประมาณ พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักทดสอบการศึกษา. (2563). *แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ. รัตนะเทรดดิ้ง.

สุประวีณ์ ทิพย์โพธิ์. (2563). *รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพฯ.

อุดม ชูลีวรรณ. (2559). *รูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Allan, Louis A. (1973). *Professional Management*. New York: McGraw-Hill.

Doll, Ronald C. (1996). *Curriculum Improvement: Decision Making and Process.* (9th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Edgar H. Schein. (2009). *The Corporate Culture Survival Guide. New and revised.* San Francisco: Jossey-Bass Inc.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

Ntekane, Abie. (2018). Parental involvement in education. *Research Gate Journal*. DOI: 10.13140/RG.2.2.36330.21440

Yukl, Gary A. (2023). *Leadership in Organization*. New Jersey: Prentice-Hall.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน*

A Sustainable Leadership Development Model for Private School Administrators

กฤตสรรพ มณีภาค, ชยากานต์ เรืองสุวรรณ และปองภพ ภูจอมจิตร
Kritasup Maneephak, Chayakan Ruangsuwan and Pongphop Phoojomjit
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ประเทศไทย
Rajabhat Mahasarakham University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: kritasup@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำที่ยั่งยืน สำรวจสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น สร้างรูปแบบการพัฒนา และศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบกับผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน การวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ ระยะที่ 1 วิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ระยะที่ 2 สำรวจผู้บริหาร จำนวน 350 คน จากประชากร จำนวน 3,967 คน ด้วยการสุ่มแบบกลุ่ม แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 ค่าอำนาจจำแนกของสภาพปัจจุบัน 0.40-0.84 และสภาพที่พึงประสงค์ 0.40-0.79 โดยแต่ละส่วนมีค่าความเชื่อมั่น 0.90 ระยะที่ 3 สัมภาษณ์ผู้บริหารที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ จำนวน 3 คน เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์ร่วมกับผลสองระยะแรกเป็นรูปแบบและคู่มือ แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประเมิน ระยะที่ 4 ทดลองใช้กับผู้บริหารที่สมัครใจ จำนวน 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนมี 5 องค์ประกอบ รวม 17 ตัวชี้วัด ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ ความลุ่มลึก ความยุติธรรม ความพร้อมด้านทรัพยากร และความหลากหลาย

2. สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.38) สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68) ความลุ่มลึกมีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified}$ = 0.50)

3. รูปแบบประกอบด้วยหลักการและแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีดำเนินการ สื่อและแหล่ง

*ได้รับบทความ: 22 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 28 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: April 22, 2026; Revised: September 28, 2026; Accepted: September 30, 2026

เรียนรู้ และการวัดและประเมินผล เนื้อหาจัดเป็น 5 หน่วยตามองค์ประกอบภาวะผู้นำ รวม 50 ชั่วโมง โดยเรียงเวลาให้ความลุ่มลึกและความหลากหลายมากกว่าด้านอื่นตามลำดับความต้องการจำเป็น

4. ผู้เข้าร่วม จำนวน 12 คน มีคะแนนเฉลี่ยหลังการพัฒนา ($\bar{X}$ = 4.69) สูงกว่าก่อนการพัฒนา ($\bar{X}$ = 3.34) ผลนี้เป็นการเปรียบเทียบเชิงพรรณนาของกลุ่มที่สมัครใจเข้าร่วม

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; ภาวะผู้นำที่ยั่งยืน; ผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน

Abstract

This research and development study aimed to identify the components and indicators of sustainable leadership, assess current and desired conditions and development needs, construct a development model, and examine its implementation among private school administrators. Four phases were conducted. First, documents were analyzed and seven experts were interviewed. Second, 350 administrators were selected by cluster sampling from a population of 3,967. The questionnaire had an item-objective congruence index of 1.00, discrimination indices of 0.40-0.84 for current conditions and 0.40-0.79 for desired conditions, and a reliability coefficient of 0.90 for each section. Third, interviews with three administrators identified as exemplary practitioners were synthesized with findings from the first two phases to develop the model and its manual; nine experts evaluated the model. Fourth, 12 volunteer administrators participated in the trial. Means, standard deviations, a modified priority needs index, and content analysis were used.

The results revealed that:

1. Sustainable leadership comprised five components and 17 indicators: vision, depth, justice, resource availability, and diversity.

2. The overall current condition was moderate ($\bar{X}$ = 3.38), whereas the desired condition was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.68). Depth had the highest priority need ($PNI_{modified}$ = 0.50).

3. The model comprised six elements: principles and concepts, objectives, content, development procedures, media and learning resources, and measurement and evaluation. Five learning units corresponding to the leadership components totaled 50 hours, with more time allocated to depth and diversity in line with their priority needs.

4. The 12 participants had a higher descriptive mean after development ($\bar{X}$ = 4.69) than before development ($\bar{X}$ = 3.34). The trial involved volunteers and did not establish a causal effect.

Keywords: Development Model; Sustainable Leadership; Private School Administrators

1. บทนำ

สถานศึกษาเอกชนต้องรักษาคุณภาพการเรียนรู้ควบคู่กับการบริหารบุคลากรและทรัพยากรภายใต้เงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง ผู้บริหารจึงต้องวางทิศทางระยะยาวและเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน Leithwood และ Jantzi (2006, pp. 201-227) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานของครูและการเรียนรู้ของนักเรียน ในบริบทการศึกษาเอกชน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (2560) ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพและการบริหารสถานศึกษาไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาเอกชน แผนระดับนโยบายยังต้องอาศัยแนวทางพัฒนาผู้บริหารที่เชื่อมการเรียนรู้ของบุคลากรกับการดำเนินงานจริงของโรงเรียน

Hargreaves และ Fink (2006) เสนอว่าภาวะผู้นำที่ยั่งยืนเกี่ยวข้องกับการธำรงและพัฒนาการเรียนรู้ในระยะยาว ตลอดจนความรับผิดชอบต่อบุคลากรและชุมชนโรงเรียน แนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ของ Senge (2006) ช่วยอธิบายเหตุผลที่การอบรมเพียงครั้งเดียวอาจไม่เพียงพอ: ผู้บริหารต้องนำความรู้ไปใช้ร่วมกับครู ทบทวนผล และปรับวิธีทำงานอย่างต่อเนื่อง สำหรับสถานศึกษาเอกชน การพัฒนาความเชี่ยวชาญ การใช้ทรัพยากรอย่างรอบคอบ และความเป็นธรรมในการทำงานเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาร่วมกัน งานของสุนทรีพร อำพลพร, อรสา จรูญธรรม และชาญชัย วงศ์สิรสวัสดิ์ (2564, หน้า 174-207) สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนในบริบทสถานศึกษา ขณะที่งานนี้มุ่งสร้างและทดลองใช้รูปแบบสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน โดยเริ่มจากองค์ประกอบและตัวชี้วัด ระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ แล้วนำลำดับความต้องการจำเป็นไปกำหนดหน่วยการเรียนรู้และเวลาพัฒนา การเชื่อมข้อมูลทั้งสามส่วนเข้ากับการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิและการทดลองใช้เป็นประเด็นหลักของการศึกษา

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืน เป็นสิ่งที่ผู้บริหารควรได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาวะการบริหารที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันที่จะทำให้สถานศึกษาเอกชนมีการบริหารจัดการที่ดี และประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องนำภาวะผู้นำที่ยั่งยืนมาปรับใช้ในการบริหาร เพราะเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนสามารถถ่ายทอดได้จากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาเอกชนในการวางแผน ปรับปรุง หรือกำหนดนโยบายเกี่ยวกับความยั่งยืนทางการบริหารให้มีความยั่งยืน ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน
3. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน
4. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อกำหนดองค์ประกอบและตัวชี้วัดเบื้องต้น แล้วสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้แก่ นักวิชาการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 2 คน และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมด้วยมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ระหว่างเดือนธันวาคม 2566 ถึงกุมภาพันธ์ 2567 วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลที่ได้เป็นกรอบสำหรับสร้างแบบสอบถามในระยะที่ 2

ระยะที่ 2 สำรวจผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนประเภทสามัญ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ปีการศึกษา 2566 ประชากร จำนวน 3,967 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 350 คน ได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม แบบสอบถามวัดสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC 1.00 ค่าอำนาจจำแนกเท่ากับ 0.40-0.84 และ 0.40-0.79 ตามลำดับ ค่าความเชื่อมั่นของแต่ละส่วนเท่ากับ 0.90 เก็บข้อมูลทางออนไลน์และติดตามแบบสอบถามด้วยตนเอง ระหว่างเดือนมีนาคม ถึง พฤษภาคม 2567 วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นคำนวณ $PNI_{modified} = (I - D)/D$ เพื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นตามแนวทางของสุวิมล ว่องวาณิช (2562)

ระยะที่ 3 สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน จำนวน 3 คน ที่คัดเลือกแบบเจาะจงจากประสบการณ์หรือรางวัลด้านการพัฒนาโรงเรียนและภาวะผู้นำ วิเคราะห์แนวปฏิบัติร่วมกับองค์ประกอบจากระยะที่ 1 และลำดับความต้องการจำเป็นจากระยะที่ 2 เพื่อกำหนดเนื้อหา วิธีพัฒนาและคู่มือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน พิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบในการสัมมนาเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2567 ซึ่งจัดทั้ง ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี มหาสารคามและผ่าน Zoom วิเคราะห์ข้อเสนอแนะด้วยการจัดกลุ่มเนื้อหา

ระยะที่ 4 ทดลองใช้รูปแบบกับผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 12 คน ที่สมัครใจเข้าร่วม เนื้อหามี 5 หน่วย รวม 50 ชั่วโมง ได้แก่ ความลุ่มลึก 13 ชั่วโมง ความหลากหลาย 11

ชั่วโมง ความพร้อมด้านทรัพยากร 10 ชั่วโมง การมีวิสัยทัศน์ 8 ชั่วโมง และความยุติธรรม 8 ชั่วโมง กิจกรรมประกอบด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประเมินก่อนและหลังการพัฒนา และรายงานผลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบนี้เป็นข้อมูลเชิงพรรณนาจากกลุ่มอาสาสมัครโดยไม่มีกลุ่มเปรียบเทียบ

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ รวม 17 ตัวชี้วัด ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ 4 ตัวชี้วัด ความลุ่มลึก 3 ตัวชี้วัด ความยุติธรรม 3 ตัวชี้วัด ความพร้อมด้านทรัพยากร 3 ตัวชี้วัด และความหลากหลาย 4 ตัวชี้วัด ผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิพบว่าองค์ประกอบโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.38, S.D. = 0.56) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.50) ความลุ่มลึกมีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified}$ = 0.50) รองลงมาคือ ความหลากหลาย (0.44) ความพร้อมด้านทรัพยากร (0.38) การมีวิสัยทัศน์ (0.33) และความยุติธรรม (0.30) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน

องค์ประกอบ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI modified	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์	3.54	0.59	มาก	4.69	0.45	มากที่สุด	0.33	4
2 ด้านความลุ่มลึก	3.21	0.56	ปานกลาง	4.79	0.50	มากที่สุด	0.50	1
3. ด้านความยุติธรรม	3.56	0.55	มาก	4.60	0.63	มากที่สุด	0.30	5
4. ด้านความพร้อมด้านทรัพยากร	3.39	0.55	ปานกลาง	4.67	0.45	มากที่สุด	0.38	3
5. ด้านความหลากหลาย	3.23	0.55	ปานกลาง	4.64	0.45	มากที่สุด	0.44	2
โดยรวม	**3.38**	**0.56**	**ปานกลาง**	**4.68**	**0.50**	**มากที่สุด**	**0.39**	**-**

3. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ หลักการและแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีดำเนินการ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล เนื้อหาแบ่งเป็น 5 หน่วยตามองค์ประกอบภาวะผู้นำ ใช้เวลาพัฒนารวม 50 ชั่วโมง ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งด้านความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.48) ความเป็นไปได้ ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.53) และความเป็นประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.53)

4. ผลการทดลองใช้รูปแบบ ผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนที่สมัครใจเข้าร่วม จำนวน 12 คน มีคะแนนเฉลี่ยภาวะผู้นำที่ยั่งยืนโดยรวมก่อนการพัฒนา ($\bar{X}$ = 3.34, S.D. = 0.47) และหลังการพัฒนา ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.41) คะแนนเฉลี่ยหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาทั้ง 5 ด้าน โดยความยุติธรรมมีค่าเฉลี่ยหลังการพัฒนาสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.77) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบ

รายการประเมิน	ก่อนพัฒนา			หลังพัฒนา		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. ความลุ่มลึก	3.22	0.55	ปานกลาง	4.72	0.43	มากที่สุด
2. ความหลากหลาย	3.23	0.54	ปานกลาง	4.72	0.37	มากที่สุด
3. ความพร้อมด้านทรัพยากร	3.36	0.45	ปานกลาง	4.71	0.33	มากที่สุด
4. การมีวิสัยทัศน์	3.43	0.40	ปานกลาง	4.55	0.41	มากที่สุด
5. ความยุติธรรม	3.46	0.38	ปานกลาง	4.77	0.52	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	**3.34**	**0.47**	**ปานกลาง**	**4.69**	**0.41**	**มากที่สุด**

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาให้กรอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืน 5 องค์ประกอบ รวม 17 ตัวชี้วัด โดยครอบคลุมทั้งการมีวิสัยทัศน์ ความลุ่มลึก ความยุติธรรม ความพร้อมด้านทรัพยากร และความหลากหลาย Hargreaves และ Fink (2006) ให้ความสำคัญกับคุณภาพการเรียนรู้ ความเป็นธรรม การใช้ทรัพยากร และความหลากหลายในการพัฒนาโรงเรียน องค์ประกอบของการศึกษานี้จึงสอดรับกับแนวคิดดังกล่าวในประเด็นหลัก แต่มีขอบเขตเฉพาะด้านที่นำมาพัฒนา สอดคล้องกับงานของสุนทรีพร อำพลพร, อรสา จรูญธรรม และชาญชัย วงศ์สิรสวัสดิ์ (2564, หน้า 174-207) สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนไว้ 10 ด้าน

ซึ่งรวมทั้งห้าด้านที่ใช้ในการศึกษานี้ ผลทั้งสองงานสอดคล้องกันในระดับองค์ประกอบ แม้จำนวนด้านและจุดมุ่งหมายของงานจะแตกต่างกัน

2. ผลสำรวจสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ความลุ่มลึกมีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันต่ำที่สุด และสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุด จึงมีดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified}$ = 0.50) ตามด้วยความหลากหลาย สอดคล้องกับกรอบของ Hargreaves และ Fink (2006) ที่วางการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกและการรองรับความหลากหลายไว้ในแนวคิดภาวะผู้นำที่ยั่งยืน

3. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยหลักการและแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีพัฒนา สื่อและแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล เนื้อหา 5 หน่วยจัดเวลาตามลำดับความต้องการจำเป็น โดยให้ความลุ่มลึก 13 ชั่วโมงและความหลากหลาย 11 ชั่วโมง มากกว่าด้านอื่น ความสัมพันธ์ระหว่างผลสำรวจ เนื้อหา และเวลาพัฒนาแสดงให้เห็นว่ารูปแบบตอบโจทย์ช่องว่างที่พบในระยะสำรวจ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยังเปิดพื้นที่ให้ผู้บริหารนำประสบการณ์จากโรงเรียนมาพิจารณาร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กรของ Senge (2006) ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบในระดับมากที่สุด การประเมินนี้สนับสนุนความพร้อมของรูปแบบสำหรับการทดลองใช้ตามขอบเขตการศึกษา

4. หลังเข้าร่วมกิจกรรม ผู้บริหารอาสาสมัคร จำนวน 12 คน มีคะแนนเฉลี่ยรวมเพิ่มจาก 3.34 เป็น 4.69 และค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทั้งห้าด้าน ความลุ่มลึกเพิ่มจาก 3.22 เป็น 4.72 ซึ่งเป็นผลต่างของค่าเฉลี่ยรายด้านสูงสุด ผลดังกล่าวไปในทิศทางเดียวกับการให้ความลุ่มลึกเป็นความต้องการจำเป็นอันดับแรกและจัดเวลาพัฒนาด้านนี้มากที่สุด ความยุติธรรมมีค่าเฉลี่ยหลังพัฒนาสูงสุด (4.77) แม้มีดัชนีความต้องการจำเป็นต่ำสุดในระยะสำรวจ ความแตกต่างนี้ไม่ขัดกัน เพราะดัชนีสะท้อนช่องว่างก่อนพัฒนา ส่วนคะแนนหลังพัฒนาเป็นผลการประเมินของผู้เข้าร่วมอีกกลุ่มหนึ่ง การเปรียบเทียบก่อนและหลังเป็นข้อมูลเชิงพรรณนาจากผู้สมัครใจโดยไม่มีกลุ่มควบคุม จึงยังระบุไม่ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดจากรูปแบบเพียงปัจจัยเดียวหรือมีนัยสำคัญทางสถิติ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

1.1 สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนสามารถนำลำดับความต้องการจำเป็นไปใช้กำหนดหัวข้อพัฒนาผู้บริหาร โดยเริ่มจากความลุ่มลึกและความหลากหลาย และติดตามการนำความรู้ไปใช้ในโรงเรียน

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้กิจกรรมทั้งห้าหน่วยร่วมกับการทบทวนปัญหาจริงของโรงเรียน จัดให้ครูแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติ และติดตามการใช้ทรัพยากรกับความเป็นธรรมในการทำงานอย่าง

ต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทดลองรูปแบบกับกลุ่มผู้บริหารที่หลากหลายกว่าเดิม รวมทั้งโรงเรียนต่างขนาดและต่างพื้นที่ พร้อมใช้กลุ่มเปรียบเทียบและติดตามผลระยะยาว

2.2 ควรตรวจความตรงของตัวชี้วัดด้านความหลากหลายจากเครื่องมือฉบับจริง และศึกษาผลต่อการทำงานของครูกับการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยข้อมูลที่เก็บโดยตรง

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนบนฐานความต้องการจำเป็นและการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การพัฒนาผู้บริหารให้เกิดความยั่งยืนไม่ควรเป็นการอบรมแบบแยกส่วนหรือกำหนดเนื้อหาเดียวกันสำหรับทุกคน แต่ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจระหว่างศักยภาพที่มีอยู่กับคุณลักษณะที่องค์กรต้องการ แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาออกแบบกระบวนการพัฒนาให้เหมาะกับบริบทของสถานศึกษาแก่นขององค์ความรู้นี้อยู่ที่การเชื่อมโยง คุณลักษณะผู้นำ ความต้องการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ และการนำไปใช้ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยคุณลักษณะด้านวิสัยทัศน์ ความลุ่มลึก ความยุติธรรม ความพร้อมด้านทรัพยากร และความหลากหลาย ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นกรอบประเมินภาวะผู้นำ แต่สามารถใช้เป็นฐานในการกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้บริหารให้สอดคล้องกับจุดที่ควรได้รับการเสริมสร้างก่อนหลัง ทั้งนี้ งานวิจัยกำหนดรูปแบบการพัฒนาไว้ 6 ส่วน ได้แก่ หลักการและแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีดำเนินการ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล องค์ความรู้ดังกล่าวจึงเสนอหลักคิดสำคัญว่า การพัฒนาผู้นำที่ยั่งยืนต้องพัฒนาตรงจุด เรียนรู้จากสถานการณ์จริง และเชื่อมผลการพัฒนากลับสู่การบริหารโรงเรียน การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมีบทบาทเป็นกลไกให้ผู้บริหารได้เชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์จริงของสถานศึกษา มิใช่เพียงรับความรู้จากการอบรมเท่านั้น ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้ในเชิงประยุกต์ องค์ความรู้นี้สามารถใช้เป็นกรอบสำหรับหน่วยงานด้านการศึกษาและสถานศึกษาเอกชนในการออกแบบการพัฒนาผู้บริหาร โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น กำหนดประเด็นพัฒนาตามลำดับความสำคัญ จัดประสบการณ์เรียนรู้ที่สัมพันธ์กับบริบทการทำงาน และติดตามการนำความรู้กลับไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา อันจะทำให้การพัฒนาผู้บริหารมีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับการพัฒนาองค์กรในระยะยาว ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2560). *แผนพัฒนาการศึกษาเอกชน พ.ศ. 2560-2564.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน.

สุนทรีพร อำพลพร, อรสา จรูญธรรม และชาญชัย วงศ์สิรสวัสดิ์. (2564). สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 7(3), 174-207.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2562). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. (พิมพ์ครั้งที่ 4 ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Hargreaves, A., & Fink, D. (2006). *Sustainable leadership*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Leithwood, K., & Jantzi, D. (2006). Transformational school leadership: Its effects on students, teachers and their classroom practices. *School Effectiveness and School Improvement,* 17(2), 201-227. https://doi.org/10.1080/09243450600565829

Senge, P. M. (2006). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization*. (Rev. ed.). New York, NY: Doubleday.

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด*

A Causal Relationship Model of Factors Affecting the Effectiveness of Academic Administration in Schools under the Primary Educational Service Area Offices in Roi Et Province

พลวัตร พัฒนิบูลย์, พระเมธีวัชราภรณ์ (ลิขิต ปณฺญาธโร) และบรรจง ลาวะลี
Pollawat Patnibool, Phra Metheewatcharaphon (Likhit Panyatharo) and Banjong Lawalee
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, ประเทศไทย
Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: tunpatnibool@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา 2) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 3) ประเมินความเหมาะสมของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของโมเดล และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 520 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 52 คน และครู จำนวน 468 คน ซึ่งได้มาโดยการกำหนดสัดส่วนตามพื้นที่ 20 อำเภอ และการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมินโมเดล แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.80-1.00 ค่าอำนาจจำแนก 0.35-0.88 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.89 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

*ได้รับบทความ: 2 เมษายน 2569; แก้ไขบทความ: 16 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: April 2, 2026; Revised: September 16, 2026; Accepted: September 30, 2026

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก 18 องค์ประกอบย่อย และ 95 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์กร การปฏิบัติงานของครู และประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

2. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับยอมรับได้ (χ^2 = 33.071, df = 21, χ^2/df = 1.575, p = .045, CFI = .971, TLI = .925, RMSEA = .033, SRMR = .079) โดยภาวะผู้นำของผู้บริหารส่งผลต่อวัฒนธรรมองค์กรและการปฏิบัติงานของครูด้วยค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.680 และ 0.673 ตามลำดับ การปฏิบัติงานของครูส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการด้วยค่าสัมประสิทธิ์ 0.366 ขณะที่วัฒนธรรมองค์กรมีค่าสัมประสิทธิ์ 0.027

3. ผลการประเมินโมเดลโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าโมเดลมีความเหมาะสมสำหรับใช้เป็นกรอบในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาตามบริบทที่ศึกษา

คำสำคัญ: โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ; การบริหารงานวิชาการ; ประสิทธิผลของสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to: 1) investigate the components of factors affecting the effectiveness of academic administration in schools; 2) examine the consistency of the causal relationship model with empirical data; and 3) evaluate the appropriateness of the causal relationship model of factors affecting the effectiveness of academic administration in schools under the Primary Educational Service Area Offices in Roi Et Province. A mixed-methods research design was employed. Qualitative data were obtained from relevant documents, research studies, and interviews with experts to identify the components and indicators of the model. Quantitative data were collected from a sample of 520 participants, consisting of 52 school administrators and 468 teachers. The sample was proportionally allocated across 20 districts and selected using simple random sampling. The research instruments included an interview form, a questionnaire, and a model evaluation form. The questionnaire had item-objective congruence indices ranging from 0.80 to 1.00, discrimination indices ranging from 0.35 to 0.88, and an overall reliability coefficient of 0.89. Data were analyzed using descriptive statistics, exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis, and structural equation modeling.

The findings revealed that:

1. The factors related to the effectiveness of academic administration consisted of four main components, 18 subcomponents, and 95 indicators, namely administrators' leadership, organizational culture, teachers' performance, and the effectiveness of academic administration.

2. The causal relationship model demonstrated an acceptable fit with the empirical data (χ^2 = 33.071, df = 21, χ^2/df = 1.575, p = .045, CFI = .971, TLI = .925, RMSEA = .033, and SRMR = .079). Administrators' leadership had path coefficients of 0.680 and 0.673 on organizational culture and teachers' performance, respectively. Teachers' performance had a path coefficient of 0.366 on the effectiveness of academic administration, whereas organizational culture had a path coefficient of 0.027.

3. The overall evaluation of the model was at the highest level, indicating that the model was appropriate for use as a framework for enhancing academic administration in schools within the context of the study.

Keywords: Causal Relationship Model; Academic Administration; School Effectiveness

1. บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและระบบการศึกษาให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2566) ในระดับสถานศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดหลักการกระจายอำนาจด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อให้การบริหารมีความคล่องตัวและตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นได้มากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2562) งานวิชาการจึงเป็นภารกิจหลักที่เชื่อมโยงโดยตรงกับหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556)

ประสิทธิผลของการบริหารงานวิชาการไม่ได้ขึ้นอยู่กับการจัดระบบงานเพียงด้านเดียว แต่สัมพันธ์กับเงื่อนไขภายในสถานศึกษาหลายประการ ธีระ รุญเจริญ (2553, หน้า 42) อธิบายว่า ความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหาร การพัฒนาครูและหลักสูตร ตลอดจนการจัดปัจจัยสนับสนุนและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการดำเนินงาน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักฐาน

เชิงประจักษ์ในระยะหลังที่พบว่า ภาวะผู้นำของสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ในระดับองค์กร ครู และผู้เรียน และอิทธิพลของผู้นำมักเกิดผ่านกระบวนการภายในโรงเรียนมากกว่าการส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง (Tan, Gao, & Shi, 2022, pp. 469-490) ภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงควรพิจารณาควบคู่กับกลไกที่เกิดขึ้นภายในองค์กร งานของ Bellibaş, Gümüş, and Liu (2021, pp. 387-412) พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครู ทั้งในลักษณะอิทธิพลโดยตรงและผ่านความร่วมมือของครูและความพึงพอใจในการทำงาน ในอีกด้านหนึ่ง วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความร่วมมือสามารถทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขสำคัญระหว่างภาวะผู้นำกับผลลัพธ์ทางการศึกษา โดย Li, Zhu, and Li (2022) รายงานความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของโรงเรียน ความผูกพันของครู วัฒนธรรมแห่งความร่วมมือ และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ข้อค้นพบเหล่านี้ทำให้เห็นว่า การอธิบายประสิทธิผลของสถานศึกษาควรมองความสัมพันธ์ของปัจจัยเป็นระบบ มากกว่าพิจารณาตัวแปรแต่ละด้านแยกจากกัน

บทบาทของครูเป็นอีกส่วนหนึ่งที่เชื่อมการบริหารระดับองค์กรกับผลที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เนื่องจากการปฏิบัติงานของครูครอบคลุมทั้งการจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติหน้าที่ทางวิชาชีพ และการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน หลักฐานจากการสังเคราะห์งานวิจัยของ Shen et al. (2020) พบว่าบทบาทความเป็นผู้นำของครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยมิติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร การสอน และการประเมินมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ค่อนข้างเด่นเมื่อเทียบกับมิติอื่น สำหรับบริบทประเทศไทย สุภาพร ศรีผดุง และนันทิยาน้อยจันทร์ (2564, หน้า 98-112) พบความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างบทบาทด้านวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งสนับสนุนแนวคิดว่าการบริหารวิชาการและประสิทธิผลของสถานศึกษาเป็นประเด็นที่ควรพิจารณาเชื่อมโยงกัน

สำหรับจังหวัดร้อยเอ็ด มีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 3 เขต และมีสถานศึกษาที่ต้องดำเนินงานภายใต้บริบทด้านขนาดโรงเรียน บุคลากร และสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2566-2570 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการบริหารจัดการ การพัฒนาสมรรถนะครู คุณภาพผู้เรียน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ การยกระดับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการจึงจำเป็นต้องพิจารณาทั้งปัจจัยด้านผู้บริหาร สภาพแวดล้อมขององค์กร และการปฏิบัติงานของครูร่วมกัน ไม่ใช่มุ่งพัฒนาองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงลำพัง เมื่อพิจารณางานและแนวคิดที่ผู้วิจัยทบทวน พบว่ามีหลักฐานรองรับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับผลลัพธ์ของสถานศึกษา ระหว่างวัฒนธรรมองค์กรกับการทำงานของครู และระหว่างการปฏิบัติงานของครูกับคุณภาพการศึกษาอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม การอธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยดังกล่าวในลักษณะโครงสร้างเดียวกันโดยพิจารณาทั้งอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลที่ส่งผ่านปัจจัยภายในองค์กร ยังมีความจำเป็นสำหรับบริบทของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาความสัมพันธ์

เชิงโครงสร้างจะช่วยให้เห็นว่าแต่ละปัจจัยมีบทบาทเชื่อมโยงกันอย่างไร และปัจจัยใดทำหน้าที่เป็นกลไกระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ

ผู้วิจัยจึงศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด โดยกำหนดองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์กร การปฏิบัติงานของครู และประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบดังกล่าวกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และใช้ผลที่ได้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด กับข้อมูลเชิงประจัก
3. เพื่อประเมินโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกันในการศึกษาองค์ประกอบ ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และประเมินความเหมาะสมของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาประกอบการกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของโมเดล ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณได้จากแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบองค์ประกอบและความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ รวมทั้งใช้แบบประเมินโมเดลเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของโมเดลภายหลังการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ครอบคลุมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 เขต 2 และเขต 3 และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 520 คน ประกอบ

ด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 52 คน และครู จำนวน 468 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ตามที่กำหนดไว้ในงานวิจัย โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 20 อำเภอในจังหวัดร้อยเอ็ด จากนั้นกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละพื้นที่ และใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่กำหนด การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างพิจารณาตามแนวทางของ Schumacker and Lomax (2010) และ Hair et al. (2010) ซึ่งเสนอให้การวิเคราะห์ข้อมูลหลายตัวแปรและโมเดลสมการโครงสร้างใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเพียงพอเมื่อเทียบกับจำนวนตัวแปรสังเกตได้ การวิจัยครั้งนี้จึงใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 520 คน สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบและตรวจสอบโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 3 ประเภท ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมินโมเดล 1) แบบสัมภาษณ์ใช้รวบรวมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา โดยนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาร่วมกับผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการกำหนดกรอบแนวคิด องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ของโมเดล 2) แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวคิดของ Likert ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร (2) วัฒนธรรมองค์กร (3) การปฏิบัติงานของครู และ (4) ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ ผลการตรวจสอบพบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามของตัวแปร (Index of Item-Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.35-0.88 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 ก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และ 3) แบบประเมินโมเดลใช้ประเมินความเหมาะสมของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุภายหลังการตรวจสอบโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยนำผลการประเมินมาประกอบการพิจารณาความเหมาะสมของโมเดลสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของสถานศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเริ่มจากศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์กร การปฏิบัติงานของครู และประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาใช้ประกอบการกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของโมเดลจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 520 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 52 คน และครู จำนวน 468 คน

เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืน ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ทางสถิติภายหลังการวิเคราะห์องค์ประกอบและตรวจสอบโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยนำโมเดลที่ได้ไปประเมินความเหมาะสมด้วยแบบประเมินโมเดล และนำผลการประเมินมาใช้ประกอบการสรุปความเหมาะสมของโมเดล

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ นำมาสังเคราะห์และจัดหมวดหมู่ เพื่อใช้ประกอบการกำหนดองค์ประกอบ องค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้ของโมเดล ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ก่อนการวิเคราะห์องค์ประกอบ ผู้วิจัยตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลด้วยค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) และ Bartlett's Test of Sphericity เพื่อพิจารณาว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์กันเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ ทั้งนี้ เมื่อ Bartlett's Test มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ และข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ ซึ่งเป็นการแก้การแปลผลให้ถูกต้องตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

จากนั้นใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อศึกษาโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ และใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดกับข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์กร การปฏิบัติงานของครู และประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา รวมทั้งพิจารณาอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมระหว่างตัวแปรในโมเดล

การพิจารณาความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ใช้ดัชนีหลายค่าร่วมกัน ได้แก่ ค่าไคสแควร์ (χ^2) องศาอิสระ (df) อัตราส่วน χ^2/df, Comparative Fit Index (CFI), Tucker-Lewis Index (TLI), Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) และ Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) ส่วนการประเมินความเหมาะสมของโมเดลวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ผลการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการวิเคราะห์องค์ประกอบ พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก 18 องค์ประกอบย่อย และ 95 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวบ่งชี้ 2) วัฒนธรรมองค์กร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบย่อย 30 ตัวบ่งชี้ 3) การปฏิบัติงานของครู ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย 15 ตัวบ่งชี้ และ 4) ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวบ่งชี้ รวมทั้งสิ้น 18 องค์ประกอบย่อย และ 95 ตัวบ่งชี้ ซึ่งเป็นการกำหนดลำดับขององค์ประกอบให้ชัดเจนและใช้คำเรียกให้สอดคล้องกันทั้งบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลก่อนการวิเคราะห์องค์ประกอบ พบว่า ค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) เท่ากับ 0.753 และ Bartlett's Test of Sphericity มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันเพียงพอและข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ

2. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) พบว่า องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบย่อยตามกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยภาวะผู้นำของผู้บริหาร ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวบ่งชี้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.742–0.863 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปน้อย ได้แก่ การสื่อสาร การมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำทางวิชาการ เทคโนโลยีในยุคดิจิทัล และวิสัยทัศน์

วัฒนธรรมองค์กร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบย่อย 30 ตัวบ่งชี้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.557-0.909 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปน้อย ได้แก่ คุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ความมีคุณภาพ การยอมรับ ความหลากหลายและการจัดการบุคลากร และความมุ่งหมายขององค์กร

การปฏิบัติงานของครู ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย 15 ตัวบ่งชี้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.430-0.722 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปน้อย ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติหน้าที่ครู และความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน

ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย 25 ตัวบ่งชี้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.305-0.919 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปน้อย ได้แก่ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ความสามารถในการแก้ไขปัญหาภายในโรงเรียน ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และความสามารถในการพัฒนาให้นักเรียนมีทัศนคติทางบวก

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า ค่าไคสแควร์ (χ^2) เท่ากับ 33.071 องศาอิสระ (df) เท่ากับ 21 อัตราส่วน χ^2/df เท่ากับ 1.575 ค่า p เท่ากับ .045 ค่า Comparative Fit Index (CFI) เท่ากับ .971 ค่า Tucker-Lewis Index (TLI) เท่ากับ .925 ค่า Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) เท่ากับ .033 และค่า Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) เท่ากับ .079 เมื่อพิจารณาดัชนีความสอดคล้องหลายค่าร่วมกัน พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้ ผลการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability: CR) พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง 0.624-0.961 สะท้อนว่าองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบมีระดับความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างแตกต่างกัน การพิจารณาคุณภาพของโมเดลจึงพิจารณาร่วมกันทั้งค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง และดัชนีความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของโมเดล พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลมีดังนี้ ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทางตรงต่อวัฒนธรรมองค์กรเท่ากับ 0.680 และมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทางตรงต่อการปฏิบัติงานของครูเท่ากับ 0.673 การปฏิบัติงานของครูมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทางตรงต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเท่ากับ 0.366 ส่วนวัฒนธรรมองค์กรมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทางตรงต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเท่ากับ 0.027 เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางอ้อมของภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผ่านการปฏิบัติงานของครู พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.246 ซึ่งได้จากผลคูณของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.673 × 0.366 ขณะที่อิทธิพลทางอ้อมของภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผ่านวัฒนธรรมองค์กรมีค่าเท่ากับ 0.018 ซึ่งได้จากผลคูณของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.680 × 0.027 ดังนั้น เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางอ้อมทั้งสองเส้นทางร่วมกัน ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีอิทธิพลทางอ้อมรวมต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาประมาณ 0.264 ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เส้นทางที่ส่งผ่านการปฏิบัติงานของครูมีขนาดสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางอ้อมสูงกว่าเส้นทางที่ส่งผ่านวัฒนธรรมองค์กร กล่าวคือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการผ่านการปฏิบัติงานของครูมากกว่าผ่านวัฒนธรรมองค์กร เมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ได้จากโมเดล

4. ผลการประเมินความเหมาะสมของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวมโมเดลมีความเหมาะสมอยู่ใน ระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างของโมเดล องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยมีความเหมาะสมสำหรับใช้เป็นกรอบในการประยุกต์ใช้กับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาตามบริบทที่ศึกษา และสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยในเรื่อง โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. องค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก 18 องค์ประกอบย่อย และ 95 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์กร การปฏิบัติงานของครู และประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการไม่ได้เกิดจากการทำงานของผู้บริหารเพียงฝ่ายเดียว แต่เกี่ยวข้องกับลักษณะการนำ สภาพแวดล้อมทางสังคมภายในองค์กร และการปฏิบัติงานของครูซึ่งเชื่อมโยงงานบริหารกับการจัดการเรียนรู้โดยตรง ภาวะผู้นำของผู้บริหารประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย โดยการสื่อสารมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด ส่วนวิสัยทัศน์มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุดในกลุ่มนี้ ผลดังกล่าวอาจสะท้อนลักษณะการบริหารสถานศึกษาที่การดำเนินงานวิชาการต้องอาศัยการถ่ายทอดนโยบาย การประสานงาน และการสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างผู้บริหารกับครูอย่างต่อเนื่อง การมีวิสัยทัศน์ยังเป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำ แต่การแสดงออกของวิสัยทัศน์ให้เกิดผลในการปฏิบัติจำเป็นต้องผ่านกระบวนการสื่อสาร การมีส่วนร่วม และการดำเนินงานทางวิชาการ การตีความค่าน้ำหนักองค์ประกอบจึงไม่ควรมองว่าองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักต่ำกว่ามีความสำคัญน้อยกว่า แต่ควรพิจารณาว่าองค์ประกอบนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวแปรแฝงในระดับใด แนวคิดของ Yukl (2006) อธิบายภาวะผู้นำในฐานะกระบวนการใช้อิทธิพลต่อบุคคลและกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายขององค์กร ซึ่งช่วยอธิบายบทบาทของการสื่อสารและการมีส่วนร่วมที่ปรากฏเด่นในโมเดลของการศึกษาครั้งนี้

วัฒนธรรมองค์กร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบย่อย โดยคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กรมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด รองลงมาคือความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ผลนี้สะท้อนลักษณะของสถานศึกษาซึ่งเป็นองค์กรทางวิชาชีพและเป็นหน่วยงานภาครัฐ การปฏิบัติงานจึงสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานในการทำงานร่วมกัน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2559) กำหนดคุณธรรมและความซื่อสัตย์ไว้เป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมในการปฏิบัติงานขององค์กร ขณะที่ Schein (2010) อธิบายวัฒนธรรมองค์กรในฐานะแบบแผนของค่านิยมและสมมติฐานร่วมที่สมาชิกใช้ในการทำความเข้าใจและกำกับพฤติกรรมภายในองค์กร แนวคิดของ Schein ในที่นี้ใช้เพื่ออธิบายกลไกของวัฒนธรรมองค์กร ไม่ได้หมายความว่าองค์ประกอบย่อยทั้ง 6 ด้านของการศึกษาครั้งนี้ตรงกับมิติของ Schein แบบหนึ่งต่อหนึ่ง เพราะองค์ประกอบทั้ง 6 ด้านเกิดจากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดของการวิจัยและได้รับการตรวจสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การปฏิบัติงานของครูประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติหน้าที่ครู และความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน โดยการจัดการเรียนรู้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด ลักษณะดังกล่าวสอดรับกับธรรมชาติของงานวิชาการในสถานศึกษา เนื่องจากหลักสูตร การจัดประสบการณ์เรียนรู้ การวัดและประเมินผล ตลอดจนการพัฒนาผู้เรียนจะเกิดผลในทางปฏิบัติผ่านการทำงานของครูในชั้นเรียน Cheng and Tsui (1999, pp. 141-159) เสนอกรอบการพิจารณาประสิทธิผลของครูในหลายมิติ ซึ่งรวมถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอน การตอบสนองต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ความรับผิดชอบ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จึงเห็นได้ว่าการปฏิบัติงานของครูไม่ได้จำกัดอยู่ที่การสอน แต่เชื่อมโยงกับกระบวนการของโรงเรียนในภาพรวม

ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย โดยความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด รองลงมาคือความสามารถในการแก้ไขปัญหาภายในโรงเรียน ผลลักษณะนี้ทำให้เห็นว่าประสิทธิผลของสถานศึกษาไม่ได้สะท้อนเฉพาะผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน แต่รวมถึงความสามารถขององค์กรในการตอบสนองต่อเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง Mott (1972) อธิบายประสิทธิผลขององค์กรโดยให้ความสำคัญกับความสามารถในการปรับตัวและความยืดหยุ่น ส่วน Hoy and Miskel (2005) มองโรงเรียนเป็นระบบสังคมที่องค์ประกอบภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ผลการศึกษาครั้งนี้จึงสนับสนุนการพิจารณาประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในฐานะผลจากการทำงานของระบบโรงเรียน มากกว่าการพิจารณาจากผลลัพธ์ด้านใดด้านหนึ่งเพียงอย่างเดียว ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของการปฏิบัติงานของครูมีค่าต่ำสุด 0.430 และประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการมีค่าต่ำสุด 0.305 แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบย่อยบางด้านมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบหลักในระดับต่ำกว่าด้านอื่น ผลส่วนนี้ควรพิจารณาควบคู่กับโครงสร้างโดยรวมของโมเดล และเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงตัวบ่งชี้หรือโมเดลการวัดในการศึกษาครั้งต่อไป มากกว่าการสรุปว่าทุกองค์ประกอบย่อยมีคุณภาพในการวัดเท่ากัน

2. ความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการตรวจสอบโมเดลพบค่า χ^2 = 33.071, df = 21, χ^2/df = 1.575, p = .045, CFI = .971, TLI = .925, RMSEA = .033 และ SRMR = .079 เมื่อพิจารณาดัชนีร่วมกัน โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้ โดยค่า CFI และ TLI อยู่ในระดับที่สนับสนุนความสอดคล้องของโมเดล ขณะที่ RMSEA และ SRMR สะท้อนความคลาดเคลื่อนของโมเดลในระดับที่สามารถยอมรับได้ตามแนวทางการพิจารณาโมเดลสมการโครงสร้างของ Hair et al. (2010) ค่า p ของการทดสอบ χ^2 เท่ากับ .045 มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงไม่สนับสนุนความสอดคล้องแบบสมบูรณ์ระหว่างโมเดลกับข้อมูล (exact fit) การพิจารณาความเหมาะสมของโมเดลจึงไม่ควรอาศัยค่า χ^2 เพียงค่าเดียว แต่ต้องพิจารณาดัชนีความสอดคล้องประเภทต่างๆ ร่วมกัน ข้อค้นพบนี้ทำให้ข้อสรุปที่เหมาะสมคือ โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ในระดับที่ยอมรับได้ ไม่ใช่การสรุปว่าโมเดล

มีความกลมกลืนอย่างสมบูรณ์ค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างอยู่ระหว่าง 0.624-0.961 แสดงว่าความเชื่อมั่นขององค์ประกอบในโมเดลมีความแตกต่างกัน โดยค่าต่ำสุดยังต่ำกว่า .70 การที่ดัชนีความสอดคล้องของโมเดลโดยรวมอยู่ในระดับยอมรับได้จึงไม่ได้หมายความว่าองค์ประกอบการวัดทุกองค์ประกอบมีคุณภาพเท่ากัน ผลดังกล่าวควรใช้เป็นข้อมูลในการทบทวนองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักหรือความเชื่อมั่นต่ำในการศึกษาต่อไป

3. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยในโมเดล ผลการวิเคราะห์เส้นทางพบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีค่าสัมประสิทธิ์ทางตรงต่อวัฒนธรรมองค์กรเท่ากับ 0.680 และต่อการปฏิบัติงานของครูเท่ากับ 0.673 ค่าสัมประสิทธิ์ทั้งสองเส้นทางมีขนาดใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นว่าในโมเดลของการศึกษาครั้งนี้ ภาวะผู้นำสัมพันธ์ทั้งกับลักษณะการทำงานร่วมกันภายในองค์กรและการปฏิบัติงานของครู ผู้บริหารจึงไม่ได้เกี่ยวข้องกับผลของงานวิชาการเฉพาะในระดับนโยบาย แต่มีความสัมพันธ์กับเงื่อนไขที่ครูใช้ปฏิบัติงานจริง แนวคิดของ Yukl (2006) ให้ความสำคัญกับอิทธิพลของผู้นำต่อพฤติกรรมและการทำงานของสมาชิกในองค์กร ขณะที่ Mattar (2012, pp. 507-523) พบความแตกต่างด้านการปฏิบัติภาวะผู้นำทางวิชาการระหว่างโรงเรียนที่มีผลการดำเนินงานแตกต่างกัน และชี้ให้เห็นบทบาทของผู้นำต่อสภาพการทำงานด้านการเรียนการสอน

การปฏิบัติงานของครูมีค่าสัมประสิทธิ์ทางตรงต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการเท่ากับ 0.366 ซึ่งสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์ทางตรงของวัฒนธรรมองค์กรที่มีค่าเพียง 0.027 ความแตกต่างนี้มีความหมายต่อการอธิบายโมเดล เนื่องจากงานวิชาการของโรงเรียนเกิดขึ้นผ่านกิจกรรมที่ครูปฏิบัติโดยตรง เช่น การจัดการเรียนรู้ การดำเนินงานตามบทบาทวิชาชีพ และการเชื่อมโยงการจัดการศึกษากับผู้ปกครองและชุมชน การเปลี่ยนแปลงในระดับการปฏิบัติงานของครูจึงมีความใกล้ชิดกับผลลัพธ์ของงานวิชาการมากกว่าวัฒนธรรมองค์กรซึ่งมีลักษณะเป็นเงื่อนไขแวดล้อมของการทำงาน แนวคิดของ Cheng and Tsui (1999, pp. 141-159) สนับสนุนการมองประสิทธิผลของครูผ่านกระบวนการทำงานและผลที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนมิใช่พิจารณาเฉพาะคุณลักษณะส่วนบุคคลของครู

ค่าสัมประสิทธิ์ 0.027 ของวัฒนธรรมองค์กรต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการมีขนาดต่ำมาก จึงไม่เหมาะที่จะตีความว่าวัฒนธรรมองค์กรเป็นกลไกทางตรงที่มีบทบาทเด่นต่อประสิทธิผลในโมเดลนี้ ผลดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าวัฒนธรรมองค์กรไม่มีความหมายต่อสถานศึกษา เพราะภาวะผู้นำยังมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมองค์กรในระดับ 0.680 แต่เมื่อพิจารณาเส้นทางจากวัฒนธรรมองค์กรไปยังประสิทธิผลโดยตรง ขนาดสัมประสิทธิ์ที่พบมีเพียงเล็กน้อย ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้สอดรับกับแนวคิดของ Hoy and Miskel (2005) ที่มองวัฒนธรรมและบรรยากาศเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการภายในโรงเรียนซึ่งทำงานร่วมกับองค์ประกอบอื่น ไม่จำเป็นต้องส่งผลต่อผลลัพธ์ของโรงเรียนโดยตรงในระดับเดียวกับการเรียนและการสอน ภาพเดียวกันปรากฏในอิทธิพลทางอ้อมของภาวะผู้นำของผู้บริหาร

โดยเส้นทางผ่านการปฏิบัติงานของครูมีค่าสัมประสิทธิ์ทางอ้อม 0.246 ขณะที่เส้นทางผ่านวัฒนธรรมองค์กรมีค่า 0.018 เมื่อพิจารณาจากขนาดสัมประสิทธิ์ เส้นทางผ่านการปฏิบัติงานของครูจึงมีความเด่นชัดกว่าเส้นทางผ่านวัฒนธรรมองค์กร ข้อค้นพบนี้ช่วยอธิบายบทบาทของภาวะผู้นำได้ชัดขึ้นว่า การนำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการผ่านการทำงานของครูมากกว่าผ่านวัฒนธรรมองค์กรเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ไม่มีผลการทดสอบช่วงความเชื่อมั่นของอิทธิพลทางอ้อมจากการทำ bootstrapping จึงควรตีความค่า 0.246 และ 0.018 ในฐานะ ขนาดของสัมประสิทธิ์ทางอ้อมที่คำนวณจากเส้นทางในโมเดล โดยไม่สรุปว่าค่าอิทธิพลทางอ้อมดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. ผลการประเมินความเหมาะสมของโมเดลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าโครงสร้างของโมเดลมีความเหมาะสมสำหรับใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์กร การปฏิบัติงานของครู และประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในบริบทของสถานศึกษาที่ศึกษา การประเมินดังกล่าวควรพิจารณาร่วมกับผลการตรวจสอบเชิงประจักษ์ของโมเดล ไม่ควรใช้ผลการประเมินความเหมาะสมแทนหลักฐานทางสถิติจาก CFA และ SEM สาระสำคัญของโมเดลจึงอยู่ที่การมองการบริหารงานวิชาการเป็นความสัมพันธ์ระหว่างระดับการบริหารและระดับการปฏิบัติ ภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์กับทั้งวัฒนธรรมองค์กรและการทำงานของครู แต่เส้นทางที่เชื่อมไปสู่ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการอย่างเด่นชัดกว่าในข้อมูลชุดนี้คือเส้นทางผ่านการปฏิบัติงานของครู ซึ่งเป็นฐานสำหรับกำหนดข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติให้มุ่งพัฒนาภาวะผู้นำในลักษณะที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติงานทางวิชาชีพของครูโดยตรง มากกว่าการมุ่งพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรโดยคาดหมายว่าจะเกิดผลทางตรงต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการเพียงอย่างเดียว

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการปฏิบัติงานของครู โดยเฉพาะการสื่อสาร การมีส่วนร่วม และการสนับสนุนงานวิชาการ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารมีค่าสัมประสิทธิ์ทางตรงต่อการปฏิบัติงานของครูเท่ากับ 0.673 และการปฏิบัติงานของครูมีค่าสัมประสิทธิ์ทางตรงต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการเท่ากับ 0.366 การพัฒนาภาวะผู้นำจึงควรเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติหน้าที่ทางวิชาชีพ และการทำงานของครูในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

1.2 สถานศึกษาควรนำองค์ประกอบด้านการปฏิบัติงานของครูมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนพัฒนางานวิชาการ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติหน้าที่ครู และความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน เนื่องจากผลของโมเดลแสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติงานของครูมีความสัมพันธ์

โดยตรงกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการมากกว่าวัฒนธรรมองค์กรในโมเดลที่ศึกษา

1.3 การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาภาวะผู้นำและการปฏิบัติงานของครู ไม่ควรคาดหมายว่าวัฒนธรรมองค์กรเพียงด้านเดียวจะทำให้ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการเพิ่มขึ้นโดยตรง เนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางจากวัฒนธรรมองค์กรไปยังประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการมีค่า 0.027 ขณะที่ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมองค์กรในระดับ 0.680 ดังนั้น การสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และบรรยากาศการทำงานร่วมกันควรเชื่อมกับการบริหารและการปฏิบัติงานจริงของครู

1.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสามารถนำองค์ประกอบของโมเดลไปใช้เป็นกรอบประกอบการวางแผนพัฒนาผู้บริหารและครู โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร และการปฏิบัติงานของครูร่วมกัน มากกว่าการกำหนดโครงการพัฒนาแต่ละด้านแยกจากกัน ทั้งนี้ การนำโมเดลไปใช้ควรปรับให้เหมาะสมกับขนาดและบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรตรวจสอบโมเดลกับกลุ่มตัวอย่างในบริบทอื่น เช่น จังหวัดหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อศึกษาว่าโครงสร้างและความสัมพันธ์ของตัวแปรมีลักษณะคงที่หรือแตกต่างจากบริบทของจังหวัดร้อยเอ็ด

2.2 ควรใช้กลุ่มตัวอย่างแยกกันสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) หรือใช้วิธีแบ่งกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้การตรวจสอบโครงสร้างองค์ประกอบมีความเข้มแข็งมากขึ้น

2.3 ควรตรวจสอบอิทธิพลทางอ้อมด้วยวิธี Bootstrapping และรายงานช่วงความเชื่อมั่นของค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางอ้อม เพื่อยืนยันบทบาทของการปฏิบัติงานของครูและวัฒนธรรมองค์กรในฐานะกลไกที่เชื่อมภาวะผู้นำของผู้บริหารกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ

2.4 ควรทบทวนและพัฒนาตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการปฏิบัติงานของครูและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ รวมทั้งตรวจสอบค่า Average Variance Extracted (AVE) ความตรงเชิงลู่เข้า และความตรงเชิงจำแนก เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของโมเดลการวัด

2.5 ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจเกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการเพิ่มเติม โดยทดสอบภายใต้โมเดลสมการโครงสร้างและมีกรอบทฤษฎีรองรับ เพื่อพัฒนาความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยในบริบทสถานศึกษาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ การอธิบายประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาผ่านความสัมพันธ์ของปัจจัย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์กร การปฏิบัติงานของครู และประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา โดยโครงสร้างขององค์ประกอบดังกล่าวประกอบด้วย 18 องค์ประกอบย่อย และ 95 ตัวบ่งชี้ สาระสำคัญขององค์ความรู้ไม่ได้อยู่ที่องค์ประกอบแต่ละด้านแยกจากกัน แต่อยู่ที่ลักษณะการเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบในโมเดล ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยต้นทางที่เชื่อมโยงไปสู่วัฒนธรรมองค์กรและการปฏิบัติงานของครู โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.680 และ 0.673 ตามลำดับ ขณะที่การปฏิบัติงานของครูมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการเท่ากับ 0.366 ส่วนวัฒนธรรมองค์กรมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.027 เมื่อพิจารณาขนาดของสัมประสิทธิ์ในโมเดล พบว่าเส้นทางที่เชื่อม ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การปฏิบัติงานของครู ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ มีความเด่นชัดกว่าเส้นทางที่เชื่อมผ่านวัฒนธรรมองค์กร จึงสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารงานวิชาการจะเกิดผลได้ชัดเจนเมื่อภาวะผู้นำของผู้บริหารถูกถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติงานของครู ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติหน้าที่ครู หรือการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน ขณะที่วัฒนธรรมองค์กรทำหน้าที่เป็นบริบทของการทำงานที่ผู้บริหารสามารถส่งเสริมให้เอื้อต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา

องค์ความรู้จากการวิจัยจึงสามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการไม่ได้เกิดจากภาวะผู้นำของผู้บริหารหรือวัฒนธรรมองค์กรเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่เกิดจากการเชื่อมโยงภาวะผู้นำไปสู่การปฏิบัติงานของครูภายใต้บริบทของวัฒนธรรมองค์กร การปฏิบัติงานของครูจึงเป็นจุดเชื่อมสำคัญระหว่างระดับการบริหารกับผลลัพธ์ของงานวิชาการ ขณะที่วัฒนธรรมองค์กรเป็นเงื่อนไขสนับสนุนที่ช่วยให้การบริหารและการปฏิบัติงานดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ธีระ รุญเจริญ. (2553). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม.* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). *การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *ค่านิยมและวัฒนธรรมของส่วนราชการของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2566). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570.* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุภาพร ศรีผดุง และนันทิยาน้อยจันทร์. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาด้านวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 7(3), 98-112. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rpu/article/view/257344/171536

Bellibaş, M. Ş., Gümüş, S., & Liu, Y. (2021). Does school leadership matter for teachers' classroom practice? The influence of instructional leadership and distributed leadership on instructional quality. *School Effectiveness and School Improvement,* 32(3), 387-412.

Cheng, Y. C., & Tsui, K. T. (1999). Multimodels of teacher effectiveness: Implications for research. *The Journal of Educational Research,* 92(3), 141-150.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis.* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2005). *Educational administration: Theory, research, and practice.* (7th ed.). Boston, MA: McGraw-Hill.

Li, L., Zhu, H., & Li, H. (2022). School leadership enhances secondary students' achievement in rural China through teacher commitment and collaborative culture. *Frontiers in Psychology*, 13, 894688.

Mattar, D. (2012). Instructional leadership in Lebanese public schools. *Educational Management Administration & Leadership*, 40(4), 509-531.

Mott, P. E. (1972). *The characteristics of effective organizations.* New York: Harper & Row.

Schein, E. H. (2010). Organizational culture and leadership. (4th ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling.* (3rd ed.). New York: Routledge.

Shen, J., Wu, H., Reeves, P., Zheng, Y., Ryan, L., & Anderson, D. (2020). The association between teacher leadership and student achievement: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 31, 100357.

Tan, C. Y., Gao, L., & Shi, M. (2022). Second-order meta-analysis synthesizing the evidence on associations between school leadership and different school outcomes. *Educational Management Administration & Leadership*, 50(3), 469-490.

Yukl, G. A. (2006). *Leadership in organizations*. (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson/ Prentice Hall.

การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

Development of Indicators for Teachers' Active Learning Management Competency in Schools under Primary Educational Service Area Offices in Northeastern Thailand

รัชนีวรรณ ศิริพันธุ์, เอกลักษณ์ เพียสา และบุญมี ก่อบุญ
Ratchaneewan Siripan, Akkaluck Pheasa and Boonmee Koboon
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ประเทศไทย
Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: sirisiri7918@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 2) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างตัวบ่งชี้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 3) สร้างคู่มือการใช้ตัวบ่งชี้ การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ แบ่งเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 สังเคราะห์องค์ประกอบจากเอกสารและงานวิจัย กำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ แล้วประเมินความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน ระยะที่ 2 ตรวจสอบโมเดลกับข้อมูลจากผู้บริหารและครู 500 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ 0.80-1.00 ค่าอำนาจจำแนก 0.271-0.725 และค่าความเชื่อมั่น 0.946 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ระยะที่ 3 สร้างคู่มือการใช้ตัวบ่งชี้และประเมินความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก 12 องค์ประกอบย่อย และ 72 ตัวบ่งชี้ ผลประเมินความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56,

*ได้รับบทความ: 10 กันยายน 2568; แก้ไขบทความ: 17 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: September 10, 2025; Revised: September 17, 2026; Accepted: September 30, 2026

S.D. = 0.26)

2. โมเดลโครงสร้างตัวบ่งชี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (χ^2 = 25.43, p = .65, df = 29, GFI = .92, AGFI = .97, RMSEA = .00) โดยค่าน้ำหนักองค์ประกอบย่อยอยู่ระหว่าง .29-.56

3. คู่มือการใช้ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.67)

คำสำคัญ: การพัฒนาตัวบ่งชี้; การจัดการเรียนรู้เชิงรุก; สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

Abstract

This research aimed to: 1. Develop indicators of teachers' active learning management competence, 2. Examine the consistency of the indicator structural model, and 3. create a manual for using the indicators. A mixed methods research design was employed and divided into three phases. Phase 1. developed the indicators by synthesizing main and sub-components, analyzing documents and research to establish operational definitions, and synthesizing appropriate indicators, which were evaluated by seven experts. Phase 2 tested the consistency of the structural model with empirical data using a sample of 500 administrators and teachers. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire with content validity indices ranging from 0.80 to 1.00, discrimination values between 0.271 and 0.725, and reliability coefficient of 0.946. Data were analyzed using confirmatory factor analysis. Phase 3 involved the development of an indicator manual evaluated by five experts, using a five-point rating scale, with data analyzed by content analysis, mean, and standard deviation.

The findings were as follows:

1. The developed indicators comprised 12 sub-components and 72 indicators, with overall appropriateness at the highest level.

2. The structural model of indicators was consistent with the empirical data and conformed to the hypotheses.

3. The manual for using the indicators was evaluated as highly appropriate.

Keywords: Indicator Development, Active Learning Management, Active Learning Management Competency

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารทำให้การจัดการศึกษาต้องเตรียมผู้เรียนให้คิดวิเคราะห์ สื่อสาร ทำงานร่วมกับผู้อื่น และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การสอนที่ครูถ่ายทอดเนื้อหาเพียงฝ่ายเดียวจึงไม่เพียงพอต่อเป้าหมายดังกล่าว การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับเนื้อหา กิจกรรม และเพื่อนร่วมชั้น จึงเป็นแนวทางที่เหมาะกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, 2560, หน้า 123-132)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ แลกเปลี่ยนความคิด และใช้กระบวนการคิดระดับสูง ครูทำหน้าที่ออกแบบสถานการณ์การเรียนรู้ ชี้แนะ และจัดเงื่อนไขให้ผู้เรียนสร้างความเข้าใจด้วยตนเอง แนวทางการนิเทศของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ให้ความสำคัญกับบทบาทดังกล่าว ขณะที่ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564) อธิบายว่าการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมควรเชื่อมโยงเป้าหมายการเรียนรู้กับการคิด การปฏิบัติ และการประเมินผล งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเสนอองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในหลายมิติ เพชรจันทร์ ภูทะวัง (2565) นำองค์ประกอบเหล่านี้ไปใช้พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะของครูประถมศึกษา ส่วนวราลักษณ์ อาจวิชัย (2565) มุ่งพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผล การนำผลไปใช้ประเมินและวางแผนพัฒนาครูในโรงเรียนประถมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังต้องอาศัยชุดตัวบ่งชี้ที่ครอบคลุมตั้งแต่การออกแบบกิจกรรม การใช้สื่อและเทคโนโลยี ไปจนถึงการวัดและประเมินผล รวมทั้งต้องมีหลักฐานเชิงประจักษ์ยืนยันโครงสร้างของตัวบ่งชี้

การวิจัยนี้จึงพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ตรวจสอบโมเดลด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และจัดทำคู่มือการใช้ตัวบ่งชี้ ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นกรอบประเมินสมรรถนะ กำหนดประเด็นพัฒนาครู และติดตามการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อสร้างคู่มือการใช้ตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ดำเนินการ 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ แล้วประเมินความเหมาะสมของตัวบ่งชี้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน

1. กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้แก่ 1) อาจารย์ระดับอุดมศึกษา ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอก มีประสบการณ์ด้านการสอนไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป จำนวน 1 คน 2) ผู้บริหารสถานศึกษา มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอก มีประสบการณ์ด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ จำนวน 2 คน 3) ศึกษานิเทศก์ มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอก มีประสบการณ์ด้านการนิเทศไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ จำนวน 2 คน 4) ครู ที่ได้รับรางวัลดีเด่น มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนรู้ ไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ จำนวน 2 คน

2. เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สำหรับประเมินความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ โดยผ่านการพิจารณาจากที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดเกณฑ์คัดเลือกตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป

ระยะที่ 2 การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างตัวบ่งชี้กับข้อมูลเชิงประจักษ์

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1,961 โรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหาร จำนวน 1,961 คน และครู จำนวน 21,711 คน รวมทั้งหมด จำนวน 23,672 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารและครู จำนวน 500 คน ขนาดกลุ่มตัวอย่างกำหนดตามเกณฑ์ จำนวน 10-20 คน ต่อพารามิเตอร์สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2010) และคัดเลือกด้วยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2551)

2. เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผู้เชี่ยวชาญ 5 คนตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) 0.80-1.00 จากนั้นทดลองใช้กับผู้บริหารและครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน ได้ค่าอำนาจจำแนก 0.271-0.725 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.946

3. วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเพื่อคัดเลือกตัวบ่งชี้เข้าสู่โมเดล โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) จากนั้นวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของ

โมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์และประมาณค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เกณฑ์การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากดัชนีทางสถิติหลายรายการ ได้แก่ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) ซึ่งควรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หรือมีค่า p-value มากกว่า 0.05 จึงแสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สำหรับค่าดัชนี GFI และ AGFI กำหนดเกณฑ์การยอมรับอยู่ในช่วง 0.80-1.00 โดยค่าที่อยู่ในช่วงดังกล่าวแสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ส่วนค่า RMSEA กำหนดให้มีค่าต่ำกว่า 0.05 ซึ่งแสดงถึงความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้

ระยะที่ 3 การพัฒนาคู่มือการใช้ตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1. ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้แก่ 1) อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาเอก มีประสบการณ์สอนไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 1 คน 2) ผู้บริหารสถานศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาเอก มีประสบการณ์บริหารไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ จำนวน 1 คน 3) ศึกษานิเทศก์ที่สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาเอก มีประสบการณ์นิเทศไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ จำนวน 1 คน และ 4) ครูที่ได้รับรางวัลดีเด่น สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท มีประสบการณ์จัดการเรียนรู้ไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ จำนวน 2 คน

2. เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สำหรับประเมินความเหมาะสมของคู่มือ โดยผ่านการพิจารณาจากที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดเกณฑ์ความเหมาะสมที่ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน ผลการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สร้างนิยามเชิงปฏิบัติการและกำหนดเป็นตัวบ่งชี้ จากนั้นประเมินความเหมาะสมของตัวบ่งชี้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้	ระดับความเหมาะสม		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1. การออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม	1. กำหนดจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม	4.60	0.50	มากที่สุด
	2. กำหนดรูปแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนกระตือรือร้น	4.61	0.50	มากที่สุด
	3. กำหนดเครื่องมือและแหล่งเรียนรู้กระตุ้นความสนใจ	4.65	0.44	มากที่สุด
รวม		**4.62**	**4.62**	**มากที่สุด**
2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	1. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่กระตุ้นสนใจของผู้เรียน	4.58	0.48	มากที่สุด
	2. อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้	4.51	0.55	มากที่สุด
	3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม	4.61	0.38	มากที่สุด
รวม		**4.57**	**0.32**	**มากที่สุด**
3. การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน	1. สืบค้นข้อมูล แหล่งเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย	4.53	0.53	มากที่สุด
	2. สร้างหรือพัฒนานวัตกรรม	4.53	0.49	มากที่สุด
	3. การใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นความสนใจผู้เรียน	4.53	0.51	มากที่สุด
รวม		**4.53**	**0.45**	**มากที่สุด**
4. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน	1. การสร้างเครื่องมือวัดผลที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก	4.55	0.54	มากที่สุด
	2. การประเมินผลจากการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริง	4.56	0.45	มากที่สุด
	3. กำหนดเครื่องมือและแหล่งเรียนรู้กระตุ้นความสนใจ	4.65	0.44	มากที่สุด

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้	ระดับความเหมาะสม		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
รวม		**4.53**	**0.45**	**มากที่สุด**
รวมค่าเฉลี่ย		**4.56**	**0.26**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = 0.26) เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบ พบว่า การออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.41) รองลงมาคือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.32) การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.45) ตัวบ่งชี้ทุกตัวผ่านเกณฑ์ค่าเฉลี่ย 3.51 จึงได้รับการคัดเลือกเข้าสู่โมเดล

2. ผลการตรวจสอบโมเดลด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\bar{X}$ = 25.43, p = .65, df = 29, GFI = .92, AGFI = .97, RMSEA = .00) ค่าน้ำหนักขององค์ประกอบย่อยทั้ง 12 ตัวอยู่ระหว่าง .29-.56 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การตรวจสอบโมเดลด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	น้ำหนักองค์ประกอบ
การออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม	กำหนดจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (OBJE)	.49
	กำหนดรูปแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนกระตือรือร้น (TYPE)	.47
	กำหนดเครื่องมือและแหล่งเรียนรู้เพื่อกระตุ้นความสนใจ (TOOL)	.46
การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (ORGA)	.51
	อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (ACCO)	.50
	สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่กระตุ้นความสนใจ (ATME)	.43

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	น้ำหนักองค์ประกอบ
การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้	สืบค้นข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย (SEAR)	.50
	สร้างหรือพัฒนานวัตกรรม (DEVE)	.30
	ใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นความสนใจ (INNO)	.29
การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน	ประเมินจากการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริง (ASSE)	.56
	นำผลประเมินไปพัฒนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (TEAM)	.39
	สร้างเครื่องมือวัดผลที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก (CREA)	.31

3. ผลการประเมินคู่มือการใช้ตัวบ่งชี้ พบว่าคู่มือมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.67) และทุกรายการผ่านเกณฑ์ค่าเฉลี่ย 3.51 ผลการประเมินแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับความเหมาะสมของคู่มือการใช้ตัวบ่งชี้

รายการประเมิน	ผลการวิเคราะห์		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
1. คำชี้แจง มีความชัดเจน ถูกต้อง	4.20	0.84	มาก
2. วัตถุประสงค์ของคู่มือสามารถนำไปใช้บรรลุเป้าหมายได้	3.80	0.45	มาก
3. ประโยชน์ของครูมือใช้ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้จริง	4.00	0.71	มาก
4. ความเป็นมา แนวคิด และความสำคัญ สอดคล้องกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนประถมศึกษา	4.40	0.89	มาก
5. นิยาม เนื้อหาสาระขององค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย ตัวบ่งชี้ ประเด็นพิจารณา และแหล่งข้อมูล ประกอบการวัดตัวบ่งชี้ ถูกต้องตามหลักวิชาการ	3.80	0.45	มาก

รายการประเมิน	ผลการวิเคราะห์		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
6. แนวทางการนำตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินไปใช้สามารถนำไปปฏิบัติได้	4.40	0.89	มาก
7. ใช้ภาษา รูปแบบการเขียนถูกต้อง ชัดเจน	4.00	0.71	มาก
8. เนื้อหาครอบคลุม มีความเหมาะสม เข้าใจง่าย	4.20	0.84	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.10**	**0.67**	**มาก**

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ทั้ง 72 ตัวผ่านเกณฑ์ความเหมาะสมที่ค่าเฉลี่ย 3.51 และผลประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อค้นพบนี้อธิบายได้จากกระบวนการพัฒนาที่เริ่มจากการสังเคราะห์แนวคิด กำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ และให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบก่อนนำไปทดสอบ คุณภาพของแบบสอบถามสนับสนุนความน่าเชื่อถือของผล โดยมีค่า IOC 0.80-1.00 ค่าอำนาจจำแนก 0.271-0.725 และค่าความเชื่อมั่น 0.946 องค์ประกอบที่ได้ครอบคลุมการออกแบบกิจกรรม การจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อและเทคโนโลยี และการวัดประเมินผล ซึ่งเป็นงานต่อเนื่องกันในกระบวนการสอน ผลนี้ไปในทิศทางเดียวกับเพชรจันทร์ ภูทะวัง (2565) ที่จำแนกสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูประถมศึกษาออกเป็นสี่ด้านใกล้เคียงกัน

2. โมเดลโครงสร้างตัวบ่งชี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่าองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นอธิบายสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้สอดคล้องกับข้อมูลของผู้บริหารและครูในกลุ่มตัวอย่าง เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบระดับที่สองจากผลการวิเคราะห์การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน (AD) มีค่าน้ำหนักสูงสุด .89 รองลงมาคือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (AB) .80 และการออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (AA) .53 น้ำหนักที่สูงของด้านการวัดและประเมินผลชี้ว่าการนำข้อมูลจากการประเมินมาใช้พัฒนาผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ผลดังกล่าวสัมพันธ์กับข้อเสนอของวราลักษณ์ อาจวิชัย (2565) ซึ่งให้ความสำคัญกับความรู้ด้านการวัดผล การประเมินตามสภาพจริง การสร้างเครื่องมือ และการนำผลประเมินไปปรับปรุงการสอน

2.1 ด้านการออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ประกอบด้วยการกำหนดจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (OBJE) การกำหนดรูปแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนกระตือรือร้น (TYPE) และการกำหนด

เครื่องมือและแหล่งเรียนรู้เพื่อกระตุ้นความสนใจ (TOOL) มีค่าน้ำหนัก .49, .47 และ .46 ตามลำดับ การกำหนดจุดมุ่งหมายมีน้ำหนักสูงสุด แสดงว่าความชัดเจนของบทบาทและผลลัพธ์ที่คาดหวังจากผู้เรียนเป็นฐานของการเลือกกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ ข้อค้นพบนี้สอดรับกับแนวทางของสุภัทรา ภูษิตรัตนาวลี (2560) ที่เน้นกิจกรรมซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ แลกเปลี่ยนความคิด ทำงานร่วมกัน และใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้

2.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วยการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (ORGA) การอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (ACCO) และการสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นความสนใจ (ATME) มีค่าน้ำหนัก .51, .50 และ .43 ตามลำดับ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมีน้ำหนักสูงสุด เพราะเป็นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือทำ และแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นโดยตรง จิราภรณ์ ยกอินทร์ (2560) เสนอในทำนองเดียวกันว่า การเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและการอภิปรายร่วมกันช่วยส่งเสริมการคิด การทำงานเป็นกลุ่ม และการนำเสนอข้อมูล

2.3 ด้านการใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ ประกอบด้วยการสืบค้นข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย (SEAR) การสร้างหรือพัฒนานวัตกรรม (DEVE) และการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นความสนใจ (INNO) มีค่าน้ำหนัก .50, .30 และ .29 ตามลำดับ การสืบค้นข้อมูลมีน้ำหนักสูงสุดในด้านนี้ เนื่องจากเป็นทักษะพื้นฐานที่ครูใช้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้และคัดเลือกข้อมูลมาประกอบการจัดกิจกรรม ข้อค้นพบดังกล่าวสอดรับกับธนา ธุศรีวรรณ (2562) ที่กล่าวถึงการใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว

2.4 ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วยการประเมินจากการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริง (ASSE) การนำผลประเมินไปพัฒนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (TEAM) และการสร้างเครื่องมือวัดผลที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก (CREA) มีค่าน้ำหนัก .56, .39 และ .31 ตามลำดับ การประเมินจากการปฏิบัติจริงมีน้ำหนักสูงสุด เพราะให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และผลงานของผู้เรียนระหว่างทำกิจกรรม ไม่ได้พิจารณาเฉพาะผลลัพธ์ปลายทาง เพชรจันทร์ ภูทะวัง (2565) ให้ความสำคัญกับการวางแผน สร้าง และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่สอดคล้องกับหลักสูตร ซึ่งช่วยให้ผลประเมินนำไปใช้ปรับปรุงการเรียนรู้ได้

3. คู่มือการใช้ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือความเป็นมา แนวคิดและความสำคัญ และแนวทางนำตัวบ่งชี้กับเกณฑ์ประเมินไปใช้ ส่วนวัตถุประสงค์ของคู่มือและนิยามกับรายละเอียดขององค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แม้ยังผ่านเกณฑ์ ผลจึงบ่งว่าคู่มือมีโครงสร้างพร้อมใช้ แต่ข้อความที่อธิบายเป้าหมาย นิยาม และประเด็นพิจารณาควรมีตัวอย่างหรือคำอธิบายที่ชัดขึ้นเมื่อนำไปใช้จริง ผลการประเมินครั้งนี้อยู่ในระดับต่ำกว่าคู่มือการนิเทศของวราลักษณ์ อาจวิชัย (2565) ซึ่งได้รับการประเมินในระดับมากที่สุด คู่มือทั้งสองมีวัตถุประสงค์และรายการประเมินต่างกัน จึงควรใช้

ผลเปรียบเทียบเพื่อชี้ประเด็นปรับปรุงมากกว่าตีความว่าเป็นระดับคุณภาพเดียวกัน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 สถานศึกษาควรใช้ตัวบ่งชี้ทั้ง 4 องค์ประกอบเป็นข้อมูลกำหนดแผนพัฒนาครูโดยพิจารณาผลรายองค์ประกอบและรายตัวบ่งชี้ก่อนเลือกหัวข้ออบรม

1.2 สถานศึกษาควรจัดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้ครูทดลองใช้กิจกรรม แลกเปลี่ยนหลักฐานจากชั้นเรียน และร่วมกันปรับแนวทางจัดการเรียนรู้

1.3 ครูผู้สอนควรกำหนดจุดมุ่งหมายที่ระบุบทบาทของผู้เรียนให้ชัด แล้วออกแบบกิจกรรม เครื่องมือ และแหล่งเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายนั้น

1.4 ครูผู้สอนควรใช้การประเมินจากการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริงควบคู่กับการนำผลประเมินไปปรับกิจกรรมและช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคล

1.5 ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดควรนำคู่มือและเกณฑ์ประเมินไปทดลองใช้ในสถานศึกษา พร้อมบันทึกปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ นิยาม และประเด็นพิจารณา เพื่อปรับข้อความให้ผู้ใช้ตีความตรงกัน

1.6 ควรสนับสนุนสื่อ เทคโนโลยี และเวลาให้ครูพัฒนากิจกรรม โดยติดตามผลจากหลักฐานการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

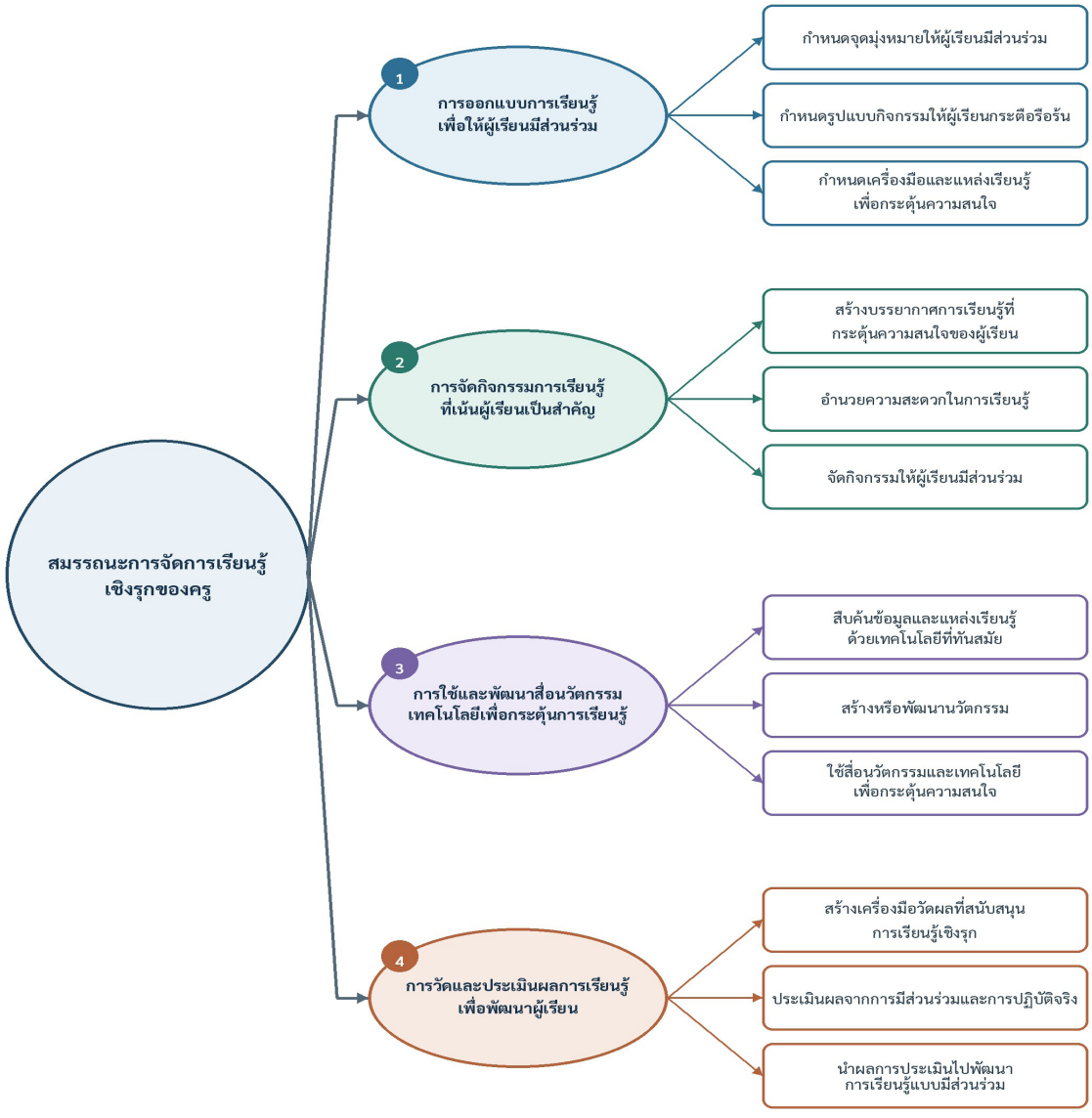
2.1 ควรศึกษาผลของโปรแกรมพัฒนาครูที่ออกแบบจากตัวบ่งชี้ทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยวัดสมรรถนะก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม

2.2 ควรตรวจสอบความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลระหว่างกลุ่มครูที่มีบริบทต่างกัน เช่น ระดับชั้น ขนาดโรงเรียน หรือสังกัด เพื่อพิจารณาขอบเขตการใช้ตัวบ่งชี้

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ องค์ความรู้จากการวิจัยคือกรอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เชื่อมโยงงานของครู 4 ด้าน ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน แต่ละด้านประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย รวม 12 องค์ประกอบย่อยและ 72 ตัวบ่งชี้ กรอบนี้แสดงลำดับงานที่สัมพันธ์กัน ตั้งแต่

กำหนดจุดมุ่งหมายและออกแบบกิจกรรม จัดเงื่อนไขให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เลือกใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ แล้วเก็บข้อมูลจากการมีส่วนร่วมและผลงานเพื่อนำกลับไปปรับการสอน โมเดลที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์และคู่มือการใช้ตัวบ่งชี้ช่วยให้สถานศึกษานำกรอบดังกล่าวไปประเมินและวางแผนพัฒนาครูได้ ดังแสดงภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

จิราภรณ์ ยกอินทร์. (2560). *การจัดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2564). *การพัฒนาหลักสูตร: ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. นนทบุรี: ออล กราฟิก.

เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย. (2560). การศึกษาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี ในโครงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาครูในถิ่นทุรกันดารบนเขตพื้นที่สูงชายแดนไทย-เมียนมา ด้านจังหวัดตาก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 19(4), 123-132.

ธนา ธุศรีวรรณ. (2562). *การพัฒนารูปแบบการชี้แนะเพื่อส่งเสริมทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูระดับมัธยมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เพชรจันทร์ ภูทะวัง. (2565). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วราลักษณ์ อาจวิชัย. (2565). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สุภัทรา ภูษิตรัตนาวลี. (2560). *รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับคณาจารย์วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์อภิมาน*

A Synthesis of Research on Educational Quality Assurance Using Content Analysis and Meta-Analysis

อภิสรรค์ ภาชนะวรรณ
Apison Pachanavon
วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ประเทศไทย
International College of Phetchabun Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: Ap_pra2009@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณภาพงานวิจัย การประกันคุณภาพการศึกษา ศึกษาความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลจำแนกตามคุณลักษณะของงานวิจัยด้านการประกันคุณภาพการศึกษา และ เพื่อสรุปองค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา กลุ่มตัวอย่างคืองานวิจัย จำนวน 68 เล่ม ซึ่งได้มาจากการเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกคุณลักษณะงานวิจัย และแบบประเมินคุณภาพงานวิจัย มีค่าความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมินอยู่ระหว่าง 0.70-0.80 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา ค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่นำมาใช้ประโยชน์ในการสรุปเกี่ยวกับข้อค้นพบ

ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณภาพงานวิจัยในภาพรวม อยู่ในระดับดี และไม่พบงานวิจัยที่ต้องปรับปรุง
2. คุณลักษณะเบื้องต้นของงานวิจัย งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นทุนส่วนตัว และวิจัยเชิงสำรวจ (ร้อยละ 100) ผลิตโดยกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏมากที่สุด (ร้อยละ 45.59) ในสาขาการบริหารการศึกษา (ร้อยละ 97.06) ด้านเนื้อหานิยมตั้งวัตถุประสงค์เพื่อการเปรียบเทียบ (ร้อยละ 73.52) ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม (ร้อยละ 72.05) และใช้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม (ร้อยละ 72.05) ด้านวิธีวิทยาการวิจัยนิยมตั้งสมมติฐานแบบมีทิศทาง (ร้อยละ 97.06) ใช้เครื่องมือประเภทแบบสอบถาม (ร้อยละ 89.71)

---

*ได้รับบทความ: 19 มิถุนายน 2569; แก้ไขบทความ: 6 สิงหาคม 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 29 กันยายน 2569
Received: June 19, 2026; Revised: August 6, 2026; Accepted: September 29, 2026

มีจำนวนข้อคำถาม 41-60 ข้อ (ร้อยละ 88.24) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (ร้อยละ 94.12) และใช้สถิติ One way - ANOVA ในการวิเคราะห์ข้อมูล (ร้อยละ 82.35) ผลการวิเคราะห์อภิมาน

3. ค่าขนาด อิทธิพล ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.95 (S.D. = 1.197) เมื่อจำแนกตามคุณลักษณะงานวิจัยด้านเนื้อหาสาระ พบว่าคุณลักษณะเหล่านั้นไม่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในเชิงเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพบว่า งานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเปรียบเทียบและวิเคราะห์ ใช้แนวคิดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และใช้ทฤษฎีเพียง 1 แนวคิด มีแนวโน้มให้ค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลสูงกว่ากลุ่มอื่น

คำสำคัญ: การประกันคุณภาพการศึกษา; การวิเคราะห์เนื้อหา; การวิเคราะห์อภิมาน

Abstract

This research aimed to evaluate the quality of educational quality assurance research, examine differences in effect sizes classified by research characteristics, and synthesize the body of knowledge regarding educational quality assurance. The sample consisted of 68 research reports selected based on predefined criteria. The research instruments included a research characteristic recording form and a research quality evaluation form, with inter-rater agreement ranging between 0.70 and 0.80. Data was analyzed using descriptive statistics and mean effect sizes to summarize the findings.

The findings showed that:

1. The overall quality of the research evaluated was at a good level, with no studies requiring revision.

2. Regarding basic research characteristics, all studies were privately funded (100%), with the highest proportion produced by Rajabhat Universities (45.59%) in the field of Educational Administration (97.06%). In terms of content, most research aimed for comparative analysis (73.52%), applied the concept of participation (72.05%), and utilized participatory management models (72.05%). Methodologically, directional hypotheses were predominantly used (97.06%), all studies were survey research (100%), questionnaires were the primary instrument (89.71%) containing 41-60 items (88.24%), content validity was routinely verified (94.12%), and One-Way ANOVA was the most common statistical tool for data analysis (82.35%).

3. Meta-analysis results showed an overall average effect size of 0.95 (S.D. = 1.197) When classified by substantive research characteristics, these characteristics did not yield statistically significant differences in mean effect sizes. However, a descriptive comparison indicated that studies aiming for comparison and analysis, applying school-based management concepts, and using a single theoretical framework tended to yield higher average effect sizes than other groups.

Keywords: Educational quality assurance; Content analysis; Meta-analysis

1. บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชาชนและสร้างความสามารถในการพัฒนาประเทศในระยะยาว การจัดการศึกษาจึงมิได้มุ่งเพียงการถ่ายทอดความรู้ หากแต่ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ สมรรถนะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ซึ่งกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศโดยมุ่งให้ประชาชนทุกช่วงวัยได้รับการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง และดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ขณะเดียวกัน OECD (2020) ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ตลอดจนเตรียมผู้เรียนให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ในอนาคตที่มีความไม่แน่นอนมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการ

ภายใต้เป้าหมายดังกล่าว การประกันคุณภาพการศึกษามีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกที่เชื่อมโยงมาตรฐานการศึกษากับการบริหารจัดการของสถานศึกษา โดยกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 กำหนดหลักการให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา มีการดำเนินงานตามแผน ประเมินและตรวจสอบคุณภาพ ติดตามผล และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง แนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่าการประกันคุณภาพไม่ควรถูกจำกัดอยู่เฉพาะกิจกรรมการตรวจสอบหรือการเตรียมรับการประเมิน แต่ควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กฎหมายการปรับระบบการประกันคุณภาพตามกฎกระทรวง พ.ศ. 2561 มีที่มาจากข้อจำกัดของแนวทางเดิม ซึ่งพบปัญหาความซ้ำซ้อนระหว่างการประกันคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ตลอดจนกระบวนการบางส่วนที่เพิ่มภาระแก่สถานศึกษาและบุคลากรโดยไม่สะท้อนสภาพการดำเนินงานที่แท้จริงอย่างเพียงพอ ด้วยเหตุนี้ แนวทางใหม่จึงให้ความ

สำคัญกับการใช้มาตรฐานการศึกษาเป็นกรอบในการดำเนินงาน การประเมินตนเอง การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการศึกษา และการเชื่อมโยงกระบวนการประกันคุณภาพเข้ากับการบริหารงานตามปกติของสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) หลักการดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อสถานศึกษา เนื่องจากทำให้การประกันคุณภาพเป็นกระบวนการพัฒนาที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มากกว่าการดำเนินการเฉพาะช่วงก่อนการประเมิน กระทรวงศึกษาธิการ

การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่หลากหลาย ทั้งด้านขนาดของสถานศึกษา ลักษณะของผู้เรียน ทรัพยากร บุคลากร รูปแบบการบริหาร และสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ความแตกต่างดังกล่าวทำให้การศึกษาเกี่ยวกับการประกันคุณภาพมีทั้งประเด็นด้านรูปแบบการบริหาร กระบวนการดำเนินงาน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ ตลอดจนวิธีการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา เมื่อมีงานวิจัยสะสมเพิ่มขึ้น ข้อค้นพบจึงอาจแตกต่างกันตามลักษณะประชากร กลุ่มตัวอย่าง กรอบแนวคิด เครื่องมือ และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละการศึกษา การพิจารณาผลจากงานวิจัยเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งจึงอาจยังไม่เพียงพอต่อการอธิบายภาพรวมขององค์ความรู้หรือการนำผลไปใช้ประกอบการกำหนดแนวทางพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา การสังเคราะห์งานวิจัยจึงเป็นแนวทางที่ช่วยรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้จากงานศึกษาหลายเรื่องให้สามารถพิจารณาร่วมกันได้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้จำแนก จัดหมวดหมู่ และตีความสาระจากข้อมูลหรือเอกสารตามกรอบและหลักเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้สามารถพิจารณาแบบแผนแนวคิด และลักษณะสำคัญที่ปรากฏอยู่ในงานวิจัยแต่ละเรื่องได้อย่างมีระบบ (Krippendorff, 2019) DOI สำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณ การวิเคราะห์อภิมาน (Meta-Analysis) เป็นกระบวนการสังเคราะห์ผลจากการศึกษาหลายเรื่องด้วยวิธีการทางสถิติ โดยแปลงผลการศึกษาให้อยู่ในมาตรวัดที่สามารถนำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ร่วมกัน เช่น ค่าขนาดอิทธิพล (Effect Size) ทำให้สามารถพิจารณาทั้งขนาดของความสัมพันธ์หรือความแตกต่างที่พบในงานวิจัย ตลอดจนตรวจสอบว่าคุณลักษณะของงานวิจัยแต่ละเรื่องมีส่วนเกี่ยวข้องกับความแตกต่างของผลการศึกษาหรือไม่ (Glass et al., 1981; Borenstein et al., 2021) แนวทางดังกล่าวช่วยให้การสรุปองค์ความรู้มิได้อาศัยเพียงจำนวนงานวิจัยที่รายงานผลไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง แต่พิจารณาขนาดและความแปรปรวนของผลการวิจัยร่วมด้วย Google Books

ดังนั้น การนำการวิเคราะห์เนื้อหามาใช้ร่วมกับการวิเคราะห์อภิมานจึงเหมาะสำหรับการสังเคราะห์งานวิจัยด้านการประกันคุณภาพการศึกษา เนื่องจากการวิเคราะห์เนื้อหาช่วยอธิบายคุณลักษณะ แนวคิด วิธีดำเนินการ และบริบทของงานวิจัย ขณะที่การวิเคราะห์อภิมานช่วยสังเคราะห์ผลเชิงปริมาณให้อยู่ในรูปที่สามารถพิจารณาร่วมกันได้ การบูรณาการวิธีการทั้งสองจึงเอื้อต่อการสร้างภาพรวมขององค์ความรู้ที่มีหลักฐานรองรับ และสามารถนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางบริหารจัดการ และการศึกษาวิจัยด้านการประกันคุณภาพการศึกษาในระยะต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินคุณภาพงานวิจัยการประกันคุณภาพการศึกษา
2. เพื่อศึกษาความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลจำแนกตามคุณลักษณะของงานวิจัยด้านการประกันคุณภาพการศึกษา
3. เพื่อสรุปองค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้การวิเคราะห์อภิมาน (Meta-Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กระบวนการสังเคราะห์งานวิจัยดำเนินการตามแนวทางของ Cooper (2017) ซึ่งครอบคลุมการกำหนดปัญหาการวิจัย การสืบค้นเอกสาร การรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย การประเมินคุณภาพ การวิเคราะห์และบูรณาการผลการศึกษา การตีความหลักฐาน และการนำเสนอผลการสังเคราะห์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ปริญญานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ และผลงานวิจัยของบุคลากรหรืออาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงผู้บริหารและครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาและเผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2542-2567 จำนวน 712 เรื่อง โดยสืบค้นจากฐานข้อมูล ThaiLIS, TCI และระบบสืบค้นของห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ ในช่วงวันที่ 19 สิงหาคม-14 กันยายน 2567 ใช้คำค้นว่า การประกันคุณภาพการศึกษา ตามที่ระบุไว้ในต้นฉบับ และกลุ่มตัวอย่างคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 68 เรื่อง โดยมีเกณฑ์รับเข้า ได้แก่ (1) เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณที่เผยแพร่ระหว่าง พ.ศ. 2542-2567 (2) มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และ (3) สามารถสืบค้นเอกสารฉบับสมบูรณ์ได้ การคัดกรองงานวิจัยดำเนินการโดยผู้ประเมิน จำนวน 3 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรอิสระ คือ คุณลักษณะของงานวิจัย ประกอบด้วยด้านเนื้อหาสาระและด้านวิธีวิทยาการวิจัย ด้านเนื้อหาสาระครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัย แนวคิดหรือทฤษฎี จำนวนแนวคิดหรือทฤษฎี และรูปแบบการบริหาร ส่วนด้านวิธีวิทยาการวิจัยครอบคลุมประเภทและจำนวนสมมติฐาน จำนวนตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ขนาดและวิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง รูปแบบการวิจัย ประเภทและจำนวนเครื่องมือ ความตรง ความเชื่อมั่น ประเภทสถิติที่ใช้ และคะแนนประเมินคุณภาพงานวิจัย ส่วนตัวแปรตาม คือ ค่าขนาดอิทธิพลของงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้มี 2 ชุด ได้แก่ (1) แบบบันทึกคุณลักษณะงานวิจัย สำหรับบันทึกข้อมูลด้านการพิมพ์และผู้วิจัย ด้านเนื้อหาสาระ ด้านวิธีวิทยาการวิจัย และรูปแบบการบริหาร และ (2) แบบประเมินคุณภาพงานวิจัย จำนวน 18 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ เครื่องมือผ่าน

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 จากนั้นทดลองใช้กับงานวิจัยจำนวน 3 เรื่อง โดยผู้ประเมิน 3 คน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน พบค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.70-0.80 แบบบันทึกคุณลักษณะงานวิจัยในต้นฉบับระบุว่าพัฒนาจากแนวทางของนงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวาณิช (2552) ซึ่งตรวจสอบพบว่ามีรายงานจริง คือ รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาไทย: การวิเคราะห์อภิมาน (Meta-analysis) เผยแพร่โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาใน พ.ศ. 2552

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมงานวิจัยที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 68 เรื่อง โดยพิจารณาบทคัดย่อและเอกสารฉบับสมบูรณ์ บันทึกข้อมูลคุณลักษณะของงานวิจัย ข้อมูลทางสถิติที่จำเป็นต่อการคำนวณค่าขนาดอิทธิพล และประเมินคุณภาพงานวิจัยตามเกณฑ์ที่กำหนด ก่อนจัดหมวดหมู่และตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลเพื่อเตรียมสำหรับการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลคุณลักษณะของงานวิจัยวิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ความเบ้ และความโด่ง สำหรับการสังเคราะห์ผลเชิงปริมาณ คำนวณค่าขนาดอิทธิพลตามแนวทางของ Glass, McGaw และ Smith (1981) ซึ่งเป็นงานพื้นฐานด้านการวิเคราะห์อภิมานและการสังเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปริมาณ จากนั้นเปรียบเทียบค่าขนาดอิทธิพลจำแนกตามคุณลักษณะของงานวิจัยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พร้อมตรวจสอบความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวนด้วย Levene’s test ตามที่ระบุในต้นฉบับ และสรุปสาระสำคัญของงานวิจัยด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์อภิมาน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ด้านคุณลักษณะงานวิจัย ด้านการพิมพ์และผู้วิจัยประกอบด้วย 4 ตัวแปร คือ ตัวแปรงานวิทยานิพนธ์ ผลการวิเคราะห์พบว่า เป็นงานวิทยานิพนธ์/บทความวิจัยจำนวน 68 เล่ม ตัวแปรทุนสนับสนุน ผลการวิเคราะห์พบว่า งานวิจัยที่ใช้ทุนส่วนตัว จำนวน 68 เล่ม ตัวแปรปีที่พิมพ์ ผลการวิเคราะห์พบว่า งานวิจัยมากที่สุดในปี พ.ศ. 2564 จำนวน 14 เล่ม รองลงมาใน ปี พ.ศ. 2563 จำนวน 11 เล่ม, ในปี พ.ศ. 2566 จำนวน 8 เล่ม ในปี พ.ศ. 2565 จำนวน 7 เล่ม ในปี พ.ศ. 2560,2562,2567 ปีละ 6 เล่ม ,ในปี พ.ศ. 2561 จำนวน 4 เล่มและใ นปี พ.ศ. 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547 ปีละ 1 เล่ม รวม 68 เล่ม ตัวแปรสถาบันที่ผลิตงานวิจัย ผลการวิเคราะห์พบว่า เป็นจำนวนมากที่สุดได้แก่ งานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏจำนวน 31 เล่ม รองลงมาเป็นงานวิจัยของมหาวิทยาเอกชน จำนวน 13 เล่ม และมหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 5 เล่มตามลำดับ รวม 68 เล่ม ตัวแปรสาขาที่ผลิตงานวิจัย ผลการวิเคราะห์พบว่า สาขา

ที่ผลิตมากที่สุดคือ สาขาการบริหารการศึกษาจำนวน 66 เล่ม รองลงมาสาขาการศึกษาพิเศษ จำนวน 1 เล่ม และสาขาหลักสูตรการสอน จำนวน 1 เล่ม ตามลำดับ

2. ด้านเนื้อหาสาระของงานวิจัย ตัวแปรวัตถุประสงค์ ของงานวิจัย ผลการวิเคราะห์พบว่า งานวิจัยมีการตั้งวัตถุประสงค์เพื่อการเปรียบเทียบมากที่สุด (50 เล่ม) รองลงมาคือเปรียบเทียบและวิเคราะห์ (9 เล่ม) เพื่อความสัมพันธ์ (9 เล่ม) ตามลำดับ ตัวแปรแนวคิดทฤษฎี พบว่า แนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้มากที่สุดคือ การมีส่วนร่วม จำนวน 49 เล่ม รองลงมาคือ SBM School Base Management จำนวน 18 เล่ม ทฤษฎีอื่นๆ 1 เล่ม ตามลำดับ รูปแบบการบริหารผลการวิเคราะห์พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม มี 49 เล่ม บริหารใช้โรงเรียนเป็นฐาน จำนวน 18 เล่ม และบริหารแบบอื่นๆ มี 1 เล่ม

ตารางที่ 1 ตารางสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านวิธีวิทยาการวิจัย

ตัวแปรด้านวิธีวิทยาการวิจัย	รายการจำแนก	เล่ม
1. ประเภทสมมติฐาน	แบบมีทิศทาง, แบบไม่มีทิศทาง	66, 2
2. สมมติฐาน	แบบมีทิศทาง, แบบไม่มีทิศทาง	67, 1
3. จำนวนตัวแปรต้น	1-3 ตัว, 4-6 ตัว, 7-9 ตัว	25, 35, 8
4. จำนวนตัวแปรตาม	1-3 ตัว, 4-6 ตัว, 7-9 ตัว	20, 40, 8
5. ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง	1-100 คน 111-200 คน 201-250 คน 251-300 คน 301-350 คน 351-400 คน 400 คนขึ้นไป	22, 12, 21, 13, 5, 6, 1
6. กระบวนการเลือก / กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง	ใช้สูตรคำนวณ, ใช้ตารางสุ่ม, ใช้สุ่มอย่างง่าย / สุ่มแบบเจาะจงใช้ประชากรศึกษา	25,24,16,3
7. การออกแบบการวิจัย	วิจัยเชิงสำรวจ	68
8. ประเภทเครื่องมือ	แบบสอบถาม, แบบประเมิน, แบบตรวจสอบรายการ	61,6,1
9. จำนวนข้อของเครื่องมือ	41-60 ข้อ, 1-40 ข้อ	60,8
10. ความตรงของเครื่องมือ	ความตรงตามเนื้อหา, ไม่ระบุ	64,4
11. ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ	ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา, ไม่ระบุ, อื่นๆ	47 ,21,1
12. ประเภทสถิติที่ใช้	One-way ANOVA, t-test dependent	56,12
13. คะแนนประเมินคุณภาพงานวิจัย	3.01-4.00, 2.01-3.00 ,1.00-2.00	66, 2, 0

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของค่าขนาดอิทธิพลในภาพรวม ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าขนาดอิทธิพลในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.197 ค่าต่ำสุดเท่ากับ 0.40 ค่าสูงสุดเท่ากับ 6.490 การแจกแจงของข้อมูลมีลักษณะเบ้ (Sk = .1.496 Ku-3.646)

ตารางที่ 2 ลักษณะของการแจกแจงค่าขนาดอิทธิพลในภาพรวม

ตัวแปร	N	M	S.D.	R	Min	Max	Sk	Ku
ค่าขนาดอิทธิพล	68	0.95	1.19	6.09	0.40	6.49	1.49	3.64

ตอนที่ 2 วิเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัยที่มีผลต่อค่าขนาดอิทธิพล การวิเคราะห์ในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ค่าขนาดอิทธิพลเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งมีค่าขนาดอิทธิพลจำนวน 68 ค่า ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลระหว่างกลุ่มการวิเคราะห์จำแนกตามคุณลักษณะงานวิจัย ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน แบบทางเดียว (one-way ANOVA) และทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวน (Test of homogeneity of variance) เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นโดยใช้การทดสอบ Levene (Levene's test) จากนั้นทดสอบค่าเฉลี่ยภายหลังในกรณีที่ความแปรปรวนเท่ากันหรือมีความเป็นเอกพันธ์ ใช้การทดสอบรายคู่ภายหลังด้วยวิธีของ Bonferroni และในกรณีที่ความแปรปรวนไม่เท่ากันหรือไม่เป็นเอกพันธ์ใช้การทดสอบรายคู่ภายหลังด้วยวิธีของ Dunnet

ผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้ เป็นการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่คำนวณได้จากสูตรผลแตกต่างมาตรฐานจำแนกตามตัวแปรคุณลักษณะงานวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาสาระงานวิจัย จำนวน 3 ตัวแปร และด้านวิธีวิทยาการวิจัย จำนวน 14 ตัวแปร

ด้านเนื้อหาสาระงานวิจัย ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนและเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคำขนาดอิทธิพลจำแนกตามคุณลักษณะงานวิจัยด้านเนื้อหาสาระของงานวิจัยพบว่า ไม่พบตัวแปรที่สามารถอธิบายความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพล ได้แก่ วัตถุประสงค์ การวิจัยแนวคิด/ทฤษฎี จำนวนแนวคิด /ทฤษฎี รูปแบบการบริหารจัดการ จำนวนรูปแบบการบริหารจัดการ ตัวแปรแนวคิด/ทฤษฎี

ผลการเปรียบเทียบรายตัวแปรย่อยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลจากมากไปน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ ตัวแปวัตถุประสงค์การวิจัย มีการตั้งวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อการเปรียบเทียบมากที่สุด ($\bar{d}$ = .1.456, S.D. = .1.036) รองลงมาคือเพื่อปัญหาและแนวทางพัฒนา ($\bar{d}$ = 1.402, S.D. = 1.438) และสุดท้ายคือเพื่อการเปรียบเทียบและวิเคราะห์ ($\bar{d}$ = .595, S.D. = .666) ตัวแปรแนวคิดทฤษฎี พบว่า SBM School-Base Management) มีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด ($\bar{d}$ = 1.384, S.D. = 1.054) รองลงมาคือ การมีส่วนร่วม ($\bar{d}$ = 1.557, S.D. = 1.571) และทฤษฎีอื่นๆ ($\bar{d}$ = .907) ตามลำดับ ตัวแปรจำนวนรูปแบบการบริหาร พบว่างานวิจัยที่ใช้ 1 ทฤษฎีมีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด$\bar{d}$ = .739, S.D. = .037)

รองลงมาคืองานวิจัยที่ใช้ 2 ทฤษฎี ($\bar{d}$= .728, S.D. = .036) และงานวิจัยที่ใช้ 3 ทฤษฎี ($\bar{d}$= .750, S.D. = .056) ตามลำดับ

ตัวแปรรูปแบบการบริหารจัดการ พบว่าแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด ($\bar{d}$ = 1.384, S.D. = .1.054) รองลงมาคือการมีส่วนร่วม ม์$\bar{d}$(= 1.557, S.D. = .1.571) และอื่นๆ ($\bar{d}$ = .907, S.D. = .000) ด้านวิธีวิทยาการวิจัย ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนและเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยค่าขนาดอิทธิพลจำแนกตามคุณลักษณะงานวิจัยด้านวิธีวิทยาการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่ไม่สามารถอธิบายความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพล มีจำนวน 4 ตัวแปรได้แก่ จำนวนตัวแปรตาม จำนวนตัวแปรต้น ประเภทเครื่องมือชนิดของความเชื่อมั่น และคะแนนคุณภาพงานวิจัย ส่วนตัวแปรที่สามารถอธิบายความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพล มีจำนวน 8 ตัวแปร ได้แก่ประเภทสมมติฐาน จำนวนสมมติฐาน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง กระบวนการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง การออกแบบการวิจัยเชิงสำรวจ จำนวนข้อของเครื่องมือ ระยะเวลาในการรวบรวม้ข้อมูล และประเภทสถิติที่ใช้ โดยค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลมีค่าอยู่ในช่วงตั้งแต่ 0.43 ถึง 6.74 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลระหว่างกลุ่มตัวแปรย่อยในแต่ละตัวแปรคุณลักษณะงานวิจัยด้วยการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวพบว่า ตัวแปรดังกล่าวข้างต้นไม่พบค่าขนาดอิทธิพลแตกต่างกันทางสถิติ

ตัวแปรประเภทสมมติฐานงานวิจัย พบว่างานวิจัยที่ตั้งสมมติฐานแบบมีทิศทางมีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด ($\bar{d}$= 1.452, S.D. = 1.201) รองลงมาคือสมมติฐานแบบไม่มีทิศทาง ($\bar{d}$ = .447, S.D. = .458) ตามลำดับ ตัวแปรจำนวนสมมติฐาน พบว่างานวิจัยที่มีการตั้งสมมติฐาน 2 ข้อ มีคำาเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด ($\bar{d}$ = 1.432, S.D. = .1.203) รองลงมาคืองานวิจัยที่มีการตั้งสมมติฐาน 2 ข้อ ($\bar{d}$ = .771, S.D. = .000 และ ตามลำดับ ตัวแปรขนาดกลุ่มตัวอย่าง พบว่างานวิจัยที่ใช้ขนาดกลุ่มตัวคย่าง 1-110 คน มีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด ($\bar{d}$= 1.503, S.D. = .1.111) รองลงมาคือ งานวิจัยที่ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 111 - 200 คน ($\bar{d}$ = 201-250, S.D. = 110) งานวิจัยที่ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 251-300 คน ($\bar{d}$ = 1.273 .SD = .982) และงานวิจัยที่ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 250-300 คน ($\bar{d}$ = 1.273, S.D. = .982) งานวิจัยที่ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 301-350 คน ($\bar{d}$ = .934, S.D. = .621) งานวิจัยที่ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 351-400 ($\bar{d}$ = .934, S.D. = .621) ตามลำดับ ตัวแปรกระบวนสุ่มกลุ่มตัวอย่าง พบว่างานวิจัยที่ใช้สูตร การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ($\bar{d}$ = 2.728, S.D. = .497) เฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด แบบเจาะจง ($\bar{d}$ = 1.559, S.D. = 1.321) แบบใช้สูตร มีค่า ($\bar{d}$= 1.371, S.D. = .979) การใช้ตารางสุ่ม ($\bar{d}$ = 1.578, S.D. = 1.577) การสุ่มอย่างง่าย $\bar{d}$ = 1.006, S.D. = .781) ตามลำดับ ตัวแปรจำนวนข้อ เครื่องมือ พบว่า งานวิจัยที่ใช้แบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด 1-40 ($\bar{d}$ = 1.398, S.D. = 1.210) รองลงมา งานวิจัยที่ใช้เครื่องมือ 1-40 ข้อ ا$\bar{d}$ = 1.810, S.D. = .000) และ ใช้เครื่องมือ 61-80 ข้อ ($\bar{d}$ = 2.027, S.D. = 1.134) ตามลำดับ ตัวแปรประเภทการหาคุณภาพเครื่องมือ พบว่า การหาความตรง

เชิงเนื้อหามีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด ($\bar{d}$ = 1.184, S.D. = 1.081) รองลงมา ได้แก่ การหาความตรงเชิงโครงสร้างและเชิงเนื้อหา $\bar{d}$ = 1.699, S.D. = 1.377) และการหาความตรงเชิงโครงสร้าง ($\bar{d}$ = 1.180, S.D. = 1.079) ตัวแปรประเภทสถิติที่ใช้ พบว่างานวิจัยที่ใช้สถิติ มีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลที่มากที่สุด การหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเนมาตรฐานมีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพล ($\bar{d}$ = 1.378, S.D. = 1.057) งานวิจัยที่ใช้สถิติ มีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลรองลงมาคือ t-test dependent$\bar{d}$ = 1.470, S.D. = 1.751) และ one-way, two-way one-way ($\bar{d}$ = 1.454, S.D. = 1.363) ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์อภิมาน สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการประเมินคุณภาพงานวิจัยที่นำมาวิเคราะห์อภิมาน พบว่า งานวิจัยจำนวน 66 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 97.06 มีคุณภาพอยู่ในระดับดี และจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.94 อยู่ในระดับปานกลาง โดยไม่พบงานวิจัยที่อยู่ในระดับต้องปรับปรุง สะท้อนให้เห็นว่างานวิจัยที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกส่วนใหญ่มีองค์ประกอบด้านระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสมและสามารถนำมาใช้ในการสังเคราะห์ผลได้ เมื่อพิจารณารายละเอียดด้านคุณภาพของเครื่องมือวิจัย พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่มีการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา แต่ยังมีงานวิจัยบางส่วนที่ไม่ได้รายงานค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมืออย่างชัดเจน ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับ Almanasreh, Moles และ Chen (2019) ซึ่งศึกษาวิธีการประเมินความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือวิจัย และชี้ให้เห็นว่า การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญและการรายงานดัชนีที่เหมาะสม เช่น Content Validity Index (CVI) และ Content Validity Ratio (CVR) เพื่อให้สามารถพิจารณาคุณภาพของเครื่องมือได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับ Boateng et al. (2018) ซึ่งเสนอแนวทางการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยให้ความสำคัญกับทั้งความตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือในฐานะองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการวัด ผลการศึกษาครั้งนี้จึงชี้ให้เห็นว่า แม้งานวิจัยส่วนใหญ่จะมีคุณภาพอยู่ในระดับดี แต่การรายงานหลักฐานด้านคุณภาพของเครื่องมือให้ครบถ้วนยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยและความชัดเจนในการนำผลไปใช้ประโยชน์

2. คุณลักษณะทั่วไปและคุณลักษณะด้านเนื้อหาสาระของงานวิจัยกับค่าขนาดอิทธิพล ผลการศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของงานวิจัยพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ผลิตโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 31 เรื่อง และอยู่ในสาขาการบริหารการศึกษา จำนวน 66 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 97.06 โดยงานวิจัยทั้งหมดใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ และส่วนใหญ่ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า งานวิจัยด้านการประกันคุณภาพการศึกษาที่นำมาสังเคราะห์ในครั้งนี้มีความ

คล้ายคลึงกันค่อนข้างสูงในด้านสาขาวิชา รูปแบบการวิจัย และวิธีการเก็บข้อมูล ด้านเนื้อหาสาระ พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาการเปรียบเทียบ และนิยมใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมและการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management: SBM) ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลจำแนกตามคุณลักษณะด้านเนื้อหาสาระไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) แสดงให้เห็นว่า ในกลุ่มงานวิจัยที่นำมาศึกษาครั้งนี้ ความแตกต่างด้านวัตถุประสงค์ แนวคิดหรือทฤษฎี และรูปแบบการบริหารยังไม่สามารถอธิบายความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลได้อย่างชัดเจน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Barrera-Osorio, Fasih, Patrinos และ Santibáñez (2009) อธิบายว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานมีพื้นฐานสำคัญจากการกระจายอำนาจการตัดสินใจจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา และมักเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการ ทั้งนี้ รูปแบบของ SBM อาจแตกต่างกันตามระดับของอำนาจที่ถ่ายโอนให้สถานศึกษา แต่มีหลักสำคัญร่วมกัน คือการเพิ่มบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับโรงเรียน ดังนั้น การที่งานวิจัยในครั้งนี้ไม่พบความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลระหว่างแนวคิดการมีส่วนร่วมกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน อาจอธิบายได้ว่าแนวคิดทั้งสองมีองค์ประกอบร่วมกันในด้านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

3. คุณลักษณะด้านวิธีวิทยาการวิจัยกับค่าขนาดอิทธิพล ผลการศึกษาพบว่า งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ทั้ง 68 เรื่องเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยส่วนใหญ่กำหนดสมมติฐานแบบมีทิศทาง ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก และใช้สถิติ One-way ANOVA ในการวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าฐานงานวิจัยที่นำมาวิเคราะห์มีความคล้ายคลึงกันในด้านวิธีวิทยาค่อนข้างสูง ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าขนาดอิทธิพลจำแนกตามคุณลักษณะด้านวิธีวิทยาพบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่ ได้แก่ ประเภทสมมติฐาน จำนวนตัวแปร กระบวนการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ประเภทเครื่องมือ ความตรงของเครื่องมือ และประเภทสถิติที่ใช้ ไม่พบความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิเคราะห์พบว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กับความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยงานวิจัยที่ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กถึงปานกลางมีแนวโน้มให้ค่าขนาดอิทธิพลแตกต่างจากงานวิจัยที่ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่กว่า ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับ Sterne et al. (2011) ซึ่งศึกษาการตีความความไม่สมมาตรของ funnel plot และปรากฏการณ์ small-study effects ในการวิเคราะห์อภิมาน โดยระบุว่าการศึกษาที่มีขนาดเล็กอาจให้ค่าประมาณผลที่แตกต่างจากการศึกษาขนาดใหญ่ได้ ผลการวิจัยครั้งนี้จึงแสดงให้เห็นว่า ขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นคุณลักษณะด้านวิธีวิทยาที่ควรให้ความสำคัญในการสังเคราะห์งานวิจัย เนื่องจากอาจสัมพันธ์กับความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลที่รายงาน ดังนั้น งานวิจัยด้านการประกันคุณภาพการศึกษาที่นำมาศึกษาส่วนใหญ่มีคุณภาพอยู่ในระดับดี และมีลักษณะด้านเนื้อหาสาระและวิธีวิทยาที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน โดยตัวแปรด้านเนื้อหาสาระส่วนใหญ่ไม่สามารถอธิบายความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น

ตัวแปรด้านวิธีวิทยาที่พบความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพลตามผลการวิเคราะห์ไปใช้ควรพิจารณาทั้งคุณภาพของงานวิจัย ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และบริบทของการศึกษาแต่ละเรื่องร่วมกัน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) หน่วยงานต้นสังกัดควรนำผลการวิจัยไปใช้กำหนดแนวทางส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในสถานศึกษา

1.2 สนับสนุนทุนวิจัยแก่สถาบันอุดมศึกษาท้องถิ่นควรจัดสรรทุนวิจัยด้านการบริหารการศึกษาแก่สถาบันอุดมศึกษาท้องถิ่น โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อส่งเสริมการพัฒนางานวิจัยและนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในแต่ละพื้นที่

1.3 นำเกณฑ์ประเมินคุณภาพงานวิจัยไปใช้ในการพัฒนาวิทยานิพนธ์สถาบันอุดมศึกษาควรนำเกณฑ์ประเมินคุณภาพงานวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการกำกับ ติดตาม และพัฒนาคุณภาพวิทยานิพนธ์ให้มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรเพิ่มการวิจัยเชิงทดลองและการวิจัยผสานวิธี เพื่อให้สามารถอธิบายความสัมพันธ์และความเป็นเหตุเป็นผลของตัวแปรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 ควรขยายการศึกษาไปสู่แนวคิดและรูปแบบการบริหารการศึกษาสมัยใหม่ นอกเหนือจากการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

2.3 ควรกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบก่อนเก็บข้อมูล และเลือกใช้สถิติให้เหมาะสมกับลักษณะข้อมูลและวัตถุประสงค์การวิจัย

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การสังเคราะห์งานวิจัยด้านการประกันคุณภาพการศึกษาองค์ความรู้นี้เริ่มต้นจากการคัดกรองประชากรงานวิจัยเชิงปริมาณ 712 เรื่องในฐานข้อมูล Thai LIS และ TCI (พ.ศ. 2542-2567) จนได้กลุ่มตัวอย่างคุณภาพสมบูรณ์ 68 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่มีคุณภาพภาพรวมในระดับดี 66 เล่ม (ร้อยละ 97.06) เป็นทุนส่วนตัวทั้งหมด และผลิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นหลัก ในส่วนกระบวนการวิเคราะห์ ได้ใช้สถิติ One-way ANOVA ทดสอบความแตกต่างของค่าขนาดอิทธิพล พบว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เล็ก (1-200 คน) มีผลต่อขนาดอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ (.05) เนื่องจากควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนได้ดี ขณะที่ปัจจัยด้านเนื้อหาและระเบียบวิธีวิจัยให้ผลลัพธ์ที่คงเส้นคงวาเท่าเทียมกัน จากข้อค้นพบเหล่านี้นำไปสู่การสรุป

รูปแบบการบริหารที่เหมาะสมที่สุด คือ ควรเน้นวัตถุประสงค์เพื่อการเปรียบเทียบ (d = 1.456) ใช้กรอบแนวคิดเดี่ยว (d = 0.739) และนำรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) มาจัดการประกันคุณภาพ (d = 1.384) นอกจากนี้ ยังให้ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์สู่อนาคต โดยระดับนโยบายควรรุกขับเคลื่อน SBM ร่วมกับการจัดสรรทุนส่วนกลาง ส่วนระดับวิธีวิทยาควรพัฒนาจากวิจัยเชิงสำรวจไปสู่วิจัยเชิงทดลองและวิธีผสาน พร้อมบังคับรายงานค่า Reliability สรุปในภาพรวมคือ การประกันคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานในอนาคต ต้องขับเคลื่อนด้วยกลไก SBM มุ่งเน้นการทดลองปฏิบัติจริงในสถานศึกษาขนาดเล็กหรือกลุ่มควบคุมที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถวัดผลและควบคุมปัจจัยเชิงคุณภาพได้อย่างแม่นยำสูงสุด ตามแนวทางแผนภาพเส้นทางองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. *ราชกิจจานุเบกษา*, 135(11 ก), 3-5.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

Almanasreh, E., Moles, R., & Chen, T. F. (2019). Evaluation of methods used for estimating content validity. *Research in Social and Administrative Pharmacy,* 15(2), 214-221.

Barrera-Osorio, F., Fasih, T., Patrinos, H. A., & Santibáñez, L. (2009). *Decentralized decision-making in schools: The theory and evidence on school-based management*. Washington, DC: World Bank.

Boateng, G. O., Neilands, T. B., Frongillo, E. A., Melgar-Quiñonez, H. R., & Young, S. L. (2018). Best practices for developing and validating scales for health, social, and behavioral research: A primer. *Frontiers in Public Health*, 6, 149.

Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, J. P. T., & Rothstein, H. R. (2021). *Introduction to meta-analysis.* (2nd ed.). Hoboken, NJ: Wiley.

Cooper, H. (2017). *Research synthesis and meta-analysis: A step-by-step approach*. (5th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Glass, G. V., McGaw, B., & Smith, M. L. (1981). *Meta-analysis in social research*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Krippendorff, K. (2019). *Content analysis: An introduction to its methodology*. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

OECD. (2020). *Back to the future of education: Four OECD scenarios for schooling*. Paris: OECD Publishing.

Sterne, J. A. C., Sutton, A. J., Ioannidis, J. P. A., Terrin, N., Jones, D. R., Lau, J., Carpenter, J., Rücker, G., Harbord, R. M., Schmid, C. H., Tetzlaff, J., Deeks, J. J., Peters, J., Macaskill, P., Schwarzer, G., Duval, S., Altman, D. G., Moher, D., & Higgins, J. P. T. (2011). Recommendations for examining and interpreting funnel plot asymmetry in meta-analyses of randomised controlled trials. *BMJ*, 343, d4002.

การพัฒนาเครื่องมือประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครู: การวิเคราะห์คุณสมบัติทางจิตมิติ*

Development of a Teacher Psychological Well-Being Assessment Tool: A Psychometric Analysis

กานต์ภท ปาลี และณัฐพล แจ้งอักษร
Kanphot Palee and Natthapol Jaengaksorn
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ประเทศไทย
Chiang Mai University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: Kanphot_cmu@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติของเครื่องมือประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครู ประชากรเป็นครูระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ จำนวน 2,002 คน จาก 34 โรงเรียน ตัวอย่างจำนวน 277 คน ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือประกอบด้วยข้อคำถาม 56 ข้อ ครอบคลุม 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การยอมรับตนเอง ความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น ความเป็นอิสระ การจัดการสิ่งแวดล้อม เป้าหมายในชีวิต และการเติบโตส่วนบุคคล การตรวจสอบคุณภาพครอบคลุมความตรงเชิงเนื้อหา ความตรงเชิงโครงสร้าง ความเป็นปรนัย ความเป็นไปได้ของตัวบ่งชี้ ความเที่ยง อำนาจจำแนก และความยาก

ผลการวิจัยพบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์อยู่ระหว่าง .50-1.00 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสนับสนุนโครงสร้าง 6 องค์ประกอบ โดยโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ $\chi^2(5) = 5.96$, $p = .31$, CFI = 1.00, TLI = 1.00, SRMR = .02 และ RMSEA = .03 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง .59-.90 ข้อคำถามมีเกณฑ์ให้คะแนนและแปลความหมายที่ชัดเจน และไม่พบข้อมูลสูญหายในตัวอย่าง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคทั้งฉบับเท่ากับ .929 ส่วนรายองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .660-.842 การวิเคราะห์ด้วยโมเดลการตอบสนองข้อสอบแบบเกรดให้ค่า

*ได้รับบทความ: 29 เมษายน 2569; แก้ไขบทความ: 21 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: April 29, 2026; Revised: September 21, 2026; Accepted: September 30, 2026

พารามิเตอร์ความชันระหว่าง .64-2.45 และค่าพารามิเตอร์เกณฑ์เรียงลำดับตามระดับการตอบ ฟังก์ชันสารสนเทศให้ข้อมูลสูงสุดเมื่อระดับคุณลักษณะแฝงอยู่ระหว่าง -4 ถึง 1 ผลดังกล่าวสนับสนุนการใช้เครื่องมือเพื่อประเมินเบื้องต้นและวางแผนสนับสนุนครูในกลุ่มประชากรที่ศึกษา โดยควรระมัดระวังการแปลผลในกลุ่มที่มีความอยู่ดีมีสุขสูงมาก

คำสำคัญ: ความอยู่ดีมีสุข; ความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครู; คุณสมบัติทางจิตมิติ

Abstract

This study aimed to develop and examine the psychometric properties of an instrument for assessing teachers' psychological well-being. The population comprised 2,002 secondary school teachers from 34 schools under the Chiang Mai Secondary Educational Service Area Office. A sample of 277 teachers was selected through multistage random sampling. The instrument consisted of 56 items covering six dimensions: self-acceptance, positive relations with others, autonomy, environmental mastery, purpose in life, and personal growth. Its quality was examined in terms of content validity, construct validity, objectivity, indicator feasibility, reliability, discrimination, and difficulty.

The findings showed that: the Item-Objective Congruence indices ranged from .50 to 1.00. Confirmatory factor analysis supported the six-factor structure, with the measurement model demonstrating a good fit to the empirical data: $\chi^2(5) = 5.96$, $p = .31$, CFI = 1.00, TLI = 1.00, SRMR = .02, and RMSEA = .03. The standardized factor loadings ranged from .59 to .90. The items were accompanied by clearly defined scoring and interpretation criteria, and no missing data were observed in the sample. Cronbach's alpha was .929 for the total scale and ranged from .660 to .842 across the six dimensions. Analysis using the graded response model yielded slope parameters ranging from .64 to 2.45, while the threshold parameters were ordered consistently across the response categories. The information function reached its highest level when the latent trait ranged from -4 to 1. These findings support the use of the instrument for preliminary assessment and planning support for teachers in the study population. However, scores for teachers with very high levels of psychological well-being should be interpreted with caution.

Keywords: Well-being; Teacher psychological well-being; Psychometric properties

1. บทนำ

ความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจเป็นการรับรู้ว่าบุคคลสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย พัฒนาศักยภาพของตน และจัดการความสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมได้ แนวคิดนี้ต่างจากการพิจารณาความสุขจากความพึงพอใจเพียงช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง เพราะให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ทางจิตใจและการเติบโตในระยะยาว (Ryff, 1989, pp. 1069-1081; Ryff & Keyes, 1995, pp. 719-727) งานศึกษาที่ใช้มาตรวัดของ Ryff ยังชี้ให้เห็นว่า ความยาวและโครงสร้างของมาตรวัดมีผลต่อความแม่นยำของการวัด จึงควรตรวจสอบคุณภาพในประชากรเป้าหมายก่อนนำผลไปตีความ (Abbott et al., 2010, pp. 357-373)

สำหรับวิชาชีพครู ความอยู่ดีมีสุขสัมพันธ์กับการจัดการความเครียด การกำกับอารมณ์ และการปฏิบัติงานในชั้นเรียน งานวิจัยในกลุ่มครูพบความสัมพันธ์ระหว่างความทุกข์ทางจิตใจ ความสามารถในการเข้าใจสภาวะทางจิต และความอยู่ดีมีสุข (Schwarzer et al., 2023, pp. 1239-1248) การศึกษาด้านสุขภาวะในการทำงานของอาจารย์ชี้ว่าความหลงใหลในงานและการกำกับอารมณ์มีบทบาทต่อประสิทธิผลในการทำงาน (Yu & Ying, 2024) นอกจากนี้ การได้สังเกตแบบอย่างของครูที่มีความอยู่ดีมีสุขยังสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขของนักศึกษาครูระหว่างการฝึกประสบการณ์ (Dreer, 2023) หลักฐานเหล่านี้ทำให้การประเมินความอยู่ดีมีสุขของครูมีความสำคัญทั้งในระดับบุคคลและระดับสถานศึกษา

การพัฒนาครูไม่ได้จำกัดอยู่ที่การลดความเครียด งานประเมินโปรแกรมส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของครูรายงานผลต่อกระบวนการคิด ความเครียด และประสบการณ์ของผู้เรียน (Carroll et al., 2021) บริบทที่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือภาวะวิกฤตยิ่งทำให้การฟื้นตัวและความอยู่ดีมีสุขของครูเป็นประเด็นที่ต้องติดตาม (Fu & Zhang, 2024) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีก็มีผลต่อรูปแบบงานและประสบการณ์ความอยู่ดีมีสุขของบุคคล (Waterman, 2018) อย่างไรก็ดี การสรุปผลจากกลุ่มประชากรอื่นมาใช้กับครูโดยตรงต้องทำด้วยความระมัดระวัง เพราะปัจจัยที่สัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขอาจแตกต่างกันตามวัย บทบาท และบริบทการทำงาน (Harding et al., 2019, pp. 578-594)

เครื่องมือที่ใช้แพร่หลายในต่างประเทศ ได้แก่ Scales of Psychological Well-Being ครอบคลุม 6 องค์ประกอบตามแนวคิดของ Ryff และ Mental Health Continuum–Short Form ซึ่งประเมินสุขภาวะในมิติที่เกี่ยวข้อง (Keyes et al., 2008, pp. 181-192; Ryff & Keyes, 1995) การใช้เครื่องมือในประชากรใหม่จำเป็นต้องพิจารณาความชัดเจนของนิยาม การสร้างข้อคำถาม ความตรงความเที่ยง และข้อมูลจากข้อคำถามแต่ละข้ออย่างเป็นระบบ (Boateng et al., 2018)

การวิจัยครั้งนี้ จึงพัฒนาเครื่องมือสำหรับครูระดับมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ และตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติหลายด้าน เพื่อให้มีหลักฐานประกอบการแปลผลในบริบทที่ศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาเครื่องมือประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครู

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ กรอบการวัดอ้างอิงแนวคิดความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของ Ryff (1989, pp. 1069-1081) ซึ่งประกอบด้วยการยอมรับตนเอง ความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น ความเป็นอิสระ การจัดการสิ่งแวดล้อม เป้าหมายในชีวิต และการเติบโตส่วนบุคคล การพัฒนาเครื่องมือครอบคลุมการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ การจัดทำข้อคำถาม การพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ การเก็บข้อมูลจากตัวอย่าง และการวิเคราะห์คุณสมบัติทางจิตมิติ

ประชากรและตัวอย่างเป็นครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ จำนวน 34 โรงเรียน รวม 2,002 คน ตัวอย่างจำนวน 277 คน ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ข้อมูลจากตัวอย่างใช้ตรวจสอบโครงสร้างการวัด ความเป็นไปได้ของตัวบ่งชี้ ความเที่ยง และคุณสมบัติของข้อคำถาม

เครื่องมือวิจัยเป็นแบบประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครูชนิดมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 56 ข้อ แบ่งเป็นการยอมรับตนเอง 8 ข้อ ความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น 10 ข้อ ความเป็นอิสระ 10 ข้อ การจัดการสิ่งแวดล้อม 9 ข้อ เป้าหมายในชีวิต 9 ข้อ และการเติบโตส่วนบุคคล 10 ข้อ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่านพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามขององค์ประกอบ รวมทั้งความชัดเจนของภาษา เกณฑ์ให้คะแนน และเกณฑ์แปลความหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูลความตรงเชิงเนื้อหาวิเคราะห์ด้วยดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence: IOC) (Rovinelli & Hambleton, 1977, pp. 49-60) ความตรงเชิงโครงสร้างตรวจสอบด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยพิจารณาค่า χ^2, CFI, TLI, SRMR และ RMSEA ร่วมกันตามหลักการวิเคราะห์พหุตัวแปร (Tabachnick & Fidell, 2013) ความเป็นปรนัยพิจารณาจากถ้อยคำ เกณฑ์ให้คะแนน และเกณฑ์แปลความหมาย ความเป็นไปได้ของตัวบ่งชี้พิจารณาจากข้อมูลสูญหาย ความเที่ยงวิเคราะห์ด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ส่วนอำนาจจำแนกและความยากวิเคราะห์ด้วยโมเดลการตอบสนองข้อสอบแบบเกรด (Graded Response Model: GRM) โดยรายงานค่าพารามิเตอร์ความชัน ค่าพารามิเตอร์เกณฑ์ และฟังก์ชันสารสนเทศ

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครื่องมือประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครู: การวิเคราะห์คุณสมบัติทางจิตมิติสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความตรงเชิงเนื้อหา ค่าดัชนี IOC ของข้อคำถามทั้ง 56 ข้ออยู่ระหว่าง .50-1.00 ทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ผู้วิจัยปรับถ้อยคำตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนเก็บข้อมูล ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา

องค์ประกอบการวัด	ค่า IOC			จำนวนข้อ	ข้อเสนอแนะ
	.50-.60	.61-.80	.81-1.00		
การยอมรับตนเอง	1	1	6	8	ลดข้อความที่ซ้ำซ้อน
ความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น	-	2	8	10	ตัดคำส่วนเกินและปรับคำกริยา
ความเป็นอิสระ	1	-	9	10	ปรับภาษาและตัดคำขยาย
การจัดการสิ่งแวดล้อม	-	-	9	9	ปรับภาษาให้กระชับ
เป้าหมายในชีวิต	1	-	8	9	ปรับสำนวนให้กระชับ
การเติบโตส่วนบุคคล	-	-	10	10	ปรับภาษาให้เข้าใจง่าย
รวม	**3**	**3**	**50**	**56**	

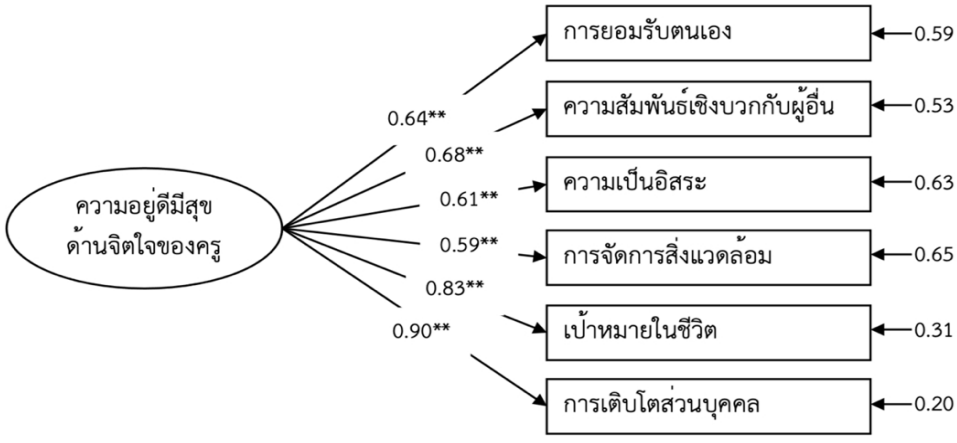
2. ความตรงเชิงโครงสร้าง ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่าโมเดล 6 องค์ประกอบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ $\chi^2(5) = 5.96$, $p = .31$, CFI = 1.00, TLI = 1.00, SRMR = .02 และ RMSEA = .03 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง .59-.90 และมีนัยสำคัญทางสถิติทุกองค์ประกอบที่ประมาณค่า โดยการยอมรับตนเองเป็นตัวแปรที่กำหนดค่าน้ำหนักองค์ประกอบไม่มาตรฐานไว้ที่ 1.00 เพื่อกำหนดมาตรวัดของตัวแปรแฝง ดังตารางที่ 2 และภาพที่ 1

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

องค์ประกอบ	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	p	R^2	e
	b(SE)	B				
การยอมรับตนเอง	1.00(0.00)	0.64	-	-	0.41	0.59
ความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น	1.37(0.13)	0.68	10.65	.000**	0.47	0.53
ความเป็นอิสระ	0.85(0.09)	0.61	9.24	.000**	0.37	0.63
การจัดการสิ่งแวดล้อม	1.06(0.13)	0.59	7.98	.000**	0.35	0.65

องค์ประกอบ	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	p	R^2	e
	b(SE)	B				
เป้าหมายในชีวิต	1.29(0.13)	0.83	10.23	.000**	0.69	0.31
การเติบโตส่วนบุคคล	1.43(0.14)	0.90	10.43	.000**	0.80	0.20
$\chi^2(5) = 5.96$, p = .31, CFI = 1.00, TLI = 1.00, SRMR = .02, RMSEA = .03						

หมายเหตุ: [a] เป็นตัวแปรที่กำหนดค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 1.00 เพื่อกำหนดมาตรวัดของตัวแปรแฝง, **p < .01

ภาพที่ 1 โมเดลการวัดความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครู

จะเห็นได้ว่า โมเดลความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครูมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีเยี่ยม โดยประกอบด้วย 6 องค์ประกอบมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานในระดับต่ำถึงสูงซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้และมีนัยสำคัญทางสถิติทุกรายการ แสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบทั้ง 6 ด้านนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญและมีความตรงในการร่วมกันอธิบายคุณลักษณะความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครูได้อย่างสมบูรณ์

3. ความเป็นปรนัย ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่าข้อคำถาม เกณฑ์ให้คะแนน และเกณฑ์แปลความหมายมีรายละเอียดเพียงพอสำหรับการใช้แนวทางเดียวกัน ข้อเสนอแนะด้านภาษาได้รับการปรับก่อนนำเครื่องมือไปใช้ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการตรวจสอบความเป็นปรนัย

ประเด็นพิจารณา	ผลการพิจารณา
ด้านภาษา	ปรับถ้อยคำบางข้อให้สื่อความหมายชัดเจนและสอดคล้องกับบริบท
เกณฑ์ให้คะแนน	ใช้มาตรประมาณค่า 5 ระดับและกำหนดเกณฑ์ให้คะแนนแบบเดียวกันทุกข้อ
เกณฑ์แปลความหมาย	กำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ยสำหรับแปลระดับความอยู่ดีมีสุขอย่างชัดเจน

4. ความเป็นไปได้ของตัวบ่งชี้ ข้อมูลจากตัวอย่าง 277 คน ไม่มีข้อมูลสูญหาย แสดงว่าผู้ตอบสามารถดำเนินการตอบเครื่องมือได้ครบถ้วนในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ การไม่พบข้อมูลสูญหายเป็นหลักฐานด้านความเป็นไปได้ของการใช้เครื่องมือในกลุ่มตัวอย่าง ไม่ใช่ข้อยืนยันความชัดเจนของข้อคำถามโดยลำพัง

5. การตรวจสอบความเที่ยง โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า เครื่องมือทั้งฉบับมีค่าความเที่ยงเท่ากับ .929 และรายองค์ประกอบมีค่าอยู่ระหว่าง .660 ถึง .842 ซึ่งผ่านเกณฑ์การยอมรับทุกข้อ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2556) และไม่มีข้อคำถามใดที่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อค่าความเที่ยงรวม เครื่องมือวิจัยมีความสอดคล้องภายในและมีความคงเส้นคงวาในการวัดระดับดีมาก ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค

องค์ประกอบ	จำนวนข้อ	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ทดลองใช้
การยอมรับตนเอง	8	.683
ความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น	10	.842
ความเป็นอิสระ	10	.660
การจัดการสิ่งแวดล้อม	9	.792
เป้าหมายในชีวิต	9	.761
การเติบโตส่วนบุคคล	10	.804
	56	.929

6. อำนาจจำแนก ความยาก และสารสนเทศของเครื่องมือการวิเคราะห์ด้วย GRM ให้ค่าพารามิเตอร์ความชัน (a) ระหว่าง .64-2.45 ค่าพารามิเตอร์เกณฑ์ของแต่ละข้อเรียงลำดับจากระดับต่ำไป

สูงตามลำดับการตอบ ฟังก์ชันสารสนเทศของแบบประเมินให้ค่าสูงสุดเมื่อระดับคุณลักษณะแฝง (θ) อยู่ระหว่าง -4 ถึง 1 จึงให้ข้อมูลมากกว่าในกลุ่มที่มีความอยู่ดีมีสุขระดับต่ำถึงปานกลางเมื่อเทียบกับช่วงคะแนนสูงมาก

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครื่องมือประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครู: การวิเคราะห์คุณสมบัติทางจิตมิติ ข้อคำถามทั้ง 56 ข้อมีค่า IOC ตั้งแต่ .50 ขึ้นไปและได้รับการปรับถ้อยคำตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ กระบวนการดังกล่าวทำให้เนื้อหาของข้อคำถามเชื่อมโยงกับนิยามเชิงปฏิบัติการทั้ง 6 องค์ประกอบ การพัฒนาเครื่องมือจำเป็นต้องใช้หลักฐานหลายแหล่งร่วมกัน เพราะดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาเพียงค่าเดียวไม่ครอบคลุมความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดจากโครงสร้างการวัดหรือรูปแบบการตอบ (Boateng et al., 2018; DeVellis, 2017) ผล IOC ในการวิจัยนี้จึงตีความเป็นหลักฐานเบื้องต้นด้านความครอบคลุมและความสอดคล้องของเนื้อหา ไม่ใช่ข้อสรุปว่าข้อคำถามปราศจากความคลาดเคลื่อน

ผล CFA สนับสนุนโมเดล 6 องค์ประกอบตามกรอบของ Ryff (1989) และ Ryff and Keyes (1995) ในกลุ่มครูระดับมัธยมศึกษาที่ศึกษา ดัชนีความสอดคล้องของโมเดลอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ทุกค่า และค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง .59-.90 การเติบโตส่วนบุคคลมีค่าน้ำหนักสูงสุด รองลงมาคือเป้าหมายในชีวิต ข้อค้นพบนี้แสดงว่าองค์ประกอบทั้งสองมีความสัมพันธ์กับตัวแปรแฝงมากในโมเดลที่ประมาณจากข้อมูลชุดนี้ แต่ไม่ควรตีความว่าเป็นสาเหตุของความอยู่ดีมีสุขหรือใช้แทนองค์ประกอบอื่น การพิจารณาความสอดคล้องของโมเดลควรอาศัยดัชนีหลายค่าและความสมเหตุสมผลของกรอบทฤษฎีร่วมกัน (Tabachnick & Fidell, 2013)

ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับ .929 แสดงความสอดคล้องภายในของคะแนนรวม ส่วนค่ารายองค์ประกอบ .660-.842 แตกต่างกันตามองค์ประกอบ จำนวนข้อ และความสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถาม การรายงานค่ารายด้านจึงช่วยให้ผู้ใช้เห็นข้อจำกัดของคะแนนแต่ละองค์ประกอบได้ชัดกว่าการพิจารณาค่ารวมเพียงค่าเดียว ผลนี้สอดคล้องกับข้อเสนอที่ให้ตรวจสอบความแม่นยำของมาตรวัดความอยู่ดีมีสุขในรูปแบบและประชากรที่นำไปใช้จริง (Abbott et al., 2010)

ผล GRM เพิ่มข้อมูลที่ไม่ปรากฏจากค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง ค่าความชัน .64-2.45 แสดงว่าข้อคำถามแต่ละข้อให้ข้อมูลต่อระดับคุณลักษณะแฝงไม่เท่ากัน ขณะที่ลำดับค่าพารามิเตอร์เกณฑ์สอดคล้องกับลำดับตัวเลือกตอบ ฟังก์ชันสารสนเทศที่เด่นในช่วง θ ระหว่าง -4 ถึง 1 บอกขอบเขตที่เครื่องมือให้ความแม่นยำมากกว่า เครื่องมือนี้จึงเหมาะกับการประเมินเบื้องต้นเพื่อค้นหากลุ่มที่อาจต้องการการสนับสนุน แต่การแปลคะแนนของผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขสูงมากควรใช้ข้อมูลอื่นประกอบ

การไม่พบข้อมูลสูญหายและการกำหนดเกณฑ์ให้คะแนนอย่างชัดเจนช่วยสนับสนุนความเป็นไปได้และความเป็นปรนัยในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ การนำเครื่องมือไปใช้ในสถานศึกษาอื่นยังต้องคำนึงถึงบริบทของผู้ตอบและวัตถุประสงค์การใช้ผล หลักฐานเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของครูในงานที่ผ่านมาแสดงความเชื่อมโยงกับความเครียด การกำกับอารมณ์ และประสบการณ์ของผู้เรียน (Carroll et al., 2021; Schwarzer et al., 2023; Yu & Ying, 2024) จึงควรใช้คะแนนเพื่อวางแผนการดูแลหรือส่งเสริม มากกว่านำไปตัดสินคุณค่าหรือผลการปฏิบัติงานของครู

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลไปใช้

1.1 สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจใช้เครื่องมือเพื่อประเมินเบื้องต้นและสะท้อนข้อมูลแก่ครูเป็นรายบุคคลหรือในภาพรวม โดยต้องรักษาความลับและใช้ผลเพื่อวางแผนการสนับสนุน ไม่ควรใช้คะแนนเพื่อจัดอันดับหรือประเมินผลการปฏิบัติงาน

1.2 การตีความคะแนนควรพิจารณาทั้งคะแนนรวม คะแนนรายองค์ประกอบ และข้อมูลประกอบจากบริบทการทำงาน เนื่องจากค่าความเที่ยงรายองค์ประกอบแตกต่างกัน และเครื่องมือให้สารสนเทศลดลงในช่วงความอยู่ดีมีสุขสูงมาก

1.3 หากพบคะแนนที่ต้องการการพิจารณาเพิ่มเติม ควรใช้การสนทนา การสัมภาษณ์หรือข้อมูลจากแหล่งอื่นประกอบ ไม่ควรสรุปสภาวะของครูจากคะแนนครั้งเดียว

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรพัฒนาข้อคำถามที่ให้สารสนเทศในช่วงระดับคุณลักษณะแฝงสูง เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการจำแนกผู้ตอบที่มีความอยู่ดีมีสุขสูงมาก

2.2 ควรตรวจสอบความไม่แปรปรวนของการวัดระหว่างกลุ่ม เช่น เพศ วุฒิการศึกษา สังกัดหรือพื้นที่ เพื่อประเมินว่าคะแนนสามารถเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

2.3 ควรตรวจสอบความเที่ยงแบบทดสอบซ้ำ ความสัมพันธ์กับตัวแปรภายนอกและประสิทธิภาพของเครื่องมือในกลุ่มครูต่างพื้นที่ ก่อนขยายการใช้ผลนอกประชากรที่ศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการพัฒนาและตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติของเครื่องมือ ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ความรู้ได้ว่า การประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครูไม่ควรพิจารณาเฉพาะคะแนนรวมหรือองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง แต่ควรมองครูอย่างเป็นองค์รวมผ่านองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกัน 6 ด้าน ได้แก่ การยอมรับตนเอง ความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น ความเป็นอิสระ การจัดการสิ่งแวดล้อม เป้าหมายในชีวิต

และการเติบโตส่วนบุคคล แม้การเติบโตส่วนบุคคลและเป้าหมายในชีวิตจะมีน้ำหนักองค์ประกอบสูงกว่าองค์ประกอบอื่นในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา แต่องค์ประกอบทั้ง 6 ด้านยังมีบทบาทร่วมกันในการอธิบายความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครู การประเมินที่มีความหมายต้องอาศัยหลักฐานทางจิตมิติหลายด้านประกอบกัน ทั้งความตรงเชิงเนื้อหา ความตรงเชิงโครงสร้าง ความเป็นปรนัย ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ ความเที่ยง อำนาจจำแนก และความยาก การพิจารณาค่าสถิติเพียงค่าใดค่าหนึ่งไม่เพียงพอสำหรับตัดสินคุณภาพของเครื่องมือ เนื่องจากหลักฐานแต่ละด้านอธิบายคุณภาพการวัดในมุมที่แตกต่างกัน การนำผลไปใช้จึงต้องพิจารณาความสอดคล้องของหลักฐานทั้งหมดร่วมกับบริบทของครูผู้รับการประเมิน ผลจากฟังก์ชันสารสนเทศยังทำให้ทราบว่า เครื่องมือให้ข้อมูลได้เด่นในกลุ่มครูที่มีความอยู่ดีมีสุขระดับต่ำถึงปานกลาง องค์ความรู้ส่วนนี้ช่วยกำหนดขอบเขตการแปลผลให้เหมาะกับความแม่นยำของเครื่องมือ หากผู้รับการประเมินมีความอยู่ดีมีสุขในระดับสูงมาก ควรใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนา หรือเครื่องมืออื่นประกอบ เพื่อให้การพิจารณามีความรอบด้านยิ่งขึ้น องค์ความรู้สำคัญที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ คือ การประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านจิตใจของครูที่มีความหมาย ต้องเชื่อมโยงโครงสร้างหลายมิติ หลักฐานทางจิตมิติ ขอบเขตความแม่นยำ และการใช้ผลอย่างรับผิดชอบ คะแนนที่ได้จึงควรนำไปใช้สำหรับการคัดกรองเบื้องต้น การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการวางแผนสนับสนุนครูให้เหมาะกับบริบท ไม่ควรใช้เพื่อจัดอันดับหรือตัดสินผลการปฏิบัติงาน แนวคิดดังกล่าวเปลี่ยนบทบาทของเครื่องมือจากการรายงานคะแนนไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาครู ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

Abbott, R. A., Ploubidis, G. B., Huppert, F. A., Kuh, D., & Croudace, T. J. (2010). An evaluation of the precision of measurement of Ryff's Psychological Well-Being Scales in a population sample. *Social Indicators Research*, 97(3), 357-373. https://doi.org/10.1007/s11205-009-9506-x

Boateng, G. O., Neilands, T. B., Frongillo, E. A., Melgar-Quiñonez, H. R., & Young, S. L. (2018). Best practices for developing and validating scales for health, social, and behavioral research: A primer. *Frontiers in Public Health,* 6, 149. https://doi.org/10.3389/fpubh.2018.00149

Carroll, A., York, A., Fynes-Clinton, S., Sanders-O'Connor, E., Flynn, L., Bower, J. M., Forrest, K., & Ziaei, M. (2021). The downstream effects of teacher well-being programs: Improvements in teachers' stress, cognition and well-being benefit their students. *Frontiers in Psychology,* 12, 689628. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.689628

DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: Theory and applications*. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.

Dreer, B. (2023). Witnessing well-being in action: Observing teacher well-being during field experiences predicts student teacher well-being. Frontiers in Education, 8, 967905. https://doi.org/10.3389/feduc.2023.967905

Fu, Q., & Zhang, X. (2024). Promoting community resilience through disaster education: Review of community-based interventions with a focus on teacher resilience and well-being. *PLOS ONE*, 19(1), e0296393. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0296393

Harding, T., Lopez, V., & Klainin-Yobas, P. (2019). Predictors of psychological well-being among higher education students. *Psychology*, 10(4), 578-594. https://doi.org/10.4236/psych.2019.104037

Keyes, C. L. M., Wissing, M., Potgieter, J. P., Temane, M., Kruger, A., & van Rooy, S. (2008). Evaluation of the Mental Health Continuum-Short Form (MHC–SF) in Setswana-speaking South Africans. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 15(3), 181-192. https://doi.org/10.1002/cpp.572

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research,* 2, 49-60.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081. https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069

Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719-727. https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.4.719

Schwarzer, N.-H., Nolte, T., Fonagy, P., Griem, J., Kieschke, U., & Gingelmaier, S. (2023). The relationship between global distress, mentalizing and well-being in a German teacher sample. *Current Psychology*, 42(2), 1239-1248. https://doi.org/10.1007/s12144-021-01467-3

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. (6th ed.). Boston, MA: Pearson.

Waterman, L. (2018). The impact of the technical revolution on our well-being. *LSE Business Review*. Retrieved from http://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2018/03/23/the-impact-of-the-technical-revolution-on-our-well-being/

Yu, X., & Ying, T. (2024). Under the surface of teacher occupational wellness and effectiveness in higher education: A look into the mediator roles of work passion and emotion regulation via SEM analysis. *BMC Psychology*, 12, 166. https://doi.org/10.1186/s40359-024-01656-2

การวิเคราะห์ทฤษฎีปรัชญาประจักษ์นิยม ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท*

An Analysis of Empiricist Theory from the Perspective of Theravāda Buddhist Philosophy

พระวันดี เขมจิตฺโต (เค้าดี) และจรัส ลีกา
Phra Wandee Khemajtto (Khaodee) and Jaras Leeka
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: wandee251940@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาขอบเขตและสาระสำคัญของทฤษฎีปรัชญาประจักษ์นิยม 2) ศึกษาบ่อเกิด กระบวนการ และเกณฑ์ตรวจสอบความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ความแตกต่าง และข้อจำกัดของการอธิบายพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยกรอบประจักษ์นิยม เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ใช้พระไตรปิฎก อรรถกถา และปกรณ์วิเสสเป็นข้อมูลปฐมภูมิ ร่วมกับหนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลทุติยภูมิ วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นแหล่งที่มาของความรู้ วิธีการรู้ เกณฑ์ยืนยันความรู้ ขอบเขตของประสบการณ์ และจุดหมายของการรู้ แล้วสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบด้วยวิธีอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประจักษ์นิยมในบทความนี้หมายถึงทฤษฎีญาณวิทยาที่ถือว่าประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสเป็นฐานสำคัญของความรู้ และใช้การสังเกต การวิเคราะห์ และการอุปนัยเป็นวิธีสร้างข้อสรุปที่ตรวจสอบร่วมกันได้ ความหมายนี้ต่างจากจิตนิยมและปรากฏการณ์นิยมที่อธิบายโลกโดยสัมพันธ์กับจิตหรือสิ่งที่ปรากฏแก่ผู้รับรู้ และต่างจากปฏิบัตินิยมที่พิจารณาความหมายหรือความจริงผ่านผลในทางปฏิบัติ

2. พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้จำกัดความรู้ไว้ที่ประสาทสัมผัสภายนอก แต่ครอบคลุมอายตนะหก การพิจารณาเหตุปัจจัย และประสบการณ์ภายในที่เกิดจากการฝึกสติ สมาธิ และปัญญา ความน่าเชื่อถือ

---

*ได้รับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ: 27 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: February 9, 2026; Revised: September 27, 2026; Accepted: September 30, 2026

ของความรู้จึงพิจารณาจากกระบวนการปฏิบัติที่ทำซ้ำได้ในแบบแผนเดียวกัน ความสอดคล้องกับเหตุปัจจัย และผลเชิงจริยธรรมที่ปรากฏต่อการลดกิเลสและความทุกข์

3. ประจักษ์นิยมตะวันตกกับพุทธปรัชญาเถรวาทมีจุดร่วมในด้านการไม่รับความเชื่อที่ขาดการตรวจสอบ แต่ต่างกันที่ขอบเขตประสบการณ์ เกณฑ์ยืนยันความรู้ และจุดหมายของการรู้ หลักฐานเชิงประจักษ์แบบตะวันตกมุ่งการตรวจสอบร่วมกันต่อปรากฏการณ์ภายนอก ขณะที่ความรู้จากการภาวนาเป็นประสบการณ์บุคคลที่ผู้อื่นไม่อาจรับรู้แทนได้โดยตรง แต่ตรวจสอบได้ในระดับกระบวนการผ่านแบบแผนการปฏิบัติและผลที่เกิดแก่ผู้ปฏิบัติ ทั้งสองแนวคิดมีความใกล้เคียงเชิงวิธีการบางส่วน แต่ไม่ใช่ทฤษฎีเดียวกัน

คำสำคัญ: ประจักษ์นิยม; ญาณวิทยา; ประสบการณ์; พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This research aimed to (1) examine the scope and principal claims of empiricist theory; (2) investigate the sources, processes, and criteria of knowledge in Theravāda Buddhist philosophy; and (3) analyze the relationship, differences, and limitations involved in interpreting Theravāda Buddhist philosophy through an empiricist framework. This documentary study drew on the Tipiṭaka, commentaries, and post-canonical texts as primary sources, together with relevant books, articles, and research as secondary sources. The materials were analyzed in terms of sources of knowledge, ways of knowing, criteria of justification, the scope of experience, and the aims of knowledge, and were then comparatively synthesized through an inductive approach.

The findings were as follows:

1. In this article, empiricism refers to an epistemological theory that treats sensory experience as a primary basis of knowledge and employs observation, analysis, and induction to develop conclusions open to intersubjective examination. This differs from idealism and phenomenalism, which relate reality to the mind or to what appears to a perceiver, and from pragmatism, which evaluates meaning or truth through practical consequences.

2. Theravāda Buddhist philosophy does not restrict knowledge to the external senses. It includes the six sense bases, reflection on causal conditions, and inner experience cultivated through mindfulness, concentration, and wisdom. The credibility of knowledge

is assessed through a replicable discipline of practice, consistency with causal relations, and ethical consequences evident in the reduction of defilements and suffering.

3. Western empiricism and Theravāda Buddhist philosophy share a refusal to accept unexamined belief, but differ in the scope of experience, criteria of justification, and aims of knowledge. Western empirical evidence emphasizes intersubjective examination of external phenomena. Meditative knowledge is first-person experience that cannot be directly experienced by another person, yet its procedure and consequences can be examined through shared disciplines of practice. The two traditions therefore show a limited methodological affinity rather than theoretical identity.

Keywords: empiricism; epistemology; experience; Theravāda Buddhist philosophy

1. บทนำ

ประจักษ์นิยม (Empiricism) เป็นทฤษฎีญาณวิทยาสำคัญของปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ มีพัฒนาการจากแนวคิดของฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon, 1561-1626) จอห์น ล็อค (John Locke, 1632-1704) และเดวิด ฮูม (David Hume, 1711-1776) นักคิดกลุ่มนี้ให้น้ำหนักแก่ประสบการณ์และหลักฐานจากการรับรู้มากกว่าความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (innate ideas) เบคอนเน้นวิธีอุปนัยจากการสังเกต ล็อคอธิบายความรู้ผ่านการรับรู้ทางประสาทสัมผัสและการสะท้อนคิด ส่วนฮูมตรวจสอบขอบเขตของข้อสรุปที่อาศัยประสบการณ์ แนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อวิธีคิดเชิงวิทยาศาสตร์และการประเมินข้ออ้างด้วยหลักฐาน (Hossain, 2014, pp. 55-62) งานของ Broad (2006, pp. 489-510) ยังสะท้อนบริบทการถกเถียงทางความคิดของล็อคกับนักคิดร่วมสมัยเกี่ยวกับเหตุผล ความรับผิดชอบ และฐานของความรู้ คำว่า ประจักษ์นิยม ในบทความนี้ใช้ในความหมายของ empiricism คือแนวคิดที่ถือว่าประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสเป็นฐานสำคัญของความรู้ ไม่ได้ใช้แทนแนวคิดทุกประเภทที่กล่าวถึงประสบการณ์ จิตนิยมและปรากฏการณ์นิยมให้ความสำคัญกับสถานะของจิตหรือสิ่งที่ปรากฏแก่ผู้รับรู้ ส่วนปฏิบัตินิยมพิจารณาความหมายหรือความจริงจากผลที่เกิดในการปฏิบัติ การจำแนกเช่นนี้ช่วยป้องกันการนำประสบการณ์ส่วนบุคคลทุกชนิดมารวมเป็นประจักษ์นิยม และทำให้การเปรียบเทียบกับพุทธปรัชญาเถรวาทมีขอบเขตชัดเจนขึ้น

พุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญกับการรู้จากประสบการณ์เช่นกัน แต่กระบวนการรู้มิได้จำกัดอยู่ที่ประสาทสัมผัสภายนอก อายตนะหกครอบคลุมทั้งการรับรู้ทางกายและมโนทวาร การพัฒนาปัญญาเกิดจากการศึกษา การพิจารณา และการภาวนา หลักเกสปุตติสูตรหรือกาลามสูตรเสนอให้พิจารณาผลของธรรมที่รู้และประจักษ์ด้วยตนเองก่อนยอมรับ ไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธหลักฐานหรือถือความรู้สึก

เฉพาะตนเป็นเกณฑ์สูงสุด (อง.ติก. (ไทย) 20/66/255-263) ความรู้ในกรอบเถรวาทจึงสัมพันธ์กับเหตุปัจจัย การเปลี่ยนแปลงของจิต และผลต่อการลดกิเลสและความทุกข์

ประเด็นสำคัญของการเปรียบเทียบไม่ใช่การตัดสินว่าพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประจักษ์นิยมแบบตะวันตก หากอยู่ที่การพิจารณาว่าแต่ละระบบยอมรับประสบการณ์ชนิดใด ใช้วิธีใดรับรองความรู้ และมุ่งหมายให้ความรู้นั้นนำไปสู่อะไร ประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ต้องเปิดให้บุคคลอื่นสังเกตหรือทดลองซ้ำได้ ส่วนประสบการณ์จากการภาวนาเป็นประสบการณ์บุคคลที่ไม่อาจถ่ายโอนให้ผู้อื่นรับรู้แทนโดยตรง กระนั้น แบบแผนการฝึก เงื่อนไข และผลต่อพฤติกรรมสามารถนำมาเปรียบเทียบและตรวจสอบในระดับหนึ่งได้ งานของลักษณ์วัต ปาละรัตน์ (2535) ตั้งคำถามต่อสถานะของญาณวิทยาเถรวาทในฐานะประสบการณ์นิยม และชี้ให้เห็นว่าความรู้ทางพุทธปรัชญาครอบคลุมทั้งระดับสามัญและระดับเหนือประสาทสัมผัส

จากปัญหาดังกล่าว การวิจัยนี้กำหนดกรอบวิเคราะห์ 5 ประเด็น ได้แก่ แหล่งที่มาของความรู้ วิธีการรู้ เกณฑ์ยืนยันความรู้ ขอบเขตของประสบการณ์ และจุดหมายของการรู้ กรอบนี้ใช้แยกจุดร่วมเชิงวิธีการออกจากความแตกต่างเชิงญาณวิทยาและจริยธรรม เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประจักษ์นิยมตะวันตกกับพุทธปรัชญาเถรวาทโดยไม่ลดทอนแนวคิดหนึ่งให้เป็นอีกแนวคิดหนึ่ง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาขอบเขตและสาระสำคัญของทฤษฎีปรัชญาประจักษ์นิยม
2. เพื่อศึกษาบ่อเกิด กระบวนการ และเกณฑ์ตรวจสอบความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ความแตกต่าง ข้อจำกัด และขอบเขตการประยุกต์กรอบประจักษ์นิยมในการศึกษาพุทธปรัชญาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ข้อมูลปฐมภูมิประกอบด้วยพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา และปกรณ์วิเสสที่เกี่ยวข้องกับอายตนะ ผัสสะ ปัญญา และการตรวจสอบความรู้ ข้อมูลทุติยภูมิประกอบด้วยหนังสือ บทความ และงานวิจัยเรื่องประจักษ์นิยมและญาณวิทยาเถรวาทที่ปรากฏในรายการอ้างอิง ผู้วิจัยดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดนิยามเชิงวิเคราะห์ของประจักษ์นิยมและจำแนกออกจากจิตนิยม ปรากฏการณ์นิยม และปฏิบัตินิยม 2) วิเคราะห์เอกสารตามกรอบ 5 ด้าน ได้แก่ แหล่งความรู้ วิธีการรู้ เกณฑ์ยืนยันความรู้ ขอบเขตประสบการณ์ และจุดหมายของการรู้ 3) เปรียบเทียบข้อเหมือน ข้อต่าง และข้อจำกัดระหว่างประจักษ์นิยมกับพุทธปรัชญาเถรวาท และ 4) สังเคราะห์ข้อสรุปด้วยวิธีอุปนัย โดยตรวจสอบความสอดคล้องของ

ข้อสรุปกับหลักฐานจากคัมภีร์และงานศึกษาที่นำมาใช้

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ทฤษฎีปรัชญาประจักษ์นิยมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ขอบเขตของทฤษฎีปรัชญาประจักษ์นิยม ประจักษ์นิยมเป็นทฤษฎีญาณวิทยาที่ให้น้ำหนักแก่ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสในฐานะฐานสำคัญของความรู้ ไม่ได้หมายความว่าเหตุผลไม่มีบทบาท เหตุผลทำหน้าที่จัดระบบ เปรียบเทียบ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้รับ ประจักษ์นิยมจึงต่างจากความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (innate ideas) ซึ่งถือว่าหลักการบางอย่างมิได้เกิดจากประสบการณ์ภายหลัง และต่างจากปฏิบัตินิยมที่เน้นผลของความคิดในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิต การอ้างถึงประสบการณ์เพียงอย่างเดียวจึงยังไม่เพียงพอที่จะจัดแนวคิดใดเป็นประจักษ์นิยม ต้องพิจารณาชนิดของประสบการณ์ วิธีตรวจสอบ และสถานะของหลักฐานร่วมด้วย ในกรอบของเบคอน ล็อค และฮูม ความรู้ต้องสัมพันธ์กับการสังเกตหรือข้อมูลที่มาจากประสบการณ์ และข้อสรุปต้องเปิดให้วิพากษ์หรือทบทวนได้

2. ประจักษ์นิยมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท เมื่อพิจารณาตามแหล่งความรู้ เถรวาทยอมรับประสบการณ์ผ่านอายตนะหก รวมถึงการรับรู้อารมณ์ทางใจ เมื่อพิจารณาตามวิธีการรู้ ความรู้พัฒนาจากสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา จึงประกอบด้วยการรับฟังหรือศึกษา การคิดพิจารณา และการทำให้ประจักษ์จากการปฏิบัติ พระครูปลัดญาณวิทย์ ชยาภิรโต (ใจลึก) (2560) อธิบายบ่อเกิดความรู้สามระดับดังกล่าว ส่วนพระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี (เหมประไพ) (2547) จำแนกปัญญาเป็นโลกิยปัญญาและโลกุตตรปัญญา ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงมิได้เป็นข้อมูลจากผัสสะเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ และการพิจารณาให้เป็นปัญญาที่สัมพันธ์กับการดับทุกข์

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประจักษ์นิยมกับพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนี้ 1) จุดร่วมเชิงวิธีการ ทั้งสองแนวคิดไม่ถือว่าความเชื่อที่รับต่อกันมาเพียงอย่างเดียวเป็นหลักประกันความจริง ประจักษ์นิยมเรียกร้องหลักฐานจากการสังเกตและประสบการณ์ พุทธปรัชญาเถรวาทให้ผู้ศึกษาไตร่ตรองและประจักษ์ผลจากการปฏิบัติ หลักเอหิปัสสิโกและเกสปุตติสูตรจึงมีความใกล้เคียงกับท่าทีเชิงตรวจสอบ อย่างไรก็ดี ความใกล้เคียงดังกล่าวเป็นเรื่องวิธีการ มิใช่หลักฐานว่าทั้งสองระบบมีทฤษฎีความรู้เหมือนกันทั้งหมด 2) ความแตกต่างด้านขอบเขตและเกณฑ์ยืนยันความรู้ ประจักษ์นิยมตะวันตกเน้นข้อมูลจากประสาทสัมผัสและหลักฐานที่บุคคลอื่นตรวจสอบร่วมกันได้ พุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับทั้งประสบการณ์ภายนอกและประสบการณ์ภายในจากการภาวนา ประสบการณ์ภายในมีลักษณะอัตวิสัยในแง่ที่ไม่มีผู้ใดรับรู้แทนเจ้าของประสบการณ์ได้ แต่ไม่ใช่ข้ออ้างที่พ้นจากการตรวจสอบทั้งหมด เพราะกระบวนการฝึกสามารถถ่ายทอดและปฏิบัติตามได้ เงื่อนไขการเกิดสภาวะสามารถพิจารณาได้ และผลของการฝึกปรากฏ

ผ่านความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความประพฤติ และการลดกิเลส การตรวจสอบจึงเป็นการตรวจสอบร่วมกันในระดับวิธีปฏิบัติและผล มิใช่การเข้าถึงประสบการณ์ภายในของผู้อื่นโดยตรง 3) ความแตกต่างด้านจุดหมาย ประจักษ์นิยมมุ่งอธิบายที่มาและความชอบธรรมของความรู้เกี่ยวกับโลก ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทผูกความรู้เข้ากับจริยธรรมและการดับทุกข์ ความรู้ที่ถูกต้องจึงมิได้วัดจากความสอดคล้องกับข้อเท็จจริงเพียงด้านเดียว แต่พิจารณาว่าความรู้นั้นช่วยให้เห็นเหตุปัจจัย ลดความยึดมั่น และพัฒนาปัญญาหรือไม่ ประจักษ์นิยมจึงไม่อาจครอบคลุมพุทธญาณวิทยาทั้งระบบ หากใช้ได้เป็นกรอบบางส่วนสำหรับวิเคราะห์บทบาทของประสบการณ์และการตรวจสอบข้ออ้าง และ 4) ขอบเขตการประยุกต์ใช้ การนำประจักษ์นิยมมาใช้ศึกษาพุทธปรัชญาเถรวาทควรแยก 2 ระดับ ระดับแรกคือข้ออ้างเกี่ยวกับปรากฏการณ์ภายนอก ซึ่งควรตรวจสอบด้วยหลักฐานที่สื่อสารและตรวจซ้ำได้ ระดับที่สองคือข้ออ้างเกี่ยวกับผลของการภาวนา ซึ่งต้องพิจารณาความชัดเจนของวิธีปฏิบัติ ความสม่ำเสมอของผล และผลเชิงจริยธรรมต่อผู้ปฏิบัติ การแยกระดับนี้ช่วยให้การศึกษาประสบการณ์ทางธรรมไม่กลายเป็นเพียงความรู้สึกส่วนบุคคลและไม่ถูกลดทอนให้เหลือเฉพาะข้อมูลทางประสาทสัมผัส

สรุปได้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ใช่ประจักษ์นิยมตะวันตกในรูปแบบหนึ่ง แม้ทั้งสองแนวคิดให้ความสำคัญกับประสบการณ์และการตรวจสอบ แต่ต่างกันทั้งวัตถุแห่งการรู้ วิธีรับรองความรู้ และเป้าหมาย ประจักษ์นิยมให้เครื่องมือสำหรับตรวจสอบข้ออ้างเกี่ยวกับโลกที่เปิดเผยต่อสาธารณะ ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเสนอแบบแผนฝึกตนเพื่อเข้าถึงความรู้ภายในและประเมินความรู้นั้นจากผลต่อการลดทุกข์ การบูรณาการที่เหมาะสมจึงเป็นการใช้หลักตรวจสอบตามขอบเขตของข้ออ้าง ไม่ใช่การผสมสองทฤษฎีให้เป็นระบบเดียวกัน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ทฤษฎีปรัชญาประจักษ์นิยมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ว่า คำว่า ประจักษ์นิยม ต้องใช้ในฐานะศัพท์ทางญาณวิทยาที่มีขอบเขตเฉพาะ ไม่ใช่คำรวมสำหรับความรู้ทุกชนิดที่เกิดจากประสบการณ์ สอดคล้องกับ Hossain (2014, pp. 55-62) ซึ่งอธิบายบทบาทของประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสต่อการสร้างความรู้ และช่วยจำแนกประจักษ์นิยมออกจากปฏิบัตินิยมกับแนวคิดที่เน้นประสบการณ์ภายใน ผลการศึกษาของ Wang และ Feigenson (2019, pp. 66-79) พบว่าผู้คนให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้จากประสบการณ์มากกว่าการอธิบายว่าความรู้มีมาแต่กำเนิด ข้อค้นพบดังกล่าวสนับสนุนความสำคัญของประสบการณ์ แต่ยังไม่ทำให้ประสบการณ์ทุกประเภทมีสถานะเป็นหลักฐานแบบเดียวกัน

การวิเคราะห์พุทธปรัชญาเถรวาทพบว่า การประจักษ์แจ้งด้วยตนเองต้องดำเนินควบคู่กับการศึกษา การคิดพิจารณา และการปฏิบัติที่มีแบบแผน จึงไม่ใช่การยอมรับความรู้สึกส่วนบุคคลโดยปราศจาก

เกณฑ์ พระครูปลัดญาณวิทย์ ชยาภิรโต (ใจลึก) (2560) เสนอว่าความรู้พัฒนาผ่านสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา การจัดลำดับนี้ทำให้ประสบการณ์ภายในมีบริบทของการฝึกและการตรวจสอบ พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี (เหมประไพ) (2547) ญาณวิทยาเถรวาทครอบคลุมทั้งโลกิยปัญญาและโลกุตตรปัญญา จึงกว้างกว่าความรู้จากประสาทสัมผัสและมีจุดหมายด้านการเปลี่ยนแปลงภายใน

หลักเกสปุตติสูตรมิได้สอนให้ปฏิเสธตำรา ครู หรือเหตุผลทุกชนิด แต่ให้พิจารณาธรรมที่รู้ได้ด้วยตนเองและผลที่เกิดจากการนำไปปฏิบัติ สอดคล้องกับ Choi (2019, p. 645) ซึ่งศึกษาหลักเกณฑ์ในพระสูตรดังกล่าวในฐานะกระบวนการตรวจสอบคำสอน อย่างไรก็ตาม การเปรียบเทียบกับวิธีวิทยาวิทยาศาสตร์ต้องรักษาความแตกต่างระหว่างหลักฐานที่ผู้อื่นสังเกตร่วมกันได้กับประสบการณ์ภายในที่รับรู้ได้เฉพาะบุคคล ความน่าเชื่อถือของประสบการณ์ภาวนาจึงอยู่ที่การเปิดเผยวิธีปฏิบัติ ความสอดคล้องของเหตุปัจจัยและผลที่สังเกตได้ ไม่ใช่การอ้างว่าบุคคลอื่นสามารถประสบสภาวะเดียวกันแทนกันได้

ข้อค้นพบจึงปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองแนวคิดจากการกล่าวว่า พุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประจักษ์นิยม ไปเป็นข้อสรุปที่จำกัดกว่า คือ พุทธปรัชญาเถรวาทมีท่าทีบางประการที่ใกล้เคียงประจักษ์นิยมในด้านการตรวจสอบและการไม่เชื่อตามกันโดยไร้การพิจารณา แต่มีโครงสร้างความรู้และจุดหมายต่างกัน สอดคล้องกับงานของลักษณ์วัต ปาละรัตน์ (2535) สนับสนุนความจำเป็นที่จะต้องจำแนกระหว่างประสบการณ์ระดับสามัญกับประสบการณ์เหนือประสาทสัมผัส และงานของวรวุฒิ ศรีสุทธิ์ (2560, หน้า 45-78) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติในพุทธปรัชญา การประยุกต์กรอบประจักษ์นิยมจึงควรใช้เพื่อถามว่าข้ออ้างแต่ละชนิดตรวจสอบได้อย่างไร มากกว่าจะใช้ตัดสินพุทธปรัชญาทั้งระบบด้วยมาตรฐานเดียว

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การศึกษาพุทธปรัชญาเปรียบเทียบควรกำหนดความหมายของประจักษ์นิยมและประเภทของประสบการณ์ก่อนวิเคราะห์ เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า ประจักษ์ประสบการณ์ และการปฏิบัติแทนกันโดยไม่แยกบริบท

1.2 การประเมินข้ออ้างทางพุทธปรัชญาควรจำแนกระหว่างข้ออ้างเกี่ยวกับปรากฏการณ์ภายนอกกับข้ออ้างเกี่ยวกับประสบการณ์ภายใน แล้วเลือกเกณฑ์ตรวจสอบให้เหมาะกับข้ออ้างแต่ละประเภท

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกณฑ์ตรวจสอบประสบการณ์ภาวนาในเชิงลึก โดยเปรียบเทียบคำอธิบายในคัมภีร์กับรายงานประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติ

2.2 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการตรวจสอบเชิงประจักษ์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการลดทุกข์ โดยใช้ระเบียบวิธีที่สามารถแยกข้อมูลบุคคลออกจากหลักฐานที่ตรวจสอบร่วมกันได้

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือกรอบจำแนกความรู้ตามแหล่งที่มา วิธีการ เกณฑ์ตรวจสอบ และจุดหมาย ซึ่งทำให้เห็นว่า ประจักษ์นิยมตะวันตกกับพุทธปรัชญาเถรวาทมีจุดร่วมด้านการไม่ยอมรับความเชื่อที่ขาดการตรวจสอบ แต่ไม่อาจใช้แทนกันได้ ประจักษ์นิยมเน้นประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสและหลักฐานที่ผู้อื่นตรวจสอบร่วมกันได้ พุทธปรัชญาเถรวาทครอบคลุมอายตนะหก การคิดพิจารณา และการภาวนา โดยตรวจสอบทั้งกระบวนการปฏิบัติ ความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัย และผลต่อการลดกิเลสและความทุกข์ กรอบนี้เสนอให้พิจารณาข้ออ้างภายนอกด้วยหลักฐานสาธารณะ และพิจารณาประสบการณ์ภายในผ่านวิธีปฏิบัติที่ถ่ายทอดได้กับผลที่ปรากฏ โดยไม่อ้างว่าผู้อื่นสามารถรับรู้ประสบการณ์ภายในของบุคคลหนึ่งได้โดยตรง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ลักษณ์วัต ปาละรัตน์. (2535). *ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประสบการณ์นิยมหรือไม่*. (ดุษฎีนิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดญาณวิทย์ ชยาภิรโต (ใจลึก). (2560). *ศึกษาวิเคราะห์บ่อเกิดแห่งความรู้ในพระพุทธศาสนา.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี (เหมประไพ). (2547). *การศึกษาวิเคราะห์ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท: ศึกษาเฉพาะในปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรวุฒิ ศรีสุทธิ์. (2560). *พุทธปรัชญา: ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Broad, J. (2006). A woman's influence? John Locke and Damaris Masham on moral accountability. *Journal of the History of Ideas*, 67(3), 489-510.

Choi, J. J. (2019). The Buddha's empirically testable "Ten Criteria" for assessing teachings. *Religions*, 10(12), 645.

Hossain, F. M. A. (2014). A critical analysis of empiricism. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 19(9), 55-62.

Wang, J. W., & Feigenson, L. (2019). Is empiricism innate? Preference for nurture over nature in people's beliefs about the origins of human knowledge. *Open Mind: Discoveries in Cognitive Science,* 3, 66-79.

การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเอง เรื่องปรัชญาการศึกษาสำหรับนิสิต นักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา ในคณะศึกษาศาสตร์*

Development of Self-Study E-learning Courseware on Educational Philosophy for Graduate Students in Faculty of Education

เอกภูมิ เจียมวิทยานุกูล
Ekapum Jiemwittayanukul
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย
Srinakharinwirot University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: Ekapum@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ และ 2) ศึกษาผลการใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา ศษ501 การปรับกระบวนทัศน์ทางปรัชญาและจิตวิทยาทางการศึกษาเพื่อการพัฒนา ในปีการศึกษา 2568 ซึ่งสนใจและสมัครใจในการศึกษาเรื่องปรัชญาการศึกษาด้วยตนเอง โดยไม่มีใครบังคับ จำนวน 60 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม คือ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนเรื่องปรัชญาการศึกษา และบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าสถิติเชิงวิเคราะห์ ได้แก่ t-test

---

*ได้รับบทความ: 8 กันยายน 2568; แก้ไขบทความ: 23 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 27 กันยายน 2569
Received: September 8, 2025; Revised: September 23, 2026; Accepted: September 27, 2026

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาพรวมของบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ เป็นบทเรียนที่ใช้ง่าย ไม่ซับซ้อนและเป็นมิตรกับผู้เรียน แต่ต้องปรับปรุงเว็บไซต์ในบางประเด็น ประกอบด้วย (1) ตรวจสอบรูปแบบตัวอักษรบนเว็บไซต์ เพื่อให้สามารถใช้ได้กับทุกอุปกรณ์ (2) เพิ่มคำแนะนำในการใช้งานว่าควรแสดงผลในแนวนอน (3) ปรับขนาดภาพประกอบภายในบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ให้มีขนาดเล็กลง (4) ปรับปุ่มคำสั่งแถบเมนูด้านบนจากภาษาอังกฤษให้เป็นภาษาไทย และ (5) เพิ่มปุ่ม ตัวเลข ตัวอย่าง และลิงก์ภายในเว็บไซต์

2. กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนการทดสอบหลังเรียน (Mean = 23.82, S.D. = 1.49) สูงกว่าก่อนเรียน (Mean = 11.20, S.D. = 3.66) และเมื่อเปรียบเทียบโดยทดสอบสมมติฐานด้วย t-test พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษาสามารถเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาให้กับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ได้

คำสำคัญ: บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์; ศึกษาด้วยตนเอง; ปรัชญาการศึกษา; นิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา; คณะศึกษาศาสตร์

Abstract

This research aimed to: (1) develop the self-study e-learning courseware on educational philosophy for graduate students in the Faculty of Education, and (2) study the results of using the self-study e-learning courseware on educational philosophy for graduate students in the Faculty of Education. This study employed a mixed methods research design. The sample group consisted of 60 graduate students from the Faculty of Education at Srinakharinwirot University who voluntarily enrolled in the course ED501 (Paradigm Shifts in Educational Philosophy and Psychology for Development) during the 2025 academic year and were interested in self-studying educational philosophy, and the key informants for the focus group comprised 5 experts selected through purposive sampling. The research instruments included the self-study e-learning courseware on educational philosophy and pre- and post-tests. Data were analyzed using descriptive statistics, including mean and standard deviation, and inferential statistics, specifically the t-test.

The research findings are as follows:

1. Overall, the Self-Study E-learning Courseware on Educational Philosophy for graduate students in the Faculty of Education was found to be easy to use, uncomplicated, and user-friendly. However, certain aspects of the website need improvement, including: (1) checking the font styles to ensure they are compatible with all devices, (2) adding instructions recommending a horizontal display, (3) reducing the size of images within the e-learning Courseware, (4) changing the top menu bar buttons from English to Thai, and (5) adding buttons, numbers, examples, and internal links within the website.

2. The sample group's post-test scores (Mean = 23.82, S.D. = 1.49) were higher than their pre-test scores (Mean = 11.20, S.D. = 3.66). The t-test confirmed statistically significant differences at the .05 level, demonstrating the effectiveness of the Self-Study E-learning Courseware enhanced the graduate students' knowledge of Educational Philosophy.

Keywords: E-learning Courseware; Self-Study; Educational Philosophy; Graduate Students; Faculty of Education

1. บทนำ

ปรัชญาการศึกษาเป็นหนึ่งในศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างมาก ในแง่เนื้อหานั้น ปรัชญาการศึกษามีส่วนช่วยให้เกิดการกำหนดเป้าหมายหรือกำหนดสิ่งอันมีค่าสูงสุดในการดำเนินกิจการการศึกษา เมื่อมีจุดหมายแน่ชัดแล้ว เนื้อหาของหลักสูตร บทบาทของครู ตลอดจนบทบาทของโรงเรียนก็จะชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษายังช่วยวิเคราะห์พื้นฐานของการศึกษา ตีความความหมายของคำที่ใช้ในวงการศึกษา และสังเคราะห์หรือรวบรวมข้อมูลทั้งหลายเข้ามาอยู่ในระบบเดียวกัน เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาแน่ใจในจุดยืนของตนมากขึ้น เห็นปัญหากระจ่างชัดยิ่งขึ้น (วิทย์ วิศวเวทย์, 2555)

การศึกษาคือความเจริญงอกงาม หรือ Education is Growth เป็นปรัชญาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ยึดถือสืบต่อกันมากว่า 75 ปี ซึ่งสะท้อนเจตจำนงค์ของการเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม (Learning University for Society) ซึ่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้กำหนดกรอบแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี (พ.ศ. 2565-2580) โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างองค์ความรู้ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดปัญญา เพื่อพัฒนาสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีดุลยภาพ มีพันธกิจต่อสังคมในการจัดการศึกษา ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการและทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม รวมถึงการสืบสานภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และ

การเมือง ด้วยวิทยาการความรู้ด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สุขภาพและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกับการศึกษา คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเป็นผู้นำทางการศึกษา ประเด็นที่ 1 ความเป็นเลิศด้านหลักสูตรและการสอน ซึ่งเน้นพัฒนาการจัดการเรียนรู้และระบบสนับสนุนเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 รวมถึงพัฒนาคณาจารย์ให้มีความเป็นเลิศในการจัดการเรียนการสอน และพัฒนามหาวิทยาลัยเป็นต้นแบบในการจัดการเรียนรู้/และหรือการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2565) แนวทางในยุทธศาสตร์ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาการพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา เพื่อให้นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตลอดจนนิสิตนักศึกษาจากสถาบันอื่นๆ รวมถึงบุคคลที่สนใจในเรื่องปรัชญาการศึกษา ได้ใช้พัฒนาเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับค่านิยมของบัณฑิตวิทยาลัยที่เน้นความเป็นเลิศที่มุ่งเน้นผู้เรียน (Student Centered Excellence) และสอดรับกับพันธกิจของบัณฑิตวิทยาลัยที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเชี่ยวชาญผ่านระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์และเกื้อหนุนอีกด้วย (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2567)

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัยของเริงรณ ล้อมลาย และสุการต์พิชา ปิยะธรรมวรากุล (2563, หน้า 357-366); สุวรรณ ขันตี, ประสาน ประวัติรุ่งเรือง และปราจีน ปีบไธสง (2561); อภิญญา สุขช่วย (2561); เริงรณ ล้อมลาย และพิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2560) ทั้งหมดล้วนเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษาที่เน้นหนักไปที่การสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ไม่มีการพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษาแต่อย่างใด ในขณะที่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์นั้นแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของการพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งงานวิจัยทุกเรื่องสะท้อนให้เห็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์สามารถเสริมสร้างความรู้ให้กับผู้เรียนได้จริง

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษาสำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ เพื่อให้นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาได้ศึกษาด้วยตนเอง ตามหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning) ซึ่งมีความเชื่อเบื้องต้นว่า ผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะชี้นำตนเองมากกว่าจะให้ผู้สอนมาชี้นำ นั่นคือ ผู้ใหญ่อยากที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่า ดังนั้นบทบาทของผู้สอนควรจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) จะต้องสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าถึงจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ของแต่ละคน (Wisdom Max Center, 2558) ซึ่งผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ได้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษาสำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์

ซึ่งบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรที่มีภารกิจหลักเกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านปรัชญาการศึกษา เช่น คุรุสภา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เป็นต้น สามารถนำบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์นี้ไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์
2. เพื่อศึกษาผลการใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา ศษ501 การปรับกระบวนทัศน์ทางปรัชญาและจิตวิทยาทางการศึกษาเพื่อการพัฒนา (ED501 Paradigm Shifts in Educational Philosophy and Psychology for Development) ในปีการศึกษา 2568 ซึ่งสนใจและสมัครใจในการศึกษาเรื่องปรัชญาการศึกษาด้วยตนเอง โดยไม่มีใครบังคับ จำนวน 60 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา และคุณภาพของบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ โดยการจัดสนทนากลุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนเรื่องปรัชญาการศึกษาในลักษณะแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 25 ข้อ และ 2) บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา (1) ผู้วิจัยพัฒนาแบบทดสอบโดยตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา (IOC) กับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งผลการตรวจสอบค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 (2) ผู้วิจัยนำแบบทดสอบไปทดสอบกับกลุ่มที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพในด้านเพื่อตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ตามสูตรของ Cronbach's Alpha โดยได้ค่าความเที่ยง = 0.810 ซึ่งแสดงว่าแบบทดสอบมีความเที่ยงสูง สามารถนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างได้ (3) ผู้วิจัยพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีองค์ประกอบในบทเรียน 3 ส่วน ประกอบด้วย (1) หน้าแรก เป็นหน้าแนะนำรายวิชา แบบทดสอบก่อนเรียน และแบบทดสอบหลังเรียน (2) บทเรียน เป็นหน้าบทเรียนปรัชญาการศึกษา และ (3) เกี่ยวกับผู้วิจัย เป็นหน้าแนะนำผู้วิจัยและเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยตรวจสอบ

ความถูกต้องด้านเนื้อหา และคุณภาพของบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ โดยจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน และนำข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มมาปรับปรุงและพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์จนได้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ฉบับสมบูรณ์ และให้นิสิตดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ประกอบด้วย การทำแบบทดสอบก่อนเรียน การเรียนรู้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ และการทำแบบทดสอบหลังเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าสถิติเชิงวิเคราะห์ ได้แก่ t-test และวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพจากการสนทนากลุ่ม

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษาสำหรับนิสิต นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ เป็นบทเรียนที่สร้างเป็นเว็บไซต์ ซึ่งสรุปได้ว่า ภาพรวมของบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เป็นบทเรียนที่ใช้ง่าย ไม่ซับซ้อนและเป็นมิตรกับผู้เรียน แต่ต้องปรับปรุงเว็บไซต์ในบางประเด็น ประกอบด้วย (1) ตรวจสอบรูปแบบตัวอักษรบนเว็บไซต์ เพื่อให้สามารถใช้ได้กับทุกอุปกรณ์ (2) เพิ่มคำแนะนำในการใช้งานว่าควรแสดงผลในแนวนอน (3) ปรับขนาดภาพประกอบภายในบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ให้มีขนาดเล็กลง (4) ปรับปุ่มคำสั่งแถบเมนูด้านบนจากภาษาอังกฤษให้เป็นภาษาไทย และ (5) เพิ่มปุ่ม ตัวเลข ตัวอย่าง และลิงก์ภายในเว็บไซต์

2. ผลการใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 60 คน มีคะแนนการทดสอบหลังเรียน (Mean = 23.82; S.D. = 1.49) สูงกว่าก่อนเรียน (Mean = 11.20; S.D. = 3.66) และเมื่อเปรียบเทียบโดยทดสอบสมมติฐานด้วย t-test พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษาสามารถเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาให้กับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ได้ ข้อมูลทั้งหมดแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษา สำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์

การประเมิน	Mean	S.D.	t	Sig.
ก่อนเรียน	11.20	3.66	27.23	0.00
หลังเรียน	23.82	1.49		

5. อภิปรายผลการวิจัย

ปรัชญาการศึกษาเป็นหนึ่งในศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาอย่างมาก เพราะเป็นรากฐานความคิด ความเชื่อ และค่านิยมที่กำหนดทิศทางและเป้าหมายของการศึกษา อีกทั้งยังช่วยสร้างความชัดเจนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นครู อาจารย์ บุคลากร ตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ล้วนต้องอาศัยปรัชญาการศึกษาเป็นแนวปฏิบัติของหน่วยงานให้อยู่ในทิศทางเดียวกันทั้งสิ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษาสำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์อยู่บนฐานความเชื่อตามหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งเชื่อว่าผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน กล่าวคือ เป็นผู้ช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งผู้สอนจะไม่สอนผู้ใหญ่โดยตรง แต่จะช่วยเหลือให้ผู้ใหญ่เรียนรู้และตกผลึกเอง (ปิยะ ศักดิ์เจริญ, 2558, หน้า 8-13) ซึ่งการพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Somayeh el al. (2016) ที่ศึกษาประสิทธิผลของ E-Learning ผ่านการทบทวนวรรณกรรม พบว่า วิธีการเรียนรู้แบบ E-Learning ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระ และการเรียนรู้ในลักษณะนี้ตอบสนองความต้องการต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มขึ้น รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Encarnacion, Galang & Hallar (2021, pp. 383-397) ที่พบว่า บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนและช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ได้ นอกจากนี้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ยังเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ดีที่สุดที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ทางไกล (Distance Learning) และสอดคล้องกับข้อเสนอของ Feder (2024) ที่สรุปว่าผู้ใหญ่ชอบเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning) มีส่วนร่วมและมีความพร้อมในการเรียนรู้ เมื่อตระหนักถึงประโยชน์ของความรู้ใหม่ อีกทั้งยังประเมินความก้าวหน้าของตนเอง และชอบสถานการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์ชีวิตและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับแบบทดสอบปรัชญาการศึกษาที่เน้นการประยุกต์ใช้ปรัชญาการศึกษาผ่านข้อคำถามที่เป็นทั้งการวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนจำลอง และการวิเคราะห์ความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาผ่านตัวละครในแบบทดสอบทั้ง 25 ข้อ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สะท้อนให้เห็นว่าบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์นี้สามารถเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาให้กับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ได้จริง จากการเปรียบเทียบคะแนนหลังเรียน (Mean = 23.82, S.D. = 1.49) ซึ่งสูงกว่าก่อนเรียน (Mean = 11.20, S.D. = 3.66) พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยจำนวนมากที่พบว่า บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์สามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้จริงทั้งนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาและระดับปริญญาตรี ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของชนันภรณ์ อารีกุล และเอกภูมิ เจียมวิทยานุกูล (2567, หน้า 100-113) ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีคะแนนการทดสอบหลังเรียน (Mean = 28.52, S.D = 1.73) สูงกว่าก่อนเรียน (Mean = 10.60, S.D = 5.02) และเมื่อเปรียบเทียบโดยทดสอบสมมติฐานด้วย t-test พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของวรางคณา โตโพธิ์ไทย (2566, หน้า 1-15) ซึ่งพบว่า นักศึกษาที่เรียนด้วยบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ เรื่อง การเขียนรายงานการวิจัย มีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chulerk (2023) ซึ่งพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมหลังเรียน (Mean = 16.04, S.D. = 1.95) ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีสูงกว่าคะแนนรวมก่อนเรียน (Mean = 11.21, S.D. = 1.76) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไพจิตร อุตฺตมธมฺโม และคณะ (2564, หน้า 292-305) พบว่ากลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาที่เรียนบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning) รายวิชาในสาขาวิชาปรัชญาศาสนาและวัฒนธรรมมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของขวัญชัย ขัวนา และธารทิพย์ ขัวนา (2563, หน้า 295-306) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักศึกษาหลังเรียนบทเรียนออนไลน์ (E-Learning) รายวิชาการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของคณารักษ์ ศรีสมบูรณ์ (2563, หน้า 127-146) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังเรียนโดยใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวมถึงยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา บุญมาโฮม และคณะ (2562, หน้า 34-47) พบว่า นักศึกษาที่เรียนเรื่องทฤษฎีการเรียนรู้รายวิชาจิตวิทยาการเรียนรู้เพื่อการออกแบบสื่อผ่านบทเรียนออนไลน์แบบปฏิสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสหรัฐ ทองยัง และจุฑามาศ ชัญญะพิเชฏฐ์ (2561) ที่พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางเรียนของนักศึกษาหลังเรียนด้วยบทเรียนออนไลน์เรื่องระบบลงทะเบียนการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสายใจ ทองเนียม (2560, หน้า 25-40) ที่พบว่า นักศึกษาวิชาภาษาวรรณคดี (THA 234) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 รวมถึงสอดคล้องกับงาน

วิจัยของโสภิดา ท้วมมี และหทัยรัตน์ เกตุมณีชัยรัตน์ (2559, หน้า 192-204) พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนของนักศึกษาที่เรียนด้วยบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์วิชาการจัดการวิศวกรรมและเทคโนโลยีสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของอรรคเดช สุนทรพงศ์ (2559, หน้า 20-28) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยบทเรียนออนไลน์ในรายวิชาออกแบบเครื่องเรือนและการประมาณราคา มีความแตกต่างกันโดยที่ค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนสูงกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์

บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เรื่องปรัชญาการศึกษาในการวิจัยนี้อยู่ในรูปแบบออนไลน์ ดังนั้นผู้ใช้บทเรียนจึงต้องมีความพร้อมทางด้านเทคโนโลยี กล่าวคือ มีอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้ในการเรียนรู้ นอกจากนี้สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนในคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ยังสามารถนำบทเรียนนี้ไปประยุกต์ใช้กับนิสิตนักศึกษาในสถาบันของตนเอง เพื่อเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาได้ เนื่องจากปรัชญาการศึกษาที่ปรากฏในบทเรียนเป็นปรัชญาการศึกษาพื้นฐานที่ทุกสถาบันการศึกษาใช้สอนในระดับอุดมศึกษาทั้งหมด

2. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานหรือองค์กรที่มีภารกิจหลักเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาในด้านปรัชญาการศึกษา เช่น คุรุสภา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจ สามารถนำบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เรื่องปรัชญาการศึกษาไปศึกษาและวิจัยต่อยอดเพื่อสร้างเป็นบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ในเรื่องอื่นๆ ต่อไปได้

3. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเท่านั้น ดังนั้นในการทำวิจัยครั้งต่อไป หากเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันการศึกษาอื่น อาจได้ผลการศึกษาที่แตกต่างจากการวิจัยในครั้งนี้ นอกจากนี้ในการทำวิจัยครั้งต่อไปอาจเลือกศึกษาตัวแปรอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น ความพึงพอใจ หรือ แรงจูงใจในการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรืออาจจะออกแบบงานวิจัยให้มี 2 กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจจะทำให้ผลการวิจัยมีความแตกต่างหลากหลายเพิ่มขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อศึกษาด้วยตนเองเรื่องปรัชญาการศึกษาสำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ เป็นการพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เรื่องปรัชญาการศึกษา โดยได้องค์ความรู้ออกมาเป็นเว็บไซต์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ซึ่งบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์นี้สามารถเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาให้กับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาได้ ซึ่งบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวมถึงสถาบัน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่เปิดสอนในคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาในด้านปรัชญาการศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจสามารถนำบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์นี้ไปใช้เพื่อเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาในเรื่องปรัชญาการศึกษาต่อไปได้ รายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ขวัญชัย ขัวนา และธารทิพย์ ขัวนา. (2563). การพัฒนาบทเรียนออนไลน์ (E-Learning) รายวิชาการจัดการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 7(12), 295-306.

คณารักษ์ ศรีสมบูรณ์. (2563). การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ รายวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต. *วารสารสังคมศาสตร์วิจัย*, 11(2), 127-146.

เจษฎา บุญมาโฮม, มารุต คลองแคล้ว, จีรารัตน์ ชิรวาที, วรรณีย์ เล็กมณี และดรุณี โกเมนเอก. (2562). การพัฒนาบทเรียนออนไลน์แบบปฏิสัมพันธ์เรื่องทฤษฎีการเรียนรู้ รายวิชาจิตวิทยาการเรียนรู้เพื่อการออกแบบสื่อ. *วารสารสังคมศาสตร์วิจัย*, 10(2), 34-47.

ชนันภรณ์ อารีกุล และเอกภูมิ เจียมวิทยานุกูล. (2567). การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานสำหรับนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 9(6), 100-113.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2567). *เกี่ยวกับบัณฑิตวิทยาลัย*. เข้าถึงได้จาก http://grad.swu.ac.th/TH/Contents/เกี่ยวกับบัณฑิตวิทยาลัย

ปิยะ ศักดิ์เจริญ. (2558). ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง: กระบวนการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 16(1), 8-13.

พระมหาไพจิตร อุตฺตมธมฺโม, พระมหากรธัช กมฺพุวณฺโณ, พระมหาทศพร สุมุทุโก และพระมหาณัฐวุฒิ ณฏฺฐวุฑฺฒิโก. (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนระบบ e-Learning สาขาวิชาปรัชญาศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 10(3), 292-305.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2565). *กรอบแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2565-2580*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เริงรณ ล้อมลาย และพิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. (2560). *แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาในบริบทของการศึกษาไทย*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เริงรณ ล้อมลาย และสุการต์พิชา ปิยะธรรมวรากุล. (2563). แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาในบริบทของการศึกษาไทยระดับอุดมศึกษา. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 3(3), 357-366.

วรางคณา โตโพธิ์ไทย. (2566). การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ เรื่อง การเขียนรายงานการวิจัยสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา*, 18(25), 1-15.

วิทย์ วิศทเวทย์. (2555). *ปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สหรัฐ ทองยัง และจุฑามาศ ชัญญะพิเชฏฐ์. (2561). *การพัฒนาบทเรียนออนไลน์ เรื่อง ระบบลงทะเบียนการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*. (รายงาน

การวิจัย). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

สายใจ ทองเนียม. (2560). การพัฒนาสื่อบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning) วิชาภาษาวรรณคดี (THA 234). *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต*, 13(1), 25-40.

สุวรรณ ขันตี, ประสาน ประวัติรุ่งเรือง และปราจีน ปีบไธสง. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษากับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

โสภิดา ท้วมมี และหทัยรัตน์ เกตุมณีชัยรัตน์. (2559). การพัฒนาสื่อบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ วิชาการจัดการวิศวกรรมและเทคโนโลยี สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 10(3), 192-204.

อภิญญา สุขช่วย. (2561). *แนวทางการหล่อหลอมความเชื่อเชิงปรัชญาการศึกษาของนิสิตนักศึกษาครู สาขาวิชาประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรคเดช สุนทรพงศ์. (2559). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของรายวิชาออกแบบเครื่องเรือนและการประมาณราคา รหัสวิชา 554341. *วารสารชุมชนวิจัยและพัฒนาสังคม*, 10(1), 20-28.

Encarnacion, R. E., Galang, A. D., & Hallar, B. A. (2021). The impact and effectiveness of E-Learning on teaching and learning. *International Journal of Computing Sciences Research,* 5(1), 383-397.

Feder, M. (2024). *Adult learning theory and the principles of andragogy*. Retrieved from https://www.phoenix.edu/articles/education/adult-learning-theory-and-the-principles-of-andragogy.html

Wisdom Max Center. (2558). *การเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ (Adult learning) คืออะไร มีหลักการอย่างไร.* เข้าถึงได้จาก https://www.wisdommaxcenter.com/home

การวิเคราะห์แนวคิดนิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของนักบุญโทมัส อไควนัส*

An Analysis of Natural Law Jurisprudence in the Thought of Saint Thomas Aquinas

พรระวี หมื่นสุข, จักรพรรณ วงศ์พรพวัณ และจรัส ลีกา
Phornravi Muensuk, Chakraphan Wongpraphan and Jaras leeka
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: phornravi1967@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของนิติปรัชญากฎหมายธรรมชาติ 2) ศึกษาโครงสร้างกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของนักบุญโทมัส อไควนัส และ 3) วิเคราะห์เกณฑ์ความชอบธรรมของกฎหมายมนุษย์ตามกรอบความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผล ศีลธรรม และความดีส่วนรวม ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษางานปฐมภูมิของอไควนัสร่วมกับหนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาด้วยการจำแนกประเด็น ตีความ และสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. นิติปรัชญากฎหมายธรรมชาติพัฒนาจากการแสวงหาหลักความยุติธรรมที่อยู่เหนือคำสั่งของผู้ปกครองในปรัชญากรีก สู่การอธิบายเชิงเทววิทยาในยุคกลาง หลักสำคัญคือกฎหมายไม่ได้มีความชอบธรรมเพียงเพราะรัฐตราขึ้น แต่ต้องสัมพันธ์กับเหตุผล ความยุติธรรม และศีลธรรม

2. อไควนัสจัดความสัมพันธ์ของกฎหมายเป็น 4 ระดับ ได้แก่ กฎนิรันดร์ กฎธรรมชาติ กฎหมายมนุษย์ และกฎศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์เข้าถึงหลักพื้นฐานของกฎธรรมชาติผ่านเหตุผล ส่วนกฎหมายมนุษย์ทำหน้าที่กำหนดรายละเอียดให้เหมาะกับสังคมและต้องมุ่งความดีส่วนรวม

3. ความชอบธรรมของกฎหมายมนุษย์พิจารณาจากที่มา เนื้อหา และจุดหมาย กฎหมายต้องออกโดยผู้มีอำนาจที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม มีเนื้อหาสอดคล้องกับเหตุผลและความยุติธรรม และมุ่งประโยชน์ร่วมของชุมชน กฎหมายที่บกพร่องอาจไม่มีพันธะทางมโนธรรม แต่การไม่ปฏิบัติตามต้องพิจารณา

*ได้รับบทความ: 13 มิถุนายน 2568; แก้ไขบทความ: 27 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: May 5, 2026; Revised: September 27, 2026; Accepted: September 30, 2026

ความสงบของสังคมและความเสียหายที่จะเกิดแก่ส่วนรวมด้วย

คำสำคัญ: นิติปรัชญา; กฎหมายธรรมชาติ; ความชอบธรรมของกฎหมาย; นักบุญโทมัส อไควนัส

Abstract

This study aimed to: (1) examine the development of natural law jurisprudence; (2) investigate the structure of natural law in the thought of Saint Thomas Aquinas; and (3) analyze the criteria for the legitimacy of human law within the framework of the relationship among reason, morality, and the common good. This study employed documentary research, drawing on Aquinas's primary works as well as relevant books, scholarly articles, and research studies. The data were analyzed through thematic classification, interpretation, and synthesis in accordance with the research objectives.

The findings revealed that:

1. Natural law jurisprudence developed from the search in Greek philosophy for principles of justice that transcend the commands of rulers to a theological account of law in the Middle Ages. A fundamental principle of the natural law tradition is that law does not acquire legitimacy merely because it is enacted by the state; rather, it must be grounded in reason, justice, and morality.

2. Aquinas conceptualized law as comprising four interrelated types: eternal law, natural law, human law, and divine law. Human beings apprehend the fundamental principles of natural law through reason, while human law specifies these principles in ways appropriate to particular social circumstances and must be directed toward the common good.

3. The legitimacy of human law is determined by its source, content, and purpose. Law must be enacted by an authority responsible for the community, be consistent with reason and justice, and be directed toward the common good. A defective or unjust law may lack binding force in conscience; however, noncompliance must also be considered in light of social order and the potential harm that may result to the common good.

Keywords: Jurisprudence; Natural Law; Legal Legitimacy; Thomas Aquinas

1. บทนำ

ปรัชญากฎหมายธรรมชาติตั้งคำถามว่ากฎหมายที่รัฐตราขึ้นมีความชอบธรรมจากอำนาจของผู้ตราเพียงพอหรือไม่ ประเด็นนี้มีรากจากปรัชญากรีกซึ่งแยกความยุติธรรมตามธรรมชาติออกจากข้อตกลงของมนุษย์ ก่อนจะได้รับการตีความใหม่ภายใต้บริบทคริสต์ศาสนาในยุคกลาง ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 5-15 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักร อำนาจการเมือง และระบบกฎหมายทำให้ข้อถกเถียงเรื่องเหตุผล ศีลธรรม และอำนาจของผู้ปกครองมีความสำคัญมากขึ้น (ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2559, หน้า 142-155)

นักบุญโทมัส อไควนัส (Saint Thomas Aquinas, ค.ศ. 1225-1274) เสนอคำอธิบายกฎหมายอย่างเป็นระบบโดยผสานปรัชญาอริสโตเติลกับเทววิทยาคริสต์ เขานิยามกฎหมายว่าเป็นข้อกำหนดแห่งเหตุผลที่มุ่งความดีส่วนรวม ประกาศโดยผู้มีหน้าที่ดูแลชุมชน และแบ่งกฎหมายออกเป็นกฎนิรันดร์ กฎธรรมชาติ กฎหมายมนุษย์ และกฎศักดิ์สิทธิ์ (Aquinas, 2000) โครงสร้างนี้ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างกฎธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์รับรู้หลักพื้นฐานได้ด้วยเหตุผล กับกฎหมายมนุษย์ ซึ่งผู้มีอำนาจทางการเมืองกำหนดรายละเอียดเพื่อใช้กับสถานการณ์เฉพาะ กฎหมายทั้งสองจึงมิได้มีผู้บัญญัติในความหมายเดียวกัน

กฎธรรมชาติในทัศนะของอไควนัสมิใช่กฎหมายที่เขียนไว้ในธรรมชาติ หากเป็นการที่สิ่งมีเหตุผลมีส่วนร่วมในกฎนิรันดร์ หลักพื้นฐานคือการมุ่งทำความดีและหลีกเลี่ยงความชั่ว ส่วนกฎหมายมนุษย์เกิดจากการนำหลักดังกล่าวมาสรุปหรือกำหนดรายละเอียดให้ใช้ได้จริงในชุมชน (จรัญ โฆษณานันท์, 2563, หน้า 65-72) ความชอบธรรมของกฎหมายจึงพิจารณาทั้งอำนาจในการตรา ความสัมพันธ์กับเหตุผล ความเป็นธรรมของภาระที่กำหนด และจุดหมายเพื่อส่วนรวม

งานศึกษาที่มีอยู่ส่วนหนึ่งอธิบายพัฒนาการของกฎหมายธรรมชาติหรืออิทธิพลต่อกฎหมายมหาชน ขณะที่อีกส่วนมุ่งตีความสถานะของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมในงานของอไควนัส แต่ยังต้องจัดความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายทั้ง 4 ระดับกับเกณฑ์ประเมินกฎหมายมนุษย์ให้ชัด โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างการไม่มีความชอบธรรมทางศีลธรรมกับการสิ้นสภาพทางกฎหมาย (วรพจน์ สืบประเสริฐกุล, 2567, หน้า 93-94)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาพัฒนาการของนิติปรัชญากฎหมายธรรมชาติ อธิบายโครงสร้างกฎหมายในทัศนะของนักบุญโทมัส อไควนัส และสังเคราะห์เกณฑ์ที่ใช้พิจารณาความชอบธรรมของกฎหมายมนุษย์ ผลการวิเคราะห์มุ่งชี้ขอบเขตของเหตุผล ศีลธรรม ความดีส่วนรวม และมโนธรรม โดยไม่ถือว่าความขัดแย้งทางศีลธรรมทุกกรณีทำให้กฎหมายหมดผลบังคับโดยอัตโนมัติ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของนิติปรัชญากฎหมายธรรมชาติ
2. เพื่อศึกษาโครงสร้างกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของนักบุญโทมัส อไควนัส
3. เพื่อวิเคราะห์เกณฑ์ความชอบธรรมของกฎหมายมนุษย์ตามกรอบความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผล

ศีลธรรม และความดีส่วนรวม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยวิเคราะห์มโนทัศน์มากกว่าการสำรวจข้อเท็จจริงเชิงปริมาณ หน่วยวิเคราะห์ ได้แก่ ข้อความและข้อโต้แย้งเกี่ยวกับความหมายของกฎหมาย ลำดับชั้นของกฎหมาย เหตุผล ศีลธรรม ความดีส่วนรวม และกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม

1. แหล่งข้อมูล ประกอบด้วยเอกสารปฐมภูมิ คือ Treatise on Law ใน Summa Theologiae ของนักบุญโทมัส อไควนัส และเอกสารทุติยภูมิที่ปรากฏในรายการอ้างอิง ได้แก่ หนังสือนิติปรัชญา ประวัติปรัชญาการเมือง วิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการที่ศึกษาแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ เกณฑ์คัดเลือกคือเอกสารต้องกล่าวถึงประเด็นตามวัตถุประสงค์ มีข้อมูลผู้แต่งและแหล่งเผยแพร่ที่ตรวจสอบได้ และสามารถใช้เปรียบเทียบการตีความได้

2. การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลบรรณานุกรม สถานะของเอกสาร ประเด็นสำคัญ และข้อความที่ใช้ประกอบการตีความ จากนั้นตรวจความสอดคล้องของสาระระหว่างแหล่งข้อมูล จัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงตีความ ขั้นสังเคราะห์แยกข้อความของอไควนัสออกจากคำอธิบายของนักวิชาการภายหลัง แล้วเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกฎนิรันดร์ กฎธรรมชาติ กฎหมายมนุษย์ และเกณฑ์ความดีส่วนรวม ข้อสรุปที่ไม่มีหลักฐานตรงรองรับถูกตัดออกหรือเสนออย่างมีเงื่อนไข

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์แนวคิดนิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของนักบุญโทมัส อไควนัส สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. พัฒนาการของนิติปรัชญากฎหมายธรรมชาติ แนวคิดกฎหมายธรรมชาติมีจุดเริ่มจากการแสวงหามาตรฐานความยุติธรรมที่ไม่ขึ้นกับขนบหรือคำสั่งของผู้ปกครอง ปรัชญากรีกให้ความสำคัญกับธรรมชาติ เหตุผล และความดี ส่วนยุคกลางนำกรอบดังกล่าวมาสัมพันธ์กับเทววิทยาคริสต์ กฎหมายธรรมชาติจึงทำหน้าที่เป็นมาตรฐานวิพากษ์กฎหมายมนุษย์ แต่การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคใหม่ทำให้ฐานอธิบายค่อยๆ เคลื่อนจากระเบียบที่มีพระเจ้าเป็นรากฐานไปสู่เหตุผลและสิทธิของมนุษย์มากขึ้น (Rahmatina et al., 2025, pp. 1536-1548) สาระร่วมของแนวคิดนี้อยู่ที่การแยกการมีผลใช้บังคับออกจากความชอบธรรมกฎหมายมนุษย์อาจมีสถานะเป็นกฎหมายในระบบ แต่ยังถูกประเมินด้านเนื้อหาได้ด้วยเหตุผล ความยุติธรรม และศีลธรรม ประเด็นดังกล่าวทำให้กฎหมายธรรมชาติยังมีความหมายต่อการศึกษาหลักนิติธรรมและข้อจำกัดของอำนาจรัฐ โดยต้องหลีกเลี่ยงการกล่าวว่าหลักสิทธิมนุษยชนหรือรัฐธรรมนูญสมัยใหม่เกิด

จากอไควนัสโดยตรงเพียงแหล่งเดียว

2. โครงสร้างกฎหมายในทัศนะของนักบุญโทมัส อไควนัส กฎนิรันดร์ หมายถึงระเบียบแห่งเหตุผลที่กำกับสรรพสิ่ง กฎธรรมชาติคือการที่มนุษย์มีส่วนร่วมในระเบียบนั้นผ่านเหตุผล กฎหมายมนุษย์เป็นข้อกำหนดเฉพาะที่ได้จากหลักกฎธรรมชาติ ส่วนกฎศักดิ์สิทธิ์เป็นข้อกำหนดที่มนุษย์รับรู้ผ่านการเปิดเผยทางศาสนา (Aquinas, 2000) ลำดับดังกล่าวมิได้หมายความว่าผู้ตรากฎหมายทุกระดับเป็นบุคคลหรือองค์กรเดียวกัน กฎหมายมนุษย์เกิดจากผู้มีอำนาจดูแลชุมชน ขณะที่กฎธรรมชาติไม่ใช่บทบัญญัติที่องค์กรของรัฐสร้างขึ้น เหตุผลเชื่อมกฎธรรมชาติกับการปฏิบัติ มนุษย์รับรู้หลักทั่วไปว่าควรทำความดีและหลีกเลี่ยงความชั่ว แล้วใช้การพิจารณาเชิงปฏิบัติกำหนดข้อปฏิบัติที่เหมาะกับบริบท กฎหมายมนุษย์จึงอาจแตกต่างกันได้ในรายละเอียด แต่ไม่ควรขัดกับหลักพื้นฐานของความยุติธรรม ความดีส่วนรวมไม่ใช่ผลประโยชน์ทั่วไปที่เกิดแก่คนจำนวนมากเท่านั้น แต่หมายถึงเงื่อนไขร่วมที่ทำให้สมาชิกของชุมชนดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบและพัฒนาคุณธรรมได้ กฎหมายจึงต้องกระจายภาระอย่างเป็นธรรมและไม่ใช้ประโยชน์ส่วนตัวของผู้ปกครองเป็นจุดหมาย (Aquinas, 2000) มโนธรรมทำหน้าที่นำความรู้ทางศีลธรรมมาประเมินการกระทำเฉพาะกรณี จึงสัมพันธ์กับกฎธรรมชาติผ่านการใช้เหตุผล หากกฎหมายมนุษย์ขัดต่อความดีส่วนรวมหรือกำหนดภาระอย่างไม่เป็นธรรม บุคคลอาจเห็นว่ากฎหมายนั้นไม่มีพันธะทางมโนธรรม การตัดสินใจไม่ปฏิบัติตามต้องคำนึงถึงความเสียหายและความปั่นป่วนที่อาจเกิดแก่สังคมด้วย

3. เกณฑ์วิเคราะห์ความชอบธรรมของกฎหมายมนุษย์ การสังเคราะห์พบเกณฑ์ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ที่มา กฎหมายต้องออกโดยผู้มีหน้าที่ดูแลชุมชน 2) เนื้อหา ต้องสอดคล้องกับเหตุผลและไม่ละเมิดหลักความยุติธรรมพื้นฐาน และ 3) จุดหมาย ต้องมุ่งความดีส่วนรวม เกณฑ์ทั้งสามแสดงว่าความถูกต้องตามขั้นตอนเป็นเงื่อนไขสำคัญ แต่ยังไม่เพียงพอสำหรับความชอบธรรมทางศีลธรรม กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมมีได้ทั้งกรณีมุ่งประโยชน์ของผู้ปกครอง กำหนดภาระเกินอำนาจ หรือกระจายภาระอย่างไม่เสมอภาค ความบกพร่องดังกล่าวทำให้พันธะทางมโนธรรมอ่อนลง แต่ไม่ควรสรุปว่าประชาชนมีสิทธิต่อต้านทุกกรณีโดยไม่พิจารณาผลต่อส่วนรวม การแยกสถานะทางกฎหมายออกจากพันธะทางศีลธรรมช่วยลดความคลุมเครือของถ้อยคำว่า กฎหมายอยุติธรรมไม่ใช่กฎหมาย (วรพจน์ สืบประเสริฐกุล, 2567, หน้า 93-94)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดนิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของนักบุญ โทมัส อไควนัส สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ว่า

1. พัฒนาการของกฎหมายธรรมชาติไม่ใช่การเปลี่ยนจากศาสนาสู่เหตุผลแบบตัดขาดกัน แต่เป็นการเปลี่ยนฐานอธิบายและน้ำหนักของเหตุผลในแต่ละยุค Rahmatina et al. (2025, pp. 1536-1548) อธิบายว่าความคิดสมัยใหม่ให้เหตุผลมนุษย์และสิทธิของบุคคลมีบทบาทมากขึ้น ขณะที่ Ebeh

(2016, pp. 2041-2054) ชี้ว่าโครงสร้างของอไควนัสยังคงผูกเหตุผลกับจุดหมายเชิงเทววิทยา ผลการศึกษานี้จึงเห็นว่าอไควนัสเป็นจุดเชื่อมระหว่างศรัทธากับเหตุผล มากกว่าจะเป็นจุดเปลี่ยนสู่โลกวิสัยโดยสมบูรณ์

2. กฎหมายมนุษย์มีความชอบธรรมเมื่อเชื่อมโยงกับกฎธรรมชาติผ่านเหตุผลและมุ่งความดีส่วนรวม มิใช่เพราะเป็นคำสั่งของรัฐเพียงอย่างเดียว โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2564, หน้า 57) อธิบายความตึงเครียดระหว่างกฎหมายธรรมชาติกับกฎหมายบ้านเมืองในการก่อรูปกฎหมายมหาชน สอดคล้องกับ วรพจน์ สืบประเสริฐกุล (2567, หน้า 93-94) เสนอว่ากฎหมายที่ขัดกับกฎหมายธรรมชาติอาจยังมีนิติสถานะในบางเงื่อนไข ข้อค้นพบนี้สนับสนุนการแยก ผลใช้บังคับออกจากพันธะทางมโนธรรม ทำให้การอภิปรายกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมมีความละเอียดกว่าการปฏิเสธสถานะของกฎหมายทั้งหมด

3. เหตุผล มโนธรรม และความยุติธรรมทำงานต่อเนื่องกัน เหตุผลทำให้มนุษย์รับรู้หลักกฎธรรมชาติ มโนธรรมนำหลักนั้นมาประเมินการกระทำเฉพาะกรณี และความยุติธรรมเป็นเกณฑ์ตรวจเนื้อหาและการกระจายภาระของกฎหมาย สุขสมัย น่าบัณฑิตย์ และคณะ (2564, หน้า 160-161) นำกรอบกฎหมายธรรมชาติไปพิจารณาหลักสิทธิและการจำกัดอำนาจในรัฐธรรมนูญไทย การนำกรอบนี้มาใช้ควรเป็นการตั้งคำถามต่อความชอบธรรม มิใช่การข้ามกระบวนการตีความและตรวจสอบตามระบบกฎหมาย

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้สอนนิติปรัชญาควรใช้โครงสร้างกฎหมาย 4 ระดับอธิบายความแตกต่างระหว่างกฎธรรมชาติกับกฎหมายมนุษย์ เพื่อป้องกันความเข้าใจว่าทั้งสองมีผู้บัญญัติและวิธีบังคับใช้เหมือนกัน

1.2 การวิเคราะห์ความชอบธรรมของกฎหมายควรพิจารณาที่มา เนื้อหา และจุดหมายร่วมกัน โดยใช้เหตุผล ความยุติธรรม และความดีส่วนรวมเป็นกรอบอภิปราย ไม่ควรใช้ผลการศึกษานี้แทนคำวินิจฉัยทางกฎหมายในคดีเฉพาะ

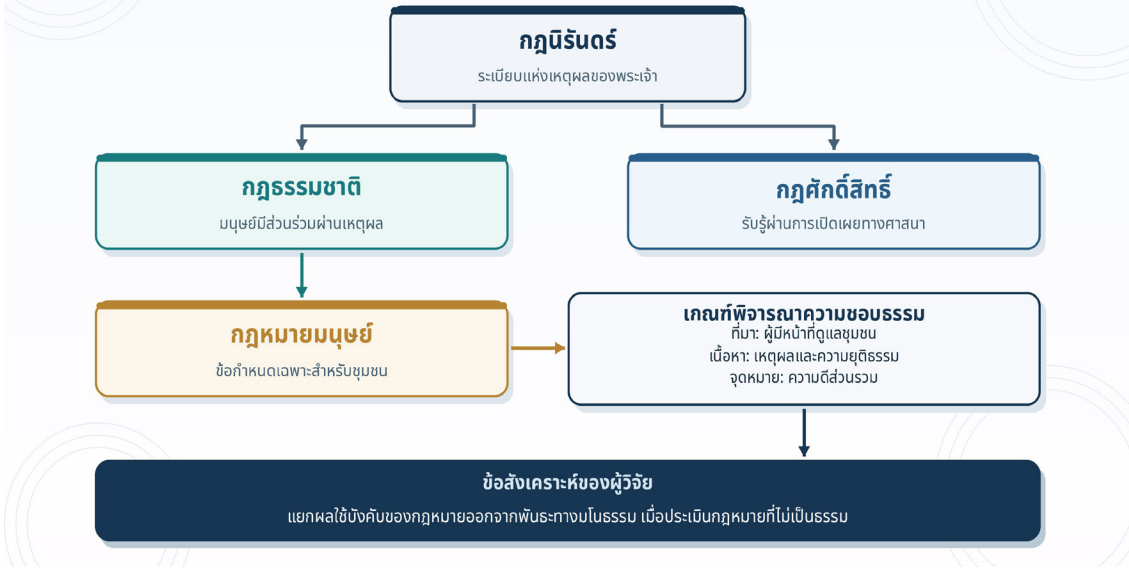
2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาความหมายของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมจากข้อความปฐมภูมิอย่างละเอียด เปรียบเทียบอไควนัสกับนักคิดกฎหมายบ้านเมือง และใช้การวิเคราะห์เอกสารเชิงเปรียบเทียบกับคำวินิจฉัยหรือกฎหมายที่กำหนดขอบเขตชัดเจน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดนิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของนักบุญโทมัส อไควนัส ผลการวิจัยสังเคราะห์องค์ความรู้เป็นกรอบความชอบธรรมของกฎหมายมนุษย์ ซึ่งเริ่มจากกฎ

นิรันดร์ในฐานะระเบียบแห่งเหตุผล มนุษย์มีส่วนร่วมผ่านกฎธรรมชาติและใช้เหตุผลกำหนดกฎหมายมนุษย์ให้เหมาะกับบริบท กฎหมายมนุษย์จึงต้องผ่านการประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ ผู้มีอำนาจตรา เนื้อหาที่เป็นธรรมและจุดหมายเพื่อความดีส่วนรวม ความดีส่วนรวมในที่นี้หมายถึงเงื่อนไขร่วมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณธรรมของสมาชิก ไม่ใช่ผลประโยชน์ของผู้ปกครองหรือเพียงผลรวมความพึงพอใจของปัจเจก กรอบดังกล่าวช่วยแยกผลใช้บังคับของกฎหมายออกจากพันธะทางมโนธรรม และกำหนดขอบเขตการวิพากษ์กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมอย่างรอบคอบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กีรติ บุญเจือ. (2522). *ปรัชญายุคกลาง*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2548). *การเมืองการปกครองไทย: หลายมิติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2564). แนวความคิดกฎหมายธรรมชาติและกฎหมายบ้านเมืองที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของกฎหมายมหาชน. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ*, 12(2), 57-72.

จรัญ โฆษณานันท์. (2563). *นิติปรัชญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา. (2559). *ความคิดทางการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง*. เชียงใหม่: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุขสมัย น่าบัณฑิตย์, จักรพรรณ วงศ์พรพวัณ, สุวิน ทองปั้น และจรัส ลีกา. (2564). ปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาจุฬาขอนแก่น*, 8(4), 160-173.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2562). *ประวัติปรัชญาการเมือง เล่ม 1: อริสโตเติลถึงอไควนัส*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

วรพจน์ สืบประเสริฐกุล. (2567). ปัญหาที่ไม่ใช่ปัญหาในนิติปรัชญาว่าด้วยกฎหมายธรรมชาติของนักบุญโทมัส อไควนัส: การตีความใหม่ซึ่งนิติปรัชญาของนักบุญโทมัส อไควนัส. *วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์*, 13(2), 91-118.

Aquinas, T. (2000). *Treatise on law*. (R. J. Regan, Trans.). Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company.

Ebeh, J. I. (2016). The concept of natural law in Thomas Aquinas: A reconsideration of traditional issues. *Quaestio Iuris*, 9(4), 2041-2054.

Rahmatina, R., Mahendra, A., Savitri, D. A., Nasrichofifah, F., Nabilah, F., & Herlina, R. (2025). The evolution of natural law from Thomas Aquinas to modern rationalist thought. *Devotion: Journal of Research and Community Service*, 6(12), 1536-1548. https://doi.org/10.59188/devotion.v6i12.25603

การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช*

The Development of a Strategic Leadership Model for School Administrators in Managing Proactive Learning of Teachers Under the Nakhon Si Thammarat Secondary Educational Service Office

สิรินภา ถ้ำแก้ว, อรรครา ธรรมาธิกุล และวีระยุทธ ชาตะกาญจน์
Sirinapa Tamkaew, Akkara Thammathikun and Weerayut Chatakan
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ประเทศไทย
Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: pattrapin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 2) พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู และ 3) ตรวจสอบรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 125 คน และครูผู้สอน จำนวน 339 คน รวมจำนวน 464 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบ จำนวน 9 คน และผู้บริหารสถานศึกษาในการตรวจสอบความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ จำนวน 9 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน

---

*ได้รับบทความ: 19 มิถุนายน 2569; แก้ไขบทความ: 25 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 27 กันยายน 2569
Received: June 19, 2026; Revised: September 25, 2026; Accepted: September 27, 2026

มาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.18, S.D. = 0.62) สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.47) และมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นโดยรวมเท่ากับ 0.52 โดยด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลงมีความต้องการจำเป็นสูงสุดในส่วนภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ($PNI_{modified}$ = 0.84) ขณะที่ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นสูงสุดในส่วนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ($PNI_{modified}$ = 0.43)

2. รูปแบบ EPCED ประกอบด้วย 5 กระบวนการ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การบริหารการเปลี่ยนแปลง การเสริมพลังการมีส่วนร่วม และการประเมินและพัฒนาองค์กร ภายใต้หลักการคิดเชิงกลยุทธ์ การสร้างความเปลี่ยนแปลง และการบริหารความร่วมมือ

3. ผลการประเมินรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.53) ความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.86, S.D. = 0.25) ความเป็นประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. = 0.29) และความเป็นไปได้ ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00)

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์; การจัดการเรียนรู้เชิงรุก; การพัฒนารูปแบบ; สถานศึกษามัธยมศึกษา

Abstract

This study aimed to: (1) investigate the current conditions, desired conditions, and priority needs concerning the strategic leadership of school administrators for teachers' active learning management; (2) develop a strategic leadership model for school administrators to support teachers' active learning management; and (3) validate the developed model. A mixed-methods research design was employed. The sample consisted of 125 school administrators and 339 teachers, totaling 464 participants, selected through multistage random sampling. The key informants for the in-depth interviews comprised five school administrators. Nine experts were purposively selected to assess the accuracy and appropriateness of the model, while nine school administrators were purposively selected to assess its feasibility and utility. The research instruments included a questionnaire, a semi-structured interview form, an expert seminar record form, a focus group discussion record form, and a model evaluation form. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and the

Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$), whereas qualitative data were analyzed using content analysis.

The research findings were as follows:

1. Overall, the current conditions were at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.18, S.D. = 0.62), whereas the desired conditions were at the highest level ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.47). The overall priority needs index was 0.52. Regarding strategic leadership, change management demonstrated the highest priority need ($PNI_{Modified}$ = 0.84), while, in terms of active learning management, the use of instructional media and learning resources showed the highest priority need ($PNI_{Modified}$ = 0.43).

2. The EPCED Model consisted of five processes: Strategic Vision Formulation, Strategic Planning, Change Management, Participatory Empowerment, and Organizational Evaluation and Development. These processes were grounded in the principles of strategic thinking, change creation, and collaborative management.

3. The evaluation results indicated that the model was rated at the highest level in all aspects: accuracy ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.53), appropriateness ($\bar{X}$ = 4.86, S.D. = 0.25), utility ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. = 0.29), and feasibility ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00).

Keywords: Strategic Leadership; Active Learning Instruction; Model Development; Secondary

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้การจัดการศึกษายึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างระหว่างบุคคล พร้อมฝึกกระบวนการคิด การลงมือปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้ความรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) หลักการดังกล่าวทำให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีบทบาทต่อการพัฒนาผู้เรียน เพราะผู้เรียนต้องสร้างความรู้ผ่านการคิด การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการปฏิบัติจริง ครูจึงเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดเนื้อหาเป็นผู้ออกแบบประสบการณ์และผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562; สุพรรณี ชาประสิทธิ์, 2557, หน้า 1-5)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของครูเพียงด้านเดียว แต่สัมพันธ์กับการบริหารสถานศึกษาที่กำหนดทิศทาง จัดสรรทรัพยากร พัฒนาบุคลากร และติดตามผลอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารจึงต้องใช้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เพื่อเชื่อมเป้าหมายขององค์กรกับการปฏิบัติในชั้นเรียน ภาวะผู้นำลักษณะนี้ครอบคลุมการกำหนดวิสัยทัศน์ การวางแผน การบริหารการเปลี่ยนแปลง

การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการประเมินองค์กร ซึ่งเป็นฐานของการบริหารแบบมืออาชีพ (ธีระ รุญเจริญ, 2553; มัทนา วังถนอมศักดิ์, 2561) การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการยังต้องสัมพันธ์กับบริบทและหลักการที่สถานศึกษาใช้กำกับการดำเนินงาน (ดาราวรรณ ศรีกาญจนา, 2562) งานของกัญญาณัฐ ไชยชะนะ (2563) ชี้ว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์สัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ส่วนกุหลาบ อารีวงศ์ (2566) เสนอว่าผู้นำในบริบทดิจิทัลต้องเชื่อมการกำหนดทิศทางกับการยกระดับคุณภาพการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราชรับผิดชอบสถานศึกษาที่มีขนาดและบริบทแตกต่างกัน การผลักดันการจัดการเรียนรู้เชิงรุกจึงต้องมีแนวทางที่ช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจบนข้อมูล กำหนดเป้าหมายร่วมกับครู และจัดระบบสนับสนุนให้เหมาะกับสถานศึกษา งานวิจัยนี้พัฒนารูปแบบจากข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และลำดับความต้องการจำเป็น เพื่อนำผลเชิงปริมาณมาประกอบการสัมภาษณ์และการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ รูปแบบที่ได้จึงมุ่งเชื่อมภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในระดับปฏิบัติ ไม่ได้แยกการบริหารออกจากกระบวนการเรียนรู้ของครู

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช
2. เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้ระเบียบวิธีแบบผสานวิธี การออกแบบรูปแบบพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ กระบวนการดำเนินงาน การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จตามแนวคิดการพัฒนารูปแบบและการบริหารองค์กร (Brown & Moberg, 1980) ดำเนินการ 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ประชากรเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 183 คน และครูผู้สอน 2,841 คน จาก 71 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2568 กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 125 คน และครูผู้สอน 339 คน รวม 464 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) และสุ่มแบบหลายขั้นตอน จากนั้นสัมภาษณ์

เชิงลึกผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คนที่คัดเลือกแบบเจาะจง เพื่ออธิบายผลการสำรวจและรวบรวมข้อเสนอสำหรับร่างรูปแบบ

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบโดยสังเคราะห์ผลจากเอกสาร แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จัดทำร่างรูปแบบ ตรวจสอบความตรงเชิงทฤษฎีโดยอาจารย์ที่ปรึกษา และจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ที่คัดเลือกแบบเจาะจง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม แนวทางการมีส่วนร่วมและการพัฒนาบุคลากรในรูปแบบพิจารณาจากงานด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาองค์กร (ปาริชาติ ชมชื่น, 2555; สมนึก บุญใหญ่, 2557)

ระยะที่ 3 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของรูปแบบและคู่มือการใช้ด้วยการสนทนากลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา 9 คนที่คัดเลือกแบบเจาะจง แล้วประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1) แบบวิเคราะห์เอกสาร 2) แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น พร้อมคำถามปลายเปิด 3) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 4) แบบบันทึกการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญและแบบประเมินความถูกต้องกับความเหมาะสม และ 5) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและแบบประเมินความเป็นไปได้กับความเป็นประโยชน์ แบบสอบถามทดลองใช้กับผู้บริหารและครู จำนวน 30 คน จากสถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) ข้อมูลจากคำถามปลายเปิด การสัมภาษณ์ การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ และการสนทนากลุ่มวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่ประเด็น เปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูล และใช้ผลเชิงคุณภาพอธิบายกับปรับรายละเอียดของรูปแบบ

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยรวมทุกด้าน

รายการ	N = 464							
	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI modified	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์								
ด้านวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์	3.10	0.61	ปานกลาง	4.82	0.44	มากที่สุด	0.56	(5)
ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์	3.03	0.58	ปานกลาง	4.87	0.40	มากที่สุด	0.62	(3)
ด้านการบริหารกาเปลี่ยนแปลง	2.63	0.56	ปานกลาง	4.85	0.40	มากที่สุด	0.84	(1)
ด้านการพัฒนาศักยภาบุคลากร	2.87	0.61	ปานกลาง	4.82	0.43	มากที่สุด	0.69	(2)
ด้านการประเมินและพัฒนาองค์กร	3.01	0.62	ปานกลาง	4.06	0.45	มาก	0.60	(4)
โดยรวม	**2.93**	**0.60**	**ปานกลาง**	**4.68**	**0.42**	**มากที่สุด**	**0.66**	
การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู								
ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	3.46	0.69	ปานกลาง	4.68	0.52	มากที่สุด	0.36	(3)
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก	3.44	0.60	ปานกลาง	4.72	0.50	มากที่สุด	0.37	(2)
ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้	3.25	0.68	ปานกลาง	4.66	0.52	มากที่สุด	0.43	(1)
ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	3.58	0.54	มาก	4.64	0.53	มากที่สุด	0.34	(4)
โดยรวม	**3.43**	**0.63**	**ปานกลาง**	**4.68**	**0.52**	**มากที่สุด**	**0.38**	
รวมทั้งหมด	**3.18**	**0.62**	**ปานกลาง**	**4.68**	**0.47**	**มากที่สุด**	**0.52**	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.18, S.D. = 0.62) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.47) และมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเท่ากับ 0.52 เมื่อพิจารณาเป็นรายส่วน ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น 0.66 โดยการบริหารการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับแรก ($PNI_{modified}$ = 0.84) รองลงมาคือการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ($PNI_{modified}$ = 0.69) สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น 0.38 โดยการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้เป็นลำดับแรก ($PNI_{modified}$ = 0.43) รองลงมาคือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ($PNI_{modified}$ = 0.37)

2. ผลการร่างและพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 4) การประเมินผลของรูปแบบ 5) การนำรูปแบบไปใช้ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ

3. ผลการตรวจความถูกต้อง และความเหมาะสมของการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ทั้ง 4 ด้าน ประกอบไปด้วย ความถูกต้อง (Accuracy Standard) ความเหมาะสม (Propriety Standard) ความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) และการนำไปใช้ประโยชน์ (Utility Standards) มีความถูกต้องเหมาะสม มีความเป็นความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ในสถานศึกษาได้จริงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านความถูกต้อง ด้านเหมาะสม ด้านความเป็นประโยชน์ และด้านนความเป็นไปได้

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
ความถูกต้อง	4.62	0.53	มากที่สุด
ความเหมาะสม	4.86	0.25	มากที่สุด
ความเป็นประโยชน์	4.76	0.29	มากที่สุด
ความเป็นไปได้	5.00	0.00	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า รูปแบบได้รับการประเมินในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) รองลงมาคือความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.86, S.D. = 0.25) ความเป็นประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. = 0.29) และความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.53) ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์อยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ผลดังกล่าวสะท้อนช่องว่างระหว่างการบริหารที่ดำเนินอยู่กับความคาดหวังต่อบทบาทของผู้บริหารในสถานการณ์ที่ต้องรับมือทั้งนโยบาย เทคโนโลยี และความแตกต่างของบริบทสถานศึกษา การปฏิบัติงานประจำอาจมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการกำหนดทิศทางระยะยาว จึงทำให้ครูและผู้บริหารต้องการวิสัยทัศน์ แผนงาน และระบบติดตามที่ชัดเจน กัญญาณัฐ ไชยชะนะ (2563) พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ข้อค้นพบดังกล่าวช่วยอธิบายว่าการกำหนดทิศทางและการติดตามงานอย่างเป็นระบบมีส่วนทำให้เป้าหมายของสถานศึกษาเกิดผลในทางปฏิบัติ สำหรับการบริหารการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุดนั้น ผู้บริหารต้องสื่อสารเป้าหมาย เตรียมบุคลากร และปรับทรัพยากรให้รองรับวิธีสอนใหม่ กุหลาบ อารีวงศ์ (2566) เสนอว่า ผู้นำในบริบทดิจิทัลต้องเชื่อมการกำหนดทิศทางกับการยกระดับคุณภาพการศึกษา ผลการวิจัยครั้งนี้จึงยืนยันความสำคัญของการบริหารการเปลี่ยนแปลงในฐานะกลไกที่นำวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ

2. สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่ในระดับปานกลาง แต่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้ต้องอาศัยเวลาในการออกแบบ ความพร้อมของสื่อ ความเข้าใจลักษณะผู้เรียน และการประเมินที่สอดคล้องกับกิจกรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) กำหนดแนวทางให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเชื่อมการวางแผน การจัดกิจกรรม การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดประเมินผลเข้าด้วยกัน เมื่อผลวิจัยพบว่าการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด จึงอาจอธิบายได้ว่าครูสามารถจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนลงมือทำได้เป็นบางครั้ง แต่ยังขาดสื่อหรือแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะกับเป้าหมายและลักษณะกิจกรรม ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ยังไม่ต่อเนื่องเป็นกระบวนการเดียวกัน องค์ประกอบทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน การวางแผนกำหนดผลลัพธ์และลำดับประสบการณ์ การจัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดและลงมือปฏิบัติ สื่อและแหล่งเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลหรือสถานการณ์ที่หลากหลาย ส่วนการวัดและประเมินผลให้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับปรับการเรียนรู้ สุพรรณี ชาประสิทธิ์ (2557, หน้า 1-5) อธิบายว่าการเรียนรู้เชิงรุกเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการสร้างความรู้ หลักการนี้สนับสนุนผลวิจัยที่ให้ความสำคัญกับการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ เพราะสื่อที่เหมาะสมช่วยให้ผู้เรียนสำรวจ ทดลอง แลกเปลี่ยน และสร้างชิ้นงานได้จริง หากกิจกรรมมุ่งแก้ปัญหาแต่สื่อไม่เอื้อต่อการค้นคว้าการประเมินยังเน้นการจำคำตอบ ผลการเรียนรู้ย่อมไม่สอดคล้องกับเป้าหมาย การพัฒนาครูจึงควรครอบคลุมทั้ง 4 ด้านและเชื่อมแต่ละด้านให้เป็นกระบวนการเดียวกัน

3. รูปแบบได้รับการประเมินในระดับมากที่สุดทุกด้าน เนื่องจากการพัฒนาเริ่มจากข้อมูลความต้องการจำเป็นของผู้ปฏิบัติ แล้วนำผลไปประกอบการสัมภาษณ์ การยกร่าง การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ และการสนทนากลุ่ม จึงทำให้รูปแบบมีทั้งฐานข้อมูลเชิงประจักษ์และการตรวจสอบเชิงวิชาการ Brown and Moberg (1980) อธิบายว่ารูปแบบองค์การต้องแสดงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ

ให้เห็นเป็นระบบ แนวคิดนี้ปรากฏใน EPCED ซึ่งจัดลำดับงานตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ การวางแผน การบริหารการเปลี่ยนแปลง การเสริมพลังการมีส่วนร่วม จนถึงการประเมินและพัฒนาองค์กร Keeves (1988) ให้ความสำคัญกับรูปแบบในฐานะตัวแทนที่ช่วยอธิบายโครงสร้างหรือกระบวนการอย่างชัดเจน EPCED จึงช่วยให้ผู้ใช้เห็นจุดเริ่มต้น ผู้รับผิดชอบ วิธีติดตาม และเงื่อนไขความสำเร็จของการดำเนินงาน ขณะเดียวกัน สมาน อัศวภูมิ (2550) เสนอให้การวิจัยเชิงพัฒนาสร้างและตรวจสอบรูปแบบอย่างเป็นลำดับ การใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งและการประเมินทั้งความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้รูปแบบได้รับการยอมรับในระดับมากที่สุดทุกด้าน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดการบริหารการเปลี่ยนแปลงและการสนับสนุนสื่อกับแหล่งเรียนรู้เป็นประเด็นพัฒนาหลัก พร้อมจัดทำแนวทางและระบบติดตามที่สถานศึกษาปรับใช้ตามบริบทได้

1.2 สถานศึกษาควรใช้ EPCED เป็นวงจรการทำงาน โดยให้ครูมีส่วนร่วมตั้งแต่กำหนดวิสัยทัศน์ วางแผน เลือกสื่อ ออกแบบกิจกรรม และพิจารณาผลการเรียนรู้

1.3 การพัฒนาครูควรครอบคลุมการวางแผน กิจกรรม สื่อกับแหล่งเรียนรู้ และการวัดประเมินผลในชุดเดียวกัน พร้อมใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการนิเทศภายในเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนผลการปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทดลองใช้รูปแบบในสถานศึกษาที่มีขนาดและบริบทต่างกัน แล้วศึกษาผลต่อพฤติกรรมภาวะผู้นำ การจัดการเรียนรู้ของครู และผลลัพธ์ของผู้เรียน

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการใช้รูปแบบ เช่น ความพร้อมด้านบุคลากร ทรัพยากรดิจิทัล วัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน และระบบนิเทศภายใน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช องค์ความรู้จากการวิจัยสรุปเป็น “EPCED Model” ซึ่งผู้วิจัยสังเคราะห์จากลำดับการทำงานของผู้บริหารที่เชื่อมการกำหนดทิศทางกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ตัวอักษรแต่ละตัวมีความหมายดังนี้

E - Envisioning: การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ร่วมกัน เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องเห็น

เป้าหมายการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในทิศทางเดียวกัน

P - Planning: การวางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยแปลงวิสัยทัศน์เป็นแผนพัฒนาครู แผนจัดสรรสื่อและแหล่งเรียนรู้ ผู้รับผิดชอบ และตัวชี้วัดที่ตรวจสอบได้

C - Change: การบริหารการเปลี่ยนแปลง โดยสื่อสารเหตุผลของการเปลี่ยนวิธีทำงาน เตรียมความพร้อม ลดอุปสรรค และสนับสนุนการทดลองใช้แนวทางใหม่ในชั้นเรียน

E - Empowerment: การเสริมพลังการมีส่วนร่วม โดยเปิดพื้นที่ให้ครูร่วมตัดสินใจ ทำงานเป็นทีม แลกเปลี่ยนผลการสอน และรับผิดชอบการพัฒนางานตามบทบาท

D - Development: การประเมินและพัฒนาองค์กร โดยใช้ข้อมูลจากการนิเทศ การประเมินการเรียนรู้ และผลการดำเนินงานมาปรับแผน พัฒนาครู และยกระดับองค์กรอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของ EPCED ไม่ได้อยู่ที่การแยกกิจกรรมออกเป็น 5 ขั้นเท่านั้น แต่อยู่ที่การทำให้ทั้ง 5 ขั้นเป็นวงจรเดียวกัน วิสัยทัศน์กำหนดทิศทาง แผนจัดวางทรัพยากร การบริหารการเปลี่ยนแปลงทำให้แผนเริ่มปฏิบัติ การเสริมพลังทำให้ครูเป็นเจ้าของการพัฒนา และการประเมินส่งข้อมูลกลับไปปรับวิสัยทัศน์กับแผนรอบต่อไป กลไกนี้เชื่อมหลักการคิดเชิงกลยุทธ์ การสร้างความเปลี่ยนแปลง และการบริหารความร่วมมือเข้ากับองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดกิจกรรมการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดประเมินผล ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.* กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กัญญาณัฐ ไชยชะนะ. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาในอำเภอแม่สรวย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2.* (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.

กุหลาบ อารีวงศ์. (2566). *รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

ดาราวรรณ ศรีกาญจนา. (2562). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธีระ รุญเจริญ. (2553). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม).* กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.

ปาริชาติ ชมชื่น. (2555). *รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีประสิทธิผลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

มัทนา วังถนอมศักดิ์. (2561). *ภาวะผู้นำทางการศึกษา ทฤษฎีและการปฏิบัติ.* นครปฐม: เพชรเกษมพริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.

สมนึก บุญใหญ่. (2557). *รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

สมาน อัศวภูมิ. (2550). *การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพัฒนาเพื่อทำวิทยานิพนธ์และงานวิจัย.* อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning).* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุพรรณี ชาประสิทธิ์. (2557). Active Learning: จัดการเรียนรู้อย่างไรให้เป็น Active Learning. *นิตยสาร สสวท.,* 42(187), 1-5.

Brown, W. B., & Moberg, D. J. (1980). *Organizational Theory and Management: A Macro Approach*. New York: John Wiley & Sons.

Keeves, J. P. (1988). *Educational research, Methodology and measurement: An international handbook*. Oxford: Pergamon.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. https://doi.org/10.1177/001316447003000030

การศึกษาวิเคราะห์นิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของจอห์น ล็อค*

An Analytical Study of Natural Law Legal Philosophy in John Locke's Thought

วสันต์ ชูชัย, สุวิน ทองปั้น และจักรพรรณ วงศ์พรพวัณ
Vason Choochai, Suwin Thongpan and Chakkapan Wongpornpavan
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: wason.121956@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของแนวคิดนิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติ 2) ศึกษาแนวคิดนิติปรัชญาในทัศนะของจอห์น ล็อค และ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายธรรมชาติ สิทธิธรรมชาติ ความยินยอม และความชอบธรรมของอำนาจรัฐในทัศนะของล็อค เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ใช้ Second Treatise of Government และ Two Treatises of Government เป็นเอกสารปฐมภูมิ ร่วมกับเอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์โดยจำแนกประเด็นและตีความเชิงนิติปรัชญา

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดกฎหมายธรรมชาติมีพัฒนาการจากการอธิบายความยุติธรรมและเหตุผลที่มิได้ขึ้นกับคำสั่งของรัฐ ไปสู่การจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมาย ศีลธรรม และอำนาจทางการเมือง ในยุคกลางนักคิดแนวกฎหมายธรรมชาติอย่างโทมัส อไควนัสอธิบายกฎหมายธรรมชาติภายใต้กรอบกฎนิรันดร์ ส่วนในสมัยใหม่ ล็อคนำกรอบดังกล่าวมาเชื่อมกับสถานะของปัจเจกบุคคลและสิทธิที่มีอยู่ก่อนรัฐ

2. นิติปรัชญาของล็อคตั้งอยู่บนข้อเสนอว่า มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติมีเสรีภาพและความเสมอภาคภายใต้กฎหมายธรรมชาติ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินจึงมิได้เกิดจากการอนุญาตของรัฐ การก่อตั้งสังคมการเมืองเกิดจากความยินยอมเพื่อแก้ปัญหาการตีความและการบังคับใช้กฎหมายธรรมชาติที่ขาดความเป็นกลาง อำนาจรัฐจึงมีลักษณะเป็นอำนาจที่ได้รับมอบหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิ มิใช่อำนาจที่

*ได้รับบทความ: 5 พฤษภาคม 2569; แก้ไขบทความ: 28 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: May 5, 2026; Revised: September 28, 2026; Accepted: September 30, 2026

อยู่เหนือสิทธิ

3. ผลการวิเคราะห์พบความสัมพันธ์เป็นลำดับจาก กฎหมายธรรมชาติ สิทธิและหน้าที่ต่อผู้อื่น ข้อจำกัดของการบังคับใช้ในสภาวะธรรมชาติ ความยินยอมจัดตั้งรัฐ อำนาจรัฐในฐานะความไว้วางใจ และสิทธิในการตรวจสอบหรือต่อต้านเมื่อรัฐบาลฝ่าฝืนความไว้วางใจ จุดแข็งของกรอบนี้คือการวางสิทธิไว้ก่อนอำนาจรัฐ แต่มีข้อจำกัดเชิงปรัชญาในประเด็นว่าใครเป็นผู้ตัดสินว่ารัฐได้ละเมิดความไว้วางใจถึงระดับที่ชอบธรรมต่อการต่อต้าน การตีความแนวคิดของล็อคจึงต้องแยกความชอบธรรมทางศีลธรรมออกจากผลบังคับทางกฎหมายอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: จอห์น ล็อค; กฎหมายธรรมชาติ; นิติปรัชญา; สิทธิธรรมชาติ

Abstract

This research aimed to: (1) examine the development of natural-law legal philosophy; (2) study John Locke's legal philosophy; and (3) analyze the relationship among natural law, natural rights, consent, and the legitimacy of political authority in Locke's thought. The study employed documentary research. Locke's Second Treatise of Government and Two Treatises of Government were used as primary sources, together with relevant secondary literature. The materials were organized thematically and interpreted through legal-philosophical analysis.

The findings were as follows:

1. Natural-law thought developed from accounts of justice and reason that are not reducible to commands of the state toward a framework connecting law, morality, and political authority. Medieval natural-law theory, particularly that associated with Thomas Aquinas, located natural law within the eternal law, whereas modern natural-law thought in Locke shifted attention toward the moral status and pre-political rights of individuals.

2. Locke's legal philosophy holds that persons in the state of nature are free and equal under natural law. The rights to life, liberty, and property therefore do not originate from state authorization. Political society is established by consent to address the absence of impartial and settled enforcement of natural law. Political power is consequently entrusted to government for the protection of rights rather than treated

as unlimited authority over them.

3. The analysis identifies a sequence linking natural law, rights and duties, problems of enforcement, consent to political society, government as a trust, and the right to scrutinize or resist government when that trust is breached. The strength of Locke's framework lies in placing rights prior to political authority. Its philosophical difficulty concerns who may determine that a breach of trust is sufficiently serious to justify resistance. Locke's account should therefore be read by distinguishing moral legitimacy from the continuing legal force of positive law.

Keywords: John Locke; Natural Law; Legal Philosophy; Natural Rights

1. บทนำ

กฎหมายมีบทบาทในการจัดระเบียบการอยู่ร่วมกัน แต่คำถามทางนิติปรัชญามิได้สิ้นสุดเพียงการพิจารณาว่ากฎหมายคืออะไร หากยังครอบคลุมถึงคำถามว่ากฎหมายมีความชอบธรรมจากฐานใด และอำนาจรัฐควรมีขอบเขตเพียงใด สมยศ เชื้อไทย (2563) อธิบายว่าสำนักกฎหมายธรรมชาติให้ความสำคัญกับมาตรฐานด้านเหตุผลและศีลธรรมในการพิจารณาความถูกต้องของกฎหมายบ้านเมือง Finnis (2011) การมีผู้บัญญัติและการมีผลบังคับตามกฎหมาย ไม่ได้ทำให้กฎหมายนั้นมีความชอบธรรมทางศีลธรรมโดยอัตโนมัติ

จอห์น ล็อค เสนอคำอธิบายที่ทำให้ปัญหาเรื่องความชอบธรรมของกฎหมายและขอบเขตอำนาจรัฐเชื่อมโยงกับสิทธิของปัจเจกบุคคลอย่างเป็นระบบ Locke (1980) อธิบายว่า ในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์มิได้ดำรงอยู่โดยปราศจากกฎ หากอยู่ภายใต้กฎหมายธรรมชาติและมีสถานะเป็นอิสระและเสมอภาคกันภายใต้กรอบดังกล่าว สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินจึงมิได้เกิดขึ้นจากการรับรองของรัฐ แต่มีฐานะอยู่ก่อนการก่อตั้งสังคมการเมือง สำหรับการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมการเมือง Locke (1988) เห็นว่า บุคคลไม่ได้สละสิทธิทั้งหมดให้แก่ผู้ปกครอง แต่ยินยอมมอบอำนาจบางประการแก่ส่วนรวมเพื่อให้เกิดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ผู้วินิจฉัยที่เป็นกลาง และอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพมากกว่าสภาวะธรรมชาติ ขณะที่ Simmons (1992) อธิบายเพิ่มเติมว่า ความยินยอมดังกล่าวเป็นฐานสำคัญของความชอบธรรมทางการเมือง และทำให้อำนาจรัฐมีลักษณะเป็นอำนาจที่ได้รับมอบหมาย มิใช่อำนาจที่ปราศจากข้อจำกัด

ประเด็นสำคัญของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิซึ่งมีอยู่ก่อนการก่อตั้งรัฐกับอำนาจรัฐที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิเหล่านั้น หากรัฐเกิดขึ้นเพื่อแก้ข้อจำกัดของสภาวะธรรมชาติ อำนาจของรัฐย่อมต้องถูกจำกัดด้วยเหตุผลแห่งการก่อตั้งของตนเอง กล่าวคือ รัฐไม่อาจใช้อำนาจในลักษณะ

ที่ทำลายสิทธิซึ่งเป็นเหตุให้ประชาชนยินยอมเข้าสู่สังคมการเมืองได้ Ashcraft (1987) อธิบายว่า แนวคิดเรื่องความไว้วางใจมีความสำคัญต่อการกำหนดขอบเขตของอำนาจการเมืองในทัศนะของล็อค เพราะรัฐบาลมีสถานะเป็นผู้ใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมาย มิใช่เจ้าของอำนาจโดยสมบูรณ์ ส่วน Simmons (1992) ให้ความสำคัญกับความยินยอมในฐานะเงื่อนไขของความชอบธรรมทางการเมือง ซึ่งนำไปสู่คำถามต่อเนื่องว่าเมื่อรัฐบาลฝ่าฝืนความไว้วางใจหรือใช้อำนาจเกินขอบเขต ประชาชนย่อมมีฐานในการประเมินและต่อต้านอำนาจดังกล่าวได้เพียงใด

จากความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายธรรมชาติ สิทธิของปัจเจกบุคคล และอำนาจรัฐดังกล่าว การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์ประเด็นสำคัญสามด้าน ประการแรก คือสถานะของกฎหมายธรรมชาติในฐานะบรรทัดฐานทางศีลธรรมและความสัมพันธ์กับกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้น ประการที่สอง คือบทบาทของสิทธิธรรมชาติและความยินยอมในการกำหนดขอบเขตของอำนาจรัฐ และประการที่สาม คือเงื่อนไขที่ทำให้การฝ่าฝืนความไว้วางใจของรัฐบาลอาจนำไปสู่สิทธิในการต่อต้านของประชาชน การวิเคราะห์ในลักษณะนี้ทำให้สามารถพิจารณาแนวคิดของล็อคได้มากกว่าการอธิบายหลักคำสอน โดยเปิดพื้นที่ให้ตรวจสอบทั้งความเชื่อมโยงภายในของแนวคิด เหตุผลที่ใช้รองรับอำนาจทางการเมือง และข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้นเมื่อนำหลักดังกล่าวไปอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคล

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาจึงมุ่งวิเคราะห์ไม่ใช่เพียงลำดับพัฒนาการของสำนักกฎหมายธรรมชาติหรือการสรุปความคิดของล็อค แต่เน้นการอธิบายโครงสร้างเหตุผลที่เชื่อมจากกฎหมายธรรมชาติไปสู่สิทธิ ความยินยอม อำนาจรัฐ และสิทธิในการต่อต้าน พร้อมพิจารณาข้อจำกัดของกรอบดังกล่าวในทางนิติปรัชญา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของแนวคิดนิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติ
2. เพื่อศึกษาแนวคิดนิติปรัชญาในทัศนะของจอห์น ล๊อค
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดนิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของจอห์น ล๊อค

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยกำหนดกระบวนการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การคัดเลือกและรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยใช้เอกสารปฐมภูมิเป็นฐานสำคัญในการวิเคราะห์ ได้แก่ Second Treatise of Government (Locke, 1980) และ Two Treatises of Government (Locke, 1988) ส่วนเอกสารทุติยภูมิ คัดเลือกเฉพาะหนังสือและงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับกฎหมายธรรมชาติ สิทธิธรรมชาติ ทรัพย์สิน ความยินยอม อำนาจทางการเมือง และการต่อต้านรัฐบาล

เพื่อใช้ประกอบการอธิบายและตรวจสอบประเด็นที่ปรากฏในเอกสารปฐมภูมิ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดประเด็นสำหรับการวิเคราะห์จากข้อความและข้อเสนอที่ปรากฏในเอกสารปฐมภูมิ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) law of nature 2) natural rights/property 3) consent 4) political power/trust และ 5) resistance/dissolution of government จากนั้นจึงจัดกลุ่มข้อความตามประเด็นที่กำหนด และเปรียบเทียบเนื้อหาในเอกสารปฐมภูมิกับคำอธิบายจากเอกสารทุติยภูมิ การตีความดำเนินในเชิงนิติปรัชญา โดยพิจารณาความสัมพันธ์ของเหตุผลที่เชื่อมโยงแต่ละข้อเสนอความสอดคล้องภายในของแนวคิด และข้อจำกัดของข้อสรุป ก่อนนำผลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ เรียบเรียง และนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์นิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของจอห์น ล็อค สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. พัฒนาการของแนวคิดนิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติ พบว่า แนวคิดกฎหมายธรรมชาติมีพัฒนาการต่อเนื่อง แต่สาระสำคัญมิได้คงรูปเหมือนกันในทุกยุค ในช่วงคลาสสิกและยุคกลางให้ความสำคัญกับความยุติธรรม เหตุผล และระเบียบทางศีลธรรมในฐานะเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาความถูกต้องของกฎหมาย ขณะที่ในสมัยใหม่ จุดเน้นได้เคลื่อนไปสู่สถานะ เสรีภาพ และสิทธิของปัจเจกบุคคลมากขึ้น เมื่อพิจารณาแนวคิดของจอห์น ล็อค พบว่า กฎหมายธรรมชาติถูกนำมาเชื่อมโยงกับสิทธิที่มนุษย์มีอยู่ก่อนการก่อตั้งรัฐ ทำให้อำนาจทางการเมืองไม่ได้รับการพิจารณาเพียงในฐานะอำนาจที่เกิดจากกฎหมายหรือองค์กรปกครองเท่านั้น แต่ยังต้องสัมพันธ์กับเหตุผลแห่งการจัดตั้งรัฐ คือการคุ้มครองชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชนด้วย การพัฒนาการของกฎหมายธรรมชาติไม่ได้อยู่ที่การมีสาระเดียวกันตลอดทุกยุค หากอยู่ที่การดำรงสถานะเป็นมาตรฐานสำหรับประเมินกฎหมายและอำนาจรัฐโดยไม่ผูกติดกับคำสั่งของผู้ปกครองเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกัน ฐานที่ใช้อธิบายมาตรฐานดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางความคิด จากระเบียบเชิงจักรวาลและศาสนาไปสู่เหตุผล สิทธิ และสถานะของปัจเจกบุคคลในสังคมการเมือง

2. แนวคิดนิติปรัชญาในทัศนะของจอห์น ล็อค พบว่า ล็อคมองว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติมีเสรีภาพและความเสมอภาคภายใต้กฎหมายธรรมชาติ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินจึงเป็นสิทธิที่มีอยู่ก่อนการก่อตั้งรัฐ ปัญหาของสภาวะธรรมชาติไม่ได้เกิดจากการขาดหลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน แต่เกิดจากการไม่มีผู้วินิจฉัยและกลไกบังคับใช้ที่มีความเป็นกลางเพียงพอ มนุษย์จึงยินยอมเข้าสู่สังคมการเมืองเพื่อสร้างระบบที่สามารถคุ้มครองสิทธิได้อย่างแน่นอนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในกรอบความคิดนี้อำนาจของรัฐบาลไม่ได้มีลักษณะเป็นอำนาจโดยสมบูรณ์ หากเป็นอำนาจที่ประชาชนมอบให้เพื่อประโยชน์

ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกปกครอง อำนาจดังกล่าวจึงมีขอบเขตและอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความไว้วางใจ ความยินยอมของประชาชนจึงมิได้เป็นเหตุให้รัฐสร้างสิทธิขึ้นใหม่ แต่เป็นฐานที่ทำให้รัฐได้รับอำนาจในการคุ้มครองสิทธิที่มีอยู่ก่อนแล้ว ในส่วนนี้ยังแสดงให้เห็นว่า การละเมิดสิทธิของประชาชนเป็นปัญหาที่กระทบต่อความชอบธรรมทางศีลธรรมของรัฐบาล แม้กฎหมายหรือคำสั่งบางประการอาจยังคงมีผลบังคับในทางกฎหมายก็ตาม การแยกระหว่างความชอบธรรมทางศีลธรรมกับผลบังคับทางกฎหมายจึงมีความสำคัญ เพราะช่วยให้การวิเคราะห์แนวคิดของล็อคไม่ขยายไปถึงข้อสรุปที่ว่า กฎหมายซึ่งไม่เป็นธรรมย่อมสิ้นผลทางกฎหมายโดยอัตโนมัติ

3. การวิเคราะห์นิติปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติในทัศนะของจอห์น ล็อคพบว่า แนวคิดของล็อคมีโครงสร้างเหตุผลที่เชื่อมโยงกันเป็นลำดับ เริ่มจากกฎหมายธรรมชาติซึ่งทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน และกำหนดทั้งสิทธิของบุคคลกับหน้าที่ที่จะไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาติยังมีข้อจำกัด เนื่องจากแต่ละบุคคลอาจต้องเป็นผู้ตัดสินและบังคับใช้กฎหมายในกรณีที่เกี่ยวข้องกับตนเอง จึงเกิดปัญหาเรื่องความเป็นกลางและความแน่นอนในการคุ้มครองสิทธิ นำไปสู่ความยินยอมในการจัดตั้งสังคมการเมืองและมอบอำนาจบางส่วนแก่รัฐ เพื่อให้มีหลักเกณฑ์ ผู้วินิจฉัย และกลไกบังคับใช้ที่แน่นอนมากขึ้น อำนาจของรัฐจึงมีลักษณะเป็นอำนาจที่ได้รับความไว้วางใจให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อคุ้มครองสิทธิ มิใช่อำนาจที่ดำรงอยู่อย่างปราศจากเงื่อนไข เมื่อรัฐบาลใช้อำนาจในลักษณะที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวอย่างร้ายแรง ปัญหาเรื่องการตรวจสอบและการต่อต้านจึงเกิดขึ้นในฐานะผลของการฝ่าฝืนความไว้วางใจทางการเมือง เมื่อพิจารณาในเชิงวิพากษ์ มีจุดสำคัญอยู่ที่การไม่ถือว่ารัฐเป็นผู้สร้างสิทธิขึ้นใหม่ แต่ยอมรับว่าสิทธิของบุคคลเป็นมาตรฐานที่ใช้ตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐบาลได้ ขณะเดียวกัน แนวคิดดังกล่าวมีข้อจำกัดอยู่ที่การกำหนดว่า การฝ่าฝืนความไว้วางใจต้องมีระดับเพียงใดจึงจะรองรับการต่อต้านได้ เพราะหากแต่ละบุคคลประเมินการละเมิดแตกต่างกัน ก็อาจทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการตัดสินความชอบธรรมของรัฐบาลได้เช่นกัน ดังนั้น สิทธิในการต่อต้านตามกรอบของล็อคจึงควรเข้าใจว่าเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการใช้อำนาจที่ละเมิดความไว้วางใจอย่างมีนัยสำคัญ มิใช่สิทธิที่จะปฏิเสธกฎหมายหรืออำนาจรัฐทุกกรณีที่บุคคลไม่เห็นด้วย

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์นิติปรัชญาสำนักกฎหมายในทัศนะของจอห์น ล็อค สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงของแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ พบว่า ความต่อเนื่องของสำนักกฎหมายธรรมชาติไม่ได้หมายความว่านักคิดในแต่ละยุคอธิบายสาระของกฎหมายธรรมชาติไว้ในลักษณะเดียวกันทั้งหมด หากแต่อยู่ที่การยอมรับว่ากฎหมายบ้านเมืองยังสามารถถูกพิจารณาและ

ประเมินได้จากมาตรฐานบางประการที่อยู่เหนือการมีผลบังคับของกฎหมายเพียงอย่างเดียว มาตรฐานดังกล่าวอาจอธิบายในรูปของเหตุผล ความยุติธรรม หรือหลักศีลธรรม ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางปรัชญาของแต่ละยุค Finnis (2011) อธิบายกฎหมายธรรมชาติในฐานะเหตุผลเชิงบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความดี ความสมเหตุสมผล และความชอบธรรมของการจัดระเบียบสังคม แนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า แก่นสำคัญของกฎหมายธรรมชาติไม่ได้อยู่ที่การมีเนื้อหาคงที่ตลอดประวัติศาสตร์ แต่อยู่ที่การทำหน้าที่เป็นกรอบสำหรับพิจารณาว่า กฎหมายและการใช้อำนาจสาธารณะควรตั้งอยู่บนเหตุผลและคุณค่าใด การมองในลักษณะนี้ช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างความต่อเนื่องของแนวคิดกับความเหมือนกันของเนื้อหา ซึ่งเป็นคนละประเด็นกัน

เมื่อพิจารณาพัฒนาการในแต่ละช่วงเวลา จะเห็นว่าฐานอธิบายของกฎหมายธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบททางความคิด สุขสมัย น่าบัณฑิตย์ (2563) แสดงให้เห็นพัฒนาการของแนวคิดดังกล่าวจากโลกกรีกและโรมัน ผ่านกรอบความคิดทางคริสต์ศาสนา และเข้าสู่แนวคิดสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิของปัจเจกบุคคลและการจำกัดอำนาจรัฐมากขึ้น ข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้จึงสนับสนุนการมองกฎหมายธรรมชาติในฐานะแนวคิดที่มีพัฒนาการ มิใช่หลักคำสอนที่หยุดนิ่งหรือมีคำอธิบายแบบเดียวกันในทุกยุคในกรอบของจอห์น ล็อค ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเห็นได้ชัดจากการนำกฎหมายธรรมชาติมาเชื่อมกับสิทธิของบุคคลซึ่งมีอยู่ก่อนการก่อตั้งรัฐ ทำให้กฎหมายธรรมชาติไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นหลักว่าด้วยความถูกต้องหรือความยุติธรรมในเชิงนามธรรม แต่กลายเป็นฐานสำหรับพิจารณาความชอบธรรมของอำนาจทางการเมืองด้วย จุดนี้ทำให้แนวคิดของล็อคมีความสำคัญต่อพัฒนาการของกฎหมายธรรมชาติในสมัยใหม่ เพราะการประเมินรัฐไม่ได้อยู่ที่คำถามว่ารัฐมีอำนาจตามกฎหมายหรือไม่เท่านั้น แต่ยังรวมถึงคำถามว่า การใช้อำนาจนั้นสอดคล้องกับสิทธิและเหตุผลแห่งการก่อตั้งรัฐเพียงใดด้วย

2. สิทธิธรรมชาติกับความยินยอมของผู้ถูกปกครอง ในกรอบความคิดของจอห์น ล็อค สิทธิของบุคคลไม่ได้เกิดขึ้นภายหลังการจัดตั้งรัฐ แต่มีฐานะอยู่ก่อนสังคมการเมือง การก่อตั้งรัฐจึงมิได้มีหน้าที่สร้างสิทธิขึ้นใหม่ หากเกิดขึ้นเพื่อทำให้การคุ้มครองสิทธิที่มีอยู่แล้วมีความมั่นคงและเป็นระบบมากขึ้น ความยินยอมของผู้ถูกปกครองจึงมีความหมายในฐานะที่มาของอำนาจทางการเมือง และเป็นเงื่อนไขที่ทำให้อำนาจของรัฐบาลมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจเหนือบุคคล Simmons (1992) ให้ความสำคัญกับโครงสร้างสิทธิในความคิดของล็อค โดยชี้ให้เห็นว่าสิทธิของบุคคลมีสถานะเป็นข้อจำกัดต่ออำนาจทางการเมือง ไม่ใช่สิ่งที่เกิดจากการอนุญาตของรัฐเพียงฝ่ายเดียว การตีความในลักษณะนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ความยินยอมไม่ได้ทำให้บุคคลสูญเสียสิทธิเดิม หากเป็นการมอบอำนาจบางส่วนเพื่อให้รัฐทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม (2559) อธิบายแนวคิดเรื่องเสรีภาพของล็อคผ่านความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะธรรมชาติ การเกิดสังคมการเมือง และขอบเขตของอำนาจรัฐ ซึ่งช่วยให้เห็นว่าเสรีภาพในความคิดของล็อคไม่ได้หมายถึงการปราศจากข้อ

จำกัดทุกประการ แต่เป็นเสรีภาพที่ดำรงอยู่ภายใต้กฎหมายธรรมชาติ และยังคงได้รับการคุ้มครองเมื่อบุคคลเข้าสู่สังคมการเมือง ประเด็นนี้มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจว่า อำนาจของรัฐในทัศนะของล็อคเป็นอำนาจที่มีเงื่อนไขและมีวัตถุประสงค์เฉพาะ มิใช่อำนาจที่ขยายตัวได้โดยไม่มีขอบเขต

การนำแนวคิดเรื่องสิทธิและความยินยอมของล็อคไปเปรียบเทียบกับหลักนิติรัฐในปัจจุบันจำเป็นต้องพิจารณาความแตกต่างทางบริบทด้วย เนื่องจากระบบกฎหมายร่วมสมัยพัฒนากลไกด้านรัฐธรรมนูญการตรวจสอบถ่วงดุล และการคุ้มครองสิทธิไว้ในระดับที่ซับซ้อนกว่าสภาพแวดล้อมทางการเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ดังนั้น แนวคิดของล็อคจึงควรถูกมองเป็นฐานทางปรัชญาที่ช่วยอธิบายหลักการจำกัดอำนาจรัฐ มากกว่าจะถือว่าเป็นแบบจำลองของนิติรัฐสมัยใหม่โดยตรง

3. ความไว้วางใจและสิทธิในการต่อต้าน พบว่า แนวคิดเรื่องสิทธิในการต่อต้านในทัศนะของจอห์น ล็อค ไม่ได้แยกออกจากแนวคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติ สิทธิ และอำนาจทางการเมือง หากเป็นผลที่ต่อเนื่องมาจากการมองว่าอำนาจของรัฐบาลเป็นอำนาจที่ได้รับมอบหมายจากประชาชน Ashcraft (1987) อธิบายความคิดทางการเมืองของล็อคโดยเชื่อมโยง natural law, property, political power และ resistance เข้าไว้ในโครงสร้างเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้เกี่ยวกับการต่อต้านรัฐบาลเกิดขึ้นได้เมื่อการใช้อำนาจเบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์ที่ประชาชนมอบความไว้วางใจไว้ จึงไม่ได้อยู่ที่การยืนยันว่าประชาชนมีสิทธิในการต่อต้านเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาด้วยว่า การฝ่าฝืนความไว้วางใจเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขใด และมีระดับร้ายแรงเพียงใดจึงจะกระทบต่อความชอบธรรมของรัฐบาล ปัญหานี้เป็นจุดที่แนวคิดของล็อคต้องเผชิญความยากในเชิงปฏิบัติ เพราะหากการวินิจฉัยว่ารัฐบาลละเมิดความไว้วางใจขึ้นอยู่กับการประเมินของแต่ละบุคคลโดยไม่มีเกณฑ์ร่วม ความเห็นที่แตกต่างกันอาจนำไปสู่ความไม่แน่นอนทางการเมืองได้ ทำให้แนวคิดของล็อคสูญเสียความสำคัญ หากกลับชี้ให้เห็นว่า การนำหลักความไว้วางใจและสิทธิในการต่อต้านไปใช้อธิบายสังคมการเมืองในปัจจุบันจำเป็นต้องพิจารณาร่วมกับกลไกทางกฎหมายและสถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่กำหนด ตรวจสอบ และวินิจฉัยการใช้อำนาจของรัฐด้วย การตีความจึงไม่ควรหยุดอยู่ที่หลักสิทธิของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงเงื่อนไขที่ทำให้การตรวจสอบอำนาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ทำลายเสถียรภาพของระเบียบทางการเมืองเสียเอง

ดังนั้น แก่นสำคัญของนิติปรัชญาในทัศนะของล็อคไม่ได้อยู่เพียงข้อเสนอทั่วไปว่ารัฐต้องเคารพสิทธิของประชาชน แต่อยู่ที่โครงสร้างเหตุผลซึ่งเชื่อมโยงกฎหมายธรรมชาติ สิทธิ ความยินยอม และความไว้วางใจเข้าด้วยกัน อำนาจรัฐจึงต้องอธิบายความชอบธรรมของตนจากวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกปกครอง ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องการฝ่าฝืนความไว้วางใจยังเป็นจุดที่เปิดให้เห็นข้อจำกัดของทฤษฎี โดยเฉพาะปัญหาเรื่องเกณฑ์การวินิจฉัยและขอบเขตของการต่อต้าน ซึ่งต้องอาศัยการตีความอย่างรอบคอบเมื่อนำไปใช้กับบริบททางกฎหมายและการเมืองของแต่ละสังคม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 การศึกษานิติปรัชญาเกี่ยวกับแนวคิดของจอห์น ล็อค ควรพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายธรรมชาติ สิทธิธรรมชาติ ความยินยอม และข้อจำกัดของอำนาจรัฐอย่างเป็นระบบ โดยแยกประเด็นเรื่องความชอบธรรมทางศีลธรรมออกจากผลบังคับทางกฎหมายให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการตีความว่ากฎหมายที่ขัดต่อหลักความยุติธรรมย่อมไม่มีผลใช้บังคับในทางกฎหมายโดยอัตโนมัติ

1.2 การนำแนวคิดของล็อคไปใช้วิเคราะห์กฎหมายหรือสถาบันทางการเมืองของไทย ควรพิจารณาร่วมกับตัวบทกฎหมาย โครงสร้างสถาบัน และบริบททางการเมืองที่เกี่ยวข้องโดยตรง ไม่ควรใช้ข้อเสนอเชิงปรัชญาเป็นเกณฑ์ตัดสินความชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรมของกฎหมายไทยโดยไม่วิเคราะห์เงื่อนไขเฉพาะของระบบกฎหมายไทยประกอบ

1.3 ในการจัดการเรียนการสอนด้านกฎหมาย รัฐศาสตร์ และปรัชญาการเมือง ควรนำลำดับความสัมพันธ์จากกฎหมายธรรมชาติไปสู่สิทธิ ความยินยอม ความไว้วางใจ และสิทธิในการต่อต้านมาใช้เป็นกรอบฝึกวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุผลที่เชื่อมโยงแต่ละแนวคิด มากกว่าการจดจำประวัติหรือสาระของแนวคิดแต่ละประเด็นแยกออกจากกัน

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาความแตกต่างระหว่างความชอบธรรมทางศีลธรรมกับความมีผลใช้บังคับทางกฎหมายอย่างละเอียด โดยเปรียบเทียบกรอบของสำนักกฎหมายธรรมชาติกับแนวคิดกฎหมายบ้านเมือง เพื่อให้เห็นขอบเขตของข้ออ้างทางศีลธรรมและข้ออ้างทางกฎหมายชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องความยินยอม อำนาจทางการเมือง และสิทธิในการต่อต้านของจอห์น ล็อค กับนักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่คนอื่น เพื่อให้เห็นทั้งจุดร่วม ความแตกต่าง และข้อจำกัดของแต่ละกรอบความคิดในการอธิบายความชอบธรรมของอำนาจรัฐ

2.3 ควรศึกษาการประยุกต์แนวคิดเรื่องสิทธิธรรมชาติและการจำกัดอำนาจรัฐกับบริบทกฎหมายไทย โดยใช้ตัวบทกฎหมาย คำวินิจฉัยขององค์กรที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเชิงสถาบันเป็นฐานในการวิเคราะห์ เพื่อให้ข้อสรุปมีความสอดคล้องกับโครงสร้างของระบบกฎหมายไทยและสามารถอธิบายการทำงานของหลักการดังกล่าวในบริบทจริงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ การมองนิติปรัชญาของจอห์น ล็อคในฐานะโครงสร้างความสัมพันธ์ของแนวคิดที่ต่อเนื่องกัน มิใช่การพิจารณากฎหมายธรรมชาติ สิทธิ ความยินยอม อำนาจรัฐ และการต่อต้านเป็นประเด็นที่แยกออกจากกัน โดยจุดเริ่มต้นอยู่ที่กฎหมายธรรมชาติซึ่งทำหน้าที่กำหนดทั้ง

สิทธิของบุคคลและหน้าที่ที่จะไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เมื่อการบังคับใช้กฎหมายธรรมชาติในสภาวะธรรมชาติยังขาดผู้วินิจฉัยและกลไกที่เป็นกลาง มนุษย์จึงยินยอมเข้าสู่สังคมการเมืองเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมีความแน่นอนมากขึ้น อำนาจของรัฐจึงเกิดขึ้นจากความยินยอมและมีลักษณะเป็นอำนาจที่ได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิ มิใช่อำนาจที่มีอยู่โดยปราศจากเงื่อนไข การใช้อำนาจของรัฐบาลจึงต้องพิจารณาควบคู่กับวัตถุประสงค์ที่เป็นเหตุให้รัฐได้รับอำนาจมาตั้งแต่ต้น หากรัฐบาลใช้อำนาจในลักษณะที่ขัดต่อความไว้วางใจอย่างร้ายแรง ย่อมเกิดปัญหาเรื่องการตรวจสอบและสิทธิในการต่อต้านตามตรรกะของทฤษฎี อย่างไรก็ตาม ข้อสังเคราะห์นี้ยังทำให้เห็นข้อจำกัดของแนวคิดในอีกด้านหนึ่ง คือการกำหนดว่าเมื่อใดจึงถือว่ารัฐบาลฝ่าฝืนความไว้วางใจอย่างเพียงพอที่จะรองรับการต่อต้านได้ เพราะเกณฑ์ดังกล่าวยังเปิดพื้นที่ให้เกิดความแตกต่างในการตีความ ดังนั้น องค์ความรู้สำคัญของการวิจัยเป็นความสัมพันธ์เป็นลำดับว่า กฎหมายธรรมชาติ สิทธิและหน้าที่ ข้อจำกัดของสภาวะธรรมชาติ ความยินยอมอำนาจรัฐในฐานะความไว้วางใจ และการตรวจสอบและการต่อต้าน พร้อมการนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้กับสังคมร่วมสมัยจำเป็นต้องพิจารณาร่วมกับบริบททางกฎหมายและสถาบันของแต่ละสังคมด้วย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม. (2559). *วิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อค*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมยศ เชื้อไทย. (2563). *คำอธิบายวิชานิติปรัชญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

สุขสมัย น่าบัณฑิตย์. (2563). *ปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

หยุด แสงอุทัย. (2559). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Ashcraft, R. (1987). *Locke's two treatises of government*. London: Allen & Unwin.

Finnis, J. (2011). *Natural law and natural rights*. (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Locke, J. (1980). *Second treatise of government* (C. B. Macpherson, Ed.). Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company.

Locke, J. (1988). *Two treatises of government* (P. Laslett, Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Simmons, A. J. (1992). *The Lockean theory of rights*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชน ตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น*

Integrating Buddhist Ethics for Waste Management in Thung Pong Subdistrict Community, Ubonrattana District, Khon Kaen Province

พระมนชัย ถาวโร (ยางแวง), พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย พังหมื่นไว) และจรัส ลีกา
Phra Monchai Thāvaro (Yangwaeng),
Phrakhru Bhavanabodhikun (Somchai Phangmuenwai) and Jaras Leeka
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: monchai8847@outlook.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะในชุมชน และ 3) บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์กับแนวทางการจัดการขยะของชุมชนตำบลทุ่งโป่ง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ เอกสารทุติยภูมิ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 รูป/คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วจัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาการจัดการขยะของชุมชนประกอบด้วยปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น การขาดการคัดแยกขยะ ระบบจัดการขยะของท้องถิ่นที่ไม่เพียงพอ การขาดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม และการขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ส่วนแนวทางการจัดการของชุมชนประกอบด้วยการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ และการให้ความรู้เพื่อสร้าง

*ได้รับบทความ: 5 พฤษภาคม 2569; แก้ไขบทความ: 29 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: May 5, 2026; Revised: September 29, 2026; Accepted: September 30, 2026

จิตสำนึก

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 โดยอริยมรรคมีองค์ 8 ใช้กำกับความเข้าใจและพฤติกรรม สังคหวัตถุ 4 สนับสนุนความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม อิทธิบาท 4 ส่งเสริมแรงจูงใจและความเพียรในการปฏิบัติ และปธาน 4 ใช้กำกับการละ ป้องกัน และพัฒนาพฤติกรรม

3. การบูรณาการมิใช่การนำหลักธรรมทั้งสี่ชุดมาใช้ในลักษณะเดียวกันทุกกิจกรรม แต่เป็นการเชื่อมหลักธรรมที่มีหน้าที่สัมพันธ์กันเข้ากับปัญหาและกระบวนการจัดการขยะทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ การนำกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัด และการให้ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึก ทำให้เกิดกรอบการจัดการที่เชื่อมโยงความเข้าใจทางจริยธรรม แรงจูงใจ การมีส่วนร่วม และการกำกับพฤติกรรมเข้ากับการปฏิบัติด้านการจัดการขยะของชุมชน

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์; การจัดการขยะ; การบูรณาการ

Abstract

This research aimed to: (1) examine waste management problems in Thung Pong Subdistrict Community, Ubonrattana District, Khon Kaen Province; (2) investigate Buddhist ethical principles related to community waste management; and (3) integrate Buddhist ethical principles with waste management practices in the community. A qualitative research design was employed. Data were obtained from primary and secondary documents, related studies, and 30 key informants consisting of monks and laypersons. Data were collected through focus group discussions and in-depth interviews. The data were categorized, compared, analyzed, and synthesized according to the research objectives using descriptive and inductive analysis.

The findings were as follows:

1. The major waste management problems involved increasing waste volume, inadequate waste segregation, limitations of the local waste management system, insufficient public awareness and participation, and a lack of cooperation among relevant sectors. Community waste management comprised five areas: waste reduction, waste separation, reuse and recycling, effective collection and disposal, and education for public awareness.

2. The Buddhist ethical principles related to waste management consisted of the Noble Eightfold Path, the Four Bases of Social Solidarity (Saṅgahavatthu), the Four Bases of Success (Iddhipāda), and the Four Right Efforts (Padhāna). The Noble Eightfold Path guided understanding and conduct; Saṅgahavatthu supported social relations and participation; Iddhipāda strengthened motivation and perseverance; and Padhāna provided a framework for preventing, abandoning, and cultivating behaviors.

3. The integration did not involve applying all four sets of Buddhist principles uniformly to every waste management activity. Instead, principles with relevant functions were connected with five areas of community waste management: waste reduction, waste separation, reuse and recycling, collection and disposal, and education for awareness. This integration linked ethical understanding, motivation, participation, and behavioral regulation with practical community waste management.

Keywords: Buddhist Ethics; Waste Management; Integration

1. บทนำ

การจัดการขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องทั้งกับสภาพแวดล้อม ระบบการจัดการของท้องถิ่นและพฤติกรรมของประชาชน ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของประชากรและรูปแบบการบริโภคส่งผลให้ระบบจัดเก็บและกำจัดต้องรองรับภาระมากขึ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นครอบคลุมด้านสุขภาพ การปนเปื้อนของสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ (สมประสงค์ กลิ่นจันทร์ และจักรวาล สุขไมตรี, 2568, หน้า 1181-1195) ปัญหาการจัดการขยะจึงต้องพิจารณาทั้งระบบการจัดการและพฤติกรรมของผู้ก่อให้เกิดขยะ ไม่อาจจำกัดเฉพาะขั้นตอนการจัดเก็บและกำจัดปลายทาง

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับปัญหาการจัดการขยะประกอบด้วยปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น การไม่คัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ข้อจำกัดของระบบจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการขาดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชน ศุภกิจ ศรีสำราญ และคณะ (2565, หน้า 46-59) อธิบายถึงพฤติกรรมและปัจจัยเชิงสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะของประชาชนในชุมชน แสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหาต้องดำเนินทั้งด้านระบบและด้านพฤติกรรม ตั้งแต่การลดการเกิดขยะ การคัดแยก การนำกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัด ไปจนถึงการสร้างความรู้และความรับผิดชอบของประชาชน แนวทางดังกล่าวสัมพันธ์กับทิศทางการจัดการทรัพยากรที่ให้ความสำคัญกับการลดของเสีย การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ และการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดการขยะในระดับชุมชนจึงมิได้ขึ้นอยู่กับกลไกของหน่วยงานท้องถิ่นเพียงฝ่ายเดียว แต่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและการปฏิบัติของประชาชนตั้งแต่การบริโภค

การคัดแยก ไปจนถึงการนำวัสดุกลับมาใช้ประโยชน์

ในมิติด้านพฤติกรรม พุทธจริยศาสตร์เป็นกรอบสำหรับพิจารณาความคิด การตัดสินใจ ความรับผิดชอบ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับชุมชน งานของพระมหาปรัชญ์ อัตถาพร และคณะ (2567, หน้า 341-354) กล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ขณะที่งานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะเชิงพุทธแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ของการเชื่อมหลักธรรมกับการจัดการขยะ อย่างไรก็ตาม การนำหลักธรรมมาใช้กับบริบทของชุมชนตำบลทุ่งโป่งจำเป็นต้องพิจารณาจากสภาพปัญหา วิธีจัดการขยะ และข้อมูลที่ได้จากพื้นที่ มิใช่กำหนดหลักธรรมและผลของการบูรณาการไว้ล่วงหน้า จึงพิจารณาหลักพุทธจริยศาสตร์จากข้อมูลเอกสารร่วมกับข้อมูลภาคสนาม แล้ววิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ของหลักธรรมกับประเด็นการจัดการขยะที่ปรากฏในชุมชน ผลการวิเคราะห์พบหลักธรรมที่สัมพันธ์กับประเด็นดังกล่าว ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 การใช้หลักธรรมทั้งสี่ชุดไม่ได้หมายถึงการนำทุกหลักมาใช้พร้อมกันในทุกกิจกรรม แต่พิจารณาหน้าที่ของหลักธรรมแต่ละด้านให้สัมพันธ์กับปัญหาและกระบวนการจัดการขยะ การบูรณาการในงานวิจัยนี้จึงหมายถึงการเชื่อมองค์ประกอบของหลักพุทธจริยศาสตร์ที่มีหน้าที่สอดคล้องกันเข้ากับกระบวนการจัดการขยะของชุมชน เพื่อให้มิติด้านความเข้าใจ จิตสำนึก แรงจูงใจ ความร่วมมือ และการกำกับพฤติกรรมทำงานสัมพันธ์กับการปฏิบัติด้านการจัดการขยะ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาการบูรณาการพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยเริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหาและวิธีจัดการขยะของชุมชน ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับข้อมูลดังกล่าว และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมกับการจัดการขยะ เพื่อให้ข้อค้นพบทั้งสามส่วนมีลำดับและตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในทิศทางเดียวกัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารร่วมกับข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น การดำเนินการ

วิจัยแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธจริยศาสตร์ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ เพื่อนำมาใช้กำหนดประเด็นการศึกษาและประกอบการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล โดยยังไม่กำหนดผลการบูรณาการไว้ล่วงหน้า

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่อาศัยอยู่ในตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 รูป/คน ตามขอบเขตกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยเครื่องมือที่สร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบแล้ว เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา วิธีการจัดการขยะ และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม จิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 การจัดระบบและวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากเอกสาร การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แยกแยะประเด็น เปรียบเทียบลักษณะที่เหมือนและแตกต่าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี

ขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์การบูรณาการ นำผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและวิธีการจัดการขยะมาพิจารณาร่วมกับหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์หน้าที่ของหลักธรรมแต่ละด้านว่ามีความสัมพันธ์กับปัญหาและกระบวนการจัดการขยะอย่างไร แล้วสังเคราะห์เป็นแนวทางการบูรณาการ โดยไม่ถือว่าหลักธรรมทุกชุดต้องนำมาใช้พร้อมกันในทุกกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ เรียบเรียงข้อค้นพบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้งสามข้อ ได้แก่ สภาพปัญหาและการจัดการขยะ หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะ และการบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์กับกระบวนการจัดการขยะของชุมชน

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบูรณาการพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า สภาพปัญหาการจัดการขยะของชุมชนมี 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของประชากรและพฤติกรรมการบริโภคแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง ทำให้มีการใช้ทรัพยากรและเกิดขยะเพิ่มขึ้น 2) การขาดการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ทำให้การจัดการขยะมีข้อจำกัดและมีต้นทุนในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น 3) ระบบจัดการขยะของท้องถิ่นยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้การจัดการขยะไม่ครอบคลุม 4) ประชาชนบางส่วนยังขาดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการจัดการ

ขยะ และ 5) การดำเนินงานระหว่างหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องยังขาดการประสานความร่วมมืออย่างเป็นระบบ ประเด็นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าปัญหาขยะในชุมชนสัมพันธ์ทั้งกับพฤติกรรมของประชาชนและระบบการจัดการของท้องถิ่น การจัดการขยะของชุมชนที่พบจากการศึกษาแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) การลดปริมาณขยะ โดยลดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยและปรับพฤติกรรมการบริโภค 2) การคัดแยกขยะเพื่อจำแนกขยะและจัดการให้เหมาะสม 3) การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรและเพิ่มคุณค่าของวัสดุที่ยังสามารถใช้ประโยชน์ได้ 4) การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม และ 5) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจและความรับผิดชอบต่อการจัดการขยะของตนเองและชุมชน

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะ 4 หลัก ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 โดยแต่ละหลักมีบทบาทแตกต่างกันในการกำกับความคิดและพฤติกรรมของบุคคลและชุมชน 1) อริยมรรคมีองค์ 8 มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาความเข้าใจและการปฏิบัติของบุคคล ทำให้การจัดการขยะเริ่มจากการเห็นความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของตนกับผลกระทบที่เกิดขึ้น และนำความเข้าใจนั้นไปกำกับการปฏิบัติที่เหมาะสม 2) สังคหวัตถุ 4 มีความสัมพันธ์กับการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้การจัดการขยะไม่จำกัดอยู่ที่ความรับผิดชอบของบุคคล แต่เชื่อมโยงกับการช่วยเหลือ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชน 3) อิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ ช่วยสนับสนุนให้ประชาชนมีความตั้งใจ ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาปรับปรุงการจัดการขยะให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน 4) ปธาน 4 มีความสัมพันธ์กับการกำกับและพัฒนาพฤติกรรม โดยมุ่งป้องกันพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหา ลดหรือละพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่งเสริมพฤติกรรมที่เอื้อต่อการจัดการขยะ และรักษาพฤติกรรมที่เหมาะสมให้ดำเนินต่อเนื่อง หลักธรรมทั้ง 4 ชุดจึงมีหน้าที่ต่างกัน แต่สัมพันธ์กันในด้านการพัฒนาความเข้าใจ การสร้างความร่วมมือ การเสริมแรงจูงใจ และการกำกับพฤติกรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในระดับบุคคลและชุมชน

3. การบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์ในการจัดการขยะ มิใช่การนำอริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 มาใช้รวมกันโดยไม่มีการจำแนกหน้าที่ แต่เป็นการเชื่อมหลักธรรมที่มีหน้าที่สัมพันธ์กันเข้ากับกิจกรรมการจัดการขยะแต่ละด้าน โดยพิจารณาจากลักษณะของปัญหาและพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนา การบูรณาการจึงเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรม พฤติกรรม กระบวนการจัดการขยะ เพื่อให้การพัฒนาความคิดและจิตสำนึกสัมพันธ์กับการปฏิบัติจริงของบุคคลและชุมชน

การบูรณาการดังกล่าวปรากฏในกระบวนการจัดการขยะ 5 ด้าน ดังนี้ 1) การลดปริมาณขยะ เป็นการจัดการตั้งแต่ต้นทาง โดยเชื่อมการพัฒนาความเข้าใจและการกำกับพฤติกรรมเข้ากับการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม มุ่งให้บุคคลพิจารณาความจำเป็นก่อนการบริโภค ลดการใช้สิ่งของที่ก่อให้เกิดขยะ และปรับพฤติกรรมที่ทำให้เกิดขยะเกินความจำเป็น 2) การคัดแยกขยะ เป็นการเชื่อมความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเภทและคุณค่าของขยะเข้ากับความรับผิดชอบในการปฏิบัติ การคัดแยกต้องอาศัยทั้งการปฏิบัติของแต่ละบุคคลและความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ขยะสามารถเข้าสู่กระบวนการจัดการที่เหมาะสม 3) การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ เป็นการเชื่อมความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากรกับความตั้งใจและความเพียรในการนำวัสดุที่ยังใช้ประโยชน์ได้กลับมาใช้ซ้ำหรือเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล ลดการทิ้งวัสดุที่ยังมีคุณค่าและลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัด 4) การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเชื่อมความรับผิดชอบของบุคคลกับการดำเนินงานร่วมกันของชุมชน การจัดเก็บและกำจัดขยะจึงต้องอาศัยการปฏิบัติที่ถูกต้อง การประสานความร่วมมือ และการกำกับพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม และ 5) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก เป็นการเชื่อมความรู้กับการพัฒนาพฤติกรรม โดยใช้อริยมรรคมีองค์ 8 ในด้านสัมมาทิฏฐิเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และสัมมาวาจาในการสื่อสาร ใช้สังคหวัตถุ 4 โดยเฉพาะปิยวาจาเพื่อสนับสนุนการสื่อสารในชุมชน ใช้อิทธิบาท 4 เพื่อเสริมแรงจูงใจในการเรียนรู้ และใช้ปธาน 4 เพื่อกำกับการปรับและพัฒนาพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ประเด็นนี้ปรากฏชัดในผลการวิจัยเดิม จึงสามารถคงรายละเอียดไว้โดยไม่ต้องสร้างข้อมูลเพิ่มเติม

เมื่อพิจารณาร่วมกัน การบูรณาการในงานวิจัยนี้จึงมีลักษณะเป็นการนำ หน้าที่ของหลักธรรมแต่ละชุดมาเชื่อมกับขั้นตอนและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ อริยมรรคมีองค์ 8 ทำหน้าที่ด้านความเข้าใจและการกำกับการปฏิบัติ สังคหวัตถุ 4 สนับสนุนความสัมพันธ์และความร่วมมือ อิทธิบาท 4 สนับสนุนแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ ส่วนปธาน 4 ทำหน้าที่กำกับการป้องกัน ลด และพัฒนาพฤติกรรม เมื่อนำหน้าที่เหล่านี้มาสัมพันธ์กับการลดขยะ การคัดแยก การนำกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัด และการสร้างความรู้และจิตสำนึก จึงเกิดเป็นแนวทางการจัดการขยะที่ครอบคลุมทั้งระดับบุคคลและระดับชุมชน

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่าปัญหาการจัดการขยะของชุมชนมีทั้งปัจจัยด้านพฤติกรรมของประชาชนและข้อจำกัดด้านระบบการจัดการ ได้แก่ ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น การไม่คัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ข้อจำกัดของระบบจัดการขยะของท้องถิ่น

การขาดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม ตลอดจนการขาดความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ปัญหาขยะของชุมชนไม่ได้เกิดจากปริมาณขยะเพียงประการเดียว แต่เกี่ยวข้องกับความสามารถของระบบในการรองรับขยะและพฤติกรรมของประชาชนในฐานะผู้ก่อให้เกิดขยะด้วย การจัดการที่มุ่งเฉพาะการเก็บและกำจัดจึงไม่ครอบคลุมสาเหตุของปัญหาทั้งหมด ด้านพฤติกรรมสัมพันธ์กับข้อเสนอของศุภกิจ ศรีสำราญ และคณะ (2565, หน้า 46-59) ซึ่งศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยเชิงสาเหตุในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการจัดการขยะ ขณะที่นภัทร์ แก้วนาค และสัมพันธ์ สุกใส (2563, หน้า 89-104) ศึกษาระบบการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชนเชิงบูรณาการ และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาในระดับชุมชน จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กันระหว่างพฤติกรรมของประชาชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบแนวทางการจัดการขยะ 5 ด้าน ได้แก่ การลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ และการให้ความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกการจัดการตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง โดยให้ความสำคัญกับการลดการเกิดขยะก่อนเข้าสู่กระบวนการกำจัด มีทิศทางเดียวกับการศึกษาของนันทวุฒิ จำปางาม และพรทิพย์ พุทธโส (2564, หน้า 75-89) ที่ศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน และงานของพระมหาปรัชญ์ อัตถาพร และคณะ (2567, หน้า 341-354) ที่ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่าง ระบบจัดการกับพฤติกรรมของคน กล่าวคือ แม้ชุมชนจะมีระบบจัดเก็บและกำจัด แต่หากขาดการลดและคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ภาระจะถูกส่งต่อไปยังระบบปลายทาง ในทางกลับกัน การปรับพฤติกรรมของประชาชนเพียงด้านเดียวก็มีข้อจำกัดหากไม่มีระบบรองรับการคัดแยก การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และการกำจัดที่เหมาะสม การจัดการขยะของชุมชนจึงต้องดำเนินการทั้งสองด้านควบคู่กัน

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการจัดการขยะ 4 หลัก ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามหน้าที่พบว่า หลักธรรมแต่ละชุดมิได้ทำหน้าที่ซ้ำกันทั้งหมด อริยมรรคมีองค์ 8 เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้าใจและกำกับการปฏิบัติ สังคหวัตถุ 4 เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม อิทธิบาท 4 เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจและความเพียรส่วนปธาน 4 เกี่ยวข้องกับการป้องกัน ละ และพัฒนาพฤติกรรม การจำแนกหน้าที่เช่นนี้ทำให้การนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาใช้กับการจัดการขยะมีฐานในการอธิบายมากกว่าการนำรายชื่อหลักธรรมหลายชุดมารวมกัน สอดคล้องกับงานของแม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, อรชร ไกรจักร์ และกรรณิการ์ ขาวเงิน (2566, หน้า 40-50) ซึ่งเสนอแนวทางการจัดการขยะในชุมชนตามหลักไตรสิกขา โดยใช้หลักธรรมเป็นฐานในการพัฒนาพฤติกรรมและการเรียนรู้ของชุมชน แม้งานดังกล่าวใช้ไตรสิกขา การวิจัยครั้งนี้พบหลักธรรม 4 ชุด แต่มีประเด็นร่วมกันตรงที่การจัดการขยะสามารถพิจารณาในมิติของการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ ไม่จำกัดเฉพาะ

เทคนิคการจัดการวัสดุเหลือทิ้ง ส่วนของอิทธิบาท 4 ผลการวิจัยมีความสัมพันธ์กับงานของเกศี จันทรา ประภาวัฒน์, สุรพล สุยะพรหม และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง (2566, หน้า 59-73) การจัดการขยะที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เช่น การคัดแยก การลดการใช้วัสดุ และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ ต้องอาศัยมากกว่าความรู้เกี่ยวกับวิธีจัดการ แต่ยังเกี่ยวข้องกับความตั้งใจ ความเอาใจใส่ และการพิจารณาปรับปรุงการปฏิบัติด้วย เมื่อพิจารณาร่วมกัน หลักธรรมทั้ง 4 ชุดจึงไม่ได้ถูกนำมาใช้เพราะเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป แต่ผลการวิเคราะห์ของการวิจัยทำให้เห็นหน้าที่ที่แตกต่างกันของแต่ละหลักต่อประเด็นการจัดการขยะ

3. การบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชนตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า การนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาใช้ในการจัดการขยะมิใช่การนำอริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 มารวมกันในทุกกิจกรรม แต่เป็นการพิจารณาหน้าที่ของหลักธรรมแต่ละชุดแล้วเชื่อมเข้ากับปัญหาและกระบวนการจัดการขยะที่ต้องการพัฒนาระหว่างหลักธรรม พฤติกรรม และกระบวนการจัดการขยะ ความสัมพันธ์ดังกล่าวปรากฏในกระบวนการจัดการขยะทั้ง 5 ด้าน การลดปริมาณขยะต้องอาศัยความเข้าใจและการกำกับพฤติกรรมการบริโภค การคัดแยกขยะต้องอาศัยความรู้ควบคู่กับความรับผิดชอบและความร่วมมือ การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ต้องอาศัยแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ การจัดเก็บและกำจัดต้องอาศัยความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างบุคคลกับชุมชน ส่วนการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกเป็นพื้นที่ที่หลักธรรมหลายด้านทำงานสัมพันธ์กัน โดยต้นฉบับพบการใช้อริยมรรคมีองค์ 8 ในด้านสัมมาทิฏฐิและสัมมาวาจา สังคหวัตถุ 4 โดยเฉพาะปิยวาจา อิทธิบาท 4 ในการเสริมแรงจูงใจ และปธาน 4 ในการพัฒนาพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะการบูรณาการดังกล่าวสามารถอภิปรายร่วมกับงานของพระเมธีวชิรคุณ และคณะ (2566) เรื่อง ขยะแลกบุญ: การจัดการขยะในชุมชนเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นงานที่นำมิติทางพระพุทธศาสนาเข้าสู่การจัดการขยะระดับชุมชน และงานของแม่ชีกฤษณา รักษาโฉม และคณะ (2566, หน้า 40-50) ที่ใช้หลักไตรสิกขาเป็นฐานของการจัดการขยะในชุมชน งานทั้งสองเรื่องแสดงให้เห็นพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างหลักพุทธธรรมกับการปฏิบัติด้านการจัดการขยะ แม้หลักธรรมและบริบทของแต่ละการศึกษาจะแตกต่างกัน การบูรณาการที่ได้จากการวิจัยจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการหลายระดับ ระดับบุคคลมุ่งพัฒนาความเข้าใจ การตัดสินใจ และการกำกับพฤติกรรม ระดับความสัมพันธ์มุ่งสร้างการสื่อสารและความร่วมมือ ส่วนระดับการปฏิบัติมุ่งสร้างแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการลด คัดแยก ใช้ประโยชน์ และจัดการขยะ เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกัน การจัดการขยะจึงไม่ได้แยกการพัฒนาคนออกจากระบบจัดการของชุมชน แต่ทำให้พฤติกรรมของบุคคล การมีส่วนร่วม และกิจกรรมจัดการขยะทำงานในทิศทางเดียวกัน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ชุมชนควรส่งเสริมให้ประชาชนลดการเกิดขยะตั้งแต่ต้นทางและคัดแยกขยะอย่างถูกต้อง โดยนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาใช้ประกอบการสร้างความเข้าใจและการปรับพฤติกรรม เน้นการพิจารณาความจำเป็นในการบริโภค การใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และความรับผิดชอบต่อขยะที่เกิดจากการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล

1.2 ชุมชนควรส่งเสริมการนำวัสดุที่ยังสามารถใช้ประโยชน์ได้กลับมาใช้ซ้ำหรือเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล โดยสร้างแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดประโยชน์และช่วยลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัด

1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนควรร่วมกันพัฒนาการจัดเก็บและกำจัดขยะให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการประสานความร่วมมือระหว่างประชาชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าข้อจำกัดของระบบท้องถิ่นและการขาดความร่วมมือเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการจัดการขยะ

1.4 ควรจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการลด คัดแยก ใช้ประโยชน์ และจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมความรู้ด้านการจัดการขยะกับการพัฒนาความรับผิดชอบของบุคคล การสื่อสารที่เหมาะสม การมีส่วนร่วม และการกำกับพฤติกรรม เพื่อให้ประชาชนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.5 การนำอริยมรรคมีองค์ 8 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 และปธาน 4 ไปใช้ควรพิจารณาตามหน้าที่ของหลักธรรมและลักษณะของกิจกรรม ไม่ควรนำหลักธรรมทุกชุดมาใช้ในลักษณะเดียวกันทั้งหมด โดยอริยมรรคมีองค์ 8 ใช้สนับสนุนความเข้าใจและการกำกับการปฏิบัติ สังคหวัตถุ 4 ใช้สนับสนุนความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม อิทธิบาท 4 ใช้เสริมแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ และปธาน 4 ใช้กำกับการป้องกัน ลด และพัฒนาพฤติกรรม

2. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในชุมชนชนบท โดยใช้กรอบพุทธจริยศาสตร์ เพื่ออธิบายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนและความต่อเนื่องของพฤติกรรมการจัดการขยะ

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการจัดการขยะของชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อพิจารณาลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของการประยุกต์หลักพุทธจริยศาสตร์ในแต่ละพื้นที่

2.3 ควรศึกษาการพัฒนาโมเดลการจัดการขยะชุมชนอย่างยั่งยืนโดยบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในมิติพหุองค์ประกอบ และศึกษากระบวนการนำโมเดลไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่องการบูรณาการพุทธจริยศาสตร์เพื่อการจัดการขยะในชุมชน ตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เกิดจากการสังเคราะห์ผลการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการขยะ หลักพุทธจริยศาสตร์ที่สัมพันธ์กับปัญหา และวิธีการจัดการขยะของชุมชน ผลการสังเคราะห์แสดงให้เห็นว่า การจัดการขยะในชุมชนไม่ควรพิจารณาเฉพาะกระบวนการทางกายภาพ ได้แก่ การลด คัดแยก นำกลับมาใช้ประโยชน์ จัดเก็บ และกำจัด แต่ต้องพิจารณาพฤติกรรมของบุคคล ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน แรงจูงใจในการปฏิบัติ และความต่อเนื่องของการปรับพฤติกรรมร่วมด้วย ในการเชื่อมหน้าที่ของหลักพุทธจริยศาสตร์แต่ละชุดเข้ากับพฤติกรรมและกระบวนการจัดการขยะที่สัมพันธ์กัน ไม่ใช่การนำหลักธรรมหลายชุดมารวมกันโดยใช้ทุกหลักในลักษณะเดียวกัน หลักธรรมทั้ง 4 ชุดจึงมีบทบาทเฉพาะและทำงานสัมพันธ์กัน ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นฐานด้านความเข้าใจและการกำกับการปฏิบัติ สังคหวัตถุ 4 เป็นฐานด้านความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วม อิทธิบาท 4 เป็นฐานด้านแรงจูงใจ ความเพียร และความต่อเนื่องในการปฏิบัติ และ ปธาน 4 เป็นฐานด้านการป้องกัน ลด ละ และพัฒนาพฤติกรรม เมื่อเชื่อมหลักพุทธจริยศาสตร์กับกระบวนการจัดการขยะ พบความสัมพันธ์กับการดำเนินงาน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การลดปริมาณขยะ 2) การคัดแยกขยะ 3) การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ 4) การจัดเก็บและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกทำให้การจัดการขยะมีทั้งมิติด้านบุคคลและมิติด้านชุมชน กล่าวคือ ระดับบุคคลมุ่งพัฒนาความเข้าใจ จิตสำนึก และการปรับพฤติกรรม ส่วนระดับชุมชนมุ่งสร้างการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ และการจัดการอย่างต่อเนื่องการบูรณาการจึงสามารถอธิบายเป็นความสัมพันธ์ 3 ระดับ ได้แก่ หลักธรรม พฤติกรรม และการจัดการขยะ หลักธรรมเป็นกรอบกำกับความเข้าใจ แรงจูงใจ ความสัมพันธ์ และการพัฒนาพฤติกรรม พฤติกรรมเป็นตัวเชื่อมจากหลักจริยธรรมไปสู่การปฏิบัติ ส่วนการจัดการขยะเป็นพื้นที่ที่แสดงผลของการปฏิบัติผ่านการลด คัดแยก ใช้ประโยชน์ จัดเก็บ กำจัด และสร้างจิตสำนึก กระบวนการทั้งสามระดับต้องสัมพันธ์กันจึงจะทำให้การบูรณาการมีความหมายในทางปฏิบัติ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

เกศี จันทราประภาวัฒน์, สุรพล สุยะพรหม และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง. (2566). พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิผลการจัดการขยะของเทศบาลนครลำปาง. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 6(1), 59-73.

นภัทร์ แก้วนาค และสัมพันธ์ สุกใส. (2563). ระบบการมีส่วนร่วมการจัดการขยะในชุมชนเชิงบูรณาการเขตพื้นที่จังหวัดภาคกลาง. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(8), 89-104.

นันทวุฒิ จำปางาม และพรทิพย์ พุทธโส. (2564). การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 15(2), 75-89.

พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร, ภานุวัฒน์ กิตติกรวรานนท์ รัตนพิมลพลแสน, กฤตาภรณ์ ทะราศี และนุชธิดา โยลัย. (2567). แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น. *วารสาร มจร.อุบลปริทรรศน์*, 9(1), 341-354.

พระเมธีวชิรคุณ, พระครูพิศาลสรกิจ, พระมหาศิวกร ปญฺญาวชิโร, พระมหากิตติพงษ์ กิตติญาโณ และสมยศ ปัญญามาก. (2566). *ขยะแลกบุญ: การจัดการขยะในชุมชนเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดพะเยา*. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, อรชร ไกรจักร และกรรณิการ์ ขาวเงิน. (2566). แนวทางการจัดการขยะในชุมชนตามหลักไตรสิกขา. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 19(2), 40-50.

ศุภกิจ ศรีสำราญ, สาธินี ศิริวัฒน์, อภิรดี วังคะฮาต และจักรกฤษณ์ พลราชม. (2565). พฤติกรรมและปัจจัยเชิงสาเหตุในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชน. **วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ,** 15(2), 46-59.

สมประสงค์ กลิ่นจันทร์ และจักรวาล สุขไมตรี. (2568). ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม,* 3(2), 1181-1195.

การพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน*

Development of Community Capital Potential for Creative Tourism in Mae La Noi District, Mae Hong Son Province

รภัสสรณ์ คงธนจารุอนันต์[1], วินิจ ผาเจริญ[2] และสุพจน์ คำมะนิด[3]

Raphassorn Kongtanajaruanun, Winit Pharcharuen and Supot Kammanid

มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ประเทศไทย[1]

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ประเทศไทย[2]

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ประเทศไทย[3]

Maejo University, Thailand

School of Administrative Studies, Maejo University, Thailand

Mae Hong Son College, Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: phassy77@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับศักยภาพของทุนชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน การวิจัยเชิงปริมาณศึกษาประชาชนในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากกลุ่มตัวอย่าง 395 คน ซึ่งกำหนดขนาดด้วยสูตรของ Yamane และเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การจัดหมวดหมู่ และการสังเคราะห์เชิงประเด็น

---

*ได้รับบทความ: 7 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 21 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 29 กันยายน 2569

Received: May 7, 2026; Revised: September 21, 2026; Accepted: September 29, 2026

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพทุนชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 0.70) โดยทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติมีศักยภาพเด่นที่สุด ขณะที่ทุนกายภาพและทุนการเงินยังเป็นข้อจำกัดสำคัญของพื้นที่

2. การพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเกิดจากการบูรณาการทุนทั้ง 6 มิติ โดยทุนมนุษย์และทุนสังคมเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน ทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติเป็นฐานในการสร้างคุณค่าและอัตลักษณ์ ขณะที่การมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนจากภาครัฐ และความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยเสริมสำคัญ องค์ความรู้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนควรพัฒนาบนฐานของการเชื่อมโยงทุนชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก และยกระดับความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเองอย่างยั่งยืนยั่งยืน

คำสำคัญ: ทุนชุมชน; การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์; การพัฒนาศักยภาพชุมชน

Abstract

This study aimed to: (1) examine the level of community capital potential for creative tourism development and (2) investigate the factors influencing the development of community capital to support sustainable creative tourism. A mixed-methods research design was employed. For the quantitative component, the population consisted of residents of Mae La Noi District, Mae Hong Son Province, from whom a sample of 395 respondents was determined using Yamane's formula and selected through accidental sampling. For the qualitative component, 15 key informants, including community leaders, tourism entrepreneurs, community enterprise representatives, and officials from relevant agencies, were purposively selected. The research instruments consisted of a questionnaire and an in-depth interview guide. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis, while qualitative data were analyzed through content analysis, categorization, and thematic synthesis.

The findings revealed that:

1. The overall potential of community capital was at a high level ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 0.70). Cultural and natural capital demonstrated the strongest potential, whereas physical and financial capital remained key constraints in the area.

2. The development of community capital depended on the integration of six dimensions of capital. Human and social capital functioned as the principal driving mechanisms, while cultural and natural capital served as the foundation for value creation and community identity. Community participation, government support, and collaboration among relevant agencies also served as important enabling factors. The knowledge generated from this study indicates that sustainable creative tourism should be developed through the systematic integration of community capital in order to create added value, strengthen the grassroots economy, and enhance the community's capacity for sustainable self-management.

Keywords: Community Capital; Creative Tourism; Community Capacity Development

1. บทนำ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ในปัจจุบันได้กลายเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก โดยมุ่งเน้นการสร้างคุณค่าจากทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิมที่เน้นเพียงการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติหรือสถานที่ท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว (พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, พระพิทักษ์ ฐานิสสโร และรัตติกร ชาญชำนิ, 2567, หน้า 86-103; สุรพงษ์ แสงเรณู และคณะ, 2568, หน้า 1-12) สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและการสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะแนวคิดทุนชุมชน (Community Capital) ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในลักษณะระบบ และสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ, 2565, หน้า 22-32) การพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มทรัพยากรหรือขีดความสามารถในมิติใดมิติหนึ่ง แต่เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบทุนโดยรวม เพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันในบริบทโลกยุคใหม่ได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การนำทุนชุมชนมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะช่วยให้เกิดการกระจายรายได้ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาว

อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะโดดเด่นทั้งในด้านภูมิประเทศ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน ส่งผลให้เกิดระบบนิเวศที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าต้นน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติ และภูมิทัศน์นาขั้นบันไดที่สะท้อน

ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างยั่งยืน (ชุติมันต์ สะสอง, นิพนธ์ คำพา และสัญญา สะสอง, 2562, หน้า 47-59) ขณะเดียวกันพื้นที่ยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ได้แก่ ปกาเกอะญอ ละว้า และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ซึ่งยังคงรักษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างเข้มแข็ง อันเป็นทุนวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีศักยภาพ เช่น การทอผ้าขนแกะบ้านห้วยห้อม การปลูกและแปรรูปกาแฟอาราบิก้าและวิถีเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม (สัญญา สะสอง และอารีย์ บินประทาน, 2561) นอกจากนี้ ยังปรากฏการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนในหลากหลายสาขา เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน และกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งสะท้อนถึงความเข้มแข็งของทุนมนุษย์และทุนสังคมในระดับชุมชน

อย่างไรก็ตาม แม้พื้นที่จะมีศักยภาพด้านทุนชุมชนในหลายมิติ แต่ยังเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและเชิงระบบที่สำคัญ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการนำทุนดังกล่าวมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ กล่าวคือ ในมิติของทุนกายภาพยังพบข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบคมนาคมที่เข้าถึงยาก ความไม่เพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว และโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัลที่ยังไม่ครอบคลุม ส่งผลให้การเข้าถึงตลาดและการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวมีข้อจำกัด (สุพจน์ คำมะนิด, รภัสสรณ์ คงธนจารุอนันต์ และเสฏฐพร เสทธะยะ, 2568, หน้า 20-38) ขณะที่ในมิติของทุนการเงิน ชุมชนยังประสบปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน การบริหารจัดการทางการเงิน และการลงทุนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังพบข้อจำกัดในด้านองค์ความรู้และทักษะ โดยเฉพาะด้านการตลาดเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเชิงธุรกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับศักยภาพของชุมชน

ในอีกมิติหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงแรงกดดันจากกระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์ภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และผลกระทบจากวิกฤตการณ์ต่างๆ ส่งผลให้รูปแบบเศรษฐกิจของชุมชนต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การพัฒนาการท่องเที่ยวในบางพื้นที่ยังขาดการวางแผนเชิงระบบและการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้การใช้ทุนชุมชนยังมีลักษณะกระจัดกระจาย ขาดการเชื่อมโยง และไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างเต็มที่ (สัญญา สะสอง, 2564) ดังนั้น การวิจัยเชิงพื้นที่ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอำเภอแม่ลาน้อย จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการค้นหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ โดยเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนในทุกมิติ การลดข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง และการเชื่อมโยงทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด อันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความสมดุล ยั่งยืน และสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง

จากหลักการและสภาพปัญหาดังกล่าว การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงมุ่งเน้นการศึกษาประเด็นสำคัญเพื่อให้

ได้องค์ความรู้เชิงลึกและข้อเสนอเชิงพัฒนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดคำถามการวิจัยหลักจำนวน 2 ประการ ได้แก่ (1) ระดับศักยภาพของทุนชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอนในแต่ละมิติเป็นอย่างไร และมีความพร้อมเพียงใดในการนำไปใช้พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ (2) ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อยกระดับขีดความสามารถของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ทั้งในมิติของทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม ทุนกายภาพ และทุนการเงิน รวมถึงปัจจัยเสริมเชิงระบบ เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชนและการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งนี้ คำถามการวิจัยดังกล่าวจะเป็นกรอบสำคัญในการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อสนับสนุนการกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับศักยภาพของทุนชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อยกระดับขีดความสามารถของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ที่บูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณมุ่งศึกษาระดับศักยภาพของทุนชุมชนใน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพดังกล่าว ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เพื่อเสริมความเข้าใจเชิงลึกและยืนยันผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 1) ประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ สำหรับกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane ได้จำนวน 395 คน และใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ในการเก็บข้อมูล ส่วนกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ตัวแทนวิสาหกิจ

ชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลาย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยพัฒนาขึ้นจากกรอบแนวคิดทุนชุมชน 6 มิติ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) และ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับบริบทชุมชน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่จำนวน 395 คน ผ่านการลงพื้นที่ภาคสนาม ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชน ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัย โดยให้ความสำคัญกับความสมัครใจและการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายระดับศักยภาพทุนชุมชน และใช้สถิติเชิงอนุมาน เช่น การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชน ขณะที่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การตีความ และการสังเคราะห์เชิงประเด็น เพื่ออธิบายบริบทและปัจจัยเชิงลึก จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ทั้งสองส่วนมาบูรณาการ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย และนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่อย่างเป็นระบบและยั่งยืนต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระดับศักยภาพของทุนชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย แสดงให้เห็นว่า ศักยภาพของทุนชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมของทรัพยากรในชุมชนที่สามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เมื่อจำแนกเป็นรายมิติของทุนชุมชนทั้ง 6 ด้าน พบรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ระดับศักยภาพของทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทุนชุมชน	ระดับศักยภาพของทุนชุมชน		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ทุนวัฒนธรรม	4.32	0.64	มากที่สุด
2. ทุนวัฒนธรรม	4.25	0.66	มากที่สุด
3. ทุนสังคม	4.18	0.69	มาก
4. ทุนมนุษย์	4.10	0.71	มาก
5. ทุนกายภาพ	3.92	0.74	มาก
6. ทุนการเงิน	3.75	0.76	มาก
ภาพรวม	**4.09**	**0.70**	**มาก**

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมของศักยภาพทุนชุมชนอยู่ที่ 4.09 ซึ่งอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าอำเภอแม่ลาน้อยมีศักยภาพเชิงพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการมีทุนชุมชนที่หลากหลายและเชื่อมโยงกันในหลายมิติ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุนวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.32) อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความโดดเด่นของอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคุณค่าเชิงประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว และเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รองลงมาคือ ทุนธรรมชาติ ($\bar{X}$ = 4.25) ซึ่งอยู่ในระดับมาก แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา และภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงประสบการณ์ได้อย่างหลากหลาย และทุนสังคม ($\bar{X}$ = 4.18) และทุนมนุษย์ ($\bar{X}$ = 4.10) อยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน ความร่วมมือ และศักยภาพของคนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยในระดับนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และการบริหารจัดการเพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่ทุนกายภาพ ($\bar{X}$ = 3.92) แม้อยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น แสดงถึงข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวก และระบบบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในระยะยาว และส่วนทุนการเงิน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 3.75) แม้อยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่สะท้อนถึงข้อจำกัดด้านการเข้าถึงแหล่งทุน การลงทุน และการบริหารจัดการทางการเงินของชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นที่

ควรได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้อำเภอแม่ลาน้อยจะมีศักยภาพของทุนชุมชนในระดับสูง โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ แต่การพัฒนาในด้านทุนมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐาน และทุนการเงิน จะเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับศักยภาพดังกล่าวให้สามารถแปลงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนสามารถจำแนกออกเป็น 6 มิติหลักที่มีความสัมพันธ์เชิงบูรณาการและเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญสูงสุด โดยพบว่า ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของคนในชุมชน โดยเฉพาะทักษะด้านการบริการ การสื่อสาร การจัดการการท่องเที่ยว และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นตัวกำหนดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านการเข้าถึงการฝึกอบรมและการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การยกระดับขีดความสามารถยังไม่เต็มศักยภาพ 2) ปัจจัยด้านทุนสังคม (Social Capital) ได้แก่ ความสัมพันธ์ เครือข่าย ความไว้วางใจ และการรวมกลุ่มของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านเครือข่าย เช่น การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนและการทำงานแบบมีส่วนร่วม จะสามารถบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ทั้งนี้ ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนยังเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนา 3) ปัจจัยด้านทุนธรรมชาติ (Natural Capital) เป็นจุดแข็งสำคัญของพื้นที่ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ ภูเขา แหล่งน้ำ และภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติยังขาดการจัดการอย่างเป็นระบบในบางพื้นที่ ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อความไม่ยั่งยืน 4) ปัจจัยด้านทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) เช่น วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น งานหัตถกรรม และประเพณี เป็นปัจจัยที่สร้างความโดดเด่นและอัตลักษณ์ให้กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยพบว่า กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น การทอผ้า การทำเกษตรพื้นบ้าน และการเรียนรู้วิถีชีวิตชนเผ่า มีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มสูง แต่ยังต้องการการพัฒนาในด้านการออกแบบประสบการณ์ให้ตอบสนองนักท่องเที่ยวสมัยใหม่มากขึ้น 5) ปัจจัยด้านทุนกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน (Physical Capital) ได้แก่ ระบบคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวกที่พัก และแหล่งเรียนรู้ พบว่า พื้นที่ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังไม่เพียงพอ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวในระดับที่เพิ่มขึ้น 6) ปัจจัยด้านทุนการเงินและการบริหารจัดการ (Financial and Managerial Capital) พบว่า การเข้าถึงแหล่งทุน การบริหารรายได้ และการวางแผนธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนยังมีข้อจำกัด

โดยเฉพาะการขาดองค์ความรู้ด้านการตลาด การสร้างแบรนด์ และการบริหารจัดการเชิงธุรกิจสมัยใหม่ ส่งผลให้ไม่สามารถต่อยอดศักยภาพของชุมชนได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นถึง ปัจจัยเสริมเชิงระบบ ที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ (1) การสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐ (2) การบูรณาการองค์ความรู้จากสถาบันการศึกษา และ (3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงทุนชุมชนทั้ง 6 มิติให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการยกระดับศักยภาพทุนชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน คือ การบูรณาการทุนชุมชนทั้ง 6 มิติบนฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และสามารถพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาระดับศักยภาพของทุนชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ศักยภาพทุนชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติที่อยู่ในระดับมากที่สุด ขณะที่ทุนสังคมและทุนมนุษย์อยู่ในระดับมาก ส่วนทุนกายภาพและทุนการเงินแม้อยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าองค์ประกอบอื่น ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่อำเภอแม่ลาน้อยมีความพร้อมเชิงทรัพยากรและศักยภาพภายในชุมชนที่สามารถนำมาเป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการมีทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า เหตุที่ทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติมีระดับสูง เนื่องจากพื้นที่แม่ลาน้อยเป็นพื้นที่ที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้ค่อนข้างมาก ประกอบกับวิถีชีวิตของชุมชนยังมีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างแนบแน่น จึงทำให้ทุนทั้งสองด้านนี้กลายเป็นทุนตั้งต้น ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนา อย่างไรก็ตาม ในมิติของทุนมนุษย์และทุนสังคม แม้จะอยู่ในระดับมาก แต่ยังต้องการการพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านทักษะการบริหารจัดการ การตลาด และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ข้อจำกัดด้านทุนกายภาพและทุนการเงินสะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น การเข้าถึงพื้นที่ที่ยากลำบาก ระบบคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังไม่เพียงพอ รวมถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งทุน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการต่อยอดศักยภาพของชุมชน เมื่อพิจารณาในเชิงทฤษฎี ผลการวิจัยสอดคล้อง

กับงานวิจัยของสุกัญญา อิ่มโค่น (2567) ทุนชุมชน (Community Capital) ที่มองว่าการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการบูรณาการทุนในหลายมิติ ไม่ใช่เพียงมิติใดมิติหนึ่ง โดยเฉพาะแนวคิดของ Suriyankietkaew et al. (2025) ที่ชี้ให้เห็นว่า ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ และทุนวัฒนธรรมล้วนมีบทบาทร่วมกันในการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของวรภพ วงค์รอด, นราธิป เพ่งพิศ และหทัยชนก คะตะสมบูรณ์ (2568, หน้า 1-15) ที่เน้นการใช้วัฒนธรรมและประสบการณ์เป็นแกนกลางของการท่องเที่ยว ซึ่งตรงกับผลการวิจัยที่พบว่าทุนวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่มีศักยภาพสูงสุดในพื้นที่ ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของธัญยธรณ์ ตันโน และคณะ (2556, หน้า 237-254) ที่พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยทุนวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวภัทร พิรณฤทธิ์ และอรินทร์ศักดิ์ รัตนวงษ์ (2569, หน้า 63-79) ที่อธิบายว่าทุนชุมชนเป็นพลังที่เกิดจากการรวมตัวของคนในสังคมและสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานศึกษาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ที่มีความเข้มแข็งของทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมจะมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และสามารถแข่งขันได้ในระยะยาว ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า อำเภอแม่ลาน้อยมีศักยภาพทุนชุมชนในระดับสูง โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ แต่การพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องเสริมสร้างทุนมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐาน และระบบการเงินควบคู่กัน เพื่อให้สามารถแปลงศักยภาพที่มีอยู่ให้กลายเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจและความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยสำคัญประกอบด้วยทุนชุมชน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม ทุนกายภาพ และทุนการเงิน รวมถึงปัจจัยเสริมเชิงระบบ เช่น การสนับสนุนจากภาครัฐและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าทุนมนุษย์และทุนสังคม เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน ในขณะที่ทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติ เป็นฐานทรัพยากรสำคัญในการสร้างความโดดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในบริบทของชุมชนมิได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่เป็นผลจากการบูรณาการทุนหลายมิติร่วมกัน โดยเฉพาะบทบาทของคนในชุมชนที่มีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการปรับตัวต่อบริบทการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ การที่ทุนมนุษย์มีบทบาทสำคัญ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เน้นประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องอาศัยศักยภาพของคนในพื้นที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างคุณค่าเชิงประสบการณ์ ขณะเดียวกันทุนสังคม เช่น ความร่วมมือ เครือข่าย และความไว้วางใจในชุมชน มีส่วนสำคัญในการจัดการทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติเป็น

ปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างความแตกต่างและมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นของพื้นที่ สามารถพัฒนาเป็นสินค้าเชิงประสบการณ์ ที่ตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบข้อจำกัดสำคัญในด้านทุนกายภาพและทุนการเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อการเข้าถึงพื้นที่ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และการลงทุนเพื่อยกระดับคุณภาพการบริการ

ทั้งนี้ ข้อจำกัดดังกล่าวเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ศักยภาพของชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ แม้ว่าจะมีทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติที่เข้มแข็งก็ตาม ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทุนชุมชนที่มองว่าการพัฒนาชุมชนต้องอาศัยการบูรณาการทุนในหลายมิติอย่างเป็นระบบ โดยไม่สามารถแยกพิจารณาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งได้ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนฤเบศ สิงห์คะนัน (2566) ที่อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างประสบการณ์ร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของวัฒนธรรม รวมถึงงานศึกษาของกนกกุล เพชรอุทัย และกานดา จันทร์แย้ม (2567, หน้า 377-392) ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพชุมชนอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการเสริมสร้างทุนมนุษย์และทุนสังคมควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุกิจชัย มุสิก (2568, หน้า 23-33) ที่เสนอว่าทุนชุมชนเป็นระบบของความสัมพันธ์และทรัพยากรที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือและการจัดการร่วมกันของคนในชุมชนจึงจะสามารถสร้างความเข้มแข็งและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในบริบทประเทศไทยที่พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยว ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทุนชุมชนทั้งระบบ โดยมีทุนมนุษย์และทุนสังคมเป็นแกนกลาง และมีทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติเป็นฐานทรัพยากรสำคัญ ขณะที่การแก้ไขข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและการเงิน จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการปลดล็อกศักยภาพของชุมชนให้สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการพัฒนาทุนชุมชนแบบบูรณาการ โดยเน้นการเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เศรษฐกิจฐานราก และการอนุรักษ์วัฒนธรรมในระดับพื้นที่

1.2 ควรสนับสนุนงบประมาณและกลไกการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการลงทุน พัฒนาผลิตภัณฑ์ และยกระดับมาตรฐานบริการด้านการท่องเที่ยว

1.3 ควรพัฒนานโยบายโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ชนบท เช่น ระบบคมนาคม ดิจิทัล และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ชุมชนควรพัฒนาศักยภาพด้านทุนมนุษย์ โดยจัดอบรมทักษะที่จำเป็น เช่น การบริการ การตลาดดิจิทัล และการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

2.2 ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อพัฒนาห่วงโซ่มูลค่าทางการท่องเที่ยว

2.3 ควรพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นอัตลักษณ์ท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและประสบการณ์ที่แตกต่าง

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาการพัฒนาแบบจำลองเชิงปริมาณหรือการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง เช่น SEM เพื่อยืนยันความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพทุนชุมชน

3.2 ควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนาองค์ความรู้เชิงพื้นที่ในระดับที่กว้างขึ้น

3.3 ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อประเมินความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อยมิได้เกิดจากศักยภาพของทุนชุมชนด้านใดด้านหนึ่ง หากแต่เป็นผลจากการเชื่อมโยงทุนชุมชนทั้ง 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน ให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยทุนมนุษย์และทุนสังคมทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ขณะที่ทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติเป็นฐานในการสร้างคุณค่าและอัตลักษณ์ของพื้นที่ ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนจากภาครัฐ และความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยเสริมที่ช่วยให้การบูรณาการทุนชุมชนเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผลการสังเคราะห์ยังสะท้อนว่ากระบวนการพัฒนาควรดำเนินตั้งแต่การประเมินศักยภาพทุนชุมชน การเสริมสร้างขีดความสามารถของคนและองค์กร การบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือ ตลอดจนการพัฒนากิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม ควบคู่กับการแก้ไขข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึงแหล่งทุน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจฐานราก ความเข้มแข็งของชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรม ตลอดจนความสามารถในการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์เป็น

กรอบองค์ความรู้เชิงระบบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กนกกุล เพชรอุทัย และกานดา จันทร์แย้ม. (2567). ต้นแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างยั่งยืน. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 7(5), 377-392.

ชุติมันต์ สะสอง, นิพนธ์ คำพา และสัญญา สะสอง. (2562). การบูรณาการทุนทางสังคมเชื่อมโยงเส้นทางการค้าชายแดนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะยาบ้านดอยแสง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *Maejo Business Review*, 1(2), 47-59. https://doi.org/10.14456/mjba.2019.11

ธัญยธรณ์ ตันโน, ทักษ์ อุดมรัตน์, อัจฉรา ศรีพันธ์ และชนัดดา ภูหงษ์ทอง. (2566). แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2. *วารสารวิจัยวิชาการ,* 6(6), 237-254.

นฤเบศ สิงห์คะนัน. (2566). *การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมืองรวง จังหวัดเชียงราย.* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, พระพิทักษ์ ฐานิสสโร และ รัตติกร ชาญชำนิ. (2567). นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 7(1), 86-103.

วรภพ วงค์รอด, นราธิป เพ่งพิศ และหทัยชนก คะตะสมบูรณ์. (2568). การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 9(10), 1-15.

วันชัย ธรรมสัจการ, อัศวลักษ์ ราชพลสิทธิ์, ปรีดี โชติช่วง, อังคณา ธรรมสัจการ และสมฤดี สงวนแก้ว. (2565). ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 14(1), 22-32.

สัญญา สะสอง และอารีย์ บินประทาน. (2561). *การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านอัตลักษณ์ความเชื่อเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนแพมบก อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

สัญญา สะสอง. (2564). *การประเมินชุมชนพหุวัฒนธรรมให้เข้มแข็งด้วยมิติเทคโนโลยีเชิงสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

สุกัญญา อิ่มโค่น. (2567). *การศึกษาทุนชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนท่าฉลอม ตำบลท่าฉลอม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร*. (การค้นคว้าอิสระพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุกิจชัย มุสิก. (2568). บทบาทของชุมชนในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์*, 2(3), 23-33.

สุพจน์ คำมะนิด, รภัสสรณ์ คงธนจารุอนันต์ และเสฏฐพร เสทธะยะ. (2568). การพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนเพื่อขจัดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ กรณีศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. *Journal of Lanna Societies*, 3(3), 20-38.

สุรพงษ์ แสงเรณู, ขวัญชนก อำภา, ลลิตา พิมทา และสิทธิศักดิ์ พรมสิทธิ์. (2568). การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์วัฒนธรรมอีสาน เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวชุมชน. *วารสารการจัดการองค์กร และพัฒนาสังคม*, 5(2), 1-12.

สุวภัทร พิรณฤทธิ์ และอรินทร์ศักดิ์ รัตนวงษ์. (2569). การจัดการทุนชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่นเทศบาลตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 11(1), 63-79.

Suriyankietkaew, S., Krittayaruangroj, K., Thinthan, S., & Lumlongrut, S. (2025). Community capitals framework for sustainable development: A qualitative study of creative tourism in Ban Chiang World Heritage Site. *Sustainability*, 17(8), 3311. https://doi.org/10.3390/su17083311

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่*

The Application of Buddhist Principles to Reduce Media-Induced Violence for the Peaceful Coexistence of Modern Adolescents

พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า
Pornpimol Pochailar
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, ประเทศไทย
Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: pornpimol.poc@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นในการแก้ปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อของวัยรุ่นยุคใหม่ 2) พัฒนากลยุทธ์ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนฐานหลักพุทธธรรม 3) เสนอรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อ และ 4) ถ่ายทอดรูปแบบสู่หน่วยงานและชุมชนในพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้วิธีวิจัยแบบผสานวิธี ดำเนินการในจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณเป็นเยาวชนอายุ 18-25 ปี จำนวน 400 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 40 คน และผู้ทรงคุณวุฒิประเมินรูปแบบจำนวน 5 ท่าน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบประเมินรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สหสัมพันธ์เพียร์สัน การถดถอยพหุคูณ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่ศึกษา 7 ด้านมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.26) โดยข้อมูลเชิงคุณภาพสะท้อนความสำคัญของการมีส่วนร่วมและระบบสนับสนุนจากครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน

*ได้รับบทความ: 10 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ: 23 มิถุนายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 28 มิถุนายน 2569
Received: November 10, 2025; Revised: June 23, 2026; Accepted: June 28, 2026

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อสูงสุด ได้แก่ การจัดการความรุนแรง (r = .721) หลักพุทธธรรม (r = .712) และความฉลาดทางอารมณ์ (r = .683) โดยหลักพุทธธรรม (β = .281) การจัดการความรุนแรง (β = .261) และความฉลาดทางอารมณ์ (β = .254) ร่วมกันพยากรณ์ความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละ 65.9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรมในนโยบายเยาวชน การส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ การจัดการความรุนแรงเชิงป้องกัน และการจัดตั้งศูนย์นโยบายสื่อปลอดภัย-สังคมสันติ

4. มีการถ่ายทอดรูปแบบผ่านคู่มือฉบับพกพาสู่หน่วยงานและชุมชนในพื้นที่ศึกษา ผลการวิจัยเสนอแนวทางบูรณาการหลักพุทธธรรม ความฉลาดทางอารมณ์ และการจัดการความรุนแรงเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นในสังคมดิจิทัล

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; ความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อ; การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

Abstract

This research aimed to: 1) examine the current conditions and needs for addressing media-induced violence among modern adolescents; 2) develop Buddhist-based strategies for promoting peaceful coexistence; 3) propose a model for applying Buddhist principles to reduce media-induced violence; and 4) disseminate the model to relevant organizations and communities in central Northeastern Thailand. The study employed a research and development approach using mixed methods in Roi Et, Khon Kaen, Maha Sarakham, and Kalasin provinces. Participants included 400 young people aged 18-25, 40 key informants, and five experts who evaluated the proposed model. Data were collected using questionnaires, in-depth interviews, and model evaluation forms, and analyzed through descriptive statistics, Pearson's correlation, multiple regression, and content analysis.

The findings revealed that:

1. The overall mean score across the seven investigated factors was high ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.26). Qualitative findings highlighted the importance of participation and support systems involving families, educational institutions, and communities.

2. The factors most strongly correlated with reducing media-induced violence were violence management (r = .721), Buddhist principles (r = .712), and emotional

intelligence (r = .683). Buddhist principles (β = .281), violence management (β = .261), and emotional intelligence (β = .254) jointly explained 65.9% of the variance in the dependent variable, with statistical significance at the .01 level.

3. The proposed model comprised four components: integrating Buddhist principles into youth development policies, promoting emotional intelligence, implementing preventive violence management, and establishing a Safe Media-Peaceful Society Policy Center.

4. The model was disseminated to relevant organizations and communities through a pocket-sized handbook. The findings provide an integrated framework combining Buddhist principles, emotional intelligence, and violence management to promote peaceful coexistence among young people in the digital society.

Keywords: Buddhist Principles; Media-Induced Violence; Peaceful Coexistence

1. บทนำ

ความรุนแรงในหมู่วัยรุ่นไทยกำลังเปลี่ยนรูปลักษณ์จากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะที่เฉพาะเวลาไปสู่พฤติกรรมที่ถูกกระตุ้นและขยายผลซ้ำผ่านสื่อออนไลน์อย่างเป็นระบบ รายงานเชิงวิชาการเรื่อง Witnessing Violence among High School Students in Thailand ระบุว่านักเรียนไทยมากกว่าร้อยละ 61 เคยพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในโรงเรียนด้วยตนเอง เช่น การถูกตี ทุบ หรือปะทะกัน (Sherer & Sherer, 2013, pp. 567-589) ขณะที่การสำรวจสถานการณ์เด็กและครอบครัวในช่วงปี 2016-2022 พบว่าในจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีเด็กและเยาวชนเป็นเหยื่อ 948 เหตุการณ์ ร้อยละ 20.1 เกิดจากกลุ่มวัยรุ่นด้วยกันเอง และเมื่อพิจารณาเฉพาะกรณีเสียชีวิต สัดส่วนดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 28.8 ตัวเลขทั้งสองชุดชี้ตรงกันว่าวัยรุ่นมิใช่เพียงผู้รับผลกระทบจากความรุนแรง แต่เป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในวงจรเดียวกัน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ และองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย, 2566)

กลไกที่อธิบายความเชื่อมโยงระหว่างสื่อกับพฤติกรรมรุนแรงมีฐานทฤษฎีรองรับมาอย่างต่อเนื่อง โจเซฟ แคลปเปอร์ (Joseph T. Klapper, 1960) เสนอทฤษฎีแรงเสริม (reinforcement theory) อธิบายว่าเนื้อหาความรุนแรงในสื่อมิได้ปลูกฝังทัศนคติใหม่ให้ผู้รับสาร หากแต่ทำหน้าที่เสริมความเชื่อและแนวโน้มพฤติกรรมที่มีอยู่เดิมให้เข้มข้นขึ้น กล่าวคือ ผู้ที่มีแนวโน้มยอมรับความรุนแรงอยู่ก่อนแล้วจะถูกสื่อ “ตอกย้ำ” มากกว่าถูกปลูกฝังขึ้นใหม่ ส่วนแนวคิดของเดวิด อาเคอร์ (David A. Aaker, 2014) อธิบายผ่านทฤษฎีการปลูกฝัง (cultivation theory) ว่าการเปิดรับสื่อซ้ำๆ เป็นเวลานานมีผลต่อการหล่อหลอมกรอบคิดและโลกทัศน์ของผู้รับสารอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทฤษฎีทั้งสองแม้เน้นกลไกต่างกัน แรงเสริมเน้นการตอกย้ำสิ่งที่มีอยู่แล้ว ส่วนการปลูกฝังเน้นการหล่อหลอมระยะยาว แต่บรรจบกันที่ข้อสรุปเดียวกันคือ

ผลของสื่อต่อพฤติกรรมรุนแรงสะสมทีละน้อยตามระยะเวลาการเปิดรับ ซึ่งย่อมหมายความว่าทางออกก็ต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องเช่นกัน มากกว่าจะเป็นมาตรการควบคุมเนื้อหาสื่อเพียงจุดเดียว

ในบริบทนักวิชาการไทย ตฤณห์ โพธิ์รักษา (2565, หน้า 97-116) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมความรุนแรงของเด็กและเยาวชน พบว่า ประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา ตัวเด็กและเยาวชนเอง และสื่อ โดยชี้ว่าความผูกพันทางสังคม ที่เกิดจากความรักความอบอุ่นในครอบครัวและการอบรมด้วยเหตุผลเป็นกลไกป้องกันสำคัญที่ช่วยลดแนวโน้มการเลียนแบบพฤติกรรมรุนแรงจากสื่อ พรเทพ เจริญกิจ (2566, หน้า 39-52) พบว่า พฤติกรรมการเปิดรับละครโทรทัศน์ของวัยรุ่นมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเลียนแบบอย่างชัดเจน ทั้งด้านพฤติกรรมและการแต่งกาย ยืนยันกลไกแรงเสริมของแคลปเปอร์ในบริบทสื่อไทยโดยตรง ขณะที่ทางด้านพุทธศาสนา พระอธิการสุพรรณ วิสุทฺโธ (รอบไธสง), พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม และเบญจมาศ สุวรรณวงศ์ (2567, หน้า 92-103) วิเคราะห์การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อของวัยรุ่นไทย พบว่า หลักอัปปมาทธรรมสนับสนุนการควบคุมสติรู้กาย รู้ใจ รู้ความคิดขณะใช้สื่อ หลักอินทรียสังวรสนับสนุนการรับรู้สื่อให้เกิดประโยชน์ และหลักโยนิโสมนสิการสนับสนุนการคิดพิจารณาคุณโทษก่อนตัดสินใจกระทำการใดๆ ต่อเนื้อหาที่ได้รับ งานวิชาการทั้งสามชิ้นนี้ชี้ไปทิศทางเดียวกันว่ากลไกป้องกันความรุนแรงจากสื่อที่ได้ผลจริงต้องทำงานที่ระดับ “ภายใน” ของตัววัยรุ่นเอง มากกว่าจะเป็นเพียงการควบคุมสื่อจากภายนอก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดร่วมกันสองประการ คือประการแรก งานที่ศึกษาอิทธิพลของสื่อต่อพฤติกรรมความรุนแรง เช่น ตฤณห์ โพธิ์รักษา (2565) และพรเทพ เจริญกิจ (2566) ยังคงอธิบายปรากฏการณ์และปัจจัยเชิงพรรณนาเป็นหลัก โดยไม่ได้พัฒนาต่อเป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างชัดเจนและนำไปปฏิบัติได้จริง และประการที่สอง งานที่นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น พระอธิการสุพรรณ วิสุทฺโธ (รอบไธสง) และคณะ (2567) ยังจำกัดอยู่ในระดับการวิเคราะห์หลักธรรมกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อของปัจเจกบุคคล โดยยังไม่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับกลไกทางจิตวิทยาพัฒนาการ ความฉลาดทางอารมณ์ และการจัดการความรุนแรงเชิงระบบให้เป็นรูปแบบเดียวที่ประเมินผลได้ ช่องว่างนี้จึงมิใช่เพียงช่องว่างทางองค์ความรู้ หากเป็นช่องว่างเชิงปฏิบัติการที่ทำให้หลักพุทธธรรมยังคงเป็นเพียงแนวคิดที่ควรนำมาใช้ มากกว่าจะเป็น เครื่องมือที่มีระบบการนำไปใช้และประเมินผล

งานวิจัยนี้เลือกพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง 4 จังหวัด คือ ร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ (ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์) ด้วยเหตุผลสามประการ ประการแรก พื้นที่ดังกล่าวเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น มีสถาบันสงฆ์และเครือข่ายวัดที่เข้มแข็งซึ่งเอื้อต่อการทดลองบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกลไกชุมชน ประการที่สอง เป็นพื้นที่ที่มีประชากรวัยรุ่นหนาแน่นรวมกันกว่าครึ่งล้านคน แต่ยังไม่ปรากฏงานวิจัยเชิงรูปแบบ (model-based research) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับความรุนแรงในกลุ่มนี้อย่างเป็นระบบ และประการที่สาม

มหาวิทยาลัยต้นสังกัดของผู้วิจัยมีพันธกิจโดยตรงในการให้บริการวิชาการแก่พื้นที่ดังกล่าว จึงมีความพร้อมทั้งด้านเครือข่ายภาคสนามและช่องทางถ่ายทอดผลการวิจัยสู่การใช้ประโยชน์จริง และจากการทบทวนวรรณกรรม แม้จะมีการศึกษาอิทธิพลของสื่อต่อพฤติกรรมความรุนแรงของเด็กและเยาวชนอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่มีงานที่แปลงหลักพุทธธรรมให้เป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างองค์ประกอบชัดเจน เชื่อมโยงกับกลไกทางจิตวิทยาพัฒนาการและความฉลาดทางอารมณ์ และมีระบบประเมินผลที่แสดงผลลัพธ์การลดพฤติกรรมรุนแรงจากสื่ออย่างเป็นรูปธรรม

งานวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อ โดยใช้สติและสัมปชัญญะเป็นกลไกหลักที่ช่วยให้วัยรุ่นวิเคราะห์และแยกแยะเนื้อหาสื่ออย่างมีเหตุผล ลดความเสี่ยงจากการคล้อยตามพฤติกรรมรุนแรงที่สื่อนำเสนอ พร้อมทั้งพัฒนากลยุทธ์การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่บนฐานหลักพุทธธรรม และถ่ายทอดรูปแบบดังกล่าวสู่หน่วยงานและชุมชนในพื้นที่ภาคอีสานตอนกลางต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็น สำหรับการแก้ปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่ ในเขตพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์หรือแนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่ โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง
3. เพื่อเสนอรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่ ในเขตพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง
4. เพื่อถ่ายทอดรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่ ในเขตพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development หรือ R&D) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (mixed methods) ดำเนินการในพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง 4 จังหวัด คือ ร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ (ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์) มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ เยาวชนอายุ 18-25 ปี ที่มีภูมิลำเนาในทะเบียนราษฎร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง 4 จังหวัด รวม 521,427 คน จำแนกเป็นจังหวัดร้อยเอ็ด 133,082 คน ขอนแก่น 185,518 คน มหาสารคาม 104,465 คน และกาฬสินธุ์ 98,362 คน กลุ่มตัวอย่าง (sample) ระยะที่ 1 (Research 1) ผู้วิจัยกำหนดโควตาเท่ากันจังหวัดละ 100 คน รวม 400 คน เพื่อการเก็บข้อมูล

เชิงปริมาณ ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพจังหวัดละ 10 คน รวม 40 คน สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้เกณฑ์คัดเข้า (inclusion criteria) จากคุณสมบัติตามองค์ประกอบของการวิจัย ความสมัครใจ และความเหมาะสมในการเป็นตัวแทนกลุ่ม ส่วนเกณฑ์คัดออก (exclusion criteria) ได้แก่ การขอถอนตัวด้วยความสมัครใจหรือเหตุสุดวิสัย (ธีรวุฒิ เอกะกุล, 2543) ระยะที่ 2 (Development 1) ใช้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบรูปแบบ จำนวน 5 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) จากผู้มีความรู้และประสบการณ์ตรงด้านพุทธศาสนา จิตวิทยาพัฒนาการ หรือสื่อศึกษา ระยะที่ 3 (Research 2) ใช้กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose selection) จำนวน 400 รูป/คน โดยพิจารณาจากการตัดสินใจจากลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยอาศัยความรอบรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2543) เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบและความพึงพอใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และระยะที่ 4 (Development 2) เป็นการยืนยันรูปแบบและจัดทำคู่มือฉบับพกพาเผยแพร่สู่พื้นที่

2. ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรอิสระ (independent variables) ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ (1) หลักพุทธธรรม (2) สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (3) จิตวิทยาพัฒนาการวัยรุ่น (4) สังคมในศตวรรษที่ 21 (5) ความฉลาดทางอารมณ์ (6) การจัดการความรุนแรง และ (7) การรังแกบนสื่อออนไลน์ ตัวแปรตาม (dependent variable) คือ การลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่

3. เครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาด้วยดัชนีความสอดคล้อง (index of item-objective congruence: IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน จากนั้นตรวจสอบความเที่ยง (reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นโดยรวม .772 (รายด้าน .702-.873) ข้อมูลเชิงคุณภาพตรวจสอบด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ทั้งด้านเนื้อหา (theory) ด้านเวลา (time) และด้านบุคคล (key informant) (ธีรวุฒิ เอกะกุล, 2543)

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 4 ข้อ โดยพิจารณาความเหมาะสมของแหล่งข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนสถิติและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างครอบคลุมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างเยาวชน จำนวน 400 คน และข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 40 คน โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างใน

ประเด็นที่ศึกษา ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนากลยุทธ์หรือแนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐาน ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดิมมาวิเคราะห์ โดยใช้สถิติสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product-Moment Correlation Coefficient) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อ และใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาความสามารถในการพยากรณ์ของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อการลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อ นอกจากนี้ ยังใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อประกอบการสังเคราะห์กลยุทธ์และแนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติให้สอดคล้องกับบริบทของวัยรุ่นยุคใหม่

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การเสนอรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อ ผู้วิจัยนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาและประเมินความเหมาะสม โดยใช้แบบประเมินรูปแบบเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อประเมินความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อรูปแบบที่พัฒนาขึ้น และนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาสังเคราะห์เพื่อใช้ประกอบการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 การถ่ายทอดรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อสู่หน่วยงานและชุมชนในพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานและชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดรูปแบบ โดยใช้แบบประเมินและแบบบันทึกผลการถ่ายทอดเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปผลการถ่ายทอดรูปแบบ ตลอดจนสังเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในบริบทของหน่วยงานและชุมชน

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

การวิจัยดำเนินการ 4 ระยะตามแบบแผนการวิจัยและพัฒนา ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจความต้องการจำเป็น (need assessment) ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 40 คน ระยะที่ 2 เป็นการสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนฐานหลักพุทธธรรม แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านตรวจสอบและ

ประเมินผล ระยะที่ 3 เป็นการศึกษาผลการใช้รูปแบบและความพึงพอใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose selection) จำนวน 400 รูป/คน โดยพิจารณาจากการตัดสินใจจากลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยอาศัยความรอบรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ และระยะที่ 4 เป็นการยืนยันรูปแบบและจัดทำคู่มือฉบับพกพาเผยแพร่สู่หน่วยงานและชุมชนในพื้นที่

1. สภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็น (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากตัวแปรที่สังเกตได้ 7 ด้าน มีรายละเอียดดังนี้ 1) ด้านหลักพุทธธรรม มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.34) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการฝึกสติและสมาธิในชีวิตประจำวันเพื่อควบคุมการตอบสนองต่อเนื้อหาสื่อที่กระตุ้นความรุนแรง ($\overline{X}$ = 4.38) ผลนี้ชี้ว่าในมุมมองของผู้ตอบแบบสอบถามแนวทางการฝึกสติและสมาธิมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติสูงกว่าแนวทางเชิงหลักธรรมด้านอื่น เพราะเป็นทักษะที่ฝึกได้ในชีวิตประจำวันโดยไม่ต้องอาศัยบริบททางศาสนาโดยตรง 2) ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.49) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการออกแบบกิจกรรมออนไลน์เพื่อส่งเสริมสันติธรรม ($\overline{X}$ = 4.50) บ่งชี้ว่ากลุ่มตัวอย่างมองเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่ใช้ประโยชน์ได้มากกว่าจะเป็นเพียงต้นเหตุของปัญหา ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญต่อการออกแบบรูปแบบในขั้นถัดไป 3) ด้านจิตวิทยาพัฒนาการวัยรุ่น มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.49) ต่ำกว่าด้านอื่นอย่างมีนัยสำคัญเชิงปฏิบัติ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการพัฒนาความฉลาดทางสังคม (social intelligence) ผ่านหลักเมตตากรุณา ($\overline{X}$ = 3.50) ค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่ากลุ่มด้านอื่นอาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างยังไม่คุ้นเคยกับการเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการโดยตรง 4) ด้านสังคมในศตวรรษที่ 21 มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.50) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการรู้เท่าทันดิจิทัล (digital literacy) ผ่านหลักสัมมาทิฏฐิ ($\overline{X}$ = 4.53) ด้านความฉลาดทางอารมณ์ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.00) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการใช้หลักโยนิโสมนสิการรับมือกับสถานการณ์เร้าอารมณ์ในสื่อ ($\overline{X}$ = 4.13) ด้านการจัดการความรุนแรง มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.50) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการระงับความรุนแรงเชิงป้องกัน (preventive de-escalation) ด้วยหลักสมาธิและสติ ($\overline{X}$ = 3.57) และด้านการรังแกบนสื่อออนไลน์ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.48) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการสร้างความตระหนักรู้ผลกระทบทางจิตใจจากการรังแกออนไลน์ผ่านหลักสัมมาทิฏฐิ ($\overline{X}$ = 4.56)

เมื่อพิจารณาตัวแปรที่สังเกตได้ทั้ง 7 ด้านร่วมกัน โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ ($\overline{X}$ = 4.12, S.D. = 0.26) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกให้ข้อสรุปตรงกันว่า การลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อในกลุ่มวัยรุ่นไม่อาจอาศัยการอบรมหรือคำสอนเพียงลำพัง หากต้องอาศัยการมีส่วนร่วม การสนับสนุนเชิงระบบ และการเปลี่ยนวิธีคิดร่วมกันระหว่างคนต่างรุ่น ข้อเสนอที่ได้จึงมีลักษณะเป็นข้อเสนอเชิงวัฒนธรรมมากกว่าข้อเสนอเชิงนโยบายล้วนๆ เพราะมุ่งสร้างระบบ

นิเวศทางปัญญาและความกรุณาที่ประคับประคองวัยรุ่นให้อยู่ร่วมกับสื่อและสังคมยุคใหม่ได้อย่างปลอดภัย

ผลการวิเคราะห์ความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน (Q01-Q05) ต่อรูปแบบสอดคล้องกันในประเด็นหลักว่า หลักพุทธธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะหลักสติ-เมตตา-โยนิโสมนสิการ ซึ่งออกแบบเป็นกิจกรรมพัฒนาทักษะภายในของเยาวชนได้ Q02 ระบุว่า หลักธรรมมิได้อยู่แค่ในวัด แต่อยู่ในกระบวนการพัฒนาอารมณ์และความคิดของเด็กให้รู้เท่าทันตนเอง ผู้ทรงคุณวุฒิ Q01, Q03 และ Q04 เสนอให้ใช้สื่อใหม่ เช่น TikTok อินโฟกราฟิก หรือ Podcast เป็นช่องทางสื่อสารเชิงพุทธที่เข้าถึงวัยรุ่น ขณะที่ Q03 และ Q05 เตือนว่าการสอนธรรมะเชิงลึกอาจไม่ตรงจริตวัยรุ่นซึ่งอยู่ระหว่างพัฒนาอัตลักษณ์ จึงควรใช้ กิจกรรมพุทธบูรณาการกับพฤติกรรม แทนการสอนตรงๆ Q05 กล่าวว่า เราควรเข้าใจวัยรุ่นในฐานะผู้ร่วมสร้างคุณธรรม ไม่ใช่เพียงผู้รับคำสอน ข้อสังเคราะห์ร่วมของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน สรุปว่ารูปแบบที่ดีต้องยึดหยุ่นตามบริบท ใช้หลักธรรมเป็นฐาน ใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อ และใช้ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นเป็นพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

2. กลยุทธ์การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 2) ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์พบว่าตัวแปรอิสระทั้ง 7 ด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเด่นชัดที่สุดในด้านการจัดการความรุนแรง ($r = .721$) หลักพุทธธรรม ($r = .712$) และความฉลาดทางอารมณ์ ($r = .683$) ขณะที่ด้านการรังแกบนสื่อออนไลน์แม้มีความสัมพันธ์เชิงบวกเช่นกัน แต่อยู่ในระดับต่ำถึงปานกลางเท่านั้น ($r = .389$, $p < .05$) ความแตกต่างของขนาดความสัมพันธ์นี้มีนัยเชิงทฤษฎีที่น่าสนใจ กล่าวคือ ตัวแปรที่ทำงานในระดับกลไกภายในของบุคคล การควบคุมอารมณ์ การใช้สติพิจารณา และการจัดการความขัดแย้ง มีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์สูงกว่าตัวแปรที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมออนไลน์ล้วนๆ อย่างการรังแกบนสื่อ ซึ่งชี้ว่าการรังแกออนไลน์อาจเป็นปรากฏการณ์ที่มีปัจจัยเฉพาะของตนเอง (เช่น พลวัตกลุ่มเพื่อนและความไม่เปิดเผยตัวตนบนโลกออนไลน์) ที่ไม่ถูกอธิบายได้ดีนักด้วยกรอบตัวแปรชุดเดียวกับความรุนแรงในภาพรวม จึงต้องการกลยุทธ์เฉพาะที่แยกออกจากกลยุทธ์หลัก

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณยืนยันว่ามีตัวแปรพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3 ด้าน ได้แก่ หลักพุทธธรรม ($\beta = .281$, $p < .01$) การจัดการความรุนแรง ($\beta = .261$, $p < .01$) และความฉลาดทางอารมณ์ ($\beta = .254$, $p < .01$) โดยตัวแปรทั้งสามร่วมกันพยากรณ์การลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อได้ร้อยละ 65.9 ของความแปรปรวน ($R^2 = .659$, $F = 15.983$, $p < .01$) การที่หลักพุทธธรรมมีน้ำหนักการพยากรณ์สูงสุดในบรรดาตัวแปรทั้งเจ็ด แม้จะมีค่าสหสัมพันธ์เดี่ยวต่ำกว่าการจัดการความรุนแรงเล็กน้อย บ่งชี้ว่าหลักพุทธธรรมทำหน้าที่เป็นตัวแปรฐาน (foundational variable) ที่ส่งอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านตัวแปรอื่น มากกว่าจะเป็นเพียงปัจจัยเสริมประกอบ ส่วนตัวแปรด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ จิตวิทยาพัฒนาการวัยรุ่น สังคมในศตวรรษที่ 21 และการรังแกบนสื่อออนไลน์ แม้มีสหสัมพันธ์

เชิงบวกในการวิเคราะห์ขั้นต้น แต่ไม่ปรากฏน้ำหนักพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญเมื่อควบคุมตัวแปรอื่นร่วมกันในสมการถดถอย ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางอ้อมผ่านตัวแปรหลักมากกว่าจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อตัวแปรตาม

3. รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3) รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การบูรณาการหลักพุทธธรรมในนโยบายการพัฒนาเยาวชน โดยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรผลักดันการเรียนรู้หลักพุทธธรรมที่เน้นการเข้าใจตนเอง การระงับความโกรธ การเจริญเมตตา และการใช้ปัญญาวิเคราะห์สื่อ ผ่านหลักสูตรและกิจกรรมในสถานศึกษา 2) การส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ (emotional intelligence) ในระบบการศึกษาและชุมชน ผ่านโปรแกรมที่เน้นการจัดการอารมณ์ การตัดสินใจอย่างมีสติ และการสื่อสารปราศจากความรุนแรง 3) การจัดการความรุนแรงเชิงป้องกันเชิงรุกในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ผ่านระบบแจ้งเตือนและเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง หน่วยสนับสนุนจิตวิทยาเชิงบวกในโรงเรียน และการฝึกอบรมครูให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง และ 4) การจัดตั้งศูนย์นโยบายเฉพาะด้านสื่อปลอดภัย–สังคมสันติ เพื่อบูรณาการความร่วมมือระหว่างนักการศึกษา นักจิตวิทยา นักพุทธศาสนา และผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อในการออกแบบนโยบายเชิงระบบ

4. การถ่ายทอดรูปแบบสู่พื้นที่ ผู้วิจัยได้สร้างคู่มือรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่ (ฉบับพกพา) แล้วนำไปเผยแพร่กับหน่วยงานและชุมชน การวิจัยนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ (new finding) พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าสู่นโยบายการพัฒนาเยาวชนและระบบการศึกษา สามารถเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ของเยาวชนให้รับมือกับอิทธิพลของสื่อและความขัดแย้งในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาเสนอแนวทางการจัดการความรุนแรงเชิงรุกในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยใช้แนวคิดการจัดการแบบองค์รวมและการสนับสนุนจิตวิทยาเชิงบวก ควบคู่กับการจัดตั้งศูนย์นโยบายเฉพาะด้านสื่อปลอดภัย-สังคมสันติ เพื่อบูรณาการงานวิจัยและความร่วมมือสหวิทยาการ อันจะนำไปสู่การออกแบบนโยบายสาธารณะที่ยั่งยืนและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของเยาวชนในศตวรรษที่ 21

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของวัยรุ่นยุคใหม่ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

หลักพุทธธรรม ความฉลาดทางอารมณ์ และการจัดการความรุนแรง เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักการพยากรณ์การลดปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อสูงกว่าตัวแปรด้านอื่น ข้อค้นพบนี้ควรอ่านมากกว่าการ

ยืนยันความสัมพันธ์ทางสถิติ เพราะมันบ่งบอกทิศทางของกลไกเชิงสาเหตุด้วย กล่าวคือ การลดความรุนแรงจากสื่อมิได้เกิดจากการควบคุมสื่อจากภายนอกเพียงลำพัง หากต้องอาศัยกลไกภายในสามชั้นที่ทำงานร่วมกัน ชั้นแรก สติและการพิจารณาโดยแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ที่หลักพุทธธรรมมอบให้ทำหน้าที่เป็นตัวกรองก่อนที่วัยรุ่นจะตีความเนื้อหาสื่อ ชั้นที่สอง ความฉลาดทางอารมณ์ทำหน้าที่เป็นตัวควบคุม ปฏิกิริยาหลังการรับรู้ และชั้นที่สาม ทักษะการจัดการความรุนแรงทำหน้าที่เป็นตัวแปลงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นให้กลายเป็นกระบวนการสื่อสารแทนการปะทะ กลไกทั้งสามจึงทำงานตามลำดับเวลาต่อเนื่องกัน ซึ่งอธิบายได้ว่าเหตุใดตัวแปรทั้งสามจึงร่วมกันพยากรณ์ผลลัพธ์ได้สูงถึงร้อยละ 65.9 ขณะที่ตัวแปรเชิงบริบท เช่น สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศหรือสังคมในศตวรรษที่ 21 แม้มีความสัมพันธ์เชิงบวก กลับไม่มีน้ำหนักพยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญ เพราะบริบทเหล่านั้นเป็นเงื่อนไขแวดล้อมที่เอื้อหรือขัดขวางกลไกภายในทั้งสามชั้น ไม่ใช่กลไกเชิงสาเหตุโดยตรง

1. สภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นเมื่อพิจารณาตัวแปรที่สังเกตได้ทั้ง 7 ด้านร่วมกัน โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ ($\overline{X}$ = 4.12, S.D. = 0.26) ซึ่งผลด้านความต้องการจำเป็นสอดคล้องกับข้อค้นพบของ นววิช นวชีวินมัย และสกล วรเจริญศรี (2567) ที่ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของการเผชิญกับการข่มเหงรังแกในวัยรุ่นตอนต้น และพบว่า ต้นทุนทางจิตวิทยาส่งอิทธิพลทางตรงต่อการเผชิญกับการข่มเหงรังแกสูงที่สุด (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล = .55, $p < .01$) รองลงมาคือทักษะชีวิต (.10) และความภาคภูมิใจในตนเอง (.09) รูปแบบอิทธิพลที่ต้นทุนภายในมีน้ำหนักสูงกว่าปัจจัยภายนอกนี้สอดคล้องโดยตรงกับสิ่งที่งานวิจัยนี้พบ นั่นคือ ตัวแปรที่ทำงานในระดับจิตใจของปัจเจกบุคคลอธิบายพฤติกรรมความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับสื่อได้ดีกว่าตัวแปรเชิงโครงสร้างหรือเชิงบริบท ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มยิ่งตอกย้ำข้อสรุปนี้

2. กลยุทธ์การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ผลความสัมพันธ์และการพยากรณ์ในงานวิจัยนี้เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ จิตวิทยาพัฒนาการวัยรุ่น สังคมในศตวรรษที่ 21 การรังแกบนสื่อออนไลน์ และความฉลาดทางอารมณ์ที่ทบทวนไว้ในบทนำ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาจิรวัฒน์ (อิทฺธิญาโณ เพชรศรี), พระศรีสุทธิพงศ์ และศิริโรจน์ นามเสนา (2567) ที่วิเคราะห์การพัฒนาเยาวชนของกรมพินิจตามหลักพุทธธรรม และพบว่าสาเหตุของปัญหาเยาวชนส่วนใหญ่เชื่อมโยงกับครอบครัวโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวแตกแยกหรือครอบครัวที่การอบรมเลี้ยงดูไม่สมบูรณ์จากภาระหน้าที่การงานหรือสภาพเศรษฐกิจ งานดังกล่าวเสนอกรอบปรโตโฆสะ (ปัจจัยภายนอกที่เกื้อกูลการพัฒนา) ประกอบด้วยปฏิรูปเทส กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ ควบคู่กับกระบวนการพัฒนาตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา กรอบนี้ช่วยเติมเต็มข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ในจุดที่ตัวแบบทางสถิติอธิบายไม่ได้ นั่นคือคำถามว่าเหตุใดหลักพุทธธรรมจึงมีน้ำหนักการพยากรณ์สูงสุด คำตอบที่เป็นไปได้คือหลักพุทธธรรมมิได้ทำงานเป็นตัวแปรเดี่ยว หากทำหน้าที่เป็นกรอบบูรณาการที่ร้อยเรียงปัจจัยภายนอก

(ครอบครัว สิ่งแวดล้อม กัลยาณมิตร) เข้ากับกระบวนการพัฒนาภายใน (ศีล สมาธิ ปัญญา) ให้เป็นระบบเดียวกัน

3. รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม 4 องค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นเชื่อมโยงกับแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ความรุนแรง และความฉลาดทางอารมณ์ และสอดคล้องศิริอัญภัค ศิรินนท์วัชรกุล (2567, หน้า 111-119) ที่ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมนโยบายเร่งด่วน 13 ประการของกระทรวงสาธารณสุข และพบว่าการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เข้ากับกระบวนการนโยบายและการบริหารจัดการ ช่วยให้การขับเคลื่อนนโยบายบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการอาศัยเพียงกลไกการบริหารตามปกติ ข้อค้นพบนี้ยืนยันหลักการเดียวกับที่ปรากฏในองค์ประกอบที่หนึ่งของรูปแบบในงานวิจัยนี้ คือ หลักพุทธธรรมทำงานได้ผลดีที่สุดเมื่อถูกบูรณาการเข้ากับกระบวนการนโยบายตั้งแต่ต้น มิใช่ถูกเพิ่มเข้ามาเป็นกิจกรรมเสริมภายหลัง เช่นเดียวกับที่ พิศุทธิภา เมธีกุล (2567) พบว่า การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการรู้เท่าทันดิจิทัลและสุขภาวะทางจิตสำหรับวัยรุ่นตอนต้นที่ได้ผลต้องเน้นการมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติ มีเนื้อหาที่ตรงกับความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย และมีการเสริมแรงที่เหมาะสม ซึ่งตรงกับหลักการออกแบบองค์ประกอบที่สองและสามของรูปแบบในงานวิจัยนี้ที่เน้นโปรแกรมเชิงปฏิบัติมากกว่าการบรรยายหลักธรรม

4. การถ่ายทอดผ่านคู่มือฉบับพกพาสอดคล้องกับหลักการสื่อสารเชิงพุทธที่ผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัยเสนอไว้ คือการทำให้หลักธรรมเข้าถึงง่ายและใช้ภาษาที่วัยรุ่นคุ้นเคย การเลือกรูปแบบคู่มือฉบับพกพาแทนเอกสารวิชาการฉบับเต็มจึงเป็นทางเลือกที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย แม้จะยังไม่มีการประเมินผลระยะยาวว่าคู่มือดังกล่าวส่งผลต่อพฤติกรรมจริงของผู้รับมากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ควรระบุไว้อย่างตรงไปตรงมาสำหรับการวิจัยในระยะต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การบูรณาการพุทธธรรม EQ การจัดการความรุนแรงเชิงระบบในแผนพัฒนาเยาวชน ทำได้โดยกำหนดเป็นกรอบนโยบายระดับสถานศึกษาหรือระดับจังหวัดเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมดิจิทัล พร้อมพัฒนาแผนปฏิบัติการร่วม ระหว่างโรงเรียน หน่วยงานรัฐ องค์กรศาสนา และชุมชน

1.2 การพัฒนาและยกระดับความฉลาดทางอารมณ์ให้เป็นสมรรถนะหลักของเยาวชน ทำได้โดยจัดโปรแกรมฝึกทักษะ EQ อย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการกำกับอารมณ์ การฟังอย่างเข้าใจและการสื่อสารที่ปราศจากความรุนแรง พร้อมพัฒนาครู ผู้ปกครอง และผู้นำเยาวชนให้เป็นโค้ช EQ เพื่อขยายผลอย่างต่อเนื่อง

1.3 การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อการใช้สื่อ ทำได้โดยผลักดันมาตรการและกิจกรรมที่เน้นจริยธรรมการใช้สื่อ การคิดก่อนแชร์ การจัดการความขัดแย้งออนไลน์ และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พร้อมประสานความร่วมมือกับแพลตฟอร์มและสื่อท้องถิ่นในการรณรงค์และจัดการเนื้อหาเสี่ยง

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรออกแบบเป็นการศึกษาระยะยาว (longitudinal study) หรือการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental design) เพื่อประเมินผลของรูปแบบต่อพฤติกรรมจริงของวัยรุ่นก่อนและหลังการใช้คู่มือฉบับพกพา รวมถึงขยายพื้นที่วิจัยไปยังภูมิภาคอื่นเพื่อทดสอบความคงทนของรูปแบบข้ามบริบททางวัฒนธรรม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

งานวิจัยครั้งนี้ นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบตรรกะ Input-Process-Output กล่าวคือ Input คือสภาพปัญหาความรุนแรงจากอิทธิพลสื่อในกลุ่มวัยรุ่น Process คือการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าสู่กระบวนการนโยบายการพัฒนาเยาวชน และ Output คือผลลัพธ์เชิงสังคมที่เกิดขึ้น องค์ความรู้แกนกลางที่ได้จากงานวิจัยนี้คือ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าสู่นโยบายการพัฒนาเยาวชนและระบบการศึกษาสามารถเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเยาวชนให้รับมือกับอิทธิพลของสื่อและความขัดแย้งในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยกลไกสามชั้นที่ทำงานร่วมกันตามลำดับ คือ หลักพุทธธรรมเป็นตัวกรอง ความฉลาดทางอารมณ์เป็นตัวควบคุม และการจัดการความรุนแรงเป็นตัวแปลงความขัดแย้งให้กลายเป็นกระบวนการสื่อสารเชิงสันติ ผลการศึกษายังเสนอแนวทางการจัดการความรุนแรงเชิงรุกในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยใช้แนวคิดการจัดการแบบองค์รวมควบคู่กับการจัดตั้งศูนย์นโยบายเฉพาะด้าน “สื่อปลอดภัย–สังคมสันติ” (the center for safe media and peaceful society) เพื่อบูรณาการงานวิจัยและความร่วมมือสหวิทยาการ อันจะนำไปสู่การออกแบบนโยบายสาธารณะที่ยั่งยืนสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ตฤณห์ โพธิ์รักษา. (2565). อิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อพฤติกรรมรุนแรงของเด็กและเยาวชน. *วารสารรัฐศาสตร์รอบรู้และสหวิทยาการ*, 5(2), 97-116.

ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2543). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. อุบลราชธานี: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2543). *พรมแดนความรู้ด้านการวิจัยและสถิติ*. ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

พรเทพ เจริญกิจ. (2566). บทบาทตัวละครในละครโทรทัศน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลียนแบบของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สมุทรปราการ. *วารสารศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล*, 12(1), 39-52. https://doi.org/10.14456/acj.2023.4

พระมหาจิรวัฒน์ (อิทธิญาโณ เพชรศรี), พระศรีสุทธิพงศ์ และศิริโรจน์ นามเสนา. (2567). ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาเยาวชนของกรมพินิจตามหลักพุทธธรรม. *วารสารวิจัยและวิชาการบวรพัฒน์*, 2(4), R3132. https://doi.org/10.14456/journal-rabij.2024.40

พระอธิการสุพรรณ วิสุทฺโธ (รอบไธสง), พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม และเบญจมาศ สุวรรณวงศ์. (2567). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทัน สื่อสังคมปัจจุบันของวัยรุ่นไทย. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 9(2), 92-103. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/ambj/article/view/273270

ศิริอัญภัค ศิรินนท์วัชรกุล. (2567). หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริม 13 นโยบายกระทรวงสาธารณสุขเป้าหมาย 100 วัน. *วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ*, 2(4), 111-119.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ และองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย. (2566). *การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2565: รายงานผลฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

Aaker, D. A. (2014). *Aaker on Branding: 20 Principles that Drive Success*. New York: Morgan James Publishing.

Klapper, J. T. (1960). *The Effects of Mass Communication*. New York: The Free Press.

Sherer, P., & Sherer, M. (2014). Witnessing violence among high school students in Thailand. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology,* 58(5), 567-589. https://doi.org/10.1177/0306624X13479565

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

A Model for Proactive Leadership Development of School Administrators in Small Schools under the Office of the Basic Education Commission

ปวีณา วรกำพล, จักรกฤษณ์ โพดาพล และพระครูปลัดจักรพล สิริธโร
Paweena Worakumpon, Chakgrit Podapol and Phrakrupalad Jakkapol Siritharo
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง, ประเทศไทย
Mahamakut Buddhist University, Sri Lan Chang Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: paweena.wor@student.mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุก และ 3) ประเมินรูปแบบที่พัฒนาขึ้น การวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 102,936 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน และมีผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกำหนดเป้าหมาย การรู้จักตนเอง การมีความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ และการมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นพฤติกรรมสำคัญในการรับมือกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบริบทเฉพาะของโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งนี้ ผลการประเมินความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) พบว่า ด้านที่สูงที่สุด

*ได้รับบทความ: 16 เมษายน 2569; แก้ไขบทความ: 1 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 24 กันยายน 2569
Received: April 16, 2026; Revised: September 1, 2026; Accepted: September 24, 2026

คือ ด้านการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีค่า $PNI_{Modified}$ = 0.21 มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนามากที่สุด

2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการพัฒนา 3) ผลผลิตและผลลัพธ์ และ 4) ข้อมูลย้อนกลับ โดยเน้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในสัดส่วนการปฏิบัติร้อยละ 60 และภาคทฤษฎีร้อยละ 40 ควบคู่กับการใช้คู่มือที่มุ่งเน้นการนำไปใช้จริง ลดความซ้ำซ้อนของภาระงานเอกสาร

3. ผลการประเมินคุณภาพของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.47) โดยด้านความเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่การประเมินคู่มือการใช้รูปแบบ พบว่า มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.77, S.D. = 0.37) โดยเฉพาะด้านความชัดเจนและความเข้าใจง่ายของภาษาได้รับคะแนนสูงสุด ($\bar{X}$ = 5.00)

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงรุก; ผู้บริหารสถานศึกษา; โรงเรียนขนาดเล็ก; รูปแบบการพัฒนา; การวิจัยและพัฒนา

Abstract

This research aimed to 1) study the components of proactive leadership among school administrators in small-sized schools under the Office of the Basic Education Commission (OBEC), 2) develop a proactive leadership development model, and 3) evaluate the developed model. The study employed a mixed-methods approach. The population consisted of 102,936 administrators and teachers from small-sized schools under OBEC. The quantitative sample included 384 participants, while qualitative data were provided by 9 experts. Research instruments comprised questionnaires, semi-structured interviews, and evaluation forms assessing suitability, feasibility, and usefulness. Data were analyzed using mean, percentage, standard deviation, the Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$), and descriptive analysis.

The findings revealed that:

1. The components of proactive leadership among school administrators in small-sized schools comprised five dimensions: creativity, goal setting, self-awareness, independent determination, and critical judgment. These dimensions represented essential behaviors for addressing resource limitations and the unique context of small schools. Furthermore, the needs assessment utilizing the $PNI_{Modified}$ indicated that creativity had the highest value ($PNI_{Modified}$ = 0.21), reflecting the most critical need for development.

2. The developed proactive leadership model consisted of four components: 1) input, 2) development process, 3) output and outcomes, and 4) feedback. The development process emphasized experiential learning, allocating 60 percent to practical activities and 40 percent to theoretical content, alongside the utilization of a practical manual designed for real-world implementation and the reduction of redundant documentation.

3. The evaluation of the model by experts indicated that, overall, it achieved the highest level of suitability, feasibility, and usefulness ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.47), with usefulness receiving the highest mean score. Additionally, the evaluation of the implementation manual showed an overall quality at the highest level ($\bar{X}$ = 4.77, S.D. = 0.37), particularly in terms of clarity and ease of understanding of the language, which received the highest rating ($\bar{X}$ = 5.00).

Keywords: Proactive Leadership; School Administrators; Small Schools; Development Model; Research and Development

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบัน โลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ กระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องเร่งปรับตัวสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าและพัฒนาตนเองได้อย่างไร้ขีดจำกัด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวกดดันให้ระบบการศึกษาไทยต้องยกระดับคุณภาพเพื่อให้สามารถแข่งขันในเวทีโลกได้ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่จะขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาคือ ผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและมีทักษะการบริหารจัดการที่ทันสมัย เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรมอย่างยั่งยืน (Gil et al., 2023, pp. 422-434)

เมื่อพิจารณาในบริบทของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กถือเป็นกลไกหลักในการกระจายโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ชนบท แต่ในขณะเดียวกัน โรงเรียนกลุ่มนี้กลับต้องเผชิญกับสภาพปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญ ทั้งปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรครูที่ไม่ครบชั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) ภายใต้บริบทที่มีข้อจำกัดรอบด้าน ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กจึงจึงต้องมีวิสัยทัศน์และมีเป้าหมาย มีการวางแผนการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (วิชัย ลาธิ และสุธรรม ธรรมทัศนานนท์, 2564, หน้า 85-100) ความท้าทายนี้เรียกร้องให้ผู้บริหารต้องมีขีดความสามารถในการคาดการณ์ล่วงหน้าและบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ด้วยเหตุนี้ ภาวะผู้นำเชิงรุก จึงกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วยก้าวข้ามข้อจำกัดของการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ในเชิงทฤษฎีพฤติกรรมองค์กร ภาวะผู้นำเชิงรุกหมายถึง พฤติกรรมผู้นำที่มุ่งเน้นการคาดการณ์อนาคต การริเริ่มลงมือทำด้วยตนเอง และการมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก แทนที่จะรอให้ปัญหาเกิดแล้วจึงแก้ไขแบบตั้งรับ (Parker et al., 2019, pp. 221-248) คุณลักษณะของผู้นำเชิงรุกจะประกอบไปด้วยความตระหนักรู้ในตนเอง การมีวิจารณญาณ ความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ และการมีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา ซึ่งช่วยให้ผู้นำมีความกล้าที่จะตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพแม้ในสถานการณ์ที่ขาดแคลน (McCormick et al., 2019, pp. 30-51) การนำภาวะผู้นำเชิงรุกมาใช้จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กร สร้างแรงบันดาลใจให้แก่ครูผู้สอน และยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งส่งผลกระทบเชิงบวกต่อเนื่องไปยังชุมชนและสังคม (Kouzes & Posner, 2017)

แม้ภาวะผู้นำเชิงรุกจะมีความสำคัญยิ่ง แต่เมื่อทบทวนวรรณกรรมพบช่องว่างทางการวิจัยที่สำคัญ คือ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกที่มีอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มักถูกออกแบบและศึกษาภายใต้บริบทองค์กรธุรกิจหรือโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อม (Crant et al., 2017; Salanova, Llorens, & Schaufeli, 2011, pp. 255-285) ทำให้รูปแบบเหล่านั้นไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทเฉพาะของโรงเรียนขนาดเล็กที่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดอย่างรุนแรง จึงยังไม่ตอบโจทย์และขาดกลไกที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของโรงเรียนขนาดเล็ก

เพื่อเป็นการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ และสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อค้นหาองค์ประกอบและสร้างแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารให้เป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ มีพลังในการขับเคลื่อนองค์กร และสามารถนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี ภายใต้แบบแผนการวิจัยและพัฒนา ได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงรุก จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสังเคราะห์แนวคิดจากนักวิชาการจำนวน 24 คน โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ร้อยละ 33.33 ขึ้นไป ซึ่งได้องค์ประกอบหลักจำนวน 5 ด้าน ขั้นที่ 2 สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อเป็นการกลั่นกรององค์ประกอบและยืนยันองค์ประกอบ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ คือ เป็นผู้มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์หรือเป็นผู้บริหารที่มีประสบการณ์สูง ประกอบด้วย นักวิชาการ/ข้าราชการบำนาญ จำนวน 2 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 2 คน และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน และขั้นที่ 3 ศึกษาความต้องการจำเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 จัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และขั้นที่ 2 ตรวจสอบ และยืนยันร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 ประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขั้นที่ 2 ปรับปรุงรูปแบบสมบูรณ์ และขั้นที่ 3 ประเมินคู่มือรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 384 คน โดยใช้ตาราง Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) ซึ่งแบ่งขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละกลุ่มย่อย และใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) โดยแบ่งชั้นภูมิตามภูมิภาค (4 ภาค) สุ่มเลือกจังหวัด เขตพื้นที่การศึกษา และสุ่มแบบง่ายเพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจำแนกสัดส่วนเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 60 คน และครูผู้สอน จำนวน 324 คน ในส่วนของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา 1) แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 9 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ผ่านเกณฑ์ทุกข้อ จากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน พบว่ามีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) ระหว่าง .24 - .86 และมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) ทั้งฉบับเท่ากับ .98 2) แบบสนทนากลุ่มรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุก แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุก และ 3) แบบประเมินรูปแบบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความสอดคล้อง โดยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือน พฤศจิกายนถึงธันวาคม 2568

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป สถิติพื้นฐานที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความต้องการจำเป็น $PNI_{modified}$

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินการผ่าน 3 ขั้นตอนหลัก ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

1.1 ผลการสังเคราะห์และยืนยันองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงรุก จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการ 24 คน พบว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงรุกมี 5 ด้านหลัก และเมื่อนำไปผ่านกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการปรับปรุงนิยามเชิงปฏิบัติการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แก่ 1) การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นการสร้างภาคีเครือข่ายร่วมกับชุมชน 2) การกำหนดเป้าหมาย เน้นการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน 3) การรู้จักตนเอง เน้นความเข้าใจอารมณ์พฤติกรรมตนเอง 4) การมีความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ เน้นการตัดสินใจด้วยตนเองในสถานการณ์ที่ต้องการความคล่องตัว และ 5) การมีวิจารณญาณ เน้นการตัดสินใจอย่างชาญฉลาดและเลือกแนวทางที่ดีที่สุด

1.2 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็น จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุก พบว่า ในภาพรวมประเด็นที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ($PNI_{modified}$ = 0.21, สภาพที่เป็นจริง ($\bar{X}$ = 3.70, S.D. = 0.57, สภาพที่พึงประสงค์ ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.64) รองลงมาคือ ด้านการมีวิจารณญาณ ($PNI_{modified}$ = 0.17) ด้านการกำหนดเป้าหมาย ($PNI_{modified}$ = 0.16) ด้านการมีความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ ($PNI_{modified}$ = 0.15) และด้านการรู้จักตนเอง ($PNI_{modified}$ = 0.15) ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์เจาะลึกในด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พบว่า ทักษะย่อยที่ผู้บริหารต้องเร่งพัฒนา

มากที่สุดคือ ความสามารถในการสร้างสรรค์แนวทางการบริหาร ($PNI_{modified}$ = 0.36) และการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในมิติที่แตกต่าง ($PNI_{modified}$ = 0.35)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินการผ่าน 2 ขั้นตอนหลักได้แก่ การยกร่างรูปแบบ และการตรวจสอบยืนยันรูปแบบผ่านการสนทนากลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผลการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จากการนำ (ร่าง) รูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เข้าสู่กระบวนการวิพากษ์และยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิให้การยอมรับว่ารูปแบบมีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเชิงลึก ได้แก่ การเพิ่มรากฐานทางทฤษฎีเชิงประจักษ์ในหลักการและเหตุผล การปรับวัตถุประสงค์โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพตามบริบทพื้นที่แทนการเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่ และการปรับแนวทางการนำไปใช้ให้เป็นรูปธรรมผ่านระบบคู่มือที่ระบุขั้นตอน กรอบเวลา และกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน

2.2 ผลลัพธ์โครงสร้างของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุก จากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงจนได้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกเชิงระบบ ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงหน้างาน บูรณาการร่วมกับระบบพี่เลี้ยง โดยโครงสร้างของรูปแบบประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่ ส่วนที่ 1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน บริบทความท้าทายของโรงเรียนขนาดเล็ก และเป้าหมายการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกทั้ง 5 องค์ประกอบ ส่วนที่ 2) กระบวนการพัฒนา ขับเคลื่อนผ่านวงจรคุณภาพ PDCA โดยแบ่งสัดส่วนการเรียนรู้ทฤษฎีร้อยละ 40 และการปฏิบัติจริงร้อยละ 60 แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) ระยะเตรียมความพร้อมและวางแผนประเมินตนเองและจัดระบบพี่เลี้ยง 2) ระยะดำเนินการขับเคลื่อนภาวะผู้นำ 5 องค์ประกอบในการแก้ปัญหาจริงของโรงเรียน และ 3) ระยะตรวจสอบประเมินผลประเมิน 360 องศาและถอดบทเรียน ส่วนที่ 3) ผลผลิตและผลลัพธ์ ผู้บริหารผ่านเกณฑ์ประเมินสมรรถนะร้อยละ 80 ขึ้นไป เกิดการพัฒนานวัตกรรมการบริหาร และก้าวข้ามข้อจำกัดเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม และส่วนที่ 4) ข้อมูลย้อนกลับ การนำผลการถอดบทเรียนไปใช้ยกระดับการทำงานอย่างต่อเนื่อง ดังรายละเอียดโครงสร้างความสัมพันธ์ที่แสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การประเมินคุณภาพของรูปแบบและคู่มือการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุก ดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญที่คัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 9 คน ซึ่งครอบคลุมผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับวิชาการ ไปจนถึงผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ดังนี้

3.1 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุก ในภาพรวม รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ได้รับคะแนนประเมินสูงสุดในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.86, S.D. = 0.35) รองลงมาคือด้านความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.48) และด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.50) ตามลำดับ จุดเด่นสำคัญที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้คะแนนประเมินความสอดคล้องสูงสุดคือ การใช้ภาษาที่ชัดเจนเข้าใจง่าย ซึ่งได้รับคะแนนเต็มในมิติด้านความเป็นประโยชน์ ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00)

3.2 ผลการประเมินคู่มือประกอบการใช้รูปแบบ ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.77, S.D. = 0.37) โดยด้านความชัดเจนและความเข้าใจง่ายของภาษามีความโดดเด่นสูงสุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D.

= 0.00) ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่น่าสนใจคือ ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนนประเมินเต็มอย่างเป็นเอกฉันท์ ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) ในประเด็นความเหมาะสมและครอบคลุมของเนื้อหาในบทนำ และความชัดเจนของการอธิบายกระบวนการนำรูปแบบไปปฏิบัติ ตลอดจนความเหมาะสมของรูปแบบและขนาดตัวอักษรของรูปเล่ม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงเชิงวิชาการและบริบทการนำไปใช้จริง ดังนี้

1. องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงรุกที่ตอบโจทย์ความอยู่รอดของโรงเรียนขนาดเล็ก (ผลจากการดำเนินการระยะที่ 1) จากการศึกษาในระยะที่ 1 พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก มี 5 ด้าน ได้แก่ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกำหนดเป้าหมาย การรู้จักตนเอง การมีความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ และการมีวิจารณญาณ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการวิจัยครั้งนี้ได้สังเคราะห์แนวคิดจากนักวิชาการถึง 24 คน ซึ่งครอบคลุมทั้งมิติทางจิตวิทยาบุคคลและมิติการบริหารจัดการองค์กร ทำให้ได้องค์ประกอบที่ยกระดับและแตกต่างไปจากกรอบแนวคิดพื้นฐานของ Covey (2004) ที่ระบุคุณลักษณะไว้ 4 ด้าน (การรู้จักตนเอง จินตนาการ วิจารณญาณ และความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ) ซึ่งเน้นที่อุปนิสัยส่วนบุคคลเป็นหลัก โดยผู้วิจัยได้นำบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กเข้ามาเป็นฐานคิด จึงได้ยกระดับจินตนาการให้กลายเป็นการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปสร้างนวัตกรรมเพื่อเอาชนะข้อจำกัดด้านทรัพยากรได้จริง และได้เพิ่มด้านการกำหนดเป้าหมายเข้ามา ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากโรงเรียนขนาดเล็กที่มีบุคลากรจำกัดจำเป็นต้องมีทิศทางที่ชัดเจนเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Bateman & Crant (1993, pp. 103-118) และ Parker et al. (2019, pp. 221-248) ที่ระบุว่าในสภาวะที่องค์กรเผชิญความผันผวน ผู้นำที่กล้าคิดนอกกรอบ ตั้งเป้าหมายเชิงรุก และตัดสินใจอย่างเป็นอิสระจะช่วยสร้างนวัตกรรมทางการบริหารได้ดีกว่าการรอรับนโยบายเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ การที่องค์ประกอบด้านการกำหนดเป้าหมายมีความชัดเจน ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kilic & Gök (2022, pp. 2492-2506) ที่พบว่าความเป็นผู้นำเชิงรุกส่งผลเชิงบวกต่อความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากร เนื่องจากช่วยลดความเครียดและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมได้เป็นอย่างดี

2. รูปแบบการพัฒนาที่เน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี (ผลจากการดำเนินการระยะที่ 2) ในระยะที่ 2 ของการพัฒนารูปแบบและคู่มือ ผู้วิจัยได้กำหนดสัดส่วนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ไว้ที่ร้อยละ 60 และทฤษฎีร้อยละ 40 ควบคู่กับการประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) และระบบพี่เลี้ยง (Mentoring & Coaching) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การพัฒนาภาวะผู้นำในยุคศตวรรษที่ 21 ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการ

อบรมในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเกิดจากการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดของ Gil et al. (2024, pp. 422-434) ที่ระบุว่าการสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมและการเรียนรู้ ต้องให้ผู้บริหารเป็นผู้สร้างความรู้ผ่านการแก้ปัญหาจริง นอกจากนี้ ในกระบวนการพัฒนารูปแบบ ผลจากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญยิ่ง คือ การไม่นำโรงเรียนขนาดเล็กไปเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่ ทั้งนี้มีสาเหตุมาจาก ความแตกต่างของบริบทและทรัพยากรอย่างสิ้นเชิง ผู้วิจัยจึงปรับจุดเน้นของรูปแบบมาสู่การดึงศักยภาพจากภายในและชุมชน ซึ่งการที่รูปแบบเน้นการปฏิบัติเชิงรุก ถือเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้บริหารกล้าเผชิญกับวิกฤตอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับข้อเสนอของ Singsorn (2023, pp. 14-18) ที่ระบุในงานวิจัยเรื่องการบริหารโรงเรียนในโลกยุคใหม่ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำจะเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดเมื่อผู้บริหารได้เผชิญปัญหาจริงและมีเครือข่ายวิชาชีพคอยชี้แนะ

3. คุณภาพและการยอมรับในระดับสากลของเครื่องมือการพัฒนา (ผลจากการดำเนินการระยะที่ 3) พบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุก ด้านความเป็นประโยชน์ สูงสุด ผนวกกับการที่คู่มือรูปแบบได้รับคะแนนเต็มในด้านความชัดเจนของภาษา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก นวัตกรรมทางการบริหารที่จะประสบความสำเร็จในระดับปฏิบัติการได้อย่างแท้จริงนั้น จำเป็นต้องมีกลไกที่ลดความซับซ้อนและเพิ่มความชัดเจน ผู้ทรงคุณวุฒิต่างเห็นพ้องว่า การใช้ภาษาที่สื่อสารอย่างตรงไปตรงมา และการลดภาระงานเอกสารในคู่มือฉบับนี้ ถือเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กเกิดการยอมรับและพร้อมนำไปใช้งานจริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประเมินรูปแบบของบุญชม ศรีสะอาด (2560) ที่เน้นย้ำว่า ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติและความเป็นประโยชน์ คือเครื่องชี้วัดคุณภาพที่สำคัญที่สุดของงานวิจัยและพัฒนา

จากข้อค้นพบสะท้อนความสำเร็จของนวัตกรรมในมิติของการพัฒนาพฤติกรรมผู้นำเชิงรุกผ่านการออกแบบคู่มือที่เน้นการปฏิบัติจริง ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการลดขั้นตอนและภาระงานที่ไม่จำเป็น จะช่วยคืนเวลาให้ผู้บริหารสามารถทุ่มเทให้กับการตัดสินใจเชิงรุก มีความกล้าคิดริเริ่ม และพัฒนานวัตกรรมทางการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Salanova et al. (2011, pp. 255-285) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมและเครื่องมือที่ลดความซับซ้อน เอื้อให้เกิดพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ในองค์กร และยังสนับสนุนข้อเสนอของ Singsorn (2023, pp. 14-18) ที่มุ่งพัฒนาผู้บริหารสู่การเป็นผู้นำเชิงรุกที่สามารถขับเคลื่อนองค์กรให้ตอบสนองต่อความท้าทายในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิผล

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรสนับสนุนให้โรงเรียนขนาดเล็กลดรูปแบบการบริหารตามคำสั่ง และส่งเสริมการมีความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระของผู้บริหาร เพื่อให้สถานศึกษา

สามารถสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้จริง

1.2 ควรมีการนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงรุกนี้ไปบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาบรรจุใหม่ หรือใช้เป็นเครื่องมือหลักในกระบวนการนิเทศติดตามผลการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างวัฒนธรรมการทำงานเชิงรุกอย่างเป็นระบบ

1.3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรส่งเสริมการนำคู่มือที่ลดภาระงานเอกสารลักษณะนี้ไปเป็นต้นแบบในการจัดทำคู่มือการบริหารงานในด้านอื่นๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความคล่องตัวให้กับสถานศึกษาทั่วประเทศ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้การรู้จักตนเอง และการมีวิจารณญาณเป็นพื้นฐานในการประเมินขีดความสามารถของโรงเรียนก่อนจะเริ่มกำหนดเป้าหมายที่ท้าทายแต่บรรลุได้ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคณะครู การนำรูปแบบไปใช้ควรเน้นกระบวนการสะท้อนคิดหลังจากการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่องตามแนวทางที่ระบุไว้

2.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรใช้คู่มือนี้เป็นเครื่องมือในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การแก้ปัญหาเชิงรุกภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากร

2.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้คู่มือนี้ในการฝึกฝนทักษะการตัดสินใจเชิงรุก โดยมุ่งเน้นที่การใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างนวัตกรรมทางการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงทดลอง โดยนำรูปแบบนี้ไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ต่างภาคกัน เพื่อเปรียบเทียบผลของบริบทเชิงพื้นที่ที่มีต่อการพัฒนาพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงรุก

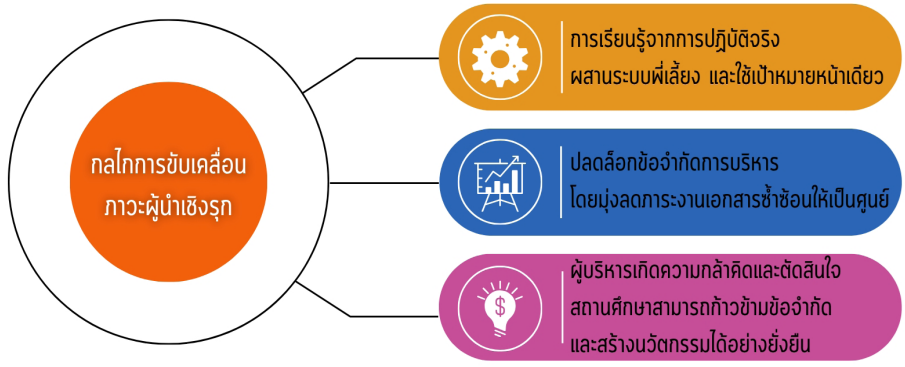
3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงประเมินผลสัมฤทธิ์ ภายหลังจากที่นำคู่มือไปใช้จริงในระยะเวลา 1 ปีการศึกษา เพื่อประเมินความยั่งยืนของพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงรุกและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพสถานศึกษาอย่างชัดเจน

3.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการทำงานเชิงรุกสำหรับครูและบุคลากรเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนเชิงรุกทั้งองค์กรให้สอดประสานไปในทิศทางเดียวกัน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ กลไกการขับเคลื่อนภาวะผู้นำเชิงรุกแบบมุ่งเน้นการปฏิบัติ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ที่แตกต่างจากแนวทางการพัฒนาผู้นำในอดีตที่มัก

อิงทฤษฎีหรือรูปแบบการบริหารของโรงเรียนขนาดใหญ่ องค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ให้เห็นว่า ภายใต้สภาวะวิกฤตและข้อจำกัดด้านทรัพยากร การพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมอย่างแท้จริง ไม่สามารถกระทำผ่านการอบรมเชิงรับได้ แต่ต้องขับเคลื่อนผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานหน้างาน ผสานระบบพี่เลี้ยง โดยมีเงื่อนไขสำคัญสูงสุดคือ การลดภาระงานเอกสารที่ซ้ำซ้อน เพื่อคืนเวลาให้ผู้บริหารและครูได้มุ่งเน้นการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ โดยสามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงฟังก์ชันผ่านกลไกหลัก 3 ส่วน ดังนี้ 1) กลไกการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นส่วนปฏิบัติการที่เน้นสัดส่วนการลงมือทำจริงหน้างานร้อยละ 60 โดยใช้เป้าหมายหน้าเดียว เป็นเครื่องมือลดความซับซ้อนในการวางแผน ขับเคลื่อนควบคู่ไปกับระบบพี่เลี้ยงที่คอยสนับสนุนและสะท้อนคิด เพื่อเปลี่ยนความรู้เชิงทฤษฎีให้เป็นทักษะการบริหารในสถานการณ์จริง 2) การก้าวข้ามข้อจำกัดการบริหาร เป็นคุณค่าเชิงยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการสร้างประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้ทรัพยากรที่จำกัด โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือการลดความซ้ำซ้อนของภาระงานเอกสาร เพื่อคืนเวลาให้ผู้บริหารสามารถทุ่มเทกับการสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการเชิงรุกได้อย่างเต็มศักยภาพ และ 3) ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน เป็นเป้าหมายปลายทางที่ส่งผลให้ผู้บริหารเกิดความมั่นใจและกล้าตัดสินใจอย่างมีอิสระ นำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาที่สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง และสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งองค์ความรู้นี้ช่วยเปลี่ยนผ่านบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กจากผู้รอรับคำสั่งสู่การเป็นผู้นำนวัตกรรมเชิงรุกที่สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาได้ในระดับบุคคล องค์กร และสังคม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

วิชัย ลาธิ, และ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2564). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(12), 85-100.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *นโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.* เข้าถึงได้จาก https://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1540

Bateman, T. S., & Crant, J. M. (1993). The proactive component of organizational behavior: A measure and correlates. *Journal of Organizational Behavior*, 14(2), 103-118.

Covey, S. R. (2004). *The 7 habits of highly effective people: Powerful lessons in personal change.* New York: Free Press.

Crant, J. M., Hu, J., & Jiang, K. (2017). Proactive personality: A twenty-year review. In S. K. Parker & U. K. Bindl (Eds.), *Proactivity at work: Making things happen in organizations* (pp. 193-225). New York, NY: Routledge.

Gil, A. J., Mosegui, G. B. G., Moreira, R. Z., & Eguizabal, M. J. (2024). The moderating role of employee proactive behaviour in the relationship between servant leadership and job satisfaction. *International Journal of Organizational Analysis*, 32(3), 422-434. https://doi.org/10.1108/IJOA-01-2023-3592

Kilic, E., & Gök, M. S. (2023). Employee proactivity and proactive initiatives towards creativity: Exploring the roles of job crafting and initiative climate. *International Journal of Organizational Analysis,* 31(6), 2492-2506. https://doi.org/10.1108/IJOA-01-2022-3100

Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2017). *The leadership challenge: How to make extraordinary things happen in organizations.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement,* 30(3), 607-610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

McCormick, B. W., Guay, R. P., Colbert, A. E., & Stewart, W. H. (2019). Proactive personality and proactive behaviour: Perspectives on person-situation interactions. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 92(1), 30-51.

Parker, S. K., Wang, Y., & Liao, J. (2019). When is proactivity wise? A review of factors that influence the individual outcomes of proactive behavior. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 6, 221-248. https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-012218-015302

Salanova, M., Llorens, S., & Schaufeli, W. B. (2011). "Yes, I Can, I Feel Good, and I Just Do It!" On Gain Cycles and Spirals of Efficacy Beliefs, Affect, and Engagement. *Applied Psychology,* 60, 255-285. https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2010.00435.x

Singsorn, N. (2023). The integration of proactive leadership according to the principles of the Sappurisa Dhamma VII for school administrators in the VUCA world era. *ASEAN Journal of Religious and Cultural Research*, 6(1), 14-18.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4*

The Development Model of Creative Leadership for School Administrators in Promoting Teachers' Educational Innovation under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 4

คนึงนิตย์ สุขขาว, ชูศักดิ์ เอกเพชร และพณกฤษ บุญพบ
Khanuengnit Sukkhaw, Chusak Ekapetch and Phanagrid Boonpob
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ประเทศไทย
Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: kimyuykondee@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู 2) พัฒนารูปแบบ และ 3) ตรวจสอบรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธีพหุระยะ (Multi-Phase Mixed-Methods Research) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 206 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan เครื่องมือประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น 0.992 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ กระบวนการพัฒนา และการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด

*ได้รับบทความ: 5 พฤษภาคม 2569; แก้ไขบทความ: 29 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: May 5, 2026; Revised: September 29, 2026; Accepted: September 30, 2026

โดยมีค่า $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.38, 0.49 และ 0.42 ตามลำดับ

2. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) องค์ประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ 6 องค์ประกอบ และการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู 3 ด้าน 8 องค์ประกอบ 4) วิธีการดำเนินการพัฒนา 5 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน การกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา การนิเทศติดตาม และการประเมินและปรับปรุง และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกรายการ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์; การส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้; การพัฒนารูปแบบ; ผู้บริหารสถานศึกษา; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4

Abstract

This study aimed to: (1) examine the current conditions, desired conditions, and priority needs of school administrators' creative leadership in promoting teachers' instructional innovation; (2) develop a model; and (3) validate the developed model. A multi-phase mixed-methods research design was employed. The quantitative sample consisted of 206 school administrators and heads of academic affairs, with the sample size determined using Krejcie and Morgan's table. The research instruments included a questionnaire, interview forms, and evaluation forms. The questionnaire had a reliability coefficient of 0.992. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and the modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$).

The research results found that:

1. The current conditions of creative leadership, the development process, and the promotion of teachers' instructional innovation were at a moderate level, whereas the desired conditions were at the highest level. The $PNI_{modified}$ values were 0.38, 0.49, and 0.42, respectively.

2. The developed model was validated for accuracy and appropriateness through connoisseurship and comprised five components: (1) model principles; (2) model objectives; (3) six components of creative leadership and eight components of promoting teachers'

instructional innovation across teacher, innovation, and organizational dimensions; (4) a five-step development process consisting of current-state analysis, goal and guideline setting, implementation, supervision and monitoring, and evaluation and improvement; and (5) conditions for success.

3. The model validation results for accuracy, appropriateness, feasibility, and utility were at the highest level in all aspects.

Keywords: Creative Leadership; Promoting Instructional Innovation; Model Development; School Administrators; Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 4

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทำให้สถานศึกษาต้องปรับทั้งกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในยุคดิจิทัล แผนการศึกษาแห่งชาติให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาผ่านนวัตกรรม การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) ภารกิจดังกล่าวทำให้ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง สร้างสภาพแวดล้อมการทำงาน และสนับสนุนให้ครูสามารถพัฒนาวิธีจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นความสามารถของผู้บริหารในการมองเห็นโอกาสจากความเปลี่ยนแปลง เปิดรับแนวคิดใหม่ สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทดลอง และส่งเสริมการทำงานร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษา Leithwood and Jantzi (2005, pp. 177-199) ให้เห็นความสำคัญของภาวะผู้นำต่อการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน ขณะที่ Bass and Riggio (2006) อธิบายบทบาทของผู้นำในการสร้างแรงบันดาลใจและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง ส่วน Sternberg (2012) เสนอว่าการใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับการตัดสินใจและการปฏิบัติเป็นฐานสำคัญของภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อปัญหาซับซ้อน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 มีสถานศึกษาที่ดำเนินงานภายใต้บริบททางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมที่แตกต่างกัน ความพร้อมด้านทรัพยากร บุคลากร และการใช้เทคโนโลยีจึงไม่เท่ากัน ผู้บริหารจำเป็นต้องปรับวิธีบริหารให้ยืดหยุ่นและเหมาะกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา Dubrin (2022) อธิบายว่าการเปิดรับประสบการณ์ใหม่และการแสวงหาวิธีทำงานที่แตกต่างเป็นลักษณะที่สนับสนุนการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ เมื่อเชื่อมกับภารกิจด้านการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น เพื่อพัฒนารูปแบบที่มีขั้นตอนชัดเจนและนำไปใช้ได้ในบริบทของพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่เชื่อมโยงกับการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู โดยพิจารณาทั้งองค์ประกอบของภาวะผู้นำ กระบวนการ

พัฒนา ปัจจัยด้านครู นวัตกรรม และองค์กร ตลอดจนเงื่อนไขที่เอื้อต่อการนำรูปแบบไปใช้ ผลที่ได้เป็นกรอบสำหรับการพัฒนาผู้บริหารและการสนับสนุนครูให้สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงและบริบทของสถานศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธีพหุระยะ (Multi-Phase Mixed-Methods Research) โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 206 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) เครื่องมือประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประเมินรูปแบบ และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น 0.992 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ $PNI_{modified}$ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนด การดำเนินการแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ดำเนินการ 3 ขั้น ได้แก่ 1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัย และบริบทการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบที่ใช้เป็นกรอบการศึกษา 2) สัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารสถานศึกษาจากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศและเป็นโรงเรียนคุณภาพประจำอำเภอ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการสังเคราะห์ และ 3) เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 206 คน เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และคำนวณ $PNI_{modified}$

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบ ดำเนินการ 3 ขั้น ได้แก่ 1) ร่างรูปแบบและร่างคู่มือการใช้รูปแบบจากผลการศึกษาในระยะที่ 1 2) ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบด้วยการสัมมนา

อิงผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) จำนวน 9 คน และ 3) ปรับปรุงรูปแบบและคู่มือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

ระยะที่ 3 ตรวจสอบรูปแบบ ดำเนินการ 2 ขั้น ได้แก่ 1) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครู เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ และ 2) ประเมินความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และคู่มือการใช้รูปแบบ แล้วปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจนได้รูปแบบฉบับสมบูรณ์

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4

1.1 ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ดังนี้ (1) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งความยืดหยุ่นและการปรับตัว ด้านการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ ด้านการสะท้อนผลการทำงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ และด้านการทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (2) สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งความยืดหยุ่นและการปรับตัว ด้านการสะท้อนผลการทำงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้านการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ และด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และ (3) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการ

เรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.38 ด้านที่มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ รองลงมาคือ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งความยืดหยุ่นและการปรับตัว ด้านการสะท้อนผลการทำงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้านการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ และด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

1.2 ผลจากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ดังนี้ (1) สภาพปัจจุบัน ของกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการนิเทศติดตามผลการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการดำเนินการเพื่อพัฒนา ด้านการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนา ด้านการประเมินและปรับปรุง และการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (2) สภาพที่พึงประสงค์ของกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการประเมินและปรับปรุง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการนิเทศติดตามผลการพัฒนา ด้านการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนา ด้านการดำเนินการเพื่อพัฒนา และด้านการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และ (3) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.49 ด้านที่มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ ด้านการประเมินและปรับปรุง รองลงมาคือ ด้านการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ด้านการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนา ด้านการดำเนินการเพื่อพัฒนา และด้านมีการนิเทศติดตามผลการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

1.3 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ดังนี้ (1) สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมทัศนคติเชิงบวก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมความรู้และทักษะ ด้านการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ด้านการส่งเสริมความพร้อมทางจิตวิทยา ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ด้านการส่งเสริมความเข้ากันได้ และด้านการสนับสนุนจากผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

(2) สภาพที่พึงประสงค์ของการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมการรับรู้ประโยชน์ ด้านการส่งเสริมความรู้และทักษะ ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ด้านการส่งเสริมความเข้ากันได้ ด้านการส่งเสริมทัศนคติเชิงบวก ด้านการส่งเสริมทัศนคติเชิงบวก และด้านการส่งเสริมความพร้อมทางจิตวิทยา มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และ (3) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.42 ด้านที่มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ ด้านการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ด้านการส่งเสริมการรับรู้ประโยชน์ ด้านการส่งเสริมความเข้ากันได้ ด้านการส่งเสริมความรู้และทักษะ ด้านการสนับสนุนจากผู้บริหาร ด้านการส่งเสริมความพร้อมทางจิตวิทยา และด้านการส่งเสริมทัศนคติเชิงบวก มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

2. ผลการพัฒนารูปแบบ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ใช้เป็นกรอบการวิจัยมี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ 2) การสร้างบรรยากาศแห่งความยืดหยุ่นและการปรับตัว 3) การทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ 4) การเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ 5) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ และ 6) การสะท้อนผลการทำงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูมี 3 ด้าน 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านครูผู้สอน 3 องค์ประกอบ ด้านนวัตกรรม 2 องค์ประกอบ และด้านองค์กร 3 องค์ประกอบ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ส่วน คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) องค์ประกอบการพัฒนา 4) วิธีการดำเนินการพัฒนา และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

ส่วนที่ 1 หลักการแนวคิดของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 มีหลักการ 3 ประการ ได้แก่ 1) หลักการมีส่วนร่วมและเสริมพลัง 2) หลักการพัฒนาต่อเนื่องและยั่งยืน 3) หลักการบริหารเชิงระบบ

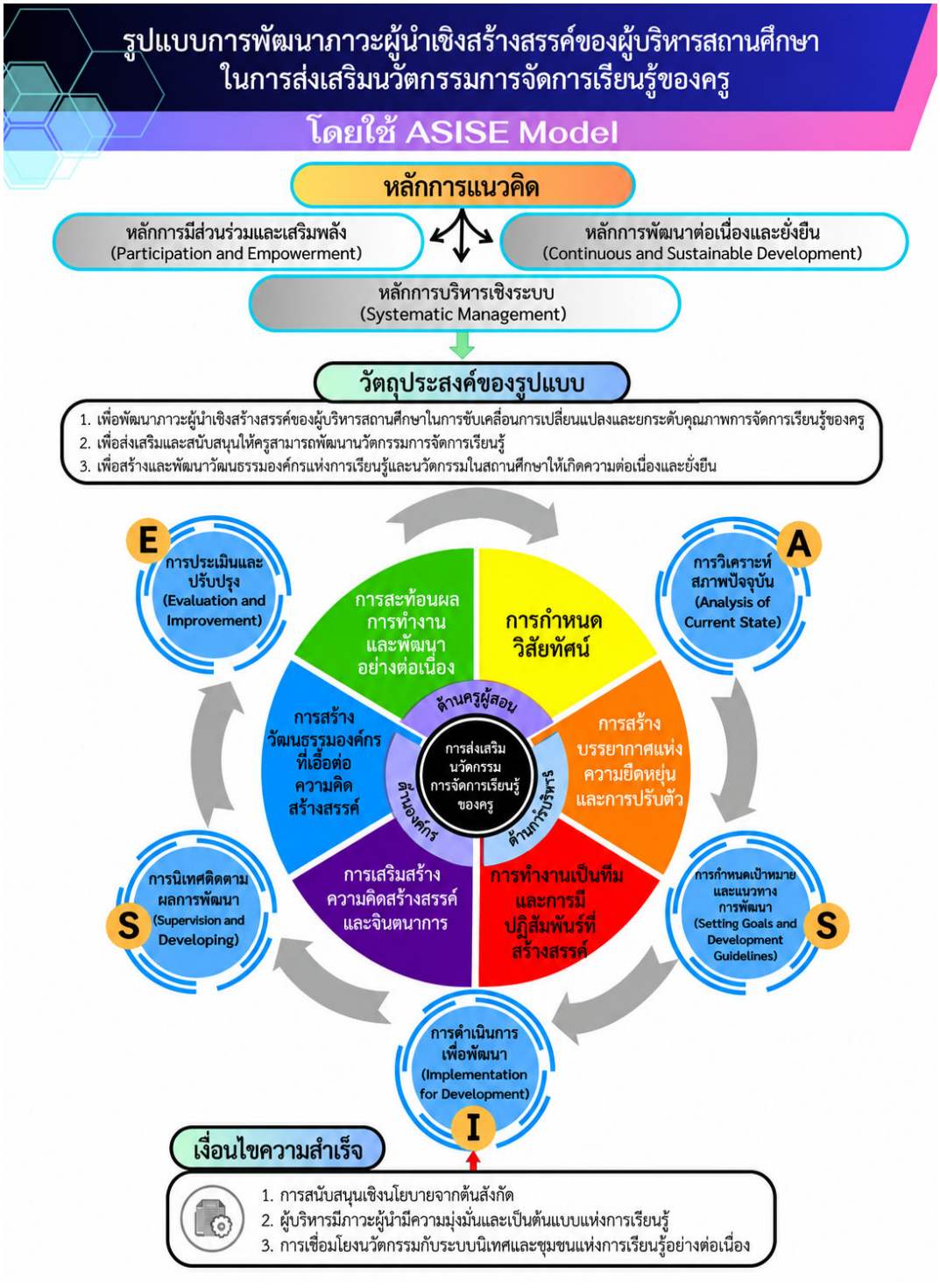
ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครู 2) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูสามารถพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ 3) เพื่อสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรมในสถานศึกษาให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

ส่วนที่ 3 องค์ประกอบของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่ง

เสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีองค์ประกอบ และตัวชี้วัดดังนี้ 1) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 6 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดวิสัยทัศน์ องค์ประกอบที่ 2 การสร้างบรรยากาศแห่งความยืดหยุ่นและการปรับตัว องค์ประกอบที่ 3 การทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 4 การเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ องค์ประกอบที่ 5 การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 6 การสะท้อนผลการทำงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) การส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู มี 3 ด้าน 8 องค์ประกอบ ดังนี้ ด้านครูผู้สอน องค์ประกอบที่ 1 การส่งเสริมความรู้และทักษะ องค์ประกอบที่ 2 การส่งเสริมทัศนคติเชิงบวก องค์ประกอบที่ 3 การส่งเสริมความพร้อมทางจิตวิทยา ด้านนวัตกรรม องค์ประกอบที่ 4 การส่งเสริมการรับรู้ประโยชน์ องค์ประกอบที่ 5 การส่งเสริมความเข้ากันได้ ด้านองค์กร องค์ประกอบที่ 6 การสนับสนุนจากผู้บริหาร องค์ประกอบที่ 7 การสร้างวัฒนธรรมองค์กร องค์ประกอบที่ 8 การพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

ส่วนที่ 4 วิธีการดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน (Analysis of Current State) องค์ประกอบที่ 2 การกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนา (Setting Goals and Development Guidelines) องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการเพื่อพัฒนา (Implementation for Development) องค์ประกอบที่ 4 การนิเทศติดตามผลการพัฒนา (Supervision and Monitoring of Development) องค์ประกอบที่ 5 การประเมินและปรับปรุง (Evaluation and Improvement)

ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ในการนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 มีเงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ ดังต่อไปนี้ 1) การสนับสนุนเชิงนโยบายจากต้นสังกัด ต้นสังกัดต้องมีทิศทางที่ชัดเจนในการเปิดพื้นที่ให้สถานศึกษาทดลองนวัตกรรม โดยไม่ติดยึดกับระเบียบปฏิบัติที่ซับซ้อน สนับสนุนงบประมาณ รวมถึงการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญ และเครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับการจัดการเรียนรู้ยุคใหม่ 2) ผู้บริหารมีภาวะผู้นำมีความมุ่งมั่นและเป็นต้นแบบแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารต้องแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่น และร่วมเรียนรู้ไปพร้อมกับครู เป็นผู้นำในการแก้ปัญหาทั้งงานบริหาร งานวิชาการ และงานกิจการนักเรียนอย่างเป็นระบบ 3) การเชื่อมโยงนวัตกรรมกับระบบนิเทศและชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารต้องสื่อสารและสร้างระบบสนับสนุนให้ชัดเจนว่านวัตกรรมที่ครูคิดค้นขึ้นเพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้น เป็นผลงานเชิงประจักษ์ที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาชีพของครู และเกียรติภูมิในวิชาชีพ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4

3. ผลการตรวจความถูกต้อง และความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง (Accuracy Standard) ความเหมาะสม (Propriety Standard) ความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) และความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) ดังนี้ (1) ผลการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสม พบว่า ด้านความเหมาะสมของคู่มือรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความถูกต้องของคู่มือรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (2) ผลการสนทนากลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์และครู (Focus Group Discussion) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด และ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ของคู่มือรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ด้านความเป็นไปได้ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความเป็นประโยชน์ของคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด เช่นเดียวกัน

4. ผลการตรวจความถูกต้อง และความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง (Accuracy Standard) ความเหมาะสม (Propriety Standard) ความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) และการนำไปใช้ประโยชน์ (Utility Standards)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ (1) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่า $PNI_{modified}$ โดยรวม 0.38 โดยด้านการทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ผลดังกล่าวสะท้อนว่าการบริหารสถานศึกษายังต้องพัฒนากลไกที่เปิดโอกาสให้บุคลากรร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมสร้างวิธีปฏิบัติใหม่มากขึ้น จักรกฤษ ภิรมย์, กฤษกนก ดวงชาทม และชยากานต์ เรืองสุวรรณ (2567, หน้า 552-566) พบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มี 5 องค์ประกอบ 68 ตัวชี้วัด และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพล สุปัญญาบุตร (2567) พบลักษณะความต้องการพัฒนาองค์กรแห่งนวัตกรรมในสถานศึกษาในทิศทางเดียวกัน ส่วน Mainemelis, Kark, and Epitropaki (2024, pp. 101-115) อธิบายว่าภาวะผู้นำที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กับการเกิดแนวคิดและนวัตกรรมในองค์กร (2) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่า $PN_{Imodified}$ โดยรวม 0.49 โดยการประเมินและปรับปรุงมีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาผู้บริหารไม่ควรสิ้นสุดที่การอบรมหรือการดำเนินกิจกรรม แต่ต้องมีการติดตามผล สะท้อนผล และนำข้อมูลกลับมาปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพล สุปัญญาบุตร (2567) ชี้ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรและวัฒนธรรมองค์กรอย่างเป็นระบบ (3) การส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูมีสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่า $PNI_{modified}$ โดยรวม 0.42 โดยการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องมีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ผลนี้สะท้อนว่าการส่งเสริมนวัตกรรมไม่อาจดำเนินการเป็นกิจกรรมเฉพาะครั้ง แต่ต้องเชื่อมกับระบบพัฒนาวิชาชีพ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับเฉลิมพล สุปัญญาบุตร (2567) ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมองค์กรและการพัฒนาบุคลากรในการขับเคลื่อนองค์กรแห่งนวัตกรรม

2. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ การสร้างบรรยากาศแห่งความยืดหยุ่นและการปรับตัว การทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์

ที่สร้างสรรค์ การเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ และการสะท้อนผลการทำงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู 3 ด้าน 8 องค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนา 5 ขั้นตอน โครงสร้างดังกล่าวทำให้รูปแบบเชื่อมโยงพฤติกรรมผู้นำ กระบวนการพัฒนา และเงื่อนไขขององค์กรไว้ในกรอบเดียวกัน

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ารูปแบบมีโครงสร้างและขั้นตอนที่สามารถนำไปใช้เป็นกรอบพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาได้ การกำหนดหลักการ วัตถุประสงค์ องค์ประกอบ วิธีดำเนินการ และเงื่อนไขความสำเร็จไว้อย่างสัมพันธ์กันช่วยให้ผู้ใช้เห็นลำดับการดำเนินงานและจุดที่ต้องติดตามประเมินผล สอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพล สุปัญญาบุตร (2567) พบว่ากลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาปรับบทบาทจากผู้สั่งการสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกและผู้บูรณาการโดยกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและสื่อสารภาพอนาคตที่ท้าทาย เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นของครูในการพัฒนานวัตกรรม

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายนวัตกรรม พร้อมส่งเสริมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและขยายผลนวัตกรรมระหว่างสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เทคโนโลยีเสมือนจริง (VR) และระบบ Hybrid ในการบริหารจัดการและการเรียนรู้ พร้อมพัฒนาความรอบรู้ทางดิจิทัลของผู้บริหาร เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจและการบริหารองค์กรท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ โดยเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำการประเมินและปรับปรุง ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด มาใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาสถานศึกษา เพื่อสร้างวงจรการเรียนรู้ขององค์กร สามารถระบุประเด็นที่ควรพัฒนา และนำผลการประเมินไปสู่การปรับปรุงการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง

2.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นองค์ประกอบของนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด เพื่อยกระดับสมรรถนะสู่การเป็นครูนวัตกรที่สามารถออกแบบและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรนำรูปแบบไปศึกษาด้วยการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อติดตามผลในระยะยาวของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนและความยั่งยืนของนวัตกรรมในสถานศึกษา

3.2 ควรวิจัยและพัฒนารูปแบบองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน

3.3 ควรวิจัยและพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ในการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านนวัตกรรมของผู้เรียน

3.4 ควรวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับสมรรถนะครูและคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา กระบวนการพัฒนา และการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูอย่างเป็นระบบ โดยภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ 2) การสร้างบรรยากาศแห่งความยืดหยุ่นและการปรับตัว 3) การทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ 4) การเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ 5) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ และ 6) การสะท้อนผลการทำงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบดังกล่าวเชื่อมโยงกับการส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู 3 ด้าน 8 องค์ประกอบ และดำเนินการผ่าน กระบวนการพัฒนา 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน การกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา การนิเทศติดตาม และการประเมินและปรับปรุง ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นชี้ให้เห็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ ได้แก่ การทำงานเป็นทีมและการมีปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ การประเมินและปรับปรุง และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดผลต่อการสร้างนวัตกรรมของครูจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กันทั้งระดับบุคคล กระบวนการ และองค์กร ภายใต้เงื่อนไขการสนับสนุนจากต้นสังกัด ความมุ่งมั่นของผู้บริหาร และการเชื่อมโยงนวัตกรรม กับระบบนิเทศและชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

จักรกฤษ ภิรมย์, กฤษกนก ดวงชาทม และชยากานต์ เรืองสุวรรณ. (2567). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 8(2), 552-566.

เฉลิมพล สุปัญญาบุตร. (2567). *กลยุทธ์การพัฒนาการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2561-2580*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership*. (2nd ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Dubrin, A. J. (2022). Leadership: Research findings, practice, and skills. Boston: Cengage Learning.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

Leithwood, K., & Jantzi, D. (2005). A review of transformational school leadership research 1996-2005. *Leadership and Policy in Schools,* 4(3), 177-199.

Mainemelis, C., Kark, R., & Epitropaki, O. (2024). The role of creative leadership manifestations in creativity and innovation. *Journal of Management Inquiry*, 35(1), 101-115.

Sternberg, R. J. (2012). A systems model of leadership: WICS. *Oxford Handbook of Positive Psychology and Work*, 34-45.

การส่งเสริมแรงจูงใจ ด้านความรู้ ทัศนคติ และเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตของประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล*

Promotion Motivation, Knowledge, Attitudes, and Behavioral Intentions Regarding Blood Donation Among the Population in Bangkok Metropolitan

กชกร สุขทรัพย์ และสืบพงศ์ สุขสม
Kotchakorn Suksap and Suebpong Suksom
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น, ประเทศไทย
Western University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: k.suksap@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ ทัศนคติ การส่งเสริมการบริจาคโลหิต และเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิต 2) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์ของความรู้ ทัศนคติ และการส่งเสริมการบริจาคโลหิตกับเจตนาเชิงพฤติกรรม และ 3) เสนอแนวทางส่งเสริมการบริจาคโลหิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ใช้การวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนอายุ 20 ปีขึ้นไป 400 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามพื้นที่แล้วสุ่มอย่างง่ายภายในชั้นภูมิ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คนคัดเลือกแบบเจาะจง เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การถดถอยพหุคูณ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความรู้เกี่ยวกับการบริจาคโลหิตและการส่งเสริมการบริจาคโลหิตอยู่ในระดับมาก ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติเชิงบวกต่อการช่วยเหลือผู้อื่นและมีความตั้งใจบริจาคโลหิต โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ชัดเจน ความมั่นใจในกระบวนการ และบริการที่เข้าถึงง่าย

---

*ได้รับบทความ: 20 ตุลาคม 2568; แก้ไขบทความ: 29 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: October 20, 2025; Revised: September 29, 2026; Accepted: September 30, 2026

2. ความรู้ ทัศนคติ และการส่งเสริมการบริจาคโลหิตมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. แนวทางส่งเสริมการบริจาคโลหิตที่ได้จากการสัมภาษณ์ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การให้ความรู้และข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับขั้นตอนและความปลอดภัย การสร้างทัศนคติเชิงบวกผ่านบุคคลที่เป็นแบบอย่าง การจัดบริการในสถานที่สะดวกและปลอดภัย และการพัฒนาระบบสนับสนุนและติดตามผู้บริจาค

คำสำคัญ: การส่งเสริมแรงจูงใจ; เจตนาเชิงพฤติกรรม; การบริจาคโลหิต

Abstract

This study aimed to (1) examine knowledge, attitudes, blood donation promotion, and behavioral intentions; (2) examine the predictive relationships of knowledge, attitudes, and donation promotion with behavioral intentions; and (3) propose blood donation promotion guidelines for residents of Bangkok and its vicinity. A mixed-methods approach was used. The quantitative sample comprised 400 residents aged 20 years or older. Participants were selected through stratified sampling by area, followed by simple random sampling within strata. Fifteen key informants were selected purposively. Data were collected through questionnaires and in-depth interviews and analyzed using frequencies, percentages, means, standard deviations, multiple regression, and content analysis.

The results showed that:

1. Knowledge of blood donation and donation promotion were at high levels. Respondents held positive attitudes toward helping others and expressed intentions to donate blood. They valued clear information, confidence in the donation process, and accessible services.

2. Knowledge, attitudes, and donation promotion were positively associated with behavioral intentions to donate blood at the .01 significance level.

3. Four blood donation promotion guidelines emerged from the interviews: providing accurate information about donation procedures and safety, encouraging positive attitudes through role models, arranging donation services at convenient and safe locations, and developing donor support and follow-up systems.

Keywords: Motivation promotion; Behavioral intentions; Blood donation

1. บทนำ

การจัดหาโลหิตจากผู้บริจาคโดยสมัครใจเป็นภารกิจสำคัญของระบบบริการสุขภาพ ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย ทำหน้าที่จัดหาโลหิตและประสานเครือข่ายบริการในประเทศไทย (แผนวรรณเมธี, 2563) ความต่อเนื่องของการจัดหาโลหิตจึงเกี่ยวข้องทั้งกับความพร้อมของประชาชนและการจัดบริการ การรณรงค์ของหน่วยงานให้ความสำคัญกับการเพิ่มจำนวนครั้งบริจาคและการสื่อสารกับผู้บริจาค (ดุจใจ ชัยวานิชศิริ, 2567) สถานการณ์โรคโควิด-19 ส่งผลต่อความต่อเนื่องของการจัดหาโลหิต (ภาวิณี คุปตวินทุ, 2565; สภากาชาดไทย, 2567)

การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนและความปลอดภัย ทัศนคติต่อการช่วยเหลือผู้อื่น และการเข้าถึงบริการเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาการบริจาคโลหิต Monteiro et al. (2024, pp. 283-288) อธิบายความสำคัญของข้อมูลที่เข้าใจได้และการจัดบริการ ส่วน Harrell Harrell, Simons, & Clasen (2022) ศึกษาการใช้สื่อสังคมในการส่งเสริมการบริจาคโลหิต งานวิจัยเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำหรับศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมของประชาชนกับการจัดบริการในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาความรู้ ทัศนคติ และเจตนาบริจาคโลหิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ควบคู่กับการให้ข้อมูล เครือข่ายผู้บริจาค การเข้าถึงบริการ และการมีส่วนร่วมของหน่วยงาน การสำรวจใช้ศึกษาระดับความคิดเห็นและความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์ ส่วนการสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์บริจาค ผู้ไม่มีประสบการณ์บริจาค และเจ้าหน้าที่ ใช้ศึกษาความกังวลและเงื่อนไขการจัดบริการ ข้อมูลทั้งสองส่วนใช้ประกอบการเสนอแนวทางส่งเสริมการบริจาคโลหิตให้เหมาะกับประชาชนและการดำเนินงานของหน่วยบริการ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการส่งเสริมแรงจูงใจ ด้านความรู้ ทัศนคติ และเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตของประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. ศึกษาการส่งเสริมแรงจูงใจ ด้านความรู้ ทัศนคติที่มีอิทธิพลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตของประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมแรงจูงใจ ด้านความรู้ ทัศนคติ และเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตของประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วย การสำรวจด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำผลมาเปรียบเทียบตามประเด็นความรู้ ทัศนคติ การส่งเสริมการบริจาค และเจตนา

เชิงพฤติกรรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างใน 6 พื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม และสมุทรสาคร มีจำนวนรวม 10,731,193 คน (กรมการปกครอง, 2568) กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนอายุ 20 ปีขึ้นไป 400 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Yamane (1973) ได้ จำนวน 389 คน และเพิ่มเป็น จำนวน 400 คน การเลือกตัวอย่างใช้พื้นที่เป็นชั้นภูมิ จากนั้นสุ่มอย่างง่ายภายในแต่ละชั้นภูมิ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้มีประสบการณ์บริจาคโลหิตกับสภากาชาดไทยพื้นที่ละ 1 คน รวม 6 คน ผู้ไม่มีประสบการณ์พื้นที่ละ 1 คน รวม 6 คน และเจ้าหน้าที่สภากาชาดไทย 3 คน จากงานบริการโลหิตและกรุ๊ปเลือด งานจัดหาผู้บริจาค และงานประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการบริจาคโลหิต

เครื่องมือ แบบสอบถามมี 5 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป 5 ข้อ แรงจูงใจด้านความรู้และทัศนคติ 10 ข้อ การส่งเสริมการบริจาค 20 ข้อ เจตนาเชิงพฤติกรรม 15 ข้อ และข้อเสนอแนะ 1 ข้อ ส่วนที่ 2-4 ใช้มาตราส่วน 5 ระดับ การส่งเสริมมี 4 ด้าน คือ การให้ข้อมูลก่อนบริจาค การสร้างเครือข่าย การให้บริการที่เข้าถึงง่าย และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เจตนาเชิงพฤติกรรมมี 3 ด้าน คือ ความตั้งใจ ความมั่นใจ และการร่วมกิจกรรมสาธารณะ แบบสัมภาษณ์มี 6 ข้อ ครอบคลุมแรงจูงใจ 3 ข้อ การส่งเสริม 1 ข้อ เจตนาเชิงพฤติกรรม 1 ข้อ และข้อเสนอแนะ 1 ข้อ

คุณภาพเครื่องมือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจความตรงเชิงเนื้อหา กำหนดเกณฑ์ IOC 0.50-1.00 ได้ค่า IOC ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.99 ทดลองใช้กับประชาชนในพระนครศรีอยุธยา จำนวน 30 คน ได้สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค 0.989 (Cronbach, 1970) ส่วนแบบสัมภาษณ์มีค่า IOC เท่ากับ 1.00 การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลต่างกลุ่ม ร่วมกับการสังเกตและเอกสารประกอบ

การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย แจกแบบสอบถามด้วยตนเองและใช้ Google Forms ตรวจความครบถ้วนของคำตอบ และสัมภาษณ์ด้วยตนเองครั้งละประมาณ 30 นาทีหรือจนได้ข้อมูลครบประเด็น โดยจดบันทึก บันทึกเสียง และถอดความ โครงการได้รับการรับรองจริยธรรมจากมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น เลขที่ WTU-2568-0071 รหัส HE-WTU-2568-0071 วันที่ 18 กรกฎาคม 2568 ถึง 17 กรกฎาคม 2569

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั่วไปใช้ความถี่และร้อยละ คะแนนแบบสอบถามใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความสัมพันธ์เชิงพยากรณ์ใช้การถดถอยพหุคูณ ข้อมูลสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา จัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบข้อมูลที่ตรงกันและต่างกัน แล้วเชื่อมโยงกับผลสำรวจตามวัตถุประสงค์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมแรงจูงใจ ด้านความรู้ ทัศนคติ และเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตของประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล สามารถสรุปการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 31-40 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพข้าราชการ และไม่เคยบริจาคโลหิต คะแนนด้านความรู้อยู่ในระดับมาก ข้อที่มีคะแนนสูงสุดเกี่ยวกับการมีสุขภาพแข็งแรงและไม่มีโรคร้ายแรง ด้านทัศนคติ ผู้ตอบเห็นว่าการบริจาคเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน มีคุณค่าต่อสังคมและทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงความเข้าใจข้อกำหนด ความมั่นใจในกระบวนการ และคุณค่าของการช่วยเหลือผู้อื่น ขณะเดียวกันยังพบความกังวลและความต้องการข้อมูลที่ชัดเจน การส่งเสริมการบริจาคโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยการให้ข้อมูลก่อนบริจาคมีคะแนนสูงสุด เนื้อหาที่ผู้ตอบให้ความสำคัญ ได้แก่ ขั้นตอน การเตรียมตัว และความปลอดภัย ตามด้วยประเด็นบริการที่เข้าถึงง่าย เครือข่าย และการมีส่วนร่วม ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวถึงการให้ข้อมูลครบถ้วน บริการสะดวก และความร่วมมือของหน่วยงาน ด้านเจตนาเชิงพฤติกรรม ผู้ตอบกล่าวถึงความตั้งใจเป็นแบบอย่าง ช่วยชีวิตผู้อื่น รับการตรวจสุขภาพ และรับเกียรติบัตรหรือเข็มพระราชทานตามข้อความในเครื่องมือ รวมถึงความมั่นใจและความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรม ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ยังไม่เคยบริจาคกล่าวถึงความกังวลและความต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม

2. ผลตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 พบว่า ความรู้และทัศนคติมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 พบว่า การให้ข้อมูลก่อนบริจาค การสร้างเครือข่าย การให้บริการที่เข้าถึงง่าย และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยการให้บริการที่เข้าถึงง่ายมีความสำคัญเป็นลำดับแรก รองลงมาได้แก่ การให้ข้อมูลก่อนบริจาค การสร้างเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตามลำดับ ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับแบบอย่างการช่วยเหลือผู้อื่น ข้อมูลก่อนบริจาค บริการที่เป็นมิตร และเครือข่ายประชาสัมพันธ์ โดยข้อมูลที่ชัดเจนช่วยให้เข้าใจขั้นตอนและเตรียมตัวได้ ส่วนบริการที่สะดวกและการสนับสนุนจากเครือข่ายเป็นเงื่อนไขที่ผู้ให้ข้อมูลนำมาประกอบการตัดสินใจบริจาคโลหิต

3. ผลตามวัตถุประสงค์ที่ 3 แนวทางส่งเสริมการบริจาคโลหิตที่ได้จากการสัมภาษณ์มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) การให้ความรู้และข้อมูลที่ถูกต้อง โดยอธิบายขั้นตอน การเตรียมตัว และความปลอดภัยด้วยข้อมูลที่เข้าใจง่าย 2) การสร้างทัศนคติเชิงบวกผ่านบุคคลที่เป็นแบบอย่างและสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย 3) การจัดกิจกรรมบริจาคโลหิตในสถานที่สะดวก ปลอดภัย และให้บริการที่เป็นมิตร และ 4) การพัฒนาระบบสนับสนุนและติดตามผู้บริจาคผ่านการให้กำลังใจ การยกย่อง และการสื่อสารหลังบริจาค

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมแรงจูงใจ ด้านความรู้ ทัศนคติ และเจตนาเชิงพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตของประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ความรู้ ทัศนคติ และการส่งเสริมการบริจาคโลหิต ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีคะแนนด้านความรู้และการส่งเสริมการบริจาคโลหิตอยู่ในระดับมาก มีทัศนคติเชิงบวกต่อการช่วยเหลือผู้อื่น และให้ความสำคัญกับข้อมูลก่อนบริจาค ทั้งนี้ การบริจาคโลหิตเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและความปลอดภัย ผู้บริจาคจึงต้องการข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติ การเตรียมตัว และขั้นตอนการรับบริการเพื่อประกอบการตัดสินใจและสร้างความมั่นใจ ข้อมูลสัมภาษณ์ที่พบว่าผู้ให้ข้อมูลต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับขั้นตอนและความปลอดภัยสนับสนุนคำอธิบายดังกล่าว ส่วนการเห็นคุณค่าของการช่วยชีวิตผู้ป่วยเป็นเหตุผลทางจิตใจที่ทำให้ประชาชนมีความตั้งใจบริจาค ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ Monteiro et al. (2024, pp. 283-288) ที่พบว่า การช่วยเหลือผู้อื่นเป็นแรงจูงใจสำคัญของการบริจาคโลหิต และการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการบริจาคช่วยลดความกลัวและความไม่มั่นใจ อีกทั้งสอดคล้องกับวรางคณา โสพสลิขิต และณัฐวุฒิ ขันทิตย์ (2562, หน้า 47-63) ที่พบว่า กลุ่มผู้กลับมาบริจาคโลหิตซ้ำมีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อการบริจาคแตกต่างจากกลุ่มผู้ไม่กลับมาบริจาคซ้ำ ความรู้ที่ถูกต้องและการเห็นคุณค่าของการบริจาคจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการส่งเสริมความพร้อมและความตั้งใจของประชาชน

2. ความสัมพันธ์ของความรู้ ทัศนคติ และการส่งเสริมการบริจาคโลหิตกับเจตนาเชิงพฤติกรรม ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ ทัศนคติ และการส่งเสริมการบริจาคโลหิตมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเจตนาเชิงพฤติกรรม อธิบายได้ว่า ความเข้าใจข้อกำหนดและกระบวนการบริจาคช่วยให้ประชาชนประเมินความพร้อมของตนได้ ส่วนทัศนคติเชิงบวกทำให้เห็นประโยชน์ของการบริจาคต่อผู้ป่วยและสังคม เมื่อได้รับข้อมูลที่ชัดเจนและสามารถเข้าถึงบริการได้สะดวก ประชาชนจึงมีเงื่อนไขสนับสนุนการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับวรางคณา โสพสลิขิต และณัฐวุฒิ ขันทิตย์ (2562, หน้า 47–63) ที่พบว่า ความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติที่ดี การรับรู้นโยบายส่งเสริม และการจัดบริการที่สะดวกต่อการเข้าถึงเกี่ยวข้องกับความตั้งใจกลับมาบริจาคโลหิตซ้ำ โดยทั้งสองการศึกษาให้ความสำคัญกับความพร้อมของบุคคลควบคู่กับการสนับสนุนจากหน่วยบริการ สำหรับการเห็นคุณค่าของการช่วยเหลือผู้อื่นนั้น สอดคล้องในด้านปัจจัยทางสังคมกับ Jaafar et al. (2023) ที่พบว่า ความตระหนักทางสังคมสัมพันธ์กับเจตนาบริจาคโลหิตของนักศึกษาทั้งกลุ่มที่เคยและไม่เคยบริจาค แม้ใช้กลุ่มประชากรและตัวแปรต่างกัน แต่ผลการศึกษามีประเด็นร่วมกันว่า การตระหนักถึงประโยชน์ต่อผู้อื่นมีความเกี่ยวข้องกับความตั้งใจบริจาค การส่งเสริมเจตนาบริจาคจึงควรดำเนินงานด้านความรู้ ทัศนคติ และการจัดบริการร่วมกัน

3. แนวทางส่งเสริมการบริจาคโลหิต ผลการวิจัยได้แนวทางส่งเสริม 4 ด้าน ได้แก่ การให้ความรู้ การสร้างทัศนคติเชิงบวก การจัดบริการที่สะดวกและปลอดภัย และการสนับสนุนติดตาม แนวทางดังกล่าวครอบคลุมการเตรียมความพร้อมก่อนบริจาค การดูแลระหว่างรับบริการ และการติดต่อหลังบริจาค โดยการให้ข้อมูลช่วยให้ประชาชนเข้าใจขั้นตอน การใช้บุคคลที่เป็นแบบอย่างช่วยสร้างความสนใจและเห็นคุณค่าของการช่วยเหลือผู้อื่น ส่วนบริการที่สะดวกและการสื่อสารติดตามช่วยให้ผู้บริจาคได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับกรีพล สุตาวงษ์ (2564, หน้า 724-733) ที่พบว่า การสร้างเครือข่ายผู้นำชุมชน การจัดหาผู้บริจาคเชิงรุก และการติดตามด้วยโทรศัพท์หรือข้อความช่วยสนับสนุนการจัดหาโลหิต โดยเฉพาะบทบาทของเครือข่ายในการประสานผู้บริจาคและรักษาการติดต่อกับหน่วยบริการ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับภีราวิชญ์ ชัยมาลา และสิริโฉม พิเชษฐบุญเกียรติ (2566, หน้า 78-90) พบว่า การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ความเข้มแข็งของผู้นำ การทำงานเป็นทีม และเครือข่ายวิชาการเป็นปัจจัยความสำเร็จของกิจกรรมเพื่อสังคม แม้งานดังกล่าวศึกษากิจกรรมนักศึกษา แต่มีความสอดคล้องด้านการอาศัยความร่วมมือเพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะ แนวทางส่งเสริมการบริจาคโลหิตในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจึงให้ความสำคัญกับการประสานหน่วยบริการ ชุมชน และเครือข่าย เพื่อร่วมกันให้ข้อมูล จัดกิจกรรม และติดตามผู้บริจาคให้เหมาะกับบริบทของพื้นที่

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานบริการโลหิตควรกำหนดมาตรฐานข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนและความปลอดภัย สนับสนุนการสื่อสารเชิงบวกผ่านแบบอย่าง จัดบริการในพื้นที่ที่ประชาชนเข้าถึงได้ และกำหนดแนวทางติดตามผู้บริจาค โดยทดสอบความเหมาะสมของมาตรการก่อนนำไปใช้ในวงกว้าง

2. ข้อเสนอแนะการนำไปปฏิบัติ

ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติควรจัดทำข้อมูลที่ชัดเจนและเตรียมบุคลากรให้ตอบข้อกังวล กระทรวงสาธารณสุขควรสนับสนุนการสื่อสารร่วมกับหน่วยบริการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรประสานสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ส่วนหน่วยบริการและสภากาชาดไทยควรออกแบบการติดต่อหลังบริจาคและกิจกรรมขอบคุณ พร้อมประเมินความพึงพอใจ เจตนา และการกลับมาบริจาคจริงแยกกัน

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาความต่างด้านบริบทและวัฒนธรรม บทบาทสื่อดิจิทัล และความสัมพันธ์กับความเชื่อ ความเคยชิน และแรงจูงใจภายใน

3.2 ควรใช้แบบวัดความรู้ที่เหมาะกับนิยามและตรวจองค์ประกอบของเจตนา รวมถึงติดตามพฤติกรรมบริจาคซ้ำหรือทดลองแนวทางทั้งสี่ด้าน เพื่อประเมินผลที่การศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยประกอบด้วยแนวทางส่งเสริมเจตนาบริจาคโลหิต 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการบริจาค ทัศนคติและแบบอย่าง การจัดบริการ และการสนับสนุนติดตาม ด้านความรู้เน้นข้อมูลขั้นตอน การเตรียมตัว และความปลอดภัย ด้านทัศนคติเน้นคุณค่าของการช่วยเหลือผู้อื่นและบุคคลที่เป็นแบบอย่าง ด้านบริการเน้นสถานที่และเวลาที่สะดวกพร้อมการดูแลที่เป็นมิตร ส่วนด้านการสนับสนุนเน้นการสื่อสาร ให้กำลังใจ และติดตามหลังบริจาค แนวทางทั้งสี่ด้านใช้ประกอบการวางแผนกิจกรรมของหน่วยบริการโลหิตและเครือข่ายในพื้นที่ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กรีพล สุตาวงษ์. (2564). การสร้างเครือข่ายผู้บริจาคโลหิตและการติดตามเพื่อให้มีโลหิตเพียงพอในพื้นที่ชายแดนที่ห่างไกล. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 30(4), 724-733. https://thaidj.org/index.php/JHS/article/view/10632

ดุจใจ ชัยวานิชศิริ. (2567). *ศูนย์บริการโลหิตฯ ปลุกพลังผู้ให้ทั่วประเทศ บริจาคเลือดทุก 3 เดือน.* เข้าถึงได้จาก https://www.hfocus.org/content/2024/01/29595

แผน วรรณเมธี. (2563). *PLUS 1 เพิ่มจำนวนครั้ง เพิ่มโลหิต เพิ่มชีวิต*. เข้าถึงได้จาก https://redcross.or.th/news/information/9669/

ภาวิณี คุปตวินทุ. (2565). *การระบาดของโรคโควิด-19 กับงานบริการโลหิตของประเทศ.* กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย.

ภีราวิชญ์ ชัยมาลา และสิริโฉม พิเชษฐบุญเกียรติ. (2566). การส่งเสริมจิตสำนึกร่วมและจิตสาธารณะของนักศึกษาผ่านโครงการกิจกรรมเพื่อสังคมแบบมีส่วนร่วม. *สหวิทยาการและความยั่งยืนปริทรรศน์ไทย,* 12(2), 78-90. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JIRGS/article/view/264769

วรางคณา โสพสลิขิต และณัฐวุฒิ ขันทิตย์. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับมาบริจาคโลหิตซ้ำของผู้บริจาคโลหิตในจังหวัดแพร่. *Journal of the Phrae Hospital,* 27(2), 47-63. https://www.thaidj.org/index.php/jpph/article/view/10446

สภากาชาดไทย. (2567). *รายงานกิจการประจำปีสภากาชาดไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริจาคโลหิต สภากาชาดไทย.

Harrell, S., Simons, A. M. & Clasen, P. (2022). Promoting blood donation through social media: Evidence from Brazil, India and the USA. *Social Science & Medicine,* 315, 115485. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.115485

Jaafar, J. R., Kamarudin, N. H., Zakaria, N. H., & Seong, K. W. (2023). Empowering humanity behavior among university students through blood donation activity. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 8(1), e002097. https://doi.org/10.47405/mjssh.v8i1.2097

Monteiro, T. H., Ferreira, Í. R., Junior. A. C. F. P., Chocair, H. S., & Ferreira, J. D. (2024). Barriers and motivations for blood donation: an integrative review. *Scielo Brasil. Hematology, Transfusion and Cell Therapy*, 46(3), 283-288.

รูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด*

A Development Model for Digital-Era School Administration for School Administrators under the Secondary Educational Service Area Office Roi Et

สุภิญญา พันธุ์ยางน้อย, ปองภพ ภูจอมจิตร และกฤษกนก ดวงชาทม
Supinya Punyangnoi, Pongphop Phoojomjit and Kritkanok Duangchatom
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ประเทศไทย
Rajabhat Mahasarakham University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: dirsupinya@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัด และแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) สร้างรูปแบบการพัฒนา 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบ และ 4) ประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนา เป็นการวิจัยและพัฒนา แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ การศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัด สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนา การสร้างและตรวจสอบรูปแบบ การทดลองใช้รูปแบบ และการประเมินและปรับปรุงรูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 329 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา จำนวน 6 คน และผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบ จำนวน 15 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบประเมิน แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ และแบบประเมินผลการใช้รูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 17 ตัวชี้วัด และ 50 พฤติกรรมชี้วัด สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.40) สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก

*ได้รับบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ: 24 สิงหาคม 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 29 กันยายน 2569
Received: February 20, 2025; Revised: August 24, 2026; Accepted: September 29, 2026

ที่สุด ($\bar{X}$ = 4.86, S.D. = 0.39) โดยด้านการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษามีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{Modified}$ = 0.40) แนวทางการพัฒนาใช้แนวคิดการเรียนรู้ 70:20:10

2. รูปแบบการพัฒนาประกอบด้วย 6 โมดูล มีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการพัฒนา การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผู้บริหารสถานศึกษามีคะแนนความรู้เฉลี่ยหลังการพัฒนา 18.80 คะแนน สูงกว่าก่อนการพัฒนาซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย 12.31 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ผลการประเมินทักษะการปฏิบัติภารกิจและคุณภาพชิ้นงานอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินและสะท้อนผลการใช้รูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.93, S.D. = 0.24) ผู้เข้าร่วมเสนอให้เพิ่มเติมกรณีศึกษา สื่อดิจิทัล เครื่องมือติดตามผล และรายละเอียดการนำรูปแบบไปใช้

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; การบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to: (1) investigate the components, indicators, and development guidelines for digital-era school administration; (2) develop a model for improving digital-era school administration; (3) examine the results of implementing the model; and (4) evaluate and refine the model. The study employed a research and development approach consisting of four phases: investigating the components, indicators, current and desired conditions, priority needs, and development guidelines; constructing and validating the model; implementing the model; and evaluating and refining the model. The participants included nine experts who assessed the components and indicators, 329 school administrators and teachers, six experts who provided development guidelines, and 15 school administrators who participated in the implementation. Research instruments included evaluation forms, questionnaires, interviews, knowledge tests, and model implementation assessment forms. Data were analyzed using means, standard deviations, the Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$), and content analysis.

The findings revealed that:

1. Digital-era school administration comprised six components, 17 indicators, and

50 behavioral indicators. The overall current condition was rated at a high level ($\bar{X}$ = 3.82, SD = 0.40), while the desired condition was rated at the highest level ($\bar{X}$ = 4.86, SD = 0.39). The integration of digital technology into school administration had the highest priority need ($PNI_{Modified}$ = 0.40). The development guidelines were based on the 70:20:10 learning model.

2. The development model consisted of six modules and six key elements: principles, objectives, content, development processes, measurement and evaluation, and conditions for success. Its overall appropriateness, feasibility, and usefulness were rated at the highest level.

3. The school administrators' mean knowledge score increased from 12.31 before the development to 18.80 after the development, out of a possible 20 points. Their task performance skills and the quality of their completed work were both rated at the highest level.

4. The overall evaluation and reflection on the model were rated at the highest level ($\bar{X}$ = 4.93, SD = 0.24). Participants recommended incorporating additional case studies, digital learning resources, monitoring tools, and more detailed implementation guidelines to improve the model's practical application.

Keywords: Development Model; Digital-Era School Administration; School Administrators

1. บทนำ

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาและกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งรูปแบบการสื่อสาร การจัดเก็บและใช้ข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน สถานศึกษาจึงต้องปรับระบบการบริหารให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ การนำเทคโนโลยีมาใช้มีความสำคัญทั้งต่อการดำเนินงานขององค์กรและการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ โดยฐานิตา ลิ่มวงศ์ และยุพาภรณ์ แสงฤทธิ์ (2562, หน้า 9-17) กล่าวถึงบทบาทของเทคโนโลยีในการปรับรูปแบบการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมของผู้สอน ขณะที่ปุณณิฐฐา มาเชค (2565) ให้ความสำคัญกับความสามารถของผู้บริหารในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาองค์กรทางการศึกษ

การบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลไม่ได้จำกัดอยู่ที่การจัดหาอุปกรณ์หรือเลือกใช้โปรแกรมสำหรับปฏิบัติงาน แต่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย การพัฒนาระบบสารสนเทศ การจัดสรรทรัพยากร และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีของบุคลากร สงบ อินทรมณี (2562, หน้า 353-360)

อธิบายว่าการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลต้องดำเนินควบคู่กันระหว่างการบริหารการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษากับการบริหารเทคโนโลยี โดยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมองค์กร การจัดการความรู้ และการทำงานเป็นเครือข่าย ประเด็นเหล่านี้ทำให้บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาครอบคลุมทั้งการกำหนดทิศทางและการสนับสนุนให้บุคลากรสามารถปรับการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางดิจิทัล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดกำหนดการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากรไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานระยะ 5 ปี พ.ศ. 2566-2570 โดยให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา การพัฒนาความรู้และทักษะของบุคลากร และการเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศสำหรับการบริหารงาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด, 2565) ทิศทางดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาดิจิทัลของสถานศึกษาต้องอาศัยทั้งระบบงานและความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน

รายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณ ไตรมาสที่ 1-2 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 ซึ่งอ้างถึงในต้นฉบับ ระบุประเด็นที่ควรพัฒนาเกี่ยวกับทักษะการใช้ระบบดิจิทัลของบุคลากร การปรับปรุงระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ การติดตามประสิทธิภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และข้อจำกัดของสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ส่งผลต่อการประชุมทางไกลในบางพื้นที่ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด, 2569) ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นประเด็นการพัฒนาที่เกี่ยวข้องทั้งด้านบุคลากร ระบบงาน และโครงสร้างพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม ความพร้อมของแต่ละสถานศึกษาอาจแตกต่างกันตามขนาดโรงเรียน ทรัพยากร และสภาพการดำเนินงาน จึงจำเป็นต้องพิจารณาแนวทางพัฒนาที่สัมพันธ์กับบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง งานศึกษาของ Karaköse et al. (2024) ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำดิจิทัลในฐานะบทบาทสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องทำความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีสนับสนุนเป้าหมายทางการศึกษา ส่วน Wollscheid et al. (2025, pp. 747-778) พบว่างานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของสถานศึกษามีลักษณะเป็นสหวิทยาการและมีประเด็นศึกษาที่หลากหลาย ข้อค้นพบจากงานวิจัยเหล่านี้สนับสนุนความจำเป็นของการศึกษาองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลให้ครอบคลุมมากกว่าความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเฉพาะด้าน สำหรับการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด จำเป็นต้องทราบทั้งสภาพการบริหารที่ดำเนินการอยู่ ระดับการปฏิบัติที่คาดหวัง และประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาก่อน การนำผลการประเมินความต้องการจำเป็นมาใช้กำหนดเนื้อหาและกระบวนการพัฒนาจะช่วยให้รูปแบบมีความสัมพันธ์กับปัญหาในพื้นที่ และสามารถตรวจสอบผลจากการนำไปใช้ได้

ผู้วิจัยจึงศึกษารูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยเริ่มจากการศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัด สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ก่อนนำผลมาสร้างและตรวจสอบรูปแบบ ทดลองใช้กับ

ผู้บริหารสถานศึกษา และประเมินผลเพื่อปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมกับการนำไปใช้ในบริบทของพื้นที่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัดและแนวทางกบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การพัฒนาการารศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด
4. เพื่อประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ระยะ โดยนำผลการศึกษาในแต่ละระยะมาใช้ประกอบการดำเนินงานในระยะต่อไป

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัด และแนวทางการพัฒนา ดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยนักวิชาการ จำนวน 3 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 3 คน และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดด้วยแบบประเมินมาตรประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการสังเคราะห์และปรับปรุงได้ 6 องค์ประกอบ 17 ตัวชี้วัด และ 50 พฤติกรรมชี้วัด 2) ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ประชากรประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 60 คน และครูผู้สอน จำนวน 2,236 คน รวม 2,296 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) ได้จำนวน 329 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมด จำนวน 60 คน และครูผู้สอน จำนวน 269 คน ซึ่งใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดสถานศึกษาและสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนที่กำหนด เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 50 ข้อ ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80-1.00 ทดลองใช้กับผู้ที่ไม่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.27-0.86 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.942 เก็บข้อมูลผ่าน Google Forms ได้แบบสอบถามครบ จำนวน 329 ชุด

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{Modified}$) ตามแนวคิดของสุวิมล ว่องวานิช (2562) และ 3) ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาโดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจงจากผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลงานเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และบันทึกผล ก่อนวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนา นำผลจากระยะที่ 1 มาใช้ยกร่างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ โดยกำหนดองค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ จากนั้นจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ เครื่องมือประกอบด้วยแบบบันทึกการสัมมนาและแบบประเมินมาตรประมาณค่า วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อเสนอแนะใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำไปปรับปรุงรูปแบบก่อนทดลองใช้

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบ กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่สมัครใจเข้าร่วม จำนวน 15 คน จากสถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 3 คน ขนาดกลาง จำนวน 6 คน ขนาดใหญ่ จำนวน 4 คน และขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 2 คน ดำเนินการพัฒนาระหว่างวันที่ 18 พฤษภาคม ถึง 5 มิถุนายน 2569 รวม 15 วันทำการ จำนวน 90 ชั่วโมง ส่วนเนื้อหาการพัฒนาประกอบด้วย 6 โมดูล ครอบคลุมการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้านดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของบุคลากร การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้นวัตกรรมดิจิทัล และการเป็นพลเมืองดิจิทัล กระบวนการพัฒนาใช้แนวคิดการเรียนรู้ 70:20:10 โดยจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง 63 ชั่วโมง การเรียนรู้จากผู้อื่นและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 18 ชั่วโมง และการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ 9 ชั่วโมง และเครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยคู่มือการใช้รูปแบบ แบบทดสอบก่อนและหลังการพัฒนา แบบประเมินทักษะและผลงาน และแบบประเมินตามแนวคิดการประเมินการฝึกอบรม 4 ระดับของ Kirkpatrick ได้แก่ ปฏิกิริยา การเรียนรู้ พฤติกรรม และผลลัพธ์ การเก็บข้อมูลแบ่งเป็นช่วงก่อนการพัฒนา ระหว่างการพัฒนา และหลังการพัฒนา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการพิจารณาผลการปฏิบัติงานตามเกณฑ์ที่กำหนด

ระยะที่ 4 การประเมินและปรับปรุงรูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบทั้ง จำนวน 15 คน ดำเนินการประเมินและประชุมสะท้อนผลเกี่ยวกับความเหมาะสมของรูปแบบ ความสอดคล้องกับบริบท ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ และข้อเสนอแนะในการปรับปรุง เครื่องมือประกอบด้วยแบบประเมินการสะท้อนผล แบบประเมินความพึงพอใจ และแนวคำถามการประชุมสะท้อนผล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ

ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัด และแนวทางการพัฒนา การบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 17 ตัวชี้วัด และ 50 พฤติกรรมชี้วัด ได้แก่ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้านดิจิทัล 2) การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา 3) การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล 4) การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของบุคลากร 5) การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้นวัตกรรมดิจิทัล และ 6) การเป็นพลเมืองดิจิทัล ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.40) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.86, S.D. = 0.39) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นโดยรวมเท่ากับ 0.27 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษามีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{Modified}$ = 0.40) รองลงมา ได้แก่ การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้นวัตกรรมดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 0.37) การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 0.34) การกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้านดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 0.25) การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของบุคลากร ($PNI_{Modified}$ = 0.16) และการเป็นพลเมืองดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 0.14) ตามลำดับ

ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒินำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาตามแนวคิด 70:20:10 โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การเรียนรู้จากผู้อื่น และการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับภารกิจการบริหารสถานศึกษาตามองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนา ประกอบด้วย 6 โมดูล ตามองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล และมีองค์ประกอบของรูปแบบ 6 ส่วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ การกำหนดเนื้อหาการพัฒนาพิจารณาจากผลการศึกษาความต้องการจำเป็นร่วมกับแนวทางการพัฒนาที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ รูปแบบเน้นการเชื่อมโยงความรู้ด้านการบริหารดิจิทัลกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยให้ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ไปใช้กับการวางแผน การบริหารข้อมูล การพัฒนาบุคลากร และการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ผลการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงรูปแบบและคู่มือก่อนดำเนินการทดลองใช้

3. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมการพัฒนามีคะแนนความรู้เฉลี่ยก่อนการพัฒนา 12.31 คะแนน (S.D. = 1.37) และหลังการพัฒนา 18.80 คะแนน (S.D. = 0.72) จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน โดยคะแนนเฉลี่ยหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา 6.49 คะแนน ผลการประเมินทักษะจากการปฏิบัติภารกิจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.88, S.D. = 0.22) และผลการประเมินคุณภาพชิ้นงานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.90, S.D. = 0.18) การประเมินตามแนวคิดของ Kirkpatrick, & Kirkpatrick (2006) ทั้ง 4 ระดับพบว่า ผู้เข้าร่วมมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาในระดับมากที่สุด มีคะแนนความรู้หลังการพัฒนาสูงขึ้น และมีผลการประเมินทักษะอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อมูลการประเมินพฤติกรรมแสดงถึงการนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา เช่น การใช้เทคโนโลยีในการจัดการข้อมูล การสื่อสารภายในองค์กร การส่งเสริมครูให้ใช้นวัตกรรมดิจิทัล และการใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ส่วนการประเมินผลลัพธ์แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่ผู้เข้าร่วมรายงานเกี่ยวกับการนำระบบดิจิทัลไปใช้ในสถานศึกษาและการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้

4. ผลการประเมินและปรับปรุงรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.93, S.D. = 0.24) ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาการบริหารงานได้ ข้อเสนอแนะจากการสะท้อนผลมุ่งให้เพิ่มรายละเอียดการปฏิบัติงานในแต่ละโมดูล กรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับบริบทของสถานศึกษา สื่อและเครื่องมือดิจิทัลประกอบการเรียนรู้ ตลอดจนระบบติดตามผลและตัวชี้วัดที่ช่วยตรวจสอบความก้าวหน้าหลังการพัฒนา ข้อเสนอแนะดังกล่าวนำมาใช้เป็นแนวทางปรับปรุงรูปแบบและคู่มือให้ชัดเจนขึ้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. องค์ประกอบและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลทั้ง 6 ด้านได้รับการประเมินความเหมาะสมในระดับมากที่สุด องค์ประกอบดังกล่าวครอบคลุมการกำหนดทิศทางขององค์กร การนำเทคโนโลยีมาใช้ในระบบบริหาร การสร้างวัฒนธรรมการทำงาน การพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ และความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลเป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับระบบการบริหารทั้งองค์กร ไม่ใช่ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของผู้บริหารเพียงด้านเดียว สอดคล้องกับแนวคิดของสงบ อินทรมณี (2562, หน้า 353-360) ที่ให้ความสำคัญกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงและการบริหารเทคโนโลยีควบคู่กัน รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กรและการทำงานเป็นเครือข่าย ส่วน Karaköse et al. (2024) อธิบายถึงความสำคัญของ

ภาวะผู้นำดิจิทัลในการสนับสนุนการดำเนินงานและเป้าหมายของสถานศึกษา จึงเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นมีเนื้อหาสัมพันธ์กับแนวคิดการบริหารสถานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับทั้งเทคโนโลยีและการจัดการองค์กร เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็น พบว่าด้านการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษามีค่า PNI Modified สูงสุดเท่ากับ 0.40 แสดงว่าสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์มากกว่าด้านอื่น ผลการศึกษาจึงมีนัยต่อการกำหนดลำดับความสำคัญของเนื้อหาการพัฒนา โดยควรให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนระบบงาน ข้อมูลสารสนเทศ และการตัดสินใจของผู้บริหาร ประเด็นดังกล่าวสัมพันธ์กับ Rose (2025, pp. 1-3) ซึ่งกล่าวถึงบทบาทของข้อมูลในการกำหนดนโยบาย การจัดสรรทรัพยากร และการบริหารสถานศึกษา ตลอดจนความจำเป็นในการพัฒนาความรู้ความสามารถด้านการใช้ข้อมูลของผู้นำทางการศึกษา

2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการพัฒนา การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ การกำหนดองค์ประกอบดังกล่าวทำให้สามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายของการพัฒนา กิจกรรมที่ใช้ดำเนินงาน และวิธีตรวจสอบผลการพัฒนาได้ชัดเจน การสร้างรูปแบบเริ่มจากการศึกษาองค์ประกอบและความต้องการจำเป็น แล้วนำข้อมูลมาใช้กำหนดเนื้อหาและกระบวนการพัฒนา ก่อนตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ขั้นตอนนี้ช่วยให้การออกแบบรูปแบบมีข้อมูลจากบริบทของพื้นที่ประกอบการพิจารณา และเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบข้อจำกัดก่อนนำไปใช้ ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นเชิงบวกต่อรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ทั้งนี้ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นหลักฐานเกี่ยวกับคุณภาพของรูปแบบในขั้นตรวจสอบ แต่ยังไม่สามารถใช้ยืนยันผลที่เกิดจากการนำรูปแบบไปใช้ได้ จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กับผลการทดลองใช้และข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมการพัฒนา

3. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีคะแนนความรู้เฉลี่ยหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา 6.49 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน และผลการประเมินทักษะการปฏิบัติภารกิจกับคุณภาพชิ้นงานอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อมูลดังกล่าวแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และผลการปฏิบัติงานของผู้เข้าร่วมภายหลังการพัฒนาตามรูปแบบ กระบวนการพัฒนาที่ใช้แนวคิด 70:20:10 เปิดโอกาสให้ผู้บริหารเรียนรู้จากภารกิจจริง แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น และเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ การให้ผู้เข้าร่วมใช้ความรู้กับภารกิจของสถานศึกษาช่วยเชื่อมเนื้อหาการพัฒนาเข้ากับสถานการณ์ที่ผู้บริหารต้องเผชิญในการปฏิบัติงาน ส่วนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมพิจารณาวิธีการแก้ปัญหาจากประสบการณ์ที่แตกต่างกัน การประเมินตามแนวคิด Kirkpatrick, & Kirkpatrick (2006) ครอบคลุมทั้งปฏิกิริยาต่อกิจกรรม การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา ทำให้การศึกษาผลการใช้

รูปแบบไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะความพึงพอใจหรือคะแนนความรู้

4. การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาจากผู้เข้าร่วมทดลองใช้รูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผู้บริหารเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้กับการบริหารสถานศึกษาได้ ผลดังกล่าวสัมพันธ์กับกระบวนการพัฒนารูปแบบที่ใช้ข้อมูลความต้องการจำเป็นจากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ และให้ผู้บริหารสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการทดลองใช้และประเมินผล ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเพิ่มกรณีศึกษา สื่อดิจิทัล เครื่องมือประกอบการปฏิบัติงาน และระบบติดตามผล มีความสำคัญต่อการนำรูปแบบไปใช้ในสถานศึกษาที่มีความพร้อมแตกต่างกัน การกำหนดแนวปฏิบัติและตัวชี้วัดให้ชัดเจนจะช่วยให้ผู้ใช้รูปแบบสามารถวางแผนกิจกรรม ตรวจสอบความก้าวหน้า และนำผลการประเมินกลับไปปรับปรุงการบริหารงานของสถานศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดควรนำรูปแบบไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา โดยพิจารณาจัดลำดับเนื้อหาการพัฒนาตามความต้องการจำเป็นที่ค้นพบจากการวิจัย โดยเฉพาะ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด เพื่อให้การพัฒนาตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของผู้บริหารในพื้นที่อย่างตรงประเด็น

1.2 การนำรูปแบบไปใช้ควรดำเนินการตามแนวคิด 70:20:10 โดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น และการอบรมอย่างเป็นระบบ เนื่องจากผลการทดลองใช้พบว่า ผู้บริหารมีความรู้หลังการพัฒนาสูงขึ้นและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารได้จริง

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

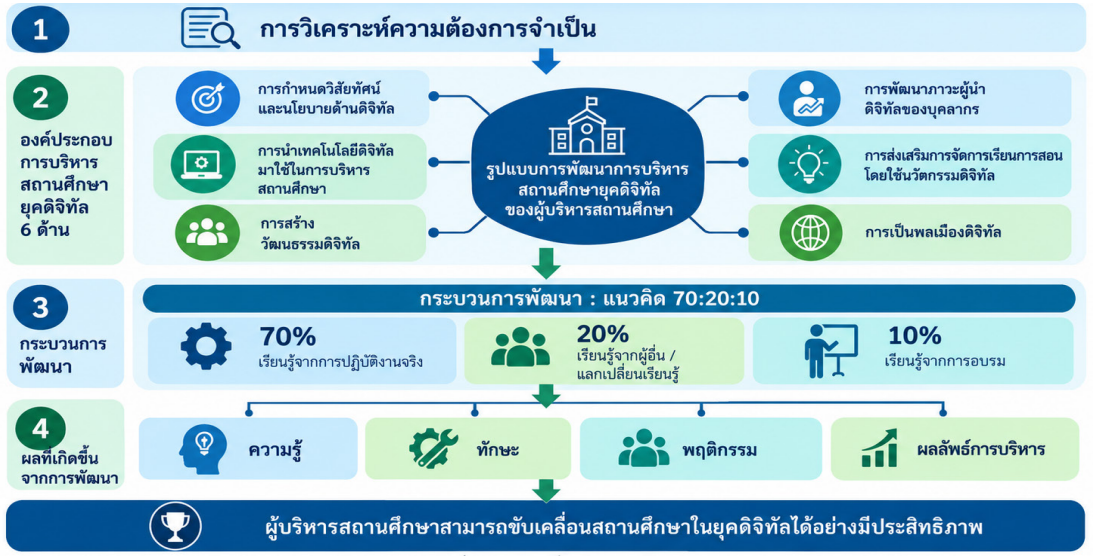
2.1 ควรทดลองใช้รูปแบบกับผู้บริหารสถานศึกษาที่มี จำนวนมากขึ้นและมีบริบทแตกต่างกัน เพื่อศึกษาความเหมาะสมและผลของรูปแบบในบริบทที่หลากหลาย

2.2 ควรศึกษาผลการใช้รูปแบบโดยมี กลุ่มเปรียบเทียบและการติดตามผลหลังการพัฒนาเพื่อยืนยันผลของรูปแบบต่อความรู้ พฤติกรรม และผลลัพธ์ในการบริหารสถานศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.3 ควรศึกษาว่า กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิด 70:20:10 ในแต่ละส่วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริหารมากน้อยเพียงใด เพื่อนำผลไปปรับปรุงกระบวนการพัฒนาให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มิใช่การพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยีเป็นรายด้านเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการพัฒนาเชิงระบบที่เชื่อมโยงความต้องการจำเป็น เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และผลลัพธ์ของสถานศึกษาเข้าด้วยกัน โดยมีองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล 6 ด้าน ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้านดิจิทัล การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของบุคลากร การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้นวัตกรรมดิจิทัล และการเป็นพลเมืองดิจิทัล ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์และสนับสนุนกันในการขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ฐานิตา ลิ่มวงศ์ และยุพาภรณ์ แสงฤทธิ์. (2562). ห้องเรียนกลับด้าน: การเรียนรู้แนวใหม่สำหรับศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills). *Mahidol R2R e-Journal*, 6(2), 9-17.

ปุณณิฐฐา มาเชค. (2565). *การบริหารองค์กรทางการศึกษาในยุคดิจิทัล*. ชลบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สงบ อินทรมณี. (2562). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*, 16(1), 353-360.

สุวิมล ว่องวานิช. (2562). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)*. ร้อยเอ็ด: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. (2569). *รายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณ ไตรมาสที่ 1-2 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569*. ร้อยเอ็ด: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด.

Karaköse, T., Polat, H., Tülübaş, T., & Demirkol, M. (2024). A review of the conceptual structure and evolution of digital leadership research in education. *Education Sciences*, 14(11), 1166. https://doi.org/10.3390/educsci14111166

Kirkpatrick, D. L., & Kirkpatrick, J. D. (2006). Evaluating training programs: The four levels. (3rd ed.). San Francisco, CA: Berrett-Koehler Publishers.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Rose, L. (2025). Data-driven decision making in educational leadership: Trends and challenges. *Academy of Educational Leadership Journal*, 29(S1), 1-3.

Wollscheid, S., Tømte, C. E., Egeberg, G. C., Karlstrøm, H., & Fossum, L. W. (2025). Research trends on digital school leadership over time: Science mapping and content analysis. *Education and Information Technologies*, 30, 747-778. https://doi.org/10.1007/s10639-024-12909-3

การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1*

The Development of Academic Administration Model in the 21st Century Towards Educational Institution Excellence under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1

วรรณวนัช ราชรักษ์, นพรัตน์ ชัยเรือง และชูศักดิ์ เอกเพชร
Wanwanat Ratcharak, Nopparat Chairueang and Chusak Ekkaphet
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ประเทศไทย
Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: w.ratcharak@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ และ 3) ตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารงานวิชาการ การพัฒนารูปแบบ และการตรวจสอบรูปแบบ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 285 คน ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ จำนวน 5 คน ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบ จำนวน 11 คน และผู้บริหารสถานศึกษาประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ จำนวน 11 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.976 แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ และ

*ได้รับบทความ: 19 มิถุนายน 2569; แก้ไขบทความ: 29 กันยายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: June 19, 2026; Revised: September 29, 2026; Accepted: September 30, 2026

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงรวมเท่ากับ 0.29

2. รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบหลักครอบคลุมชื่อรูปแบบ วัตถุประสงค์และหลักการแนวคิด โครงสร้างและเนื้อหา กระบวนการดำเนินงาน และเงื่อนไขความสำเร็จ

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบพบว่า ด้านความถูกต้องมีค่าเฉลี่ย 4.71 ด้านความเหมาะสม 4.74 ด้านความเป็นประโยชน์ 4.95 และด้านความเป็นไปได้ 4.98 ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21; ความเป็นเลิศของสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to: (1) examine the current conditions, desired conditions, priority needs, and guidelines for academic administration in the 21st century to promote school excellence; (2) develop an academic administration model; and (3) validate the developed model for schools under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1. The study employed a multiphase mixed-methods research design consisting of three phases: examining current and desired conditions, priority needs, and administration guidelines; developing the model; and validating the model. The sample comprised 285 school administrators and teachers selected through multistage sampling. Five key informants participated in interviews, 11 experts evaluated the model's accuracy and appropriateness, and 11 school administrators assessed its feasibility and utility. Research instruments included a questionnaire with a reliability coefficient of 0.976, interview forms, expert seminar records, and focus group discussion records. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$), and content analysis.

The findings revealed that:

1. The overall current condition of 21st-century academic administration was rated at a high level, while the desired condition was rated at the highest level. The overall $PNI_{modified}$ was 0.29.

2. The developed model covered the model title, objectives and conceptual principles, structure and content, operational processes, and conditions for successful implementation.

3. The model was rated at the highest level in all four evaluation areas: accuracy (M = 4.71), appropriateness (M = 4.74), utility (M = 4.95), and feasibility (M = 4.98).

Keywords: Model Development; 21st-Century Academic Administration; School Excellence

1. บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 กำหนดให้การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์เป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งให้คนไทยมีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต (สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ขณะเดียวกัน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 กำหนดทิศทางการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล การสร้างโอกาสทางการศึกษา และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) แนวทางดังกล่าวทำให้สถานศึกษาต้องพัฒนาระบบบริหารจัดการและกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 กำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาไว้ 3 ประการ ได้แก่ การเป็นผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และพลเมืองที่เข้มแข็ง โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง มีทักษะในการสร้างสรรค์และใช้ความรู้ รวมถึงมีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) การพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลลัพธ์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านวิชาการของสถานศึกษาโดยตรง ทั้งการจัดทำและพัฒนาหลักสูตร การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาครู การใช้สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา การวัดและประเมินผล ตลอดจนการนิเทศและประกันคุณภาพการศึกษา การบริหารงานวิชาการจึงเป็นภารกิจที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกำหนดทิศทาง สนับสนุนการดำเนินงาน และติดตามผลให้สัมพันธ์กับเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน งานวิจัยด้านการบริหารสถานศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารที่มุ่งเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาครู Robinson และ Gray (2019, pp. 171-187) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของสถานศึกษากับผลลัพธ์ของผู้เรียน และเสนอให้การศึกษาภาวะผู้นำให้ความสำคัญกับคุณภาพของการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ มากกว่าการพิจารณาคุณลักษณะของผู้นำในภาพรวมเพียงอย่างเดียว ส่วน Tan, Dimmock และ Walker (2024, pp.

6-27) วิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติภาวะผู้นำของสถานศึกษาและพบว่าการบริหารจัดการด้านการเรียนการสอน การเสริมสร้างศักยภาพครู และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ของผู้เรียน แม้ระดับความสัมพันธ์โดยรวมจะไม่สูงมากนัก ผลการศึกษาเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาไม่อาจพิจารณาเฉพาะโครงสร้างหรือแนวทางการบริหาร แต่ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกับการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากรด้วย

การพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศจึงเกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมายคุณภาพ การจัดระบบสนับสนุนการปฏิบัติงาน และการใช้ข้อมูลจากผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยของ Shen et al. (2020) ซึ่งวิเคราะห์อภิมานความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำครูกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าภาวะผู้นำครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเฉพาะบทบาทในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ข้อค้นพบนี้แสดงถึงความสำคัญของการเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานวิชาการ และสนับสนุนแนวทางการบริหารที่เชื่อมโยงการทำงานของผู้บริหารกับการปฏิบัติของครูภายในสถานศึกษา สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ต้นฉบับการวิจัยระบุว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่มาตรฐานสากลเป็นเป้าหมายสำคัญของหน่วยงาน โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566-2570 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 มาใช้ประกอบการอธิบายสภาพปัญหาด้านวิชาการ ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการนำผลการประเมินหลักสูตรกลับไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงาน ประเด็นเหล่านี้แสดงถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนากระบวนการบริหารงานวิชาการให้มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามผล และการปรับปรุงคุณภาพ อย่างไรก็ตาม รายละเอียดดังกล่าวยังต้องตรวจสอบกับแผนฉบับจริงของหน่วยงานก่อนใช้เป็นหลักฐานยืนยันสภาพปัญหาเฉพาะพื้นที่ เมื่อพิจารณาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการบริหารงานวิชาการมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู และการประเมินคุณภาพ ขณะที่งานวิจัยด้านภาวะผู้นำทางการศึกษาให้ความสำคัญกับกระบวนการบริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูและคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน (Robinson & Gray, 2019, pp. 171-187; Tan et al., 2024; Shen et al., 2020) แต่สำหรับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ยังมีประเด็นที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการ กระบวนการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศ และเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ โดยเฉพาะการนำผลการประเมินความต้องการจำเป็นมาใช้กำหนดลำดับการพัฒนาและออกแบบกระบวนการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา การวิจัยครั้งนี้จึงอยู่ที่การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่เชื่อมโยงภารกิจด้านวิชาการกับกระบวนการขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

อย่างเป็นระบบ โดยใช้ข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบ พร้อมกำหนดกระบวนการดำเนินงานและเงื่อนไขความสำเร็จสำหรับการนำไปใช้ การศึกษาประเด็นดังกล่าวจะช่วยให้ได้รูปแบบที่มีองค์ประกอบและแนวทางดำเนินงานชัดเจน สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในพื้นที่

ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารงานวิชาการ เพื่อนำผลมาพัฒนารูปแบบและตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น อันจะเป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการและการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษาและบริบทของพื้นที่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นและแนวทางของการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ (Multiphase Mixed-Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการ และระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา การดำเนินงานระยะที่ 1 แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน 1) ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ

และต่างประเทศ โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารวิชาการ รายงานการวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 และการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ใช้แบบวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมและจัดระบบข้อมูล เพื่อนำผลการศึกษามาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยและใช้ประกอบการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 285 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) และดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็น โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา และมีคำถามปลายเปิดสำหรับรวบรวมความคิดเห็น แนวทาง และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือจากผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1 โรงเรียน รวม 30 คน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการตรวจสอบได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.976 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้วยดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Modified Priority Needs Index: PNI modified) เพื่อจัดลำดับความสำคัญของประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา ส่วนข้อมูลจากคำถามปลายเปิดใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลเป็นความเรียง และ 3) ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 5 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำผลการสัมภาษณ์มาประกอบการพัฒนารูปแบบในระยะที่ 2

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา การดำเนินงานระยะที่ 2 เป็นการนำผลการวิเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในระยะที่ 1

มาใช้ประกอบการพัฒนารูปแบบ โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน 1) ขั้นตอนที่ 1 ยกร่างรูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยนำองค์ประกอบและข้อมูลที่ได้จากการวิจัยระยะที่ 1 มาสังเคราะห์และกำหนดเป็นร่างรูปแบบการบริหารงานวิชาการ 2) ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความตรงเชิงทฤษฎีของร่างรูปแบบ โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด ทฤษฎี องค์ประกอบ และรายละเอียดของร่างรูปแบบ เพื่อใช้ประกอบการปรับปรุงก่อนนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3) ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบด้วยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วยรายการตรวจสอบและส่วนแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อวิพากษ์เพิ่มเติม ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นจากการสัมมนามาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาและปรับปรุงรูปแบบ และ 4) ขั้นตอนที่ 4 ประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยใช้แบบประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีที่ระบุไว้ในต้นฉบับ ได้แก่ ความถี่และร้อยละ และนำผลการประเมินมาใช้ประกอบการปรับปรุงรูปแบบก่อนดำเนินการตรวจสอบในระยะที่ 3

ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา การดำเนินงานระยะที่ 3 มุ่งตรวจสอบความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน 1) ขั้นตอนที่ 1 ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อพิจารณาและยืนยันความสมบูรณ์ของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบในด้านความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 11 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยรายการตรวจสอบและส่วนแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและข้อวิพากษ์เพิ่มเติม วิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำข้อเสนอแนะมาใช้ประกอบการปรับปรุงรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ และ 2) ขั้นตอนที่ 2 ประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยใช้แบบประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีที่ระบุไว้ในต้นฉบับ ได้แก่ ความถี่และร้อยละ และนำผลการประเมินมาประกอบการพิจารณาคุณภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยทั้ง 3 ระยะใช้วิธีการที่สอดคล้องกับลักษณะข้อมูล โดยข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ และการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปสาระสำคัญ เพื่อนำผลจากแต่ละระยะมาใช้ในการพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการบริหาร

งานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ผลการศึกษาจำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 กระบวนการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศ และความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) การบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็น พบว่ามีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) โดยรวมเท่ากับ 0.27 ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ได้แก่ การพัฒนานวัตกรรมและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการประกันคุณภาพทางการศึกษา ($PNI_{modified}$ = 0.28) รองลงมา ได้แก่ หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา การวัดผลประเมินผล และการนิเทศการศึกษา ($PNI_{modified}$ = 0.27) ส่วนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษามีค่าความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด ($PNI_{modified}$ = 0.26) 2) กระบวนการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศ พบว่า สภาพปัจจุบันของกระบวนการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงโดยรวมเท่ากับ 0.30 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าการติดตามเพื่อยกระดับคุณภาพมีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified}$ = 0.34) ส่วนกระบวนการด้านอื่นประกอบด้วย การออกแบบทิศทางสู่อนาคต การจัดระบบพลังการทำงานร่วมกัน การขับเคลื่อนภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ และการต่อยอดและพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง 3) ความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบันของความเป็นเลิศของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงโดยรวมเท่ากับ 0.31 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าคุณภาพหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified}$ = 0.34) รองลงมา ได้แก่ คุณภาพการบริหารจัดการ ($PNI_{modified}$ = 0.33) ส่วนคุณภาพผู้เรียน ศักยภาพบุคลากร และประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากร มีค่าความต้องการจำเป็นเท่ากัน ($PNI_{modified}$ = 0.29) เมื่อพิจารณาผลการประเมินทั้ง 3 ด้าน พบว่ามีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงโดยรวมเท่ากับ 0.29 โดยความเป็นเลิศของสถานศึกษามีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI modified = 0.31) รองลงมา ได้แก่ กระบวนการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศ ($PNI_{modified}$ = 0.30)

และการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 ($PNI_{modified}$ = 0.27) ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ 1) ชื่อรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์และหลักการแนวคิดของรูปแบบ 3) กระบวนการดำเนินการของรูปแบบ 4) การประเมินผลของรูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ รูปแบบดังกล่าวพัฒนาจากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา โดยนำข้อมูลมาใช้กำหนดองค์ประกอบและกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบ ก่อนตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา จำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ พบว่าผลการประเมินทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.98, S.D. = 0.08) รองลงมา ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.95, S.D. = 0.08) ด้านความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.10) และด้านความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = 0.10) ตามลำดับ ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้นได้รับการประเมินในระดับมากที่สุดทั้งด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ โดยเฉพาะด้านความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านอื่น ผลดังกล่าวเป็นข้อมูลสนับสนุนความพร้อมของรูปแบบในขั้นการตรวจสอบก่อนนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) โดยรวมเท่ากับ 0.27 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าการพัฒนานวัตกรรมและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการประกันคุณภาพทางการศึกษา มีความต้องการจำเป็นสูงสุดเท่ากัน ($PNI_{modified}$ = 0.28) ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แม้ผู้บริหารและครูจะประเมินการดำเนินงานวิชาการในปัจจุบันอยู่ในระดับมาก แต่ยังมีความต้องการพัฒนาการใช้เทคโนโลยี

และระบบประกันคุณภาพให้สามารถสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ได้มากขึ้น โดยเฉพาะการนำข้อมูลจากการประเมินมาใช้ปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กับผลการวิจัยของ Shen et al. (2020) ซึ่งวิเคราะห์อภิมานงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าภาวะผู้นำครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากกว่ามิติอื่นของภาวะผู้นำครู ข้อค้นพบดังกล่าวสนับสนุนความสำคัญของการพัฒนางานวิชาการให้ครอบคลุมทั้งการจัดการเรียนรู้และการตรวจสอบคุณภาพ ไม่ใช่การพัฒนาเฉพาะกิจกรรมการสอนหรือการใช้สื่อเทคโนโลยีเพียงด้านเดียว ผลการศึกษากระบวนการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศพบว่า สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงโดยรวมเท่ากับ 0.30 ด้านการติดตามเพื่อยกระดับคุณภาพมีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified}$ = 0.34) ผลการศึกษานี้ การติดตามและใช้ข้อมูลจากผลการดำเนินงานเป็นประเด็นที่ควรได้รับความสำคัญในการพัฒนากระบวนการบริหารสถานศึกษา เพราะการกำหนดเป้าหมายและการดำเนินกิจกรรมตามแผนเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอต่อการตรวจสอบความก้าวหน้าของการพัฒนาคุณภาพ การบริหารงานจึงควรมีกระบวนการติดตามที่สามารถนำข้อมูลกลับไปใช้พิจารณาปรับปรุงการดำเนินงานได้

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Vanari, Eisenschmidt และ Reinaru (2025) ที่ศึกษาการใช้ข้อมูลเพื่อประเมินตนเองของสถานศึกษาในประเทศเอสโตเนีย พบว่ากระบวนการใช้ข้อมูลเพื่อประเมินคุณภาพยังมีลักษณะแยกส่วน และได้รับอิทธิพลจากความพร้อมของข้อมูล ผู้ใช้ข้อมูล ปัจจัยด้านองค์กร และแนวปฏิบัติของผู้บริหาร งานวิจัยดังกล่าวระบุว่าการสื่อสารเป้าหมายของการประเมินและการสนับสนุนให้ครูนำข้อมูลมาใช้ร่วมกันเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ข้อค้นพบนี้ช่วยอธิบายความสำคัญของด้านการติดตามเพื่อยกระดับคุณภาพที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุดในการวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะการจัดระบบข้อมูลและการใช้ผลการประเมินประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร สำหรับผลการศึกษาความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่าสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงโดยรวมเท่ากับ 0.31 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าคุณภาพหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified}$ = 0.34) รองลงมาคือคุณภาพการบริหารจัดการ ($PNI_{modified}$ = 0.33) ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และระบบบริหารที่สนับสนุนการดำเนินงานด้านวิชาการ ซึ่งเป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของสถานศึกษาโดยตรง ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tan, Dimmock และ Walker (2024, pp. 6-27) ซึ่งวิเคราะห์อภิมานผลการศึกษา 108 เรื่อง พบว่าการปฏิบัติภาวะผู้นำของสถานศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลลัพธ์ของผู้เรียนในระดับต่ำ โดยแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเรียนการสอน การเสริมสร้างศักยภาพครู และการสร้าง

ความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ผลการวิจัยครั้งนี้จึงมีทิศทางสอดคล้องกับข้อค้นพบดังกล่าวในประเด็นที่การพัฒนาคุณภาพหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องดำเนินควบคู่กับการพัฒนาระบบบริหารและบุคลากร

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาได้รับการพัฒนาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา รูปแบบที่พัฒนาขึ้นกำหนดองค์ประกอบหลักเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และหลักการแนวคิด กระบวนการดำเนินงาน การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงภารกิจการบริหารงานวิชาการเข้ากับกระบวนการขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ การพัฒนารูปแบบโดยใช้ข้อมูลความต้องการจำเป็นเป็นฐานช่วยให้สามารถกำหนดประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาได้สัมพันธ์กับสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยเฉพาะด้านการพัฒนานวัตกรรมและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การประกันคุณภาพทางการศึกษา และการติดตามเพื่อยกระดับคุณภาพ ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงในการศึกษาครั้งนี้ การกำหนดกระบวนการดำเนินงานไว้ในรูปแบบจึงมีความสำคัญต่อการนำองค์ประกอบด้านวิชาการไปใช้ปฏิบัติให้มีทิศทางร่วมกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Robinson และ Gray (2019, pp. 171-187) ซึ่งศึกษาความแตกต่างที่ภาวะผู้นำสถานศึกษามีต่อผลลัพธ์ของผู้เรียน และเสนอว่าการศึกษาคุณภาพภาวะผู้นำควรพิจารณาจากการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรงมากกว่าการใช้แนวคิดภาวะผู้นำในลักษณะกว้างเพียงอย่างเดียว ข้อเสนอจากงานวิจัยนี้สนับสนุนการกำหนดกระบวนการดำเนินงานของรูปแบบให้มีความชัดเจนและสัมพันธ์กับภารกิจของสถานศึกษา อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญต่อรูปแบบที่พัฒนาขึ้น คือ การจัดระบบการทำงานร่วมกันและการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ซึ่งงานวิจัยของ Ventista และ Brown (2023) ซึ่งทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครู พบว่าการพัฒนาวิชาชีพผ่านการอบรม การให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง และการเรียนรู้ร่วมกันมีหลักฐานสนับสนุนความสัมพันธ์กับการพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการควรกำหนดกระบวนการสนับสนุนการเรียนรู้ของครูควบคู่กับการวางแผนและติดตามคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยของ Agirdag และ Muijs (2023) ซึ่งศึกษาประสิทธิผลของโครงการพัฒนาภาวะผู้นำในโรงเรียนประถมศึกษาประเทศเนเธอร์แลนด์ พบว่าโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการด้านคณิตศาสตร์และการเขียนสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ โดยโรงเรียนที่ใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมีผลการดำเนินงานเด่นกว่ารูปแบบอื่น ข้อค้นพบนี้สนับสนุนความสำคัญของการพัฒนาระบบความร่วมมือของบุคลากรภายในสถานศึกษา ซึ่งสัมพันธ์กับกระบวนการจัดระบบพลังการทำงานร่วมกันในรูปแบบ

ที่พัฒนาขึ้น

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่า ผลการประเมินทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.98, S.D. = 0.08) รองลงมาคือด้านความเป็นประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.95, S.D. = 0.08) ด้านความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.10) และด้านความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = 0.10) ตามลำดับ ผลการประเมินดังกล่าวแสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นเชิงบวกต่อรูปแบบที่พัฒนาขึ้น โดยเฉพาะความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้กับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ผลการประเมินในระดับมากที่สุดอาจเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนารูปแบบที่นำข้อมูลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นมาใช้ประกอบการออกแบบ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารสถานศึกษาเข้าร่วมตรวจสอบรูปแบบก่อนนำไปใช้ การดำเนินงานดังกล่าวทำให้ผู้ประเมินได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของรูปแบบกับภารกิจการบริหารงานวิชาการและบริบทของสถานศึกษา ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Agirdag และ Muijs (2023) ในส่วนของการออกแบบกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาให้เชื่อมโยงภาวะผู้นำ การเรียนรู้ของบุคลากร และการปรับปรุงการดำเนินงาน อีกทั้งสัมพันธ์กับผลการศึกษาของ Vanari, Eisenschmidt และ Reinaru (2025) ที่แสดงให้เห็นว่าการใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทขององค์กร ผู้ใช้ข้อมูล และแนวปฏิบัติของผู้บริหาร ความสอดคล้องในที่นี้เป็นความสัมพันธ์ด้านหลักการออกแบบและการดำเนินงาน มิใช่หลักฐานว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นให้ผลเช่นเดียวกับงานวิจัยต่างประเทศ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 อย่างชัดเจนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านการคิดวิเคราะห์ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การสื่อสาร และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 ควรสนับสนุนการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 เพื่อยกระดับคุณภาพสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคดิจิทัล

1.3 ควรจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากร และสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างเพียงพอและทั่วถึง เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

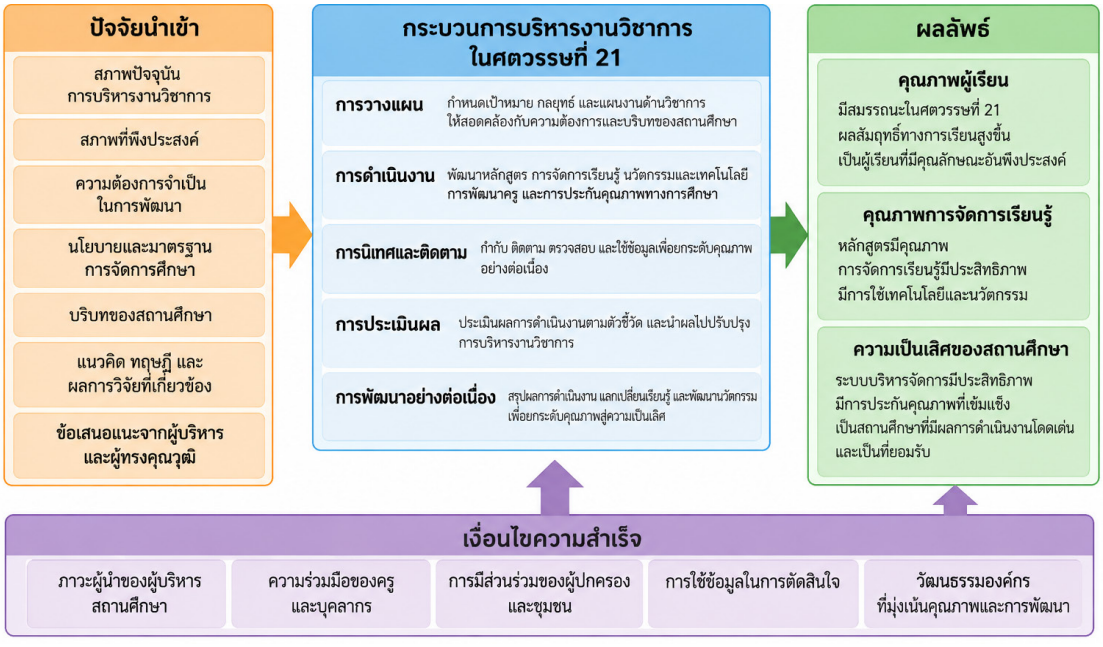
2.1 ควรศึกษารูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อส่งเสริมทักษะและสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงทดลองหรือวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการบริหารงานวิชาการและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สามารถยกระดับคุณภาพสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นกรอบการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 สู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการ 6 ด้าน กระบวนการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศ 5 ด้าน และองค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษา 5 ด้าน โดยใช้ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนารูปแบบ ดังนี้ 1) การจัดองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการให้สัมพันธ์กันทั้งระบบ ประกอบด้วย หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา การพัฒนานวัตกรรมและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การวัดผลประเมินผล การนิเทศการศึกษา และ การประกันคุณภาพทางการศึกษา องค์ประกอบดังกล่าวครอบคลุมภารกิจการบริหารงานวิชาการตั้งแต่การกำหนดแนวทางจัดการเรียนรู้ การสนับสนุนการปฏิบัติงานของครู ไปจนถึงการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 2) กระบวนการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งประกอบด้วย 5 กระบวนการ ได้แก่ การออกแบบทิศทางสู่อนาคต การจัดระบบพลังการทำงานร่วมกัน การขับเคลื่อนภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ การติดตามเพื่อยกระดับคุณภาพ และการต่อยอดและพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง จุดเน้นของกระบวนการดังกล่าวอยู่ที่การจัดความสัมพันธ์ระหว่างการกำหนดทิศทาง การมีส่วนร่วมของบุคลากร การนำองค์กร การติดตามผล และการปรับปรุงการดำเนินงาน โดยผลการศึกษาความต้องการจำเป็นพบว่า การติดตามเพื่อยกระดับคุณภาพมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดในกลุ่มกระบวนการดำเนินงาน ($PNI_{modified}$ = 0.34) ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ข้อมูลและผลการประเมินประกอบการพัฒนางานวิชาการอย่างต่อเนื่อง 3) การกำหนดเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบให้สัมพันธ์กับการดำเนินงานจริงของสถานศึกษา โดยต้นฉบับรูปแบบระบุประเด็นด้านการพัฒนาหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และภาวะผู้นำร่วมกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เงื่อนไขเหล่านี้มีบทบาทสนับสนุนให้การดำเนินงานตามรูปแบบมีทิศทางและสามารถประสานความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องได้ การกำหนดเงื่อนไขความสำเร็จไว้ในรูปแบบยังช่วยให้ผู้บริหารพิจารณาความพร้อมของสถานศึกษาก่อนนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ และ 4) การเชื่อมโยงกระบวนการบริหารงานวิชาการกับองค์ประกอบความเป็นเลิศของสถานศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ คุณภาพหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ คุณภาพผู้เรียน

ศักยภาพบุคลากร คุณภาพการบริหารจัดการ และประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากร โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นกำหนดให้องค์ประกอบเหล่านี้เป็นกรอบพิจารณาคุณภาพของสถานศึกษา และเชื่อมโยงกับกระบวนการดำเนินงานด้านวิชาการ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Agirdag, O., & Muijs, D. (2023). School leadership development and academic achievement: Effectiveness of the High Performing Schools programme. *International Journal of Educational Research*, 122, 102248. https://doi.org/10.1016/j.ijer.2023.102248

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Robinson, V., & Gray, E. (2019). What difference does school leadership make to student outcomes? *Journal of the Royal Society of New Zealand,* 49(2), 171-187. https://doi.org/10.1080/03036758.2019.1582075

Shen, J., Wu, H., Reeves, P., Zheng, Y., Ryan, L., & Anderson, D. (2020). The association between teacher leadership and student achievement: A meta-analysis. *Educational Research Review,* 31, 100357. https://doi.org/10.1016/j.edurev.2020.100357

Tan, C. Y., Dimmock, C., & Walker, A. (2024). How school leadership practices relate to student outcomes: Insights from a three-level meta-analysis. *Educational Management Administration & Leadership*, 52(1), 6-27. https://doi.org/10.1177/17411432211061445

Vanari, K., Eisenschmidt, E., & Reinaru, D. (2025). Data use for school self-evaluation-The process, factors, and leadership practices in Estonian schools. *Studies in Educational Evaluation*, 85, 101465. https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2025.101465

Ventista, O. M., & Brown, C. (2023). Teachers' professional learning and its impact on students' learning outcomes: Findings from a systematic review. *Social Sciences & Humanities Open*, 8(1), 100565. https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100565

การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*

Development of Science Process Skills and Learning Achievement of First-Year Vocational Certificate Students on the Unit of Force and Motion by Using Project-Based Learning Integrated with Philosophy of Sufficiency Economy

นิกร น้อยตะริ, อรุณรัตน์ คำแหงพล, หรรษกร วรรธนะสาร[1] และสกลรัตน์ สวัสดิ์มูล[2]
Nikorn Noitari, Arunrat Khamhaengpol, Hassakorn Wattanasarn and Sakolrat Sawatmool
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ประเทศไทย[1]
โรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร, ประเทศไทย[2]
Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand
Sakolraj Wittayanukul School, Secondary Educational Service Area Office Sakon Nakhon, Thailand
Corresponding Author, E-mail: nikorn1993@tbacud.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ สำหรับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75 2) เปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และ 4) ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาการบัญชี วิทยาลัยเทคโนโลยีบริหารธุรกิจอุดรธานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 21 คน ได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแผนการจัดการ

*ได้รับบทความ: 18 มีนาคม 2569; แก้ไขบทความ: 15 มิถุนายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: March 18, 2026; Revised: June 15, 2026; Accepted: September 30, 2026

เรียนรู้ 4 แผน แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเท่ากับ 78.57/76.99 เป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 ที่กำหนด
2. ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มจาก 10.90 เป็น 23.14
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มจาก 10.38 เป็น 23.05 คะแนน
4. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 2.83 จากคะแนนเต็ม 3 คะแนน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน; ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง; ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

This research aimed to: (1) develop project-based learning lesson plans integrated with the Sufficiency Economy Philosophy for the Force and Motion unit for first-year vocational certificate students, meeting the 75/75 efficiency criterion; (2) compare students' science process skills before and after instruction; (3) compare their learning achievement before and after instruction; and (4) examine their desirable characteristics following the learning activities. The sample consisted of 21 first-year vocational certificate students majoring in accounting at Udon Thani Business Administration Technology College during the first semester of the 2025 academic year, selected through cluster random sampling. The research instruments included four lesson plans, a science process skills test, a learning achievement test, and a desirable characteristics assessment form. Data were analyzed using percentages, means, standard deviations, and a paired-samples t-test.

The findings revealed that:

1. The lesson plans achieved an efficiency value of 78.57/76.99, meeting the prescribed criterion of 75/75.

2. Students' science process skills scores increased significantly from a pretest mean of 10.90 to a posttest mean of 23.14 ($p < .01$).

3. Their learning achievement scores increased significantly from a pretest mean of 10.38 to a posttest mean of 23.05 ($p < .01$).

4. The overall mean score for students' desirable characteristics after instruction was 2.83 out of 3 points.

Keywords: Project-Based Learning; Sufficiency Economy Philosophy; Science Process Skills; Learning Achievement

1. บทนำ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและความท้าทายใหม่ๆ ซึ่งส่งผลต่อระบบการศึกษาแบบดั้งเดิม การพัฒนาเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทย ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัว โดยจะต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัย และนวัตกรรมให้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กับการเร่งยกระดับทักษะฝีมือแรงงานกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงาน และกลุ่มที่อยู่ในตลาดแรงงานในปัจจุบันให้สอดคล้องกับสาขาการผลิต และบริการเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยรัฐบาลมีนโยบายเดินหน้าด้วยแนวทางของประเทศไทย 4.0 มุ่งสู่อนาคตเศรษฐกิจดิจิทัล ที่สร้างศักยภาพในการแข่งขันด้วยนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาความต้องการแรงงานที่เรียนจบสายอาชีวะในด้านต่างๆ แต่ฝีมือแรงงานระดับอาชีพที่จบสายอาชีวะยังขาดแคลนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องพัฒนาอาชีวศึกษาเพื่อผลิตฝีมือแรงงานระดับอาชีพ รองรับการเติบโตของเศรษฐกิจทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อความสัมฤทธิ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิดของประเทศไทย 4.0 มุ่งพัฒนาการเรียนการสอนด้านอาชีวศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในการสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนให้ประชาชนในจังหวัดที่เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมของประเทศไทย (เสรี วงษ์มณฑา, 2562, หน้า 16) นอกจากนั้นคณะกรรมการการอาชีวศึกษายังได้ส่งเสริมนโยบาย การจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาอาชีวศึกษาได้ฝึกฝนทักษะชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในทุกหลักสูตร เพื่อส่งผลให้เกิดการพัฒนาคน การพัฒนางาน และการพัฒนาองค์การของวิทยาลัยอาชีวศึกษา (พระศรีรัตน์ สิริรตโน (ศรีสง่า), สิน งามประโคน และอินถา ศิริวรรณ, 2561, หน้า 77-86)

ในปัจจุบันสถานประกอบการมีความต้องการนักศึกษาด้านอาชีวศึกษาที่มีความรู้สามารถแก้ปัญหาได้ เข้าไปทำงานในสถานประกอบการ แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่านักศึกษาอาชีวศึกษาที่จะนำเข้าสู่ตลาดแรงงานนั้นยังขาดคุณภาพ โดยเฉพาะในด้านกระบวนการคิดแก้ปัญหา (วรัตถ์พัชร์ ทวีเจริญกิจ และวิชิต สุรัชเรืองชัย, 2562, หน้า 86-93) จากรายงานผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติด้านอาชีวศึกษา (Vocational National Education Test: V-NET) ซึ่งเป็นการทดสอบวัดความรู้มาตรฐานทางวิชาการและวิชาชีพตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติด้านอาชีวศึกษาของวิทยาลัยบริหารธุรกิจเทคโนโลยีอุดรธานี ปีการศึกษา 2567 วิชาความรู้ด้านสมรรถนะจำเป็นในการเข้าสู่อาชีพ ปวช. คะแนนเต็ม 100 คะแนน พบว่านักศึกษา ปวช. 3 วิทยาลัยบริหารธุรกิจเทคโนโลยีอุดรธานี มีคะแนนเฉลี่ย 40.31 คะแนน ซึ่งจัดว่ามีคะแนนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศซึ่งมีคะแนนเท่ากับ 41.02 คะแนน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2568) ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและทักษะการคิดและการแก้ปัญหาของนักศึกษาระดับ ปวช. เพื่อให้นักศึกษาอาชีวศึกษามีความรู้ สามารถแก้ปัญหาได้และสามารถเข้าทำงานในสถานประกอบการเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ

การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกศึกษาเรื่องที่สนใจด้วยตนเอง ได้ฝึกแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และนำเสนอผลการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอน โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะ ซึ่งการวัดและประเมินผลจะมีความครอบคลุมทั้งด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา การบันทึกข้อมูล ตลอดจนการเขียนรายงานและการนำเสนอผลงาน (จีรนันท์ ปุมพิมาย, 2562, หน้า 3-15) ขณะเดียวกันแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (ยุทธศาสตร์ที่ 5) ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560; วิมาณ วิชวารีย์, พิทักษ์ วงษ์ชาลี และอนันต์ ปานศุภวัชร, 2561, หน้า 213-225)

เมื่อพิจารณาความสอดคล้องของทั้งสองแนวคิดพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานเป็นเครื่องมือเชิงกระบวนการ (Process) ที่ทรงประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจริง เนื่องจากกระบวนการทำโครงงานบังคับให้ผู้เรียนต้องคิดวิเคราะห์และตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยเหตุผล (ความมีเหตุผล) ต้องวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรและเวลาที่มีอยู่จำกัดอย่างคุ้มค่า (ความพอประมาณ) และต้องคาดการณ์ความเสี่ยงพร้อมรับมือกับอุปสรรคในการทดลองหรือลงมือทำ (การมีภูมิคุ้มกันที่ดี) โดยทั้งหมดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการค้นคว้าหาข้อมูลอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (เงื่อนไขความรู้) และการทำงานร่วมกันอย่างซื่อสัตย์รับผิดชอบ (เงื่อนไขคุณธรรม) ดังนั้น การบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การสอดแทรกเนื้อหา แต่เป็นการใช้กระบวนการลงมือทำเพื่อหล่อหลอมพฤติกรรม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิด ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ควบคู่กับพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม ช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดแก้ปัญหาและนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างยั่งยืน

จากเหตุผล และความสำคัญดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแรงและการเคลื่อนที่ มีการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างแนวคิด และนวัตกรรม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีเหตุผล มีความพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี อีกทั้งช่วยทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75

2. เปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียน หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ โดยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียน หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ โดยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบแผนการวิจัยก่อนทดลอง (Pre-experimental Research) แบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One-Group Pretest-Posttest Design) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยเทคโนโลยีบริหารธุรกิจอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการ

อาชีวศึกษา ในประเภทวิชาพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม ได้แก่ สาขาช่างยนต์ สาขาช่างอิเล็กทรอนิกส์ สาขาไฟฟ้ากำลัง สาขาการบัญชี สาขาการตลาด และสาขาภาษาต่างประเทศ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 รวมทั้งสิ้น 12 ห้องเรียน จำนวน 339 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ประเภทวิชาพาณิชยกรรม สาขาวิชาการบัญชี วิทยาลัยเทคโนโลยีบริหารธุรกิจอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน รวมทั้งหมด จำนวน 21 คน โดยได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ จำนวน 4 แผน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของแผนกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง จำนวน 3 คน เท่ากับ 0.67 2) แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ จำนวน 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ โดยมีค่าความยาก (p) ตั้งแต่ 0.30-0.70 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.20-1.00 และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ (rtt) เท่ากับ 0.69 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ จำนวน 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ โดยมีค่าความยากมี (p) ตั้งแต่ 0.35-0.75 อำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.20-0.50 และค่าความเชื่อมั่น (rtt) เท่ากับ 0.98 4) แบบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบประเมิน 3 ระดับ (ดี พอใช้ และปรับปรุง) โดยผู้วิจัยกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษา คือ (1) ความมีมนุษยสัมพันธ์ (2) ความมีวินัย (3) ความรับผิดชอบ (4) ความซื่อสัตย์สุจริต 5) ความเชื่อมั่นในตนเอง (6) การประหยัด (7) ความสนใจใฝ่รู้ (8) การละเว้นสิ่งเสพติดและการพนัน (9) ความรักสามัคคี 10) ความกตัญญูกตเวที

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เลขที่ HE67-088 2) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครไปยังวิทยาลัยเทคโนโลยีบริหารธุรกิจอุดรธานี 3) ชี้แจงและอธิบายวิธีการเรียนการสอนให้นักศึกษาเข้าใจ 4) ทดสอบวัดผลก่อนเรียนกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5) ดำเนินการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ จำนวน 4 แผน ใช้เวลาทั้งสิ้น 12 ชั่วโมง 6) เมื่อสิ้นสุดการสอนครบทุกแผนแล้ว จึงดำเนินการสอบหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบฉบับเดียวกันกับการวัดผลก่อนเรียน 7) เมื่อสิ้นสุดการสอนครบทุกแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว ผู้วิจัยประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษา 8) ผู้วิจัยนำผลคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล สรุป และอภิปรายผลต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) สถิติพื้นฐาน ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 2) การหาค่า IOC 3) การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบ 4) การหาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination Power) ของแบบทดสอบ และ 5) การหาค่าความยาก (Difficulty) ของแบบทดสอบ และสถิติที่ใช้ในการทดสอบ ดังนี้ 1) สมมติฐานที่ 1 วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สูตรคำนวณ E1/E2 2) สมมติฐานที่ 2 และ 3 เปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิตทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. วิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 (E1/E2) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพ (E1/E2) ของแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1

กระบวนการ/ผลลัพธ์	คะแนนเต็ม	N	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	80	21	62.86	2.89	78.57
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	60	21	46.19	2.63	76.99
E_1/E_2 = 78.57/76.99					

จากตารางที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ตามเกณฑ์ 75/75 พบว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) คิดเป็นร้อยละ 78.57 และประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) คิดเป็นร้อยละ 76.99 ดังนั้น การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพ 78.57/76.99 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์

75/75 ที่กำหนดไว้

2. เปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	21	30	10.90	2.07	49.37**
หลังเรียน	21	30	23.14	2.71	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (t .01; df = 20 t20 = 2.53)

จากตารางที่ 2 พบว่า นักศึกษามีคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน มีค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 10.90, 2.07 และ 23.14, 2.71 ตามลำดับ จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ผลการวิเคราะห์ค่า t ปรากฏว่า ค่า t จากการคำนวณมีค่าเท่ากับ 49.37 เมื่อพิจารณาค่า t จากตารางค่าวิกฤต (df เท่ากับ 20) มีค่า t เท่ากับ 2.53 แสดงว่านักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ มีคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	21	30	10.38	1.83	54.52**
หลังเรียน	21	30	23.05	2.54	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (t .01; df = 20 t20 = 2.53)

จากตารางที่ 3 พบว่า นักศึกษามีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน มีค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 10.38, 1.83 และ 23.05, 2.54 ตามลำดับ จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ผลการวิเคราะห์ค่า t ปรากฏว่า ค่า t จากการคำนวณมีค่าเท่ากับ 54.52 เมื่อพิจารณาค่า t จากตารางค่าวิกฤต (df เท่ากับ 20) มีค่า t เท่ากับ 2.53 แสดงว่านักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่

รายการประเมิน	ก่อนเรียน		พฤติกรรมที่ปฏิบัติ	หลังเรียน		พฤติกรรมที่ปฏิบัติ
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.	
1. ความมีมนุษยสัมพันธ์						
1.1 แสดงกิริยาท่าทางสุภาพต่อผู้อื่น	2.75	0.50	ดีมาก	3.00	0.00	ดีมาก
1.2 รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	2.75	0.50	ดีมาก	2.75	0.50	ดีมาก
2. ความมีวินัย						
2.1 ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับและข้อตกลงต่างๆ ของวิทยาลัย ได้แก่ แต่งกายถูกต้องตามระเบียบและข้อบังคับ ตรงต่อเวลา รักษาสาธารณสมบัติ สิ่งแวดล้อมและเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูอาจารย์ผู้สอนกำหนด	3.00	0.50	ดีมาก	3.00	0.00	ดีมาก
2.2 ประพฤติตนถูกต้องตามศีลธรรมอันดีงาม	2.75	0.50	ดีมาก	2.75	0.50	ดีมาก
3. ความรับผิดชอบ						
3.1 ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้	2.00	0.00	ดี	2.75	0.50	ดีมาก

รายการประเมิน	ก่อนเรียน		พฤติกรรมที่ปฏิบัติ	หลังเรียน		พฤติกรรมที่ปฏิบัติ
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.	
3.2 ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด	2.5	0.58	ดีมาก	2.75	0.50	ดีมาก
4. ความซื่อสัตย์สุจริต						
4.1 ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง	2.00	0.00	ดี	3.00	0.00	ดีมาก
4.2 ไม่ทุจริตในการสอบ	2.00	0.00	ดี	3.00	0.00	ดีมาก
5. ความเชื่อมั่นในตนเอง						
5.1 กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล	2.25	0.50	ดีมาก	2.50	0.58	ดีมาก
5.2 กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง	2.00	0.00	ดี	2.50	0.58	ดีมาก
6. การประหยัด						
6.1 ใช้วัสดุถูกต้องและเหมาะสมกับงาน	1.00	0.00	พอใช้	2.75	0.50	ดีมาก
6.2 ใช้จ่ายเงินของส่วนรวมให้เกิดประโยชน์สูงสุด	2.50	0.58	ดีมาก	2.50	0.58	ดีมาก
7. ความสนใจใฝ่รู้						
7.1 ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	1.00	0.00	พอใช้	2.75	0.50	ดีมาก
7.2 แสวงหาประสบการณ์และค้นหาความรู้ใหม่	2.75	0.50	ดีมาก	2.75	0.50	ดีมาก
8. การละเว้นสิ่งเสพติดและการพนัน						
8.1 ไม่เสพสิ่งเสพติดอื่นๆ	3.00	0.00	ดีมาก	3.00	0.00	ดีมาก
8.2 ไม่เล่นการพนัน	3.00	0.00	ดีมาก	3.00	0.00	ดีมาก
9. ความรักสามัคคี						
9.1 ไม่ทะเลาะวิวาท	3.00	0.00	ดีมาก	3.00	0.00	ดีมาก
9.2 ร่วมมือในการทำงาน	2.50	0.58	ดีมาก	2.75	0.50	ดีมาก

รายการประเมิน	ก่อนเรียน		พฤติกรรมที่ปฏิบัติ	หลังเรียน		พฤติกรรมที่ปฏิบัติ
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.	
10. ความกตัญญูกตเวที						
10.1 มีสัมมาคารวะต่อครู อาจารย์อย่างสม่ำเสมอ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	3.00	0.00	ดีมาก	3.00	0.00	ดีมาก
10.2 อาสาช่วยเหลืองานครู อาจารย์	2.00	0.00	ดี	3.00	0.00	ดีมาก
รวม	**2.39**	**0.67**	**ดีมาก**	**2.83**	**0.38**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 4 พบว่า หลังเรียนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.83 เมื่อพิจารณารายด้านสามารถเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อยได้ดังนี้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.00 คือ แสดงกิริยาท่าทางสุภาพต่อผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับและข้อตกลงต่างๆ ของวิทยาลัย ได้แก่ แต่งกายถูกต้องตามระเบียบและข้อบังคับ ตรงต่อเวลา รักษาสาธารณสมบัติ สิ่งแวดล้อมและเข้าร่วมกิจกรรมที่ครู อาจารย์ผู้สอนกำหนด ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ไม่ทุจริตในการสอบ ไม่เสพสิ่งเสพติดอื่นๆ ไม่เล่นการพนัน ไม่ทะเลาะวิวาท มีสัมมาคารวะต่อครู อาจารย์อย่างสม่ำเสมอ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง และอาสาช่วยเหลืองานครู อาจารย์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.75 คือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ประพฤติตนถูกต้องตามศีลธรรมอันดีงาม ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด ใช้วัสดุถูกต้องและเหมาะสมกับงาน ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง แสวงหาประสบการณ์และค้นหาความรู้ใหม่ และร่วมมือในการทำงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50 คือ กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและใช้จ่ายเงินของส่วนรวมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 78.57/76.99 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 ตามที่กำหนดไว้

ทั้งนี้เพราะ แผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีกระบวนการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เป็นไปตามขั้นตอนอย่างมีระบบ ซึ่งยึดเนื้อหาตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพพุทธศักราช 2562 โดยศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ สาระสำคัญ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 โดยมีการศึกษาควบคู่ไปพร้อมกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ วิเคราะห์ตัวชี้วัดการเรียนรู้ และสมรรถนะ ทักษะกระบวนการ วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน ตามแนวคิดโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภาระงานชิ้นงาน และเครื่องมือวัดประเมินผล จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของณัฐวิภา ลองจำนงค์ และไพศาล วรคำ (2564, หน้า 32-41) ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน เรื่อง แสงเชิงรังสี เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและเจตคติทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/10 โรงเรียนสารคามพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 42 คน พบว่า 1) การเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เรื่อง แสงเชิงรังสี มีประสิทธิภาพเท่ากับ 88.51/82.25 เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานนักเรียนได้ทำกิจกรรมด้วยตนเอง ครูมีหน้าที่เพียงกระตุ้น และให้คำแนะนำ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มที่ โดยครูคอยกำกับดูแล อำนวยความสะดวกอุปกรณ์ในการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า นักเรียนได้เรียนรู้ภาวะผู้นำ และผู้ตามที่ดี รวมทั้งนักเรียนนำการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน 2) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 10.90 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน เท่ากับ 23.14 คะแนน ซึ่งทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยพัฒนาทักษะการสังเกต การตั้งสมมติฐาน การทดลอง และการสรุปผลได้จริง ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยการสืบค้นและลงมือปฏิบัติ นักศึกษามีพัฒนาการด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Tias, & Octaviani (2018, pp. 25-30) ได้ศึกษา ผลของการใช้การเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานต่อทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ พบว่า การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนกลุ่มที่เรียนแบบโครงงานเป็นฐานสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนแบบปกติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 10.38 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน เท่ากับ 23.05 คะแนน ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กับสถานการณ์จริง ฝึกคิด แก้ปัญหาอย่างมีระบบ รวมถึงการบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยังส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผล รอบคอบ และมีจิตสำนึกต่อการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า จึงช่วยให้ผู้เรียนสามารถ เชื่อมโยงความรู้กับบริบทชีวิตจริงได้ดีขึ้นทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวมอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุดารัตน์ สันจรรัตน์ และดุจเดือน ไชยพิชิต (2564, หน้า 160-175) ได้ศึกษา การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความสามารถในการแก้ปัญหาโดยใช้การจัดการเรียนรู้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิก ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 28 คน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับผังกราฟิก นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ร้อยละ 84.05 ของคะแนนเต็ม และมีนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ประเมินร้อยละ 89.29 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด การที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงขึ้น อาจเกิดจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้เผชิญกับปัญหา หาวิธีแก้ปัญหา และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยนำความรู้และประสบการณ์ที่นักเรียนมีอยู่มาใช้ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน และมีการทำงานกลุ่ม ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกัน มีความรับผิดชอบ และสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยแรงและการเคลื่อนที่ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลังเรียนโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก โดยคุณลักษณะที่มีคะแนนเพิ่มขึ้นสูงสุด ได้แก่ การประหยัดด้านการใช้วัสดุอย่างเหมาะสม และความสนใจใฝ่รู้ด้านการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มจาก 1.00 เป็น 2.75 เท่ากันทั้งสองด้าน ส่วนความซื่อสัตย์สุจริตด้านการไม่ทุจริตในการสอบมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มจาก 2.00 เป็น 3.00 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจเป็นผลจากการจัดกิจกรรมโครงงานที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้วางแผนการทำงาน เลือกใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และฝึกความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยนำหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และเงื่อนไขคุณธรรมมาใช้ประกอบการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2562, หน้า 12-13) และผลการศึกษาของณัฐกานต์ รุ่งเรือง และคณะ (2562, หน้า 39-48) ได้ศึกษา องค์ประกอบของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาสาขาวิชาการจัดการโรงแรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี พบว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ความมุ่งมั่นในการทำงาน การยอมรับกฎระเบียบของสังคม ทักษะการใช้เครื่องมือ และการสื่อสาร ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน อันเป็นลักษณะสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ในแต่ละขั้นตอนมีกิจกรรมที่ต้องใช้เวลามาก ผู้สอนอาจจะต้องยืดหยุ่นเวลาตามความเหมาะสม และให้สอดคล้องกับเวลาตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนด

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับนักศึกษาในระดับชั้นอื่นๆ หรือพัฒนาทักษะอื่นๆ
ในศตวรรษที่ 21

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยครั้งนี้ ได้รับองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 6 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ขั้นเตรียมความพร้อม (2) ขั้นการกำหนดและเลือกหัวข้อ (3) ขั้นการเขียนเค้าโครงของโครงงาน (4) ขั้นการปฏิบัติงานโครงงาน (5) ขั้นการนำเสนอผลงาน และ (6) ขั้นการประเมินโครงงาน ซึ่งทั้ง 6 ขั้นตอนเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและแสวงหาคำตอบด้วยตนเองเพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ นอกจากนี้ยังส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ยอมรับในการตัดสินใจของเพื่อนในกลุ่ม และร่วมมือกันแก้ปัญหาที่ได้รับมอบหมาย รวมถึงการบูรณาการกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยังส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผล รอบคอบ และมีจิตสำนึกต่อการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า จึงช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้กับบริบทชีวิตจริงได้ดีขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวมอย่างชัดเจน โดยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยได้ 1) ขั้นเตรียมความพร้อมต่างจากเดิมที่เตรียมแค่ทักษะหรือแบ่งกลุ่ม แต่เป็นการปูพื้นฐานเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมปลูกฝังความรับผิดชอบและจิตสาธารณะก่อนเริ่มงาน 2) ขั้นการกำหนดและเลือกหัวข้อ ไม่ได้เลือกตามความสนใจหรือความแปลกใหม่ แต่ใช้หลักความมีเหตุผลบังคับให้นักศึกษาตระหนักถึงการแก้ปัญหาในชีวิตจริงและบริบทของตนเองเป็นหลัก 3) ขั้นการเขียนเค้าโครงของโครงงาน เพิ่มการวางแผนเชิงรุกด้วย

หลักความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยคำนวณทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้คุ้มค่า ไม่เกินตัว และวิเคราะห์ความเสี่ยงเพื่อเตรียมแผนสำรองรองรับความผิดพลาด 4) ขั้นการปฏิบัติงานโครงงาน ต่างจากเดิมที่มุ่งทดลองให้เสร็จ แต่ขั้นตอนนี้นักศึกษาจะถูกขัดเกลาให้มีจิตสำนึกใช้วัตถุดิบ/อุปกรณ์อย่างคุ้มค่า (พอประมาณ) และใช้เงื่อนไขคุณธรรมในการยอมรับความเห็นต่างและร่วมมือกันแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในทีม 5) ขั้นการนำเสนอผลงาน ไม่ได้เสนอแค่ความสำเร็จของนวัตกรรม แต่เน้นการถอดบทเรียน (Reflection) ให้เห็นกระบวนการแก้ไขปัญหา การวางตัวและการสื่อสารที่เหมาะสมกับกาลเทศะ 6) ขั้นการประเมินโครงงาน เปลี่ยนจากการวัดคะแนนชิ้นงานหรือผลสัมฤทธิ์ปลายทางแบบเดิม เป็นการประเมินองค์รวม (Holistic) ที่วัดพฤติกรรมการตัดสินใจบนพื้นฐานความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันตลอดเส้นทางการทำโครงงาน ลักษณะเฉพาะของการบูรณาการทั้ง 6 ขั้นตอนนี้ จึงเป็นเครื่องมือขัดเกลาพฤติกรรมและวิธีคิดของผู้เรียนในสถานการณ์จริง ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และยกระดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

จีรนันท์ ปุมพิมาย. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์แบบโครงงานเป็นฐานร่วมกับทักษะศตวรรษที่ 21. *วารสารคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 25(1), 3-15.

ณัฐกานต์ รุ่งเรือง, กรรณิการ์ ศรีไชยโยรักษ์, ธีระพล คุณบุราณ, โชติกา นาคประสูติ และปริชญา อุดมผล. (2562). องค์ประกอบของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาสาขาวิชาการจัดการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. *วารสารพิชญทรรศน์*, 14(1), 39-48.

ณัฐวิภา ลองจำนงค์ และไพศาล วรคำ. (2564). การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานเรื่องแสงเชิงรังสีเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและเจตคติทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. *วารสารราชพฤกษ์*, 19(3), 32-41. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Ratchaphruekjournal/article/view/251490/172376

พระศรีรัตน์ สิริรตโน (ศรีสง่า) สิน งามประโคน และอินถา ศิริวรรณ. (2561). การพัฒนาทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 5(3), 77-86. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU/article/view/163597

วรัตถ์พัชร์ ทวีเจริญกิจ และวิชิต สุรัชเรืองชัย. (2562). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนอาชีวศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีการสร้างความรู้. *วารสารราชพฤกษ์*, 17(1), 86-93.

วิมาณ วิชวารีย์, พิทักษ์ วงษ์ชาลี และอนันต์ ปานศุภวัชร. (2561). การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 41(3), 213-225.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2568). *รายงานผลการทดสอบ V-NET ปีการศึกษา 2567*. กรุงเทพฯ: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน).

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2562). *หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิก.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุดารัตน์ สันจรรัตน์ และดุจเดือน ไชยพิชิต. (2564). การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความสามารถในการแก้ปัญหาโดยใช้การจัดการเรียนรู้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับผังกราฟิกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(7), 160-175.

เสรี วงษ์มณฑา. (2562). การปฏิรูปอาชีวศึกษาเพื่อประเทศไทย 4.0. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 5(6), 213-225.

Tias, R. A., & Octaviani, L. (2018). The effect of project-based learning on science process skills and scientific literacy of students. *Journal of Physics: Conference Series*, 1022(1), 012030. https://doi.org/10.1088/1742-6596/1022/1/012030

รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ*

A Development Model for Participatory Academic Administration of the Phrapariyattidhamma Schools, General Education Division, Region 10, under the National Office of Buddhism

พระครูจันทธรรมานุวัตร (มะลิ โคตรแสง), ปองภพ ภูจอมจิตร และชยากานต์ เรืองสุวรรณ
Phrakhru Chanthathammanuwat (Mali Khotsang), Pongphop Phoojomjit
and Chayakan Ruangsuwan
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ประเทศไทย
Rajabhat Mahasarakham University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: drpongphop@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบ และ 4) ประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา แบ่งเป็น 4 ระยะ ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 รูป/คน และกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 186 รูป/คน ซึ่งกำหนดขนาดตามตารางของ Krejcie และ Morgan เครื่องมือประกอบด้วยแบบประเมิน แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ระยะที่ 2 สร้างและตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน ระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบกับผู้บริหารและครู จำนวน 12 รูป/คน และระยะที่ 4 ประเมินและปรับปรุงรูปแบบโดยผู้เข้าร่วมใช้รูปแบบ จำนวน 12 รูป/คน

*ได้รับบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ: 27 กรกฎาคม 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: February 20, 2026; Revised: July 27, 2026; Accepted: September 30, 2026

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 5 ด้าน เรียงตามลำดับความต้องการจำเป็น ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการวัดและประเมินผล โดยกำหนดแนวทางพัฒนาที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และการอบรม

2. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการพัฒนา การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และแนวคิด 70:20:10 เป็นกระบวนการพัฒนา ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผู้บริหารและครูที่เข้าร่วมใช้รูปแบบมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมหลังการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินและสะท้อนผลการใช้รูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้เข้าร่วมเห็นว่ารูปแบบมีประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม; โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

Abstract

This research aimed to: (1) examine the components, priority needs, and development guidelines for participatory academic administration; (2) develop a participatory academic administration model; (3) investigate the results of implementing the model; and (4) evaluate and refine the model for Phrapariyattidhamma Schools, General Education Division, Region 10. The study employed a research and development approach consisting of four phases. Phase 1 examined the components, priority needs, and development guidelines using data from 15 experts and a sample of 186 participants, with the sample size determined using the Krejcie and Morgan table. The instruments included evaluation forms, questionnaires, and interviews. Phase 2 involved developing and validating the model with nine experts. Phase 3 examined the results of model implementation with 12 school administrators and teachers. Phase 4 evaluated and refined the model based on feedback from the 12

participants. Data were analyzed using means, standard deviations, the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$), and content analysis.

The findings revealed that:

1. Participatory academic administration comprised five components, ranked by priority needs: participation in school curriculum development, instructional process development, educational supervision, instructional media and innovation development and the use of educational technology, and measurement and evaluation. The development guidelines emphasized workplace learning, collaborative learning, and formal training.

2. The developed model comprised principles, objectives, content, development processes, measurement and evaluation, and conditions for success. The development process integrated the Plan-Do-Check-Act (PDCA) cycle, professional learning communities (PLC), and the 70:20:10 learning model. The model's appropriateness and feasibility were rated at the highest level.

3. Following implementation, participants' knowledge and understanding of participatory academic administration were rated at the highest level, as was their satisfaction with the model.

4. The overall evaluation and reflection results were rated at the highest level. Participants considered the model useful for developing academic administration in Phrapariyattidhamma Schools, General Education Division.

Keywords: Development Model; Participatory Academic Administration; Phrapariyattidhamma Schools

1. บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับพระภิกษุและสามเณร ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาอีกแผนกหนึ่งของคณะสงฆ์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุและสามเณรได้ศึกษาเรียนรู้วิชาการสามัญควบคู่กับวิชาการทางพระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียนนี้คือเพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรที่เข้าบวชในพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักธรรมคำสอนแห่งพระพุทธศาสนาเป็นหลักสูตรการอบรม เพื่อให้ผู้เรียนมีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม พร้อมทั้งจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ (พระมหาบันทอน ทองสว่าง, ชวนคิด มะเสนะ และนเรศ ขันธะรี, 2564, หน้า 3096-3108) การบริหารงานวิชาการ

ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ถือเป็นงานที่มีความสำคัญที่สุด และเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ซึ่งทั้งผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องมีความรู้ความเข้าใจ ให้ความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแนวทางการปฏิบัติ การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง งานวิชาการของโรงเรียนประกอบด้วยงานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งโรงเรียนต้องสร้างหลักสูตรของตนเองเรียกว่าหลักสูตรสถานศึกษา ดังนั้นครูจึงมีหน้าที่ในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ งานวิชาการที่ครูต้องปฏิบัติประกอบด้วยภารกิจหลักที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนงานของสถานศึกษา และงานอื่นๆ ที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557)

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประกอบด้วย 4 จังหวัด ได้แก่ 1) กาฬสินธุ์ 2) นครพนม 3) ร้อยเอ็ด และ 4) มหาสารคาม ดำเนินงานด้านวิชาการตามขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ โดยมีผลสัมฤทธิ์ทางการประเมินคุณภาพด้านวิชาการในด้านพระพุทธศาสนา จากผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติด้านพระพุทธศาสนา (Buddhism National Education Test: B-NET) ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 จำนวน 43 โรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ค่าเฉลี่ยผลคะแนนทดสอบในรายวิชาภาษาบาลี วิชาธรรม วิชาพุทธประวัติ และวิชาวินัยพบว่าทุกวิชามีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน และพบว่ามีหลายประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนา อาทิ คุณภาพและมาตรฐานในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษายังไม่ได้รับการยอมรับในวงกว้างจากสังคมในแง่ของอัตลักษณ์และบริบทการจัดการศึกษาที่ควรจะเป็นจริง อีกทั้งยังขาดความชัดเจนในทิศทางการพัฒนาและการสร้างเอกภาพในการบริหารจัดการทั้งในกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด นอกจากนี้ยังพบว่าการสร้างพันธะสัญญาในการดำเนินการและการจัดการศึกษาที่จะสร้างศาสนทายาทให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังไม่เป็นรูปธรรม โดยส่วนใหญ่จะดำเนินการตามกรอบแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งยังขาดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจนในการจัดการศึกษาบริบทในพื้นที่เพื่อสร้างศาสนทายาทและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ (กองพุทธศาสนศึกษา, 2566)

การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ โดยการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ทั้งคณะครู พระภิกษุสามเณรและชุมชน เพื่อตั้งเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด หนึ่งในปัญหาหลักที่พบคือการขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพ เช่น การขาดครูที่มีความรู้ความเข้าใจในวิชาบังคับ การขาดการอบรมเพื่อพัฒนาหลักสูตรและเทคนิคการสอน รวมถึงการที่ครูที่สอนไม่ตรงกับวิชาที่ตนเองได้รับมอบหมาย สถานภาพของครูก็มักจะเป็นเพียงลูกจ้างของวัด ซึ่งทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำงานและการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังขาดการพิจารณาความดีความชอบในการเลื่อนขั้นเงินเดือน ซึ่งส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจในการ

ทำงานของบุคลากร จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษายังอยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะในด้านการวางแผน การตรวจสอบและการปรับปรุงแก้ไข และความร่วมมือจากผู้บริหาร ครูผู้สอน งบประมาณ ผู้ปกครองและชุมชน รวมไปถึงการบริหารจัดการด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งอยู่ในระดับน้อย ส่งผลให้การพัฒนาการศึกษายังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์, 2565) ปัญหาดังกล่าวทำให้เห็นความจำเป็นในการปรับปรุงระบบการบริหารงานวิชาการให้มีความเป็นระบบและมีการประเมินผลที่ชัดเจน การนำแนวทางการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการพัฒนาและขับเคลื่อนการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติและสามารถพัฒนาทักษะด้านการคิด วิเคราะห์ การเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรมได้อย่างเต็มที่

จากปัญหาและความสำคัญที่พบ ผู้วิจัยตระหนักว่าการพัฒนานักเรียนที่มีคุณภาพนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้มีคุณภาพ เนื่องจากการบริหารงานวิชาการมีผลโดยตรงต่อคุณภาพของผู้เรียน โดยสถานศึกษาจะต้องมีรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งการบริหารต้องมีระบบที่ชัดเจน การวางทิศทางและการวางแผนเพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาได้อย่างเหมาะสมและทันกับการเปลี่ยนแปลง กลยุทธ์ที่ดีจะช่วยให้เกิดความชัดเจนในภารกิจและบทบาทของบุคคลต่างๆ รวมถึงการมีแนวทางในการวัดและประเมินผลสำเร็จ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อสร้างรูปแบบที่ชัดเจนและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในภูมิภาคนี้ โดยผลการศึกษาและการพัฒนารูปแบบจะช่วยส่งเสริมการขับเคลื่อนการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการและทักษะที่สำคัญของผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

4. เพื่อประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบ ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) สังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัด โดยดำเนินการดังนี้ (1) การศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (2) ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัด โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน 3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินมีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ประชากรเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ครูพระ และครูฆราวาสในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 371 รูป/คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 43 รูป ครูพระ จำนวน 92 รูป และครูฆราวาส จำนวน 236 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie และ Morgan (1970, pp. 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 186 รูป/คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 43 รูป ครูพระ จำนวน 71 รูป และครูฆราวาส จำนวน 72 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อมแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 186 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้วยดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Modified Priority Needs Index: $PNI_{modified}$) เพื่อจัดลำดับความสำคัญของประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ผู้วิจัยประสานนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาล่วงหน้า แล้วดำเนินการสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ก่อนสรุปผลเป็นความเรียงเพื่อนำไปใช้ประกอบการสร้างรูปแบบ

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยนำผลการศึกษาในระยะที่ 1 ทั้ง 3 ขั้นตอน มาสังเคราะห์และยกร่างรูปแบบร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จากนั้นตรวจสอบร่างรูปแบบด้วยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบบันทึกการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ร่างรูปแบบ คู่มือการใช้รูปแบบ และแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาองค์ประกอบ กระบวนการพัฒนา และรายละเอียดของรูปแบบ พร้อมรับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงก่อนนำไปใช้ วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมมนาด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนผลการประเมินรูปแบบและคู่มือวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนพระปริยัติโพธิธรรมวิทยา วัดอร่ามมงคล ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 12 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย คู่มือการใช้รูปแบบ แบบประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม และแบบประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานเริ่มจากการประชุมชี้แจงและนำเสนอรูปแบบแก่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมทำความเข้าใจหลักการ องค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนาตามรูปแบบ จากนั้นประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น และเปิดโอกาสให้โรงเรียนพิจารณานำแนวทางของรูปแบบไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริง ภายหลังผ่านไป 1 สัปดาห์ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากกลุ่มเป้าหมาย 3 วิธี ได้แก่ 1) ประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเปรียบเทียบกับผลการประเมินก่อนการพัฒนา 2) ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบ และ 3) สัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้รูปแบบ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการปรับปรุง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจและความพึงพอใจต่อรูปแบบ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามวิธีที่กำหนดไว้

ระยะที่ 4 ประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยการดำเนินการวิจัยดังนี้ 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมใช้รูปแบบ จำนวน 12 รูป/คน 2) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสะท้อนผลการใช้รูปแบบ 3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินการสะท้อนผลจากการใช้รูปแบบ และแบบประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ 4) เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามแนวคำถามที่กำหนด และประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ 5) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบ ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สรุปดังนี้ 1) องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร (2) การมีส่วนร่วมในการนิเทศ (3) การมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล 4) การมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ (5) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และมีผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ 2) ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น

การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI modified	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	3.60	0.52	มาก	4.85	0.50	มากที่สุด	.35	1
2. การมีส่วนร่วมในการนิเทศการศึกษา	3.88	0.42	มาก	4.92	0.52	มากที่สุด	.27	3
3. การมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล	4.01	0.43	มาก	4.94	0.44	มากที่สุด	.23	5
4. การมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวน การจัดการเรียนรู้	3.89	0.42	มาก	4.93	0.46	มากที่สุด	.27	2
5. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	3.87	0.30	มาก	4.91	0.51	มากที่สุด	.27	4
เฉลี่ย	**3.82**	**0.49**	**มาก**	**4.94**	**0.49**	**มากที่สุด**	**.29**	**-**

จากตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น สรุปผลสภาพปัจจุบันโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.49) สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.01, S.D. = 0.43) ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นโดยรวมมีค่า $PNI_{Modified}$ = .29 โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการนิเทศการศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล ตามลำดับ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สรุปแนวทางการพัฒนาโดยการขับเคลื่อนผ่านสามกลไกหลัก ได้แก่ 1) วงจรคุณภาพ (PDCA) 2) การเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรผ่านชุมชนวิชาชีพ (PLC) 3) กระบวนการพัฒนาแบบ 70/20/10 ที่เน้นให้ครูและผู้บริหารเรียนรู้จากการลงมือทำจริงเป็นหลัก พร้อมได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน ผู้เชี่ยวชาญ และการอบรมเชิงทฤษฎีอย่างเหมาะสม

2. ผลการศึกษาสร้างรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 ประกอบด้วย หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ กำหนดเนื้อหาการพัฒนา 5 หน่วย ได้แก่ หน่วยที่ 1 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา หน่วยที่ 2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ 3 การมีส่วนร่วมในการนิเทศการศึกษา หน่วยที่ 4 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา หน่วยที่ 5 การมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล กระบวนการพัฒนาขับเคลื่อนผ่านสามกลไกหลัก ได้แก่ วงจรคุณภาพ (PDCA) การเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรผ่านชุมชนวิชาชีพ (PLC) โดยขับเคลื่อนผ่านกระบวนการพัฒนาแบบ 70/20/10 ผลการประเมินรูปแบบด้านความเหมาะสม และความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สรุปกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมใช้รูปแบบ จำนวน 12 รูป/คน หลังการใช้รูปแบบมีความเข้าใจในแนวคิดและกระบวนการของการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ว่ารูปแบบการพัฒนาที่เสนอสามารถสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้ใช้รูปแบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ผลการประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 จากการสะท้อนผลจากการใช้รูปแบบ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และรูปแบบมีและความเป็นประโยชน์ทั้งในด้านหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการดำเนินงาน ระบบการประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ สามารถใช้เป็นกรอบการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้จากการสะท้อนผลผู้ใช้รูปแบบ

รับรู้ถึงการเกิดการเรียนรู้ร่วม กระบวนการพัฒนาการสอนที่เป็นรูปธรรม และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนมากขึ้น สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่มุ่งสร้างการบริหารงานวิชาการอย่างมีส่วนร่วมในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. องค์ประกอบ ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร การนิเทศ การวัดและประเมินผล การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินว่าองค์ประกอบทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องในการร่วมวางแผน ดำเนินงาน และประเมินผล โดยเฉพาะโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่ต้องบูรณาการการศึกษาขั้นพื้นฐานควบคู่กับการศึกษาพระปริยัติธรรม จึงจำเป็นต้องมีองค์ประกอบการบริหารที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาธีรเพชร มาตพงษ์ (2561); พระสมหมาย ชาปากดี (2560, หน้า 23-31) และดุสิตา เลาหพันธุ์, เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต และปัญญา ธีระวิทยเลิศ (2566, หน้า 811-834) ที่เสนอว่า การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมควรครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การนิเทศ การวัดและประเมินผล ตลอดจนการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ส่วนผลการศึกษาความต้องการจำเป็นด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรเป็นกรอบสำคัญในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา การเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู พระสอน และผู้เกี่ยวข้องร่วมพัฒนาหลักสูตร จะช่วยให้หลักสูตรสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ความต้องการของผู้เรียนและนโยบายทางการศึกษา จึงทำให้ด้านนี้มีความต้องการจำเป็นสูงกว่าด้านอื่น และผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 พบว่า การพัฒนาควรขับเคลื่อนผ่าน 3 กลไกหลัก ได้แก่ วงจรคุณภาพ (PDCA) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และกระบวนการพัฒนาแบบ 70:20:10 ที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ควบคู่กับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการอบรมเชิงทฤษฎี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบและต่อเนื่อง โดย PDCA ช่วยให้การวางแผน การดำเนินงาน

การติดตาม และการปรับปรุงคุณภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ PLC ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกันของผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง ส่วน 70:20:10 สนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะผ่านการปฏิบัติงานจริง การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงานและผู้เชี่ยวชาญ และการอบรมเชิงวิชาการ ทำให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Deming (1986) ที่เสนอให้ใช้ PDCA เป็นวงจรการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ DuFour & Eaker (1998) ที่อธิบายว่า PLC เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา และสอดคล้องกับ Lombardo & Eichinger (2010) ที่เสนอแนวคิด 70:20:10 ซึ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงควบคู่กับการเรียนรู้จากผู้อื่นและการเรียนรู้เชิงวิชาการ อันนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะและการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการอย่างยั่งยืน

2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 ประกอบด้วย พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยกำหนดเนื้อหาการพัฒนา 5 หน่วยตามองค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม และขับเคลื่อนผ่านวงจรคุณภาพ (PDCA) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และกระบวนการพัฒนาแบบ 70:20:10 ซึ่งผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ารูปแบบดังกล่าวได้รับการพัฒนาบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย การศึกษาความต้องการจำเป็น และการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้แต่ละองค์ประกอบมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผลและเงื่อนไขที่เอื้อต่อการนำรูปแบบไปใช้จริง จึงสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce, Weil & Calhoun (2015) ที่เสนอว่า รูปแบบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วยองค์ประกอบที่ชัดเจน ทั้งด้านหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ และการประเมินผล รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Deming (1986), DuFour & Eaker (1998) และ Lombardo & Eichinger (2010) ที่สนับสนุนการพัฒนาผ่าน PDCA, PLC และ 70:20:10 เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการพัฒนารูปแบบทางการบริหารการศึกษาที่พบว่า รูปแบบที่พัฒนาจากข้อมูลเชิงประจักษ์และผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานศึกษา

3. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สรุปได้ว่าผู้บริหารและครูของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

เขต 10 มีความรู้และความเข้าใจในแนวคิดและกระบวนการของการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมในระดับสูงหลังจากใช้รูปแบบ และรูปแบบมีความเหมาะสม นำไปใช้ได้จริง และสร้างผลลัพธ์เชิงบวกต่อการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า รูปแบบสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่ช่วยให้บุคลากรในโรงเรียนมีความชัดเจนในการทำงานทางวิชาการมากขึ้น ทั้งในด้านหลักสูตร การนิเทศ การจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อ และการประเมินผล สอดคล้องกับแนวคิดของ Hord (1997, pp. 1-8) ที่อธิบายว่า การพัฒนาวิชาชีพที่เกิดจากการมีส่วนร่วมและการสะท้อนผลร่วมกันในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) จะช่วยขยายความเข้าใจและสร้างความรู้ใหม่ให้แก่บุคลากรภายในโรงเรียน ขณะเดียวกัน การดำเนินการตามวงจร PDCA ช่วยทำให้บุคลากรเห็นความต่อเนื่องและผลลัพธ์ของการพัฒนางานวิชาการ (Deming, 1986) ซึ่งสอดรับกับผลการวิจัยที่ชี้ว่าครูและผู้บริหารตระหนักถึงความเป็นระบบในการทำงานมากขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้หลักการบริหารเชิงมีส่วนร่วมได้ในงานจริง นอกจากนี้การพัฒนาตามสัดส่วน 70/20/10 ทำให้บุคลากรเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมากกว่าการอบรมเชิงทฤษฎี ซึ่งเป็นแนวทางที่ Lombardo & Eichinger (2010) ยืนยันว่าช่วยสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งกว่าเพียงการฟังบรรยาย การสังเกต การนิเทศ และการศึกษางานจริงทำให้ครูและผู้บริหารเกิดทักษะและความมั่นใจในการใช้นวัตกรรมทางการบริหารงานวิชาการมากขึ้น ส่วนการสะท้อนผลว่ารูปแบบมีความเป็นประโยชน์นำไปสู่การปฏิบัติได้จริง สนับสนุนแนวคิดของ Fullan (2007) ว่า การเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนจะเกิดผลเมื่อบุคลากรมองเห็นผลจากการปฏิบัติจริงและเกิดการยอมรับร่วมกัน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม ความรู้ และผลสัมฤทธิ์ด้านงานวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ผลการประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 สรุปผู้ใช้รูปแบบได้สะท้อนผลโดยมีความเห็นในระดับมากที่สุดต่อความเหมาะสมของรูปแบบ ทั้งในด้านหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการดำเนินงาน ระบบการประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ สามารถใช้เป็นกรอบการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม เขต 10 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการประเมินรูปแบบที่พบว่าผู้ใช้รูปแบบมีความเห็นในระดับมากที่สุดต่อความเป็นประโยชน์ของรูปแบบในทุกองค์ประกอบของรูปแบบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับบริบทและความต้องการพัฒนาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 10 อย่างแท้จริง ผลดังกล่าวยังสอดคล้องกับทิศทางการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมตามหลักการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขในมาตรา 6 มาตรา 8 มาตรา 9 และมาตรา 39 ที่กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนางานวิชาการด้วยการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ซึ่งรูปแบบนี้ได้ผนวกรวมแนวคิดดังกล่าวผ่านการใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) และการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรในลักษณะ PLC ที่ช่วยให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน การจัดการ

เรียนรู้และพัฒนาผ่านสัดส่วน 70/20/10 ทำให้ครูและผู้บริหารเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน และได้รับความรู้เชิงทฤษฎีอย่างเหมาะสม ส่งผลให้รูปแบบถูกมองว่าเป็นประโยชน์และนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง ดังนั้นการที่ผู้ใช้รูปแบบให้การยอมรับในระดับมากที่สุด จึงเป็นการสะท้อนว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 10 มีความครบถ้วนทั้งในด้านโครงสร้างและกระบวนการ นำไปสู่ความพร้อมในการเผยแพร่และใช้เป็นกรอบพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในบริบทอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรส่งเสริม สนับสนุนการนำรูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมนี้มาใช้เป็นกรอบการทำงานอย่างเป็นทางการในโรงเรียนพระปริยัติธรรมทุกแห่ง โดยเฉพาะเขตพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน เพื่อให้การดำเนินงานวิชาการเป็นไปอย่างมีทิศทางเดียวกัน

1.2 โรงเรียนควรกำหนดให้กลไก PDCA การเรียนรู้ร่วมกันผ่าน PLC และการพัฒนาตามแนวคิด 70/20/10 เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายปฏิบัติจริง และตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อขับเคลื่อนรูปแบบในแต่ละหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยเฉพาะ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด จึงควรวิจัยเชิงลึกเพื่อพัฒนากลไกหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม และศึกษาผลที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพหลักสูตรและคุณภาพผู้เรียน

2.1 ควรศึกษาการประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอื่น หรือสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้รูปแบบและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบในบริบทที่หลากหลาย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบให้มีความครอบคลุมและสามารถประยุกต์ใช้ได้ในวงกว้าง

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยพัฒนากรอบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่บูรณาการ 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการนิเทศการศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการมีส่วนร่วมในการวัดและ

ประเมินผล เข้ากับกลไกการพัฒนาเชิงระบบ 3 ประการ ได้แก่ วงจรคุณภาพ (PDCA) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และแนวคิด 70/20/10 โดยรูปแบบการพัฒนาประกอบด้วย หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เนื้อหาการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กองพุทธศาสนศึกษา. (2566). *การศึกษาสงฆ์.* เข้าถึงได้จาก https://deb.onab.go.th/th /page/item/index/id/13

ดุสิตา เลาหพันธุ์, เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต และปัญญา ธีระวิทยเลิศ. (2566). รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ยุคใหม่สำหรับโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 3(5), 811-834.

พระมหาธีรเพชร มาตพงษ์. (2561). *การสังเคราะห์รูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.

พระมหาบันทอน ทองสว่าง, ชวนคิด มะเสนะ และนเรศ ขันธะรี. (2564). รูปแบบการจัดการความรู้ของผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(7), 3096-3108. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/255625/172000

พระสมหมาย ชาปากดี. (2560). รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดสกลนคร. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิค,* 3(2), 23-31. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pacific/article/view/201983/141731

โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญ ในจังหวัดกาฬสินธุ์. (2565). *สารสนเทศโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญในจังหวัดกาฬสินธุ์ ปีการศึกษา 2565.* กาฬสินธุ์: โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญ ในจังหวัดกาฬสินธุ์.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2557). *คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศและคำสั่งที่เกี่ยวกับพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*. กรุงเทพฯ: คณะทำงานและคณะอนุกรรมการ.

Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis*. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study.

DuFour, R., & Eaker, R. (1998). *Professional learning communities at work: Best practices for enhancing student achievement*. Bloomington, IN: National Educational Service.

Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change*. (4th ed.). New York, NY: Teachers College Press.

Hord, S. M. (1997). Professional learning communities: What are they and why are they important? *Issues About Change*, 6(1), 1-8.

Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2015). *Models of teaching.* (9th ed.). Boston, MA: Pearson.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Lombardo, M. M., & Eichinger, R. W. (2010). *The career architect development planner.* (5th ed.). Minneapolis, MN: Korn/Ferry International.

พระสังฆาธิการกับการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร*

The Leader of Monks and Health Management of the Monk in Phichit Province

พระครูวิบูลสิทธิการ (สัมฤทธิ์ อาภาโส), ศรชัย ท้าวมิตร และโชติ บดีรัฐ
Phrakhru Wibunsitthikan (Samrit Apaso), Sornchai Taomitr and Chot Bodeerat
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ประเทศไทย
Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: Samrit@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสุขภาวะตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดพิจิตร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) การวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์จำนวน 252 รูป ด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 รูป และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตรยังปรากฏในหลายด้าน ได้แก่ การดูแลสุขภาพกาย การบริโภคอาหารไม่ครบ 5 หมู่ การออกกำลังกายไม่สม่ำเสมอ การพักผ่อนไม่เพียงพอ การจัดการความเครียด พฤติกรรมเสี่ยง การดื่มน้ำสะอาดไม่เพียงพอ การสร้างสัมพันธภาพ การจัดสรรเวลาพักผ่อน รวมถึงการเข้ารับการตรวจสุขภาพและพบแพทย์เมื่อจำเป็น

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารกาย โภชนาการ ความรับผิดชอบต่อสุขภาพ และสุขภาพ

*ได้รับบทความ: 9 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ: 13 พฤษภาคม 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 8 มิถุนายน 2569
Received: December 9, 2025; Revised: May 13, 2026; Accepted: June 8, 2026

อนามัย สามารถร่วมกันอธิบายประสิทธิผลได้ในระดับสูงมาก (Adjusted R^2 = 0.996) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยปัจจัยด้านงบประมาณมีอิทธิพลสูงสุด รองลงมาคือด้านอุปกรณ์ สถานที่ บุคลากร และการจัดโครงสร้าง

3. แนวทางการพัฒนาพบว่า ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์เป็นกรอบสำคัญในการกำหนดมาตรฐานการดำเนินชีวิตและการดูแลสุขภาพกาย-ใจของพระสงฆ์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ ชุมชน และภาครัฐในการสนับสนุนบริการสุขภาพ ควบคู่กับการพัฒนาจิตใจ การปฏิบัติธรรม และการป้องกันปัญหาสุขภาพอย่างเป็นระบบ เพื่อให้พระสงฆ์มีสุขภาวะที่ดีและยั่งยืน

คำสำคัญ: พระสังฆาธิการ; การบริหารจัดการ; สุขภาวะของพระสงฆ์

Abstract

This research aimed to 1) study the problems of health management for monks in Phichit Province, 2) study the factors affecting the effectiveness of health management for monks, and 3) study guidelines for developing health management according to the Monks' Health Charter by senior monks in Phichit Province. A mixed methods research approach was used. Quantitative research collected data from a sample of 252 monks using questionnaires. Data was analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis. Qualitative research used in-depth interviews with 8 key informants and analyzed the data using content analysis.

The research findings revealed that:

1. Problems in health management for monks in Phichit Province are evident in several areas, including physical health care, inadequate consumption of food (lacking the five food groups), irregular exercise, insufficient rest, stress management, risky behaviors, insufficient consumption of clean water, relationship building, allocation of rest time, and infrequent health check-ups and medical consultations.

2. Factors affecting the effectiveness of health management for monks were found to be related to four aspects of health management: physical exercise, nutrition, health responsibility, and hygiene. The factors can collectively explain the effectiveness at a very high level (Adjusted R^2 = 0.996) with statistical significance. Budgetary factors

have the greatest influence, followed by equipment, facilities, personnel, and organizational structure.

3. Regarding development guidelines, the Health Charter for Monks was found to be an important framework for setting standards of living and caring for the physical and mental health of monks. It promotes the participation of the monastic community, the community, and the government in supporting health services, coupled with the development of the mind, the practice of Dharma, and the systematic prevention of health problems, in order to ensure the good and sustainable well-being of monks.

Keywords: Buddhist clergy; administration; health and well-being of monks

1. บทนำ

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนา อบรมสั่งสอนประชาชน และส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม การมีสุขภาวะที่ดีจึงเป็นพื้นฐานที่เอื้อต่อการปฏิบัติศาสนกิจและการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน การดูแลสุขภาพของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและการอุปัฏฐากของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะการตักบาตรและถวายภัตตาหาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องบุญและวิถีปฏิบัติทางศาสนา ลลิลทิพย์ ธนสมบัตินันท์ (2559, หน้า 51-67) อธิบายว่า การส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน และผู้เกี่ยวข้อง โดยให้ความสำคัญกับการถวายภัตตาหารและการฉันที่เหมาะสมตามหลักโภชนาการ การดูแลสุขภาวะพระสงฆ์จึงเป็นภารกิจร่วมที่ต้องคำนึงถึงทั้งหลักพระธรรมวินัยและบริบทการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ในชุมชน

การส่งเสริมสุขภาวะพระสงฆ์ได้รับการพัฒนาเป็นกรอบการดำเนินงานระดับชาติผ่านธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560 ซึ่งมุ่งส่งเสริมสุขภาวะทั้งทางกาย จิต ปัญญา และสังคม โดยกำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย การดูแลอุปัฏฐากพระสงฆ์โดยชุมชนและสังคม และบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะ การดำเนินงานต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงานด้านสาธารณสุข สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และภาคีที่เกี่ยวข้อง ภายใต้หลักการใช้ทางธรรมนำทางโลก เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนตามเป้าหมาย พระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเป็นสุข (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2560) กรอบดังกล่าวจึงเป็นแนวทางสำหรับพระสังฆาธิการในการประสานการดูแลสุขภาวะพระสงฆ์ให้เหมาะสมกับบริบทของวัดและพื้นที่

องค์ความรู้จากการวิจัยสนับสนุนว่าการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ต้องดำเนินงานหลายด้านควบคู่กัน มานพ นักการเรียน, บานชื่น นักการเรียน และฉัชศุภางค์ สารมาศ (2563, หน้า 13-23) ได้ศึกษาการ

สังเคราะห์งานวิจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ที่เผยแพร่ระหว่าง พ.ศ. 2556-2561 จำนวน 10 เรื่อง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์คำหลัก พบประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการถวายอาหารเพื่อสุขภาพ การสนับสนุนทางสังคม การบริหารร่างกายที่เหมาะสมกับจริยวัตร การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การตรวจสุขภาพประจำปี และการให้ความรู้ด้านสุขภาพ ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการดูแลสุขภาวะพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมภายในวัด และความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง จึงควรพิจารณากระบวนการบริหารจัดการที่เชื่อมโยงการดำเนินงานเหล่านี้เข้าด้วยกัน

จังหวัดพิจิตร มีหลักฐานการศึกษาที่ช่วยอธิบายประเด็นการนำธรรมนูญสุขภาพไปปฏิบัติในระดับพื้นที่ วิภาวดี สีตนไชย และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2564, หน้า 103-111) ได้ศึกษาการรับรู้และพฤติกรรมการปฏิบัติตามธรรมนูญสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ยังมีประเด็นที่ควรพัฒนา ได้แก่ ข้อจำกัดในการเลือกฉันภัตตาหาร การตรวจสุขภาพประจำปี และการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับธรรมนูญสุขภาพ ผู้วิจัยเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมความเข้าใจแก่ประชาชน สนับสนุนการตรวจสุขภาพ และจัดให้บุคลากรสาธารณสุขให้ความรู้แก่พระสงฆ์อย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษานี้เป็นหลักฐานเฉพาะพื้นที่อำเภอเมืองพิจิตรที่ชี้ให้เห็นประเด็นสำหรับการศึกษาการบริหารจัดการสุขภาวะในระดับจังหวัดต่อไป

จากบริบทดังกล่าว การศึกษาสุขภาวะพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตรจึงควรให้ความสำคัญกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการและประสานความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาปัจจัยด้านงบประมาณ บุคลากร สถานที่ อุปกรณ์ และการจัดโครงสร้างการดำเนินงาน เพื่อให้เข้าใจเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของการดูแลสุขภาวะพระสงฆ์ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ในวัดจังหวัดพิจิตร ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะ และศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการสุขภาวะตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและพัฒนาการดำเนินงานของพระสังฆาธิการให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และสนับสนุนความร่วมมือในการดูแลสุขภาวะพระสงฆ์อย่างต่อเนื่อง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ในวัดจังหวัดพิจิตร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพของพระสังฆาธิการในจังหวัดพิจิตร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการศึกษาเอกสาร มีรายละเอียดดังนี้

1. พื้นที่ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร ครอบคลุม 12 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองพิจิตร อำเภอวังทรายพูน อำเภอโพธิ์ประทับช้าง อำเภอตะพานหิน อำเภอบางมูลนาก อำเภอโพทะเล อำเภอสามง่าม อำเภอทับคล้อ อำเภอสากเหล็ก อำเภอบึงนาราง อำเภอดงเจริญ และอำเภอวชิรบารมี การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ พระสังฆาธิการในจังหวัดพิจิตร รวม 8 ระดับ จำนวน 675 รูป กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 252 รูป ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการ จำนวน 8 รูป คัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร โดยพิจารณาจากตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามที่จัดทำให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร ส่วนที่ 3 ประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร และส่วนที่ 4 ปัญหาสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร ข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด กำหนดคะแนนตั้งแต่ 1-5 โดยคะแนน 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด และคะแนน 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด การแปลผลใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกำหนดอันตรภาคชั้นเพื่อแบ่งระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด และเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เสนอผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษา และความชัดเจนของข้อคำถาม แล้วปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ สำหรับแบบสอบถาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ระหว่าง 0.50-1.00 ผลการตรวจสอบแบบสอบถามได้ค่า IOC เท่ากับ 0.99 จากนั้นปรับปรุงและเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง ผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับพระสงฆ์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

จำนวน 30 รูป เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในข้อคำถาม ความยากง่ายของคำ และความเหมาะสมของภาษา แล้วนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ตามแนวทางที่อ้างในต้นฉบับ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540, หน้า 125-126) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92 ผู้วิจัยนำผลการทดลองใช้เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงลำดับคำถามกับการใช้ภาษาก่อนนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองและแนะนำตัวจากต้นสังกัดถึงหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อประสานการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจัดเตรียมแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง และดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง จำนวน 252 ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับคืน 252 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 พร้อมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 รูป เมื่อเก็บข้อมูลครบแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ก่อนนำไปวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยดำเนินการดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามด้วยความถี่และร้อยละ 2) วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะ และระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Regression Analysis) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วเรียบเรียงผลให้สอดคล้องกับประเด็นและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พระสังฆาธิการกับการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร พบว่า มีปัญหาทั้งทางด้านการบริหารจัดการทางด้านร่างกาย การทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ การออกกำลังกาย การนอนหลับพักผ่อน การเรียนรู้วิธีจัดการกับความเครียด พฤติกรรมเสี่ยง การดื่มน้ำที่สะอาดและเพียงพอ การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น จัดสรรเวลาให้มีกิจกรรมที่ช่วยผ่อนคลายความเครียด การทางด้านการพบแพทย์เมื่อจำเป็น และปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการตรวจสุขภาพเป็นประจำ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = .89) เมื่อพิจารณาเป็น

รายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = .87) ปัจจัยด้านสถานที่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.04, S.D. = .96) ปัจจัยด้านอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.24, S.D. = .91) ปัจจัยด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.19, S.D. = .85) ปัจจัยด้านการจัดโครงสร้าง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = .88) ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับปัจจัยด้านสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ที่ส่งผลประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร พบว่าค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (Coefficient of Determination) โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ วิธีแบบขั้นตอน (Stepwise Regression Analysis) พบว่า ระดับปัจจัยด้านสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ที่ส่งผลประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร ทั้ง 4 ด้าน ได้ค่า Adjusted R Square = 0.996 หรือ 99.60% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยระดับปัจจัยด้านสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ที่ส่งผลประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร มากที่สุด คือ ปัจจัยด้านงบประมาณ (Beta = 0.980) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านอุปกรณ์ (Beta = 0.975) ปัจจัยด้านสถานที่ (Beta = 0.964) ปัจจัยด้านบุคลากร (Beta = 0.955) และปัจจัยด้านการจัดโครงสร้าง (Beta = 0.946) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพของพระสังฆาธิการในจังหวัดพิจิตร พบว่า ธรรมนูญสงฆ์แห่งชาติมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในหลายด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของการกำหนดมาตรฐานการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีทั้งทางกายและใจให้กับพระสงฆ์ คือ 1) การรักษามาตรฐานชีวิตของพระสงฆ์ ธรรมนูญสงฆ์กำหนดกรอบและหลักการที่ชัดเจนในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติธรรม การดูแลสุขภาพกายและจิตใจ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถมีสุขภาพที่ดีและสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่ศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การส่งเสริมการดูแลสุขภาพ ธรรมนูญสงฆ์มีการเน้นถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพทั้งกายและใจ เช่น การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การดูแลสุขอนามัย และการปฏิบัติสมาธิ เพื่อให้พระสงฆ์มีสุขภาวะที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา 3) การสร้างเครือข่ายสนับสนุน ธรรมนูญสงฆ์เป็นแนวทางที่ช่วยให้มีการสร้างเครือข่ายและการทำงานร่วมกันระหว่างพระสงฆ์ สถาบันทางศาสนา และภาครัฐในการส่งเสริมการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดบริการสุขภาพให้พระสงฆ์ที่มีความต้องการพิเศษ หรือการให้การศึกษาและการอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต 4) การพัฒนาจิตใจและการฝึกฝนทางศาสนา การปฏิบัติธรรม เช่น การเจริญสติและสมาธิ เป็นส่วนสำคัญของการรักษาสุขภาวะทางจิตใจ ธรรมนูญสงฆ์ช่วยสนับสนุนให้พระสงฆ์มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจที่มั่นคงเพื่อส่งผลให้เกิดสุขภาวะที่ดีขึ้นในระยะยาว และ 5) การป้องกันปัญหาสุขภาพจิต ธรรมนูญสงฆ์ยังให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพจิตของพระสงฆ์ ซึ่งจะช่วยป้องกันปัญหาด้านจิตใจ เช่น ความเครียดจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือปัญหาสุขภาพจิต

ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตที่ห่างไกลจากสังคม ดังนั้น ธรรมนูญสงฆ์แห่งชาติเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนให้พระสงฆ์มีสุขภาวะที่ดีทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ และเป็นการสร้างความยั่งยืนในการปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนาอย่างมีคุณภาพ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พระสังฆาธิการกับการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านสถานที่ อยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านการจัดโครงสร้าง อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนผลจากการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (Coefficient of Determination) โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณวิธีแบบขั้นตอน (Stepwise Regression Analysis) พบว่า ระดับปัจจัยด้านสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ที่ส่งผลประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร ทั้ง 4 ด้าน ได้ค่า Adjusted R Square = 0.996 หรือ 99.60% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยระดับปัจจัยด้านสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ที่ส่งผลประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร มากที่สุด คือ ปัจจัยด้านงบประมาณ (Beta = 0.980) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านอุปกรณ์ (Beta = 0.975) ปัจจัยด้านสถานที่ (Beta = 0.964) ปัจจัยด้านบุคลากร (Beta = 0.955) และปัจจัยด้านการจัดโครงสร้าง (Beta = 0.946) ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ จตฺตมโล (2567, หน้า 212-227) ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติในจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอ่างทองมีความคิดเห็นต่อการจัดการสุขภาวะตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติในระดับมาก โดยทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2. ปัญหาสภาพการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร พบว่า มีทั้งปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านร่างกาย ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการออกกำลังกาย ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการนอนหลับพักผ่อน ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการเรียนรู้วิธีจัดการกับความเครียด ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านพฤติกรรมเสี่ยง ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการดื่มน้ำที่สะอาดและเพียงพอ ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการจัดสรรเวลาให้มีกิจกรรมที่ช่วยผ่อนคลายความเครียด ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการพบแพทย์เมื่อจำเป็น ไม่ละเลยอาการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ และ

ปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทางด้านการตรวจสุขภาพเป็นประจำ การบริหารจัดการด้านการตรวจสุขภาพของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร อาจมีปัญหาหลายประการที่ส่งผลต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างเหมาะสม ทั้งด้านการขาดการตระหนักรู้และการส่งเสริมสุขภาพ บางครั้งพระสงฆ์อาจไม่ได้รับการส่งเสริมให้ตระหนักถึงการตรวจสุขภาพเป็นประจำ หรืออาจมองว่าไม่จำเป็นเนื่องจากภารกิจทางศาสนา การขาดความสะดวกในการเข้าถึงสถานพยาบาล พระสงฆ์บางรูปอาจไม่สามารถเดินทางไปยังโรงพยาบาลหรือคลินิกในเขตเมืองได้สะดวก เนื่องจากข้อจำกัดด้านการเดินทางหรือมีเวลาไม่พอทรัพยากรจำกัด บางครั้งการจัดหาทรัพยากรในการตรวจสุขภาพอาจไม่เพียงพอ หรือขาดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ไม่ทั่วถึง การขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ การมีบุคลากรที่เข้าใจเฉพาะทางเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์อาจยังไม่เพียงพอ ทำให้การดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างไม่เต็มที่ รวมถึงปัญหาด้านจิตใจและสุขภาพจิต พระสงฆ์บางรูปอาจประสบปัญหาด้านสุขภาพจิตจากการทำงานหนักหรือความเครียดที่ไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม เนื่องจากขาดการสังเกตหรือดูแลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของชลธิชา จิรภัคพงศ์ และคณะ (2562, หน้า 1227-1247) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดยการบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของจังหวัดลำปาง พบว่า 1) ปัญหาของการเสริมสร้างสุขภาวะของพระสงฆ์ของจังหวัดลำปาง ได้แก่ ด้านพฤติกรรมของพระสงฆ์ ด้านความรับผิดชอบต่อสุขภาพของพระสงฆ์ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัยภายในวัด และด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุน ของภาคี

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพของพระสังฆาธิการในจังหวัดพิจิตร พบว่า ธรรมนูญสงฆ์แห่งชาติมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ในหลายด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของการกำหนดมาตรฐานการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีทั้งทางกายและใจให้กับพระสงฆ์ คือ การรักษามาตรฐานชีวิตของพระสงฆ์ การส่งเสริมการดูแลสุขภาพ การสร้างเครือข่ายสนับสนุน การพัฒนาจิตใจและการฝึกฝนทางศาสนา การป้องกันปัญหาสุขภาพจิต ดังนั้น ธรรมนูญสงฆ์แห่งชาติเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนให้พระสงฆ์มีสุขภาวะที่ดีทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ และเป็นการสร้างความยั่งยืนในการปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนาอย่างมีคุณภาพ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในครั้งนี้

1.1 คณะสงฆ์ควรดำเนินการเชิงรุกในการสร้างความตระหนักรู้และส่งเสริมสุขภาพในหมู่พระสงฆ์ เพื่อลดปัญหาสุขภาพเรื้อรังที่มักเกิดจากการขาดการป้องกันที่เหมาะสม ควรยึดแนวทางตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ พ.ศ. 2560 เป็นหลักในการขับเคลื่อน

1.2 ควรมีการจัดตั้งกองทุนเฉพาะกิจสำหรับสนับสนุนการดูแลพระสงฆ์ที่อาพาธ รวมถึงพระที่ปฏิบัติงานด้านสุขภาวะในวัด โดยกองทุนนี้ควรมีหลักเกณฑ์การใช้งบประมาณที่ชัดเจน และบริหารโดยความร่วมมือของคณะสงฆ์และหน่วยงานรัฐ

1.3 วัดควรมีพื้นที่หรือห้องพยาบาลพร้อมอุปกรณ์พื้นฐานสำหรับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ รวมถึงการจัดหายาเบื้องต้น และเจ้าหน้าที่หรือผู้มีความรู้มาดูแลให้คำแนะนำในการใช้ยาและการป้องกันโรค

1.4 ควรมีการตรวจสุขภาพประจำปีสำหรับพระสงฆ์ โดยอาจร่วมมือกับหน่วยงานด้านสาธารณสุข หรือจัดเป็นกิจกรรมตรวจสุขภาพร่วมกับชุมชนวัด เพื่อให้สามารถป้องกันและรักษาโรคได้อย่างทันท่วงที

1.5 ควรมีการอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้ด้านสุขภาพ เพื่อให้สามารถดูแลตนเองและดูแลพระรูปอื่นได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ ควรส่งเสริมการสร้างฐานข้อมูลสุขภาพและการวิจัยเชิงลึกเพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาระบบสุขภาวะพระสงฆ์อย่างเป็นระบบ

1.6 พระสงฆ์ควรเป็นความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดระบบสนับสนุนที่ยั่งยืนและสามารถขับเคลื่อนโครงการด้านสุขภาวะในวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

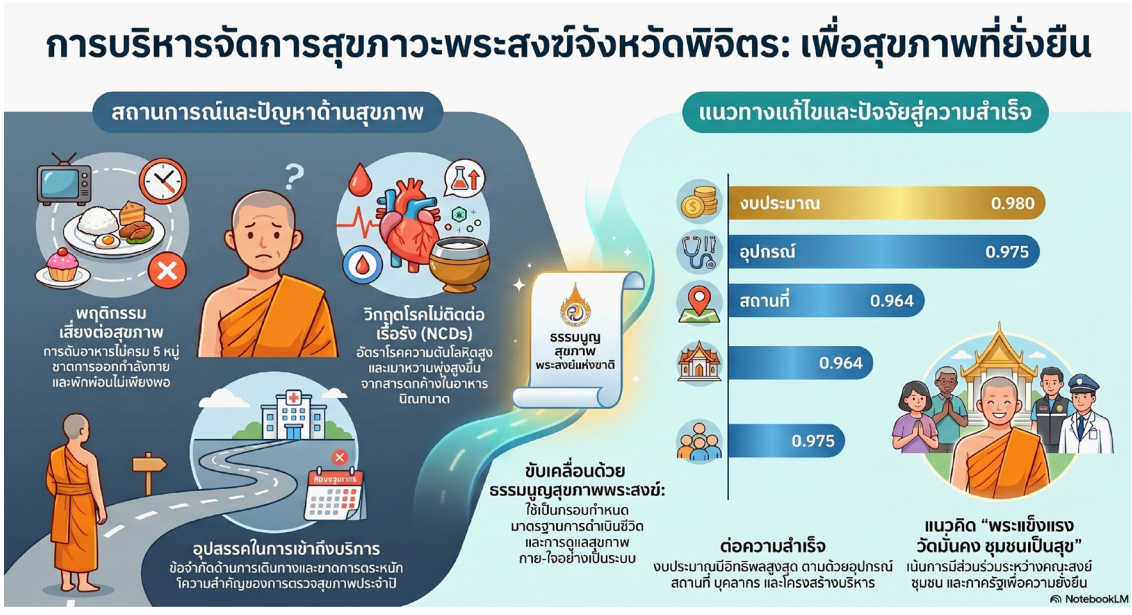
2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ให้เหมาะสม

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำธรรมนูญ สุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติไปปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย สะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันเผชิญกับความเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างรุนแรง โดยเฉพาะโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ที่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมการบริโภคและปัจจัยแวดล้อมทางสังคม ประเด็นสำคัญที่พบคือ ประสิทธิผลของการบริหารจัดการสุขภาวะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยด้านการบริหารจัดการ โดยเฉพาะ "งบประมาณ" ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุด (Beta = 0.980) ตามมาด้วยอุปกรณ์และสถานที่ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า "ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. 2560" คือกรอบการดำเนินงานหลักที่จะช่วยยกระดับสุขภาวะพระสงฆ์ได้อย่างยั่งยืน ผ่านการบูรณาการความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และภาครัฐ ภายใต้แนวคิดพระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเป็นสุข โดยสามารถสรุปเป็น Model ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

ชลธิชา จิรภัคพงศ์, ฉวีวรรณ สุวรรณาภา, ปุญยวีร์ มงคลพิพัฒน์พร และพัฒน์นรี อัฐวงศ์. (2562). สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดยการบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของจังหวัดลำปาง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)*, 12(6), 1227-1247. https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/203851

พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ จตฺตมโล. (2567). รูปแบบการจัดการสุขภาวะของพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติในจังหวัดอ่างทอง. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 7(6), 212-227. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/bim/article/view/277591

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ). (2548). *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

มานพ นักการเรียน, บานชื่น นักการเรียน และฉัชศุภางค์ สารมาศ. (2563). การสังเคราะห์งานวิจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2561. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 11(1), 13-23. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/yri/article/view/244023

ลลิลทิพย์ ธนสมบัตินันท์. (2559). พฤติกรรมการตักบาตรและถวายภัตตาหารเพื่อสุขภาพที่ดีของพระสงฆ์. *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 23(3), 51-67. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jbscu/article/view/156870

วิภาวดี สีตนไชย และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). การรับรู้และพฤติกรรมการปฏิบัติตามธรรมนูญสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 6(3), 103-111. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmbr/article/view/250960

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2560). *ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560.* นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.

Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of psychological testing*. (3rd ed.). New York: Harper & Row.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. (3rd ed.). New York: Harper & Row.

การสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี*
Constructing the Meditation Course of EEC

มนตรี วิวาห์สุข
Montree Wiwasukh
มหาวิทยาลัยบูรพา, ประเทศไทย
Burapha University, Thailand
E-mail: montree.wi@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซีและทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีวิจัยและพัฒนา กลุ่มเป้าหมายแบ่งเป็น คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 8 รูป/คน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ความเห็นต่อหลักสูตร จำนวน 13 คน ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร จำนวน 3 รูป/คน ผู้ทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร จำนวน 20 คน อาจารย์จิตภาวนา จำนวน 6 รูป/คน เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบประเมินก่อนและหลัง และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสถิติพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักสูตรที่สร้างขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและปฏิบัติจิตภาวนาให้จิตเป็นสมาธิระดับปฐมฌานแล้วฝึกใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ระยะเวลา 10 วัน แบ่งเป็นภาคความรู้ 22.30 ชั่วโมง ภาคปฏิบัติหลัก รอง และย่อย เป็นเวลา 77, 32 และ 31 ชั่วโมงตามลำดับ และภาคปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศ 8 ชั่วโมง มีค่าความสอดคล้องที่ระดับ 0.93 จาก 1 และค่าความเหมาะสมที่ระดับ 4.73 จาก 5

2. ประสิทธิภาพหลักสูตรซึ่งผ่านการทดสอบและปรับปรุง 3 ครั้ง ดังนี้ 1) ผลการประเมินก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร โดยภาพรวมเพิ่มขึ้นจากระดับน้อยเป็นมากที่สุดทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ (1) ความรู้และความเข้าใจในแนวคิดและหลักการ (2) ความสามารถในการปฏิบัติจิตภาวนาจนจิตเป็นสมาธิระดับปฐมฌาน และ (3) วิธีประยุกต์จิตภาวนากับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ 2) ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 81.05 โดยรายการที่ระดับความพึงพอใจสูงที่สุด คือ ภาคความรู้ ร้อยละ 95 รองลงมามี 3 รายการ คือ

*ได้รับบทความ: 25 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ: 19 มิถุนายน 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: December 25, 2025; Revised: June 19, 2026; Accepted: September 30, 2026

อาจารย์จิตภาวนา กระบวนกร และภาคปฏิบัติหลัก ร้อยละ 90

คำสำคัญ: จิตภาวนา; ปฐมฌาน; ชีวิต; การงาน

Abstract

This research aimed to construct a meditation course of the Eastern Economic Corridor (EEC) and test its effectiveness. It employed a qualitative research study using a research and development method. The target group consisted of 8 curriculum development experts, 13 stakeholders providing feedback on the course, 3 experts who evaluated the course, 20 participats who tested its effectiveness, and 6 meditation teachers. Data was collected through participatory observation, pre- and post-assessments, and focus group discussions. Data were analyzed using content analysis and descriptive statistics.

The research results found that:

1. The constructed course aim to learn and practice meditation leading to attain the first absorption and application for life and works. It lasts for 10 days composing of the theoritical sesion for 22.30 hours, the practical: main, major, and minor sessions for 77, 32 and 31 hours respectively; and orientation and closing sessions for 8 hours. It has a congruence value level of 0.93 out of 1 and an appropriateness value level of 4.73 out of 5.

2. Course efficiency after three time tests and improvments is as follows: 1. The results of the evaluation before and after participating in the research project, the overall effectiveness of the course increased from a low level to the highest level in all 3 areas: 1) knowledge and understanding of the concepts and principles 2) ability to practice the meditation until the mind is concentrated at the level of first absorption 3) how to apply the meditation to life and work. 2. Satisfaction of the research project participants, overall, was at the highest level with 81.05 percent. The items with the highest level of satisfaction were the knowledge session with 95 percent, followed by 4 items, namely the meditation teacher, the activity facilitator, the main practice session and facilitation with 90 percent.

Keywords: meditation; first absorption; life; work

1. บทนำ

โครงการวิจัยนี้พัฒนาต่อยอดจากคู่มือจิตภาวนาแห่งอีอีซีซึ่งเป็นผลจากโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบจิตภาวนาแห่งอีอีซี ซึ่งดำเนินการวิจัยโดยมนตรี วิวาห์สุข และคณะ (2569, หน้า 1281-

1299) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา และปกรณ์วิเสส คือ วิมุตติมรรค และวิสุทธิมรรค รวมทั้งข้อมูลจากภาคสนามประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นอาจารย์จิตภาวนา จำนวน 18 รูป/คน และศิษย์จิตภาวนา จำนวน 108 คน และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมด้วยการที่มนตรีซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุฝึกปฏิบัติตามรูปแบบจิตภาวนาแห่งอีอีซีเป็นเวลา 15 วัน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและเนื้อหาแล้วสังเคราะห์เป็นรูปแบบจิตภาวนา

โครงการวิจัยนั้นเริ่มจากข้อสนเทศที่ระบุว่าเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (อีอีซี) (Eastern Economic Corridor, EEC) เป็นพื้นที่ชั้นนำด้านเศรษฐกิจของประเทศมาไม่ต่ำกว่า 30 ปีแล้วจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ดีและกว้างขวางขึ้นตามบริบทโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วซึ่งจะก่อให้เกิดอุตสาหกรรมใหม่ที่เน้นเทคโนโลยีการผลิตชั้นสูงตลอดจนภาคบริการและการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การจ้างงานจำนวนมาก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ผู้คนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในอีอีซีจึงประกอบด้วยผู้ประกอบการและพนักงานซึ่งนอกจากจะต้องมีทักษะในงานที่รับผิดชอบแล้วยังต้องมีสมาธิกับงานด้วยเพราะสมาธิจะทำให้จิต 1) มีความสุขปลอดโปร่งโล่งเบาเข้าใจและยอมรับความเปลี่ยนแปลง 2) เหมาะกับการทำงานอย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่องที่เรียกว่ากัมมนีย์ และ 3) มีเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นเหมือนญาติมิตร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555) ซึ่งมีผลจากการวิจัยรองรับว่าสมาธิทำให้ความเครียดลดลงพร้อมกับเพิ่มความสามารถในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตและการทำงานด้วย (Kabat-Zinn, 2016; Chambers, Lo, & Allen, 2008, pp. 303-322; Hofmann, Sawyer, Witt, & Oh, 2010, pp. 169-183; Davidson et al., 2003, pp. 564-570; Creswell, Lindsay, Villalba, & Chin, 2019, pp. 224-232; Moore & Malinowski, 2009, pp. 176-186)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ จึงจำเป็นต้องดำเนินการวิจัยต่อเนื่อง โดยโครงการวิจัยนี้จะทำหน้าที่ไม่เพียงตอบสนองการพัฒนากำลังคนด้านจิตใจสำหรับอีอีซีเท่านั้นแต่ยังเพิ่มคุณค่าและมูลค่าต้นทุนทางสังคมและเชื่อมโยงเข้าหากันระหว่างผู้สูงอายุซึ่งเป็นอาจารย์จิตภาวนาและศิษย์จิตภาวนาตลอดจนแรงงานที่อยู่ในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายผู้มาใหม่โดยเฉพาะแรงงานจากต่างพื้นที่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี
2. เพื่อทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะการวิจัยและพัฒนา แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยประยุกต์แนวทางการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler,

1949) ร่วมกับแนวคิดของทาบา (Taba, 1962) และใช้แนวทางการวางแผนหลักสูตรของเซเลอร์ อเล็กซานเดอร์ และลูวิส (Saylor, Alexander, & Lewis, 1981) ประกอบกับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (Oliva, 2009) เป็นกรอบในการดำเนินงาน มีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นสร้างหลักสูตร แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ การศึกษาความต้องการจำเป็นและการสร้างหลักสูตร มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การศึกษาความต้องการจำเป็น ผู้วิจัยศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี โดยมีสาระสำคัญตามที่นำเสนอไว้ในบทนำ

1.2 การสร้างหลักสูตร

1.2.1 กระบวนการสร้างหลักสูตร ผู้วิจัยดำเนินการสร้างหลักสูตรตามลำดับ ดังนี้ 1) ยกร่างหลักสูตรตามแนวทางของคู่มือจิตภาวนาแห่งอีอีซี 2) เสนอร่างหลักสูตรต่อคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรเพื่อพิจารณา 3) ปรับแก้ร่างหลักสูตรตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร 4) นำร่างหลักสูตรฉบับปรับแก้ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแสดงความคิดเห็น 5) ปรับแก้ร่างหลักสูตรตามคำแนะนำของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 6) เสนอร่างหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสม 7) ปรับแก้ร่างหลักสูตรตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และยื่นขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

1.2.2 กลุ่มเป้าหมายในการสร้างหลักสูตร ประกอบด้วยคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ 1) คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 8 รูป/คน ประกอบด้วย (1) พระอธิการพีรพล อาวุธปญโญ เจ้าอาวาสวัดพุทธศาสตร์ และเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดชลบุรีแห่งที่ 28 (2) ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (3) แพทย์หญิง ดร.อรวรรณ ศิลปกิจ โรงพยาบาลศรีธัญญา (4) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศินันท์ ศิริธาดากุลพัฒน์ คณะศึกษาศาสตร์ (5) อาจารย์ ดร.ประชา อินัง คณะศึกษาศาสตร์ (6) อาจารย์ ดร.พีร วงษ์อุปราช วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา (7) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวาห์สุข หัวหน้าโครงการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (8) นางสาววรัญญา ปรีดาธวัช ผู้ช่วยนักวิจัย นักวิชาการอิสระ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ให้ความเห็นประกอบการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 13 คน ประกอบด้วย (1) ดร.แม่ชีณัฐญาวรรณ เปรมสกุล อาจารย์จิตภาวนา ศูนย์วิปัสสนา มูลนิธิโพธิวัณณา (2) นางชะบา อ่อนนาค ข้าราชการบำนาญ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) นางนิตยา มังน้อย ข้าราชการบำนาญ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (4) อาจารย์เจนวิทย์ นวลแสง คณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต (5) อาจารย์พัชรยา ปาลสุทธิ์ ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายพัฒนานิสิต (6) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์ ภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อดีตผู้ช่วยคณบดีฝ่ายพัฒนานิสิต (7) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลัดดาวัลย์ พุทธรักษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (8) นางสุธาสินี เลี่ยงกี่ ครูโรงเรียน

พานทอง จังหวัดชลบุรี (9) สัตวแพทย์หญิงพันธกานต์ บุญช่วยเหลือ รักษ์สัตว์คลินิก จังหวัดชลบุรี (10) นายชยพล วัฒน์กวี บริษัท เอ็นพีซี เซฟตี้ แอนด์ เอ็นไวรอนเมนทอล เซอร์วิส จำกัด (11) นางสาวอภิญญา ผาสุก บริษัท ดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด (12) นายปัณณวิชญ์ พิชัยชน นายกสโมสรนิสิตคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีการศึกษา 2564 (13) นายวสิษฐ์พล สุขแก้ว นิสิตภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 3) ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสมของหลักสูตร จำนวน 3 รูป/คน ประกอบด้วย (1) พระมหา ดร.ชิด วชิรญาโณ เจ้าอาวาสวัดนิคมผัง 16 และเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครราชสีมา แห่งที่ 27 (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งฟ้า กิติญานุสันต์ คณะศึกษาศาสตร์ (3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรัชญา แก้วแก่น วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา

2. ขั้นทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ การนำหลักสูตรไปใช้และการทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร ดังนี้ 1) การนำหลักสูตรไปใช้ ผู้วิจัยยื่นขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และประกาศรับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร และ 2) การทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตรผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลักสูตรกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย 2 ชุด ตามลำดับดังนี้ (1) นำหลักสูตรไปใช้กับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยชุดที่ 1 จำนวน 10 คน (2) ปรับแก้หลักสูตรตามคำแนะนำของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและอาจารย์จิตภาวนา (3) นำหลักสูตรฉบับปรับแก้ไปใช้กับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยชุดที่ 2 จำนวน 10 คน (4) ปรับแก้หลักสูตรตามคำแนะนำของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและอาจารย์จิตภาวนา และ (5) สรุปและรายงานผลการวิจัย

การฝึกปฏิบัติมีอาจารย์จิตภาวนา จำนวน 6 รูป/คน ประกอบด้วย พระอธิการพีรพล อาวุธปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดพุทธศาสตร์ และเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดชลบุรี แห่งที่ 28 เป็นประธานอาจารย์จิตภาวนา ส่วนอาจารย์จิตภาวนา ได้แก่ พระมหาธีร์วรา ธีรวโร พระปติภณ สติสมฺปนฺโน แม่ชีวนิดา เร็วเรียบ แม่ชีอุไรพร ประชาบุตร และแม่ชีวิภานันท์ เตี่ยวประดิษฐ์ โดยมีนักวิจัยและนางสาววรัญญา ปรีดาธวัช ผู้ช่วยนักวิจัย ทำหน้าที่ผู้ช่วยอาจารย์จิตภาวนา

3. หลักการและเงื่อนไขในการทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร

3.1 จำนวน เพศ อายุ และระยะเวลาฝึกปฏิบัติ ผู้วิจัยกำหนดจำนวนและคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ ตลอดจนระยะเวลาฝึกปฏิบัติ โดยอ้างอิงหลักธรรมวินัยและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ กำหนดจำนวนรวม 20 คน โดยผู้วิจัยนำหลักสงฆ์วีสติวรรค หรือสงฆ์จำนวน 20 รูป มาเป็นแนวพิจารณาในการกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ (วิ.ม. (ไทย) 5/388/276) 2) เพศ เปิดรับทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยอิงหลักการที่ว่าผู้ฝึกปฏิบัติทั้งสองเพศสามารถบรรลุธรรมได้ (อัง.สัตตก-อัฏฐก-นวก. (ไทย) 23/51/331-337) 3) อายุ กำหนดระหว่าง 20-55 ปี โดยผู้วิจัยพิจารณาความพร้อมของร่างกายในการฝึกปฏิบัติ และอ้างอิงพระวินัยประกอบการกำหนดเกณฑ์ (วิ.มหา. (ไทย) 2/402-

406/513-517) 4) ระยะเวลา กำหนดการฝึกปฏิบัติ 7 วัน โดยอิงมหาสติปัฏฐานสูตร (ที.ม. (ไทย) 10/372-405/301-340) และฝึกประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพตามแนวสุนทรียสนทนาอีก 3 วัน รวมระยะเวลา 10 วัน โดยนำแนวคิดการสนทนาของโบห์ม (Bohm, 1996) มาใช้ประกอบการจัดกิจกรรม

3.2 การศึกษา การปฏิบัติ และการสนทนากลุ่ม ดังนี้ 1) การศึกษา ครอบคลุมความหมาย ประเภท หลักการ วิธีการ เป้าหมาย และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจิตภาวนาแห่งอีอีซี รวมถึงการสอบอารมณ์ โดยให้ผู้เข้าร่วมโครงการรายงานหรือเล่าการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง แล้วเชื่อมโยงกับความรู้ที่ได้เรียน เพื่อระบุหรือเรียกชื่อประสบการณ์นั้นได้อย่างถูกต้อง กระบวนการนี้เรียกว่า ทบทวนและเทียบเคียงความรู้จากการเรียนกับความจริงขณะปฏิบัติหรือทวนและเทียบปริยัติกับปรมัตถ์ 2) การปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 3 ภาค ได้แก่ (1) ภาคปฏิบัติ ประกอบด้วยการปฏิบัติหลัก ได้แก่ ท่ายืน เดิน และนั่ง การปฏิบัติรอง ได้แก่ การเคลื่อนไหวขณะทำกิจกรรมร่วมกัน และการปฏิบัติย่อย ได้แก่ การเคลื่อนไหวขณะทำกิจกรรมส่วนตัว (2) ภาคกิจกรรม เป็นการฝึกประยุกต์จิตภาวนาแบบมาตรฐานกับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนา โดยเน้นการฟังอย่างลึกซึ้งร่วมกับการพิจารณาตามหลักโยนิโสมนสิการ (3) ภาคปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศ เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าร่วมโครงการ และทบทวนภาพรวมเมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัย 3) การสนทนากลุ่ม จัดขึ้นภายหลังสิ้นสุดการฝึกปฏิบัติแล้ว 15 วัน จำนวน 1 ครั้ง ใช้เวลา 1 วัน โดยดำเนินการตามแนวทางการสนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

4. เครื่องมือวิจัย ได้แก่ หลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี ซึ่งผ่านกระบวนการพัฒนาข้างต้น มีเครื่องมือประกอบการวิจัยอีก 6 รายการ ดังนี้

4.1 แบบประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร ผู้วิจัยพัฒนาแบบประเมินตามแนวทางของโรวิเนลลีและแฮมเบิลตัน (Rovinelli & Hambleton, 1977) และใช้ข้อเสนอเกี่ยวกับดัชนีความสอดคล้องของเทิร์นเนอร์และคาร์ลสัน (Turner & Carlson, 2003) ประกอบการพิจารณา แบบประเมินใช้สอบถามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยแบ่งคำตอบเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ สอดคล้อง ไม่แน่ใจ และไม่สอดคล้อง

4.2 แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร ผู้วิจัยพัฒนาแบบประเมินโดยประยุกต์แนวทางของไทเลอร์ (Tyler, 1949) ร่วมกับแนวทางของเบสต์ (Best, 1981) และแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวาและกอร์ดอน (Oliva & Gordon, 2018) แบบประเมินแบ่งระดับความเหมาะสมเป็น 5 ระดับ โดยคะแนน 5, 4, 3, 2 และ 1 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย และเหมาะสมน้อยที่สุด ตามลำดับ

4.3 แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยพัฒนาแบบสังเกตการณ์สำหรับใช้ระหว่างเข้าฝึกปฏิบัติร่วมกับผู้เข้าร่วมโครงการ ประเด็นที่สังเกต ได้แก่ วัน เวลา สถานที่ จำนวนผู้เข้าฝึกปฏิบัติและอาจารย์จิตภาวนา วิธีศึกษาและฝึกปฏิบัติ ตลอดจนเหตุการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้น

4.4 แนวทางการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยพัฒนาแนวทางการสนทนากลุ่ม ใช้เวลา 1 วัน ตั้งแต่เวลา 08.30-16.30 น. ณ วัดพุทธศาสตร์ จังหวัดชลบุรี โดยมีกิจกรรมและประเด็นคำถามตามลำดับดังนี้ 1) ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม 2) แนะนำกำหนดการ 3) เปิดรับคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาสมาธิ 4) ทบทวนการฝึกปฏิบัติด้วยการนั่งสมาธิ 30 นาที 5) สนทนากลุ่มย่อยเรื่องการประยุกต์จิตภาวนาแห่งอีอีซีกับการดำเนินชีวิต โดยเริ่มจากการทักทายปราศรัย แล้วสนทนาตามคำถาม 3 ข้อ ได้แก่ คำถามที่ 1 ภาคความรู้ สิ่งที่ท่านยังจำได้ อธิบายได้ และนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องมีอะไรบ้าง คำถามที่ 2 ภาคปฏิบัติการรักษาและพัฒนาสมาธิในการปฏิบัติหลัก รอง และย่อยที่ท่านทำในแต่ละวันมีอะไรบ้าง และเกิดผลอย่างไร คำถามที่ 3 การเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต ความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวและญาติมิตร ตลอดจนสติปัญญาของท่านมีอะไรบ้าง 6) พักรับประทานอาหารกลางวัน 7) สนทนากลุ่มย่อยเรื่องการประยุกต์จิตภาวนาแห่งอีอีซีกับการประกอบอาชีพ โดยใช้คำถามอีก 2 ข้อ ได้แก่ คำถามที่ 4 การเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพ ท่านมีความเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพอย่างไร เช่น ทัศนคติต่องาน คุณภาพงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และเป้าหมายในการทำงาน คำถามที่ 5 ข้อเสนอแนะต่อหลักสูตร สิ่งที่ควรเพิ่มเติม ลดลง ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลง เพื่อให้หลักสูตรจิตภาวนานำไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพได้ดียิ่งขึ้นมีอะไรบ้าง 8) อาจารย์จิตภาวนาตอบคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาสมาธิ และ 9) สรุปและปิดการสนทนากลุ่มย่อย

4.5 แบบประเมินก่อนการฝึกปฏิบัติ แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ความรู้ ความเข้าใจและความสามารถ และความคิดเห็นอื่นๆ ถ้ามี ผ่านการประเมินความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 รูป/คน ได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.96 จากคะแนนเต็ม 1

4.6 แบบประเมินหลังการฝึกปฏิบัติแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ความรู้ ความเข้าใจและความสามารถ ความพึงพอใจ และความคิดเห็นอื่นๆ ถ้ามี ผ่านการประเมินความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 รูป/คน ได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.95 จากคะแนนเต็ม 1

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร จำนวน 20 คน แบ่งเป็น 1) เพศ ชาย 7 คน หญิง 13 คน 2) อายุ 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 40-44, 45-49 และ 50-55 ปี จำนวน 3, 2, 1, 3, 2, 4 และ 5 คนตามลำดับ 3) อาชีพ นิสิตนักศึกษา 3 คน ข้าราชการพนักงานของรัฐหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ 4 คน พนักงานบริษัทเอกชน 1 คน พนักงานองค์กรไม่แสวงผลกำไร 1 คน เกษตรกรหรือประมง 2 คน ผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการ 6 คน แม่บ้าน 2 คน ทันตแพทย์ 1 คน

4) ประสบการณ์ สายพุทโธ 8 คน พองหนอยุบหนอ 14 คน อานาปานสติ 3 คน สติปัฏฐาน 1 คน และไม่มีประสบการณ์ 2 คน ทั้งนี้ บางคนมีประสบการณ์มากกว่า 1 แนวทาง

1.2 การทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร กำหนดไว้ 2 ครั้งๆ ละ 10 คน แต่ในการดำเนินการจริง มีการทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร 5 ครั้ง การปรับปรุงหลักสูตรจากเดิมกำหนดไว้ 2 ครั้งเปลี่ยนเป็น 3 ครั้ง ทั้งนี้ เป็นไปตามความสะดวกของอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัยโดยไม่มีผลกระทบต่อการดำเนินการวิจัย ดังนี้ ครั้งที่ 1 จำนวน 1 คน วันที่ 25 เมษายน - 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 ครั้งที่ 2 จำนวน 4 คน วันที่ 1-10 มิถุนายน พ.ศ. 2565 ครั้งที่ 3 จำนวน 4 คน วันที่ 21-30 มิถุนายน พ.ศ. 2565 ครั้งที่ 4 จำนวน 4 คน วันที่ 1-10 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 ครั้งที่ 5 จำนวน 7 คน วันที่ 21-30 สิงหาคม พ.ศ. 2565 โดยฝึกปฏิบัติที่วัดพุทธศาสตร์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดชลบุรี แห่งที่ 28

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี

2.1 หลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี ผ่านการทดสอบประสิทธิภาพและปรับปรุง 3 ครั้ง ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไป 2) ความเป็นมา กระบวนการพัฒนา และข้อตกลงเบื้องต้น 3) โครงสร้างและรายละเอียด 4) องค์ความรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของแต่ละวัน โดยวันที่ 1 ปฐมบทแห่งจิตภาวนา วันที่ 2 สติปัฏฐาน 4 วันที่ 3 องค์ธรรมของสติปัฏฐาน 4 วันที่ 4 นิวรณ์ และปฐมฌาน วันที่ 5 อบายภูมิ และนิพพาน วันที่ 6 อานาปานสติ ขั้นที่ 1-4 วันที่ 7 ญาณ 1-3 วันที่ 8 ธรรมนิยาม กฎอิทัปปัจจตา กฎไตรลักษณ์ วันที่ 9 การดำเนินชีวิต คือ สติปัฏฐาน 4 วันที่ 10 การประกอบการงานด้วยสมาธิระดับปฐมฌาน 5) การวัดและประเมินผล 6) บรรณานุกรม 7) ภาคผนวก 8) รายนามคณะอาจารย์จิตภาวนาและประวัติ โดยระยะเวลา 10 วัน แบ่งเป็น ภาคความรู้ 22.30 ชั่วโมง ภาคปฏิบัติหลัก รอง และย่อย เป็นเวลา 77, 32 และ 31 ชั่วโมง ตามลำดับ และ ภาคปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศ 8 ชั่วโมง

2.2 ความสอดคล้องของหลักสูตร ประเมินด้วยผู้เชี่ยวชาญ 3 รูป/คน เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน 3 ระดับ ดังนี้ 1) สอดคล้อง 2) ไม่แน่ใจ และ 3) ไม่สอดคล้อง ผลการประเมินความสอดคล้องโดยภาพรวมอยู่ที่ระดับ 0.93 แยกเป็นรายด้าน ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป อยู่ที่ระดับ 0.90 ส่วนที่ 2 ความเป็นมาของหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร และข้อตกลงเบื้องต้นอยู่ที่ระดับ 1 ส่วนที่ 3 โครงสร้างและรายละเอียดของหลักสูตร อยู่ที่ระดับ 0.96 ส่วนที่ 4 การฝึกปฏิบัติ อยู่ที่ระดับ 0.86

2.3 ความเหมาะสมของหลักสูตร ประเมินด้วยผู้เชี่ยวชาญ 3 รูป/คน โดยการประเมิน 5 ระดับ ดังนี้ 5, 4, 3, 2 และ 1 หมายความว่า เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะปานกลาง เหมาะสมน้อย และ เหมาะสมน้อยที่สุด ตามลำดับ ผลการประเมินความเหมาะสม โดยภาพรวมอยู่ที่ระดับ 4.73 แยกเป็นรายด้าน ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป อยู่ที่ระดับ 4.71 ส่วนที่ 2 ความเป็นมาของหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร และข้อตกลงเบื้องต้น อยู่ที่ระดับ 5 ส่วนที่ 3 โครงสร้างและรายละเอียดของหลักสูตร อยู่ที่ระดับ 4.81 ส่วนที่ 4 การฝึกปฏิบัติ อยู่ที่ระดับ 4.39

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี

3.1 ผลการฝึกปฏิบัติผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตรทั้ง 20 คน ผ่านการทดสอบประสิทธิภาพโดยการวัดและประเมินผลของการฝึกปฏิบัติเชิงปริมาณพิจารณาจากระยะเวลาที่ฝึกปฏิบัติแต่ละครั้ง(บัลลังก์) และเชิงคุณภาพพิจารณาจากการอยู่และรู้อารมณ์อย่างต่อเนื่อง รวมเรียกว่าความละเอียดหรือความประณีตในการฝึกปฏิบัติ ผลการฝึกปฏิบัติด้านเวลา และผลการฝึกปฏิบัติรวม (เวลาและคุณภาพ) มีดังต่อไปนี้

1) การวัดและประเมินผลด้านเวลา การฝึกปฏิบัติในท่าเดิน หรือเดินจงกรม 30 นาที และท่านั่งหรือนั่งสมาธิ 30 นาที รวม 1 ชั่วโมงต่อครั้ง เรียกว่า 1 บัลลังก์ ทั้งนี้ ให้เพิ่มเวลาขึ้นไปเรื่อยๆ จนถึง 2 ชั่วโมงต่อบัลลังก์ และให้ฝึกปฏิบัติในท่ายืนหรือยืนสมาธิอย่างน้อย 1 ครั้งต่อวันด้วยระยะเวลาที่เท่ากันกับท่าเดินหรือท่านั่ง ทั้งนี้ การวัดและประเมินผลเริ่มตั้งแต่วันที่ 2 เป็นต้นไป โดยภาพรวมระยะเวลาแต่ละบัลลังก์ของการฝึกปฏิบัติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 7 วันๆ ละ 5 นาที จากเวลา 30-60 ในวันที่ 2 ถึงวันที่ 8 ในขณะที่เวลาของวันที่ 9 ยังคงอยู่ระดับเดียวกันกับวันที่ 8 ส่วนวันที่ 10 เวลาลดลงมา 5 นาที เวลาในการนั่งสมาธิ 30, 35, 40, 45, 50, 55 และ 60 นาที/บัลลังก์ เมื่อประเมินผล จัดอยู่ในระดับ 4, 5, 6, 7, 8, 9 และ 10 ขั้น A

2) การวัดและประเมินผลรวม ประกอบด้วยด้านปริมาณคือเวลา ด้านคุณภาพ คือ สติและสัมปชัญญะ ในระหว่างการฝึกปฏิบัติ โดยภาพรวมผลการฝึกปฏิบัติพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องใน 4 ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ 1 คือ C ระดับ 6 คะแนนอยู่ที่ 71 ขั้นที่ 2 คือ C+ ระดับ 7 คะแนนอยู่ที่ 77 ขั้นที่ 3 คือ B- ระดับ 8 คะแนนอยู่ที่ 80, 82, และ 84 ขั้นที่ 4 คือ B ระดับ 9 คะแนนอยู่ที่ 85, 87, 88 และ 89 จากผลการประเมินด้านเวลาหรือเชิงปริมาณเปรียบกับด้านคุณภาพคือสติและสัมปชัญญะ แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยผ่านการประเมินเชิงปริมาณในระดับ A คือ ปฏิบัติได้ตามเวลาที่กำหนด แต่เมื่อนำไปรวมกับด้านคุณภาพ เท่าให้ได้ผลการประเมิน อยู่ระหว่าง C ถึง B แสดงว่า สติและสัมปชัญญะยังไม่สมบูรณ์

3.2 ผลการประเมินก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการวิจัย ดังนี้ 1) ผลการประเมินก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตรโดยภาพรวมเพิ่มขึ้นจากระดับน้อยเป็นมากที่สุด แบ่งเป็นรายด้าน ก็ได้ผลเช่นเดียวกับภาพรวมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ (1) ความรู้และความเข้าใจในแนวคิดของหลักสูตร (2) ความสามารถในการปฏิบัติ (3) วิธีประยุกต์ 2) ความพึงพอใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.05 โดยรายการที่ระดับความพึงพอใจสูงที่สุด คือ ภาคความรู้ คิดเป็นร้อยละ 95 รองลงมามี 3 รายการ คือ อาจารย์จิตภาวนา กระบวนกร (วิทยากรภาคกิจกรรม) และภาคปฏิบัติหลัก คิดเป็นร้อยละ 90 และ 3) ความคิดเห็นอื่นๆ ในส่วนท้ายของแบบประเมิน สรุปได้ดังนี้ (1) คู่มือฝึกปฏิบัติ (หลักสูตร) ควรเพิ่มหลักการปฏิบัติจริงเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย (2) ช่วงเวลา 10 วัน เป็นการปรับพื้นฐานความเข้าใจใหม่ทั้งหมด และนิวรณ์ที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติเป็นนิวรณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องนอนอยู่ในจิตมานานจึงต้อง

ใช้เวลาในการปรับระดับจิตภาวนา (3) การให้ความรู้ก่อนปฏิบัติทำให้เข้าใจได้มากขึ้นในการปฏิบัติ การสอบอารมณ์ทำให้รู้ว่าปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอนหรือไม่ (4) กิจกรรมฝึกจิตภาวนาแห่งอีอีซีช่วยผู้ปฏิบัติให้เข้าใจหลักปฏิบัติให้ถูกตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า และนำไปปรับใช้ในกิจกรรมดำเนินชีวิตได้ (5) ช่วงเนื้อหาภาษาบาลีอาจใช้เวลาตีความและทำความเข้าใจ ควรมีการประยุกต์รูปแบบการสอนเป็นกิจกรรมระหว่างเรียนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น (6) ผู้ที่เคยมีประสบการณ์ผ่านการฝึกมาบ้าง สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาและการปฏิบัติตามได้ไม่ยาก แต่สำหรับผู้ที่ไม่เคยฝึกอาจจะยาก ควรมีกระบวนการที่ทำให้สามารถเข้าถึงอารมณ์ปรมัตถ์ได้ง่าย (7) ถ้ามีช่วงเวลาถามตอบจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้นเพราะได้เห็นแนวทางแก้ไข และปรับใช้จากครูบาอาจารย์ที่ท่านแนะนำ

3.3 ผลการสนทนากลุ่ม ดังนี้ 1) ภาคความรู้ที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยสามารถจำ อธิบาย และนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ สติปัฏฐาน องค์ธรรม นิวรณ์ ฌาน อบายภูมิ นิพพาน ญาณ ธรรมนิยาม และกฎไตรลักษณ์ 2) ภาคปฏิบัติหลัก คือ การนั่งสมาธิ ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยพยายามปฏิบัติให้ได้มากที่สุด ส่วนภาคปฏิบัติรองและย่อยมีความพยายามคุมลมหายใจให้อยู่ที่พุทธวิหารและอยู่กับการเคลื่อนไหวตลอดจนมีวิธีการเตือนให้คุมลม เช่น การติดป้ายคุมลม เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้น คือ ใจเย็นขึ้น อยู่กับตัวเองมากขึ้น รู้ทันอารมณ์ตัวเองมากขึ้น สุขกาย สบายใจมากขึ้น เพราะอยู่กับการคุมลม ไม่กังวลใจไปนอกตัว 3) ความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย คือ สุขภาพดีขึ้น ไม่รับประทานอาหารตามใจปาก นอนและตื่นเป็นเวลาและเพียงพอ นอนน้อยลงแต่มีแรงเท่าเดิมหรือมากขึ้น จิตใจ เมตตาต่อผู้อื่นง่ายขึ้น หงุดหงิดน้อยลง มีเป้าหมายในชีวิตมากขึ้น ความสัมพันธ์กับสมาชิกครอบครัวและญาติมิตร รับฟังมากขึ้น ขัดแย้งน้อยลง การปะทะลดลง สงบสุขมากขึ้น 4) ความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและเป้าหมายในการทำงาน มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานมากขึ้น มุ่งสาระของงานมากกว่าคน คุณภาพของงานดีขึ้น เพราะเมื่อคุมลมอยู่ที่พุทธวิหารจะสามารถรับข้อมูลได้อย่างละเอียดและครบถ้วนทำให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสัมพันธ์กับเพื่อร่วมงานดีขึ้น ลดการปะทะ รับฟังมากขึ้น ปรารถนาให้เขาได้ประโยชน์จากความสัมพันธ์กับเราร่วมกันวางแผนแก้ปัญหาราบรื่นขึ้น 5) จุดเด่นของหลักสูตร คือ ภาคความรู้ ซึ่งทำให้ต่างจากการฝึกปฏิบัติที่มุ่งภาคปฏิบัติอย่างเดียวทำให้ผู้ปฏิบัติขาดทิศทางในการปฏิบัติในภาพรวม จุดที่ควรปรับ คือ ภาษาและเนื้อหาในหลักสูตรอาจทำให้เข้าใจค่อนข้างยาก ซึ่งจะต้องอาศัยการสอนและสอบอารมณ์ประกอบด้วยจึงจะเข้าใจได้ หากสามารถทำให้เกิดความเข้าใจและปฏิบัติได้ด้วยการอ่านหลักสูตรอาจเป็นการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการฝึกปฏิบัติจิตภาวนาแห่งอีอีซีได้ หลักสูตรค่อนข้างเข้มข้นอาจเกินกำลังของวัยรุ่นซึ่งยังมีประสบการณ์ต่อโลกค่อนข้างน้อย ในขณะที่อาจเบาเกินไปสำหรับผู้ที่อยู่ในวัยทำงานที่ต้องใช้ชีวิตและประกอบอาชีพท่ามกลางการแข่งขันสูงซึ่งเต็มไปด้วยความกดดัน ความเครียด และความวิตกกังวลต่างๆ ในระหว่างการฝึกปฏิบัติมีการจดบันทึกค่อนข้างมากอันอาจเป็นอุปสรรคต่อการฝึกปฏิบัติเพราะต้องใช้

เวลาในการจดบันทึกและต้องคิดประเด็นต่างๆ ทำให้ฟุ้งซ่าน

3.4 ผลการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม นักวิจัยได้เข้าฝึกปฏิบัติทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติร่วมกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทุกรุ่น ระยะเวลาในการเข้าร่วมในแต่ละรุ่นต่างกันตามความเหมาะสมและความสะดวก โดยรุ่นที่เข้าร่วมอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งอาจารย์จิตภาวนาพิจารณาแล้วสมควรได้รับประกาศนียบัตรในฐานะผู้ผ่านการฝึกปฏิบัติตามหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี คือ รุ่นที่ 2 ระหว่างวันที่ 1-10 มิถุนายน พ.ศ. 2565 จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมทำให้ได้ข้อสรุปว่า การฝึกปฏิบัติจะก้าวหน้าและได้ผลตามหลักสูตรนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัย 2 ส่วน คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก คือ บุคคล สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมที่เกื้อกูลแก่การฝึกปฏิบัติ เรียกว่า สัปปายะ มี 7 อย่าง ได้แก่ สถานที่ การเดินทาง การสนทนา บุคคล อาหาร อากาศ และกิจกรรม ในขณะที่ปัจจัยภายใน คือ ตัวผู้ฝึกปฏิบัติเองที่ต้องมีสุขภาพกายที่แข็งแรงและสุขภาพใจที่เข้มแข็ง ปัจจัยภายนอกในโครงการวิจัยมีความเหมาะสมและมีความพร้อมทุกด้าน กอปรกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยก็มีความตั้งใจฝึกปฏิบัติตามหลักสูตร ทำให้ผลการฝึกปฏิบัติเป็นไปเกณฑ์และบรรลุเป้าหมาย โดยปราศจากเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ใดๆ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี สามารถอภิปรายผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการ และการประยุกต์เพื่อการวิจัยต่อยอด ในการอภิปรายไม่ได้แสดงให้เห็นความสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้า เพราะยังไม่มีการศึกษาในลักษณะเดียวกันทั้งด้านขอบเขตเนื้อหาและวิธีการหากอ้างอิงถึงก็จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจคลาดเคลื่อนได้ จึงอภิปรายในขอบเขตของงานวิจัยนี้เท่านั้น

1. การสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี กระบวนการสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซีเป็นความพยายามที่จะนำแนวทางฝึกปฏิบัติที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกและเผยแพร่อยู่ในพื้นที่อีอีซี มีข้อควรระมัดระวัง 3 ประเด็น ได้แก่ เจตจำนงการฝึกปฏิบัติในพระไตรปิฎก ความถูกต้องและเหมาะสมในการนำแนวทางจากพระไตรปิฎกสู่การฝึกปฏิบัติในพื้นที่อีอีซี และการตั้งอยู่บนหลักการพัฒนาหลักสูตรอันเป็นที่ยอมรับทางวิชาการ ดังนี้

1.1 เจตจำนงหรือเป้าหมายการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตให้เป็นสมาธิในพระไตรปิฎกนั้นเป็นขั้นที่สองในการพัฒนาชีวิตสามขั้นตอน โดยขั้นแรก คือ ศีล ขั้นที่สอง คือ สมาธิ และขั้นที่สาม คือ ปัญญา เมื่อศีลสมาธิและปัญญาสมบูรณ์แล้ว (เรียกว่า มรรค) จะนำไปสู่วิชชาและวิมุตติต่อไป โดยสมาธิ คือ ฌาน มี 4 ระดับ ได้แก่ 1) ปฐมฌาน มีองค์ประกอบ 5 อย่าง ได้แก่ วิตก (คิด) วิจาร (พิจารณา) ปีติ (อิ่มใจ) สุข (สุขใจ) และเอกัคคตา (เป้าหมายหนึ่งเดียว) 2) ทุติยฌาน มีองค์ประกอบ 3 อย่าง ได้แก่ ปีติ สุข และเอกัคคตา 3) ตติยฌาน มีองค์ประกอบ 2 อย่าง ได้แก่ สุข และเอกัคคตา 4) จตุตถฌาน มีองค์ประกอบ 2 อย่าง ได้แก่ เอกัคคตา และอุเบกขา สมาธิระดับปฐมฌาน คือ เป้าหมายของหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี เนื่องจากยัง

อยู่ในระดับวิตก (คิด) และวิจาร (พิจารณา) ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้ ด้วยระยะเวลาที่จำกัด คือ 10 วัน การพัฒนาสมาธิในระดับที่สูงกว่าปฐมฌานอาจเป็นไปได้โดยยาก และหากใช้เวลาฝึกปฏิบัติมากกว่า 10 วัน ก็อาจไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตามปกติโดยเฉพาะในพื้นที่อีอีซีที่มีการแข่งขันด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ค่อนข้างสูง

1.2 ความถูกต้องและเหมาะสมในการนำแนวทางจากพระไตรปิฎกสู่การฝึกปฏิบัติในพื้นที่อีอีซี แม้การฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตให้เป็นสมาธิตามแนวทางที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจะมุ่งนิพพานเป็นหลัก แต่ในระหว่างการปฏิบัติไปสู่นิพพานนั้นสามารถนำจิตที่พัฒนาให้มีสมาธิแล้วมาใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเป้าหมายของโครงการวิจัยนี้ คือ ผู้สูงอายุ และผู้ดูแลผู้สูงอายุ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุไม่ว่าจะในการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ ดังนั้น จึงเป็นที่มาของเกณฑ์ข้อหนึ่งในการคัดอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย แม้ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่ยังมีความต่างในรายละเอียด กล่าวคือ สำหรับผู้ฝึกปฏิบัติที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น (อายุ 20-24 ปี) สะท้อนว่าหลักสูตรมีความเข้มข้นค่อนข้างมาก หากเพิ่มกิจกรรมระหว่างวันจะทำให้ผ่อนคลายมากขึ้น ในขณะที่ผู้ฝึกปฏิบัติที่อยู่ในวัยทำงาน (อายุ 25-49 ปี) สะท้อนว่าหลักสูตรควรมีความเข้มข้นมากกว่านี้จึงจะทำให้จิตมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะรับมือกับความบีบคั้นจากการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ทัศนคติต่อหลักสูตรของกลุ่มเป้าหมายที่อายุต่างกันข้างต้นแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรเข้มมากเกินไปสำหรับวัยรุ่น และเข้มน้อยเกินไปสำหรับวัยทำงาน สะท้อนตำแหน่งกึ่งกลางของหลักสูตรที่เหมาะสมทุกช่วงอายุนั่นเอง สิ่งที่ผู้ปฏิบัติทุกช่วงอายุเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ การจดบันทึกที่ค่อนข้างมาก ต่างจากการปฏิบัติชนิดเข้มข้นในที่อื่น ซึ่งนักวิจัยได้ชี้แจงทำความเข้าใจถึงความจำเป็นในการจดบันทึกของผู้ฝึกปฏิบัติเพื่อใช้ประกอบการวิจัยและพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร

1.3 การตั้งอยู่บนหลักการพัฒนาหลักสูตรอันเป็นที่ยอมรับทางวิชาการ โดยกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอันเป็นที่ยอมรับทางวิชาการที่สำคัญ คือ การวัดและประเมินผล ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนของการฝึกปฏิบัติจิตภาวนาทุกสำนักในขณะนี้ เนื่องจากไม่สามารถระบุวิธีการวัดและระดับผลการประเมินได้ เพื่อปิดช่องว่างข้อนี้ ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร นักวิจัยได้ตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรเพื่อพิจารณาร่างหลักสูตร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อพิจารณาหลักสูตร และผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านเนื้อหาและด้านหลักสูตรพิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรซึ่งรวมทั้งวิธีวัดและประเมินผลด้วย แม้วิธีการวัดและประเมินผลของหลักสูตรจะยอมรับได้ในทางวิชาการ แต่พึงทราบว่าในทางปฏิบัติ การวัดและประเมินผลเป็นไปได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากสภาวะที่วัดและประเมินนั้นเป็นนามธรรมหรือเป็นเรื่องจิตที่ไม่สามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสทั้งห้า (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) แต่เครื่องมือใช้วัดและประเมินเท่าที่มีอยู่เป็นเรื่องรูปธรรมหรือเป็นเรื่องวัตถุ ดังนั้น พึงระมัดระวังในการวัดและประเมินผลโดยเฉพาะผู้ที่ไม่เคยผ่านการฝึกปฏิบัติตามหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซีนี้มาก่อน ไม่ควรนำวิธีวัดและ

ประเมินผลของหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซีไปวัดและประเมินผลการฝึกปฏิบัติจิตภาวนารูปแบบอื่น หรือแม้แต่รูปแบบการฝึกปฏิบัติจิตภาวนาตามหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี ก็ควรใช้อย่างระมัดระวังและควรอยู่ในการปรึกษาของอาจารย์จิตภาวนาด้วย

2. การทดสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี กำหนดไว้ 2 ครั้งๆ ละ 10 คน แต่ในการดำเนินการจริง มีการทดสอบประสิทธิภาพหลักสูตร 5 ครั้ง ซึ่งเป็นไปตามความสะดวกของอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยครั้งที่ 1 มีจำนวน 1 คน ครั้งที่ 2 จำนวน 4 คน ครั้งที่ 3 จำนวน 4 คน ครั้งที่ 4 จำนวน 4 คน และครั้งที่ 5 จำนวน 7 คน ส่งผลให้การปรับปรุงหลักสูตรจากเดิมกำหนดไว้ 2 ครั้งเปลี่ยนเป็น 3 ครั้ง การที่ครั้งที่ 1 มีอาสาสมัครเพียง 1 คน เมื่อพิจารณาตามแผนการวิจัยแล้ว ถือว่าไม่เป็นไปตามแผน แต่เมื่อพิจารณาจากประโยชน์ที่เกิดขึ้นกลับเป็นผลดี เนื่องจากการใช้หลักสูตรครั้งแรก แม้ทุกฝ่ายจะเตรียมความพร้อมเป็นอย่างดีทั้งด้านอาคารสถานที่ อาจารย์จิตภาวนา นักวิจัย ผู้ช่วยวิจัย และหลักสูตร แต่ก็เป็นครั้งแรกที่ใช้หลักสูตรจริง และเมื่อมีอาสาสมัครเพียงคนเดียวทำให้ดูแลได้อย่างเต็มที่และมีเวลาและบุคลากรมากพอในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพจริง จึงเป็นที่มาของการปรับปรุงหลักสูตรครั้งใหญ่ และจากนั้นเป็นต้นมาทำให้หลักสูตรค่อนข้างเสถียรส่งผลให้ในการปรับปรุงครั้งต่อมาเป็นเพียงการปรับปรุงที่ถือว่าเล็กน้อยเท่านั้น ผลการประเมินหลักสูตรทั้งจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การตอบแบบประเมิน และการสนทนากลุ่ม แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในด้านทฤษฎี ปฏิบัติและประยุกต์ของอาสาสมัคร ทั้งนี้ เนื่องมากจากความเป็นสัปปายะ คือ สิ่งที่เกื้อกูลแก่การฝึกปฏิบัติจิตภาวนาที่อาสาสมัครได้รับมี 7 อย่าง ได้แก่ 1) สถานที่ 2) การเดินทางหรือช่องทางการสื่อสาร 3) การสนทนาหรือการสื่อสาร 4) อาจารย์จิตภาวนา และอาสาสมัครที่ร่วมฝึกปฏิบัติในแต่ละครั้ง 5) อาหาร น้ำดื่ม และน้ำปานะ 6) อากาศ 7) แนวทางในการฝึกปฏิบัติ นักวิจัยได้นำแนวทางสัปปายะนี้ไปจัดเรียบลำดับแบบสอบถามเพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริงและสอดคล้องกับแนวทางในพระไตรปิฎกด้วย นอกจากนี้ และถือว่าเป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าสัปปายะข้างต้น คือ คู่มือการฝึกปฏิบัติที่อาจารย์จิตภาวนาพัฒนาขึ้นเพื่อให้ประกอบการทำความเข้าใจหลักสูตร โพธิธรรมอุบายนี้ไม่ได้บรรจุไว้ในเล่มหลักสูตรเพราะถือเป็นอุบายวิธีที่ของอาจารย์จิตภาวนาเฉพาะสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดชลบุรี แห่งที่ 28 วัดพุทธศาสตร์ ตำบลเกาะจันทร์ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ถึงกระนั้น ในเล่มรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ก็นำมาแสดงไว้ด้วยเพื่อให้เห็นภาพรวมของการวิจัย อนึ่ง ในบรรดาสัปปายะข้างต้น สัปปายะที่ถือเป็นหัวใจ คือ อาจารย์จิตภาวนา และผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย เพราะเป็นปัจจัยที่มีชีวิต และมีผลต่อจิตใจของผู้ปฏิบัติมากที่สุด

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เนื่องจากหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี ได้พัฒนาขึ้นตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรอันเป็นที่ยอมรับในทางวิชาการแล้ว ทำให้ตรวจสอบได้ตามมาตรฐานทางวิชาการที่มีอยู่ในปัจจุบัน ถือเป็นก้าวที่

สำคัญที่จะนำรูปแบบที่ฝึกปฏิบัติในสำนักปฏิบัติสู่สังคม ดังนั้น จึงควรสนับสนุนให้เผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายระดับต่างๆ โดยการประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทนั้นๆ โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมให้บุคลากรฝึกปฏิบัติเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและทำงานด้วยสติ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

เนื่องจากหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซีได้พัฒนาขึ้นตามมาตรฐานทางวิชาการร่วมสมัย บุคคลทั่วไปอาจมีความรู้สึกว่ายากเพราะใช้รูปแบบและภาษาทางวิชาการ จึงควรมีฟังการอธิบายจากอาจารย์จิตภาวนาด้วย ทั้งนี้ สถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา และบุคลากรฝึกปฏิบัติเพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยอุดมสติ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยบูรพาเพื่อหนุนเสริมการเป็นขุมปัญญาตะวันออก

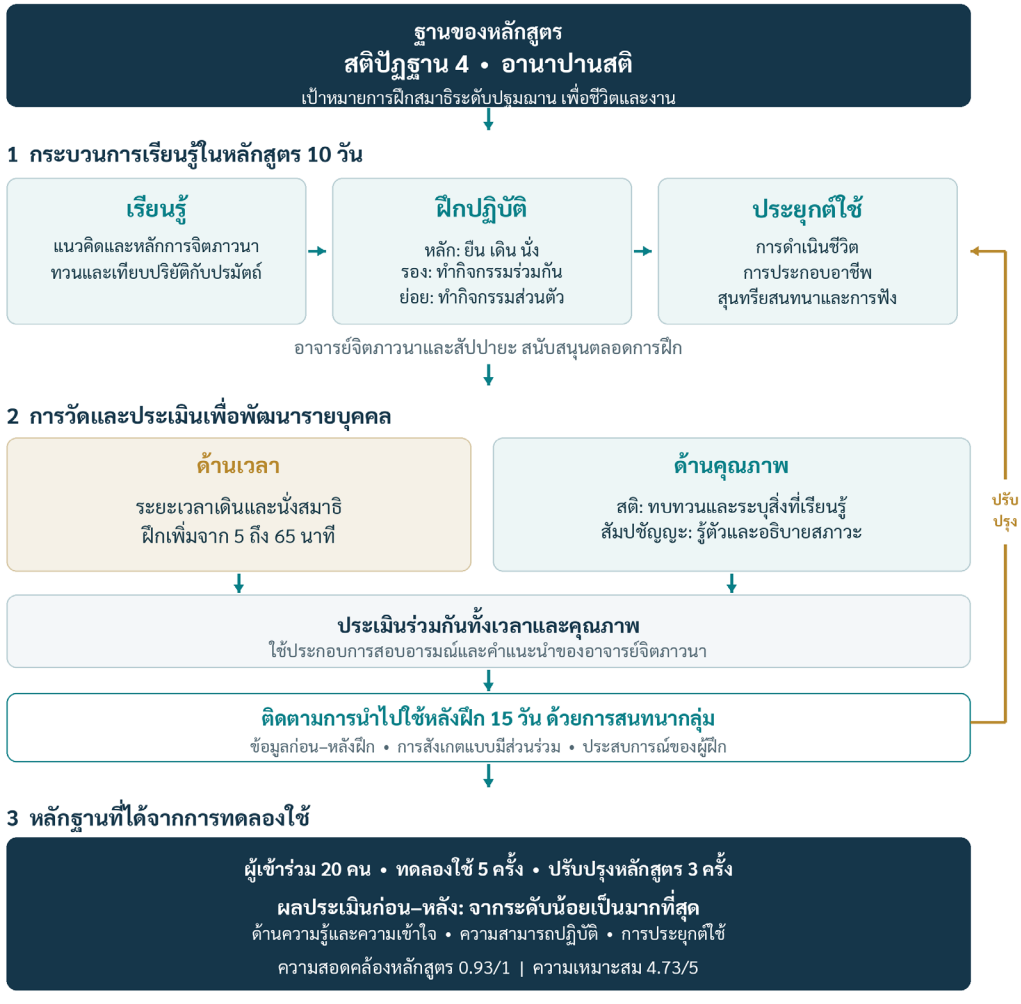
3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการพัฒนาไปสู่การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้สามารถพิสูจน์ได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรจิตภาวนาที่เชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับกระบวนการเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติ และการประเมินพัฒนาการของผู้ฝึก เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ สาระสำคัญประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้ 1) การเชื่อมโยงความรู้ การปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้ในหลักสูตรเดียวกันหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซีใช้หลักสติปัฏฐาน 4 และอานาปานสติเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายให้ผู้ฝึกพัฒนาสมาธิระดับปฐมฌานและนำไปใช้ในชีวิตและงาน ภายในระยะเวลา 10 วัน ผู้ฝึกเรียนรู้แนวคิดและหลักการควบคู่กับการปฏิบัติหลัก ได้แก่ การยืน เดิน และนั่ง การปฏิบัติรอง ได้แก่ การทำกิจกรรมร่วมกัน และการปฏิบัติย่อย ได้แก่ การทำกิจกรรมส่วนตัว การจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้เชื่อมการฝึกสมาธิในช่วงเวลาที่กำหนดกับการฝึกสติระหว่างกิจกรรมประจำวัน แล้วนำประสบการณ์มาทบทวนผ่านการสอบอารมณ์และสุนทรียสนทนา 2) การประเมินจิตภาวนาร่วมกันทั้งด้านเวลาและคุณภาพการปฏิบัติหลักสูตรพัฒนาแนวทางประเมินที่พิจารณาระยะเวลาเดินและนั่งสมาธิร่วมกับคุณภาพการปฏิบัติ โดยด้านเวลาเพิ่มระดับการฝึกจาก 5-65 นาที ส่วนด้านคุณภาพพิจารณาสติเกี่ยวกับการทบทวนและระบุความรู้ที่นำมาใช้ในการปฏิบัติ และสัมปชัญญะเกี่ยวกับการรู้ตัวและอธิบายสภาวะที่เกิดขึ้น แนวทางนี้ทำให้อาจารย์จิตภาวนามีข้อมูลประกอบการติดตามพัฒนาการและให้คำแนะนำเฉพาะบุคคล การประเมินจึงมีหน้าที่ช่วยพัฒนาการฝึก ทั้งนี้ คะแนนตามเกณฑ์ของหลักสูตรควรใช้ร่วมกับการสอบอารมณ์และการพิจารณาของอาจารย์จิตภาวนา ไม่ควรใช้เป็นข้อยืนยันการบรรลุฌานโดยลำพัง 3) การพัฒนาหลักสูตรจากประสบการณ์ของผู้ฝึกและอาจารย์จิตภาวนา การทดลองใช้กับผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 20 คน ดำเนินการจริง 5 ครั้ง และปรับปรุงหลักสูตร 3 ครั้ง ทำให้ได้ข้อมูลสำหรับปรับหลักสูตรให้เหมาะกับสภาพการฝึกปฏิบัติ โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบประเมินก่อน

และหลังฝึก และการสนทนากลุ่มภายหลังสิ้นสุดการฝึก 15 วัน กระบวนการดังกล่าวเชื่อมการตรวจสอบหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญกับประสบการณ์ของผู้ใช้หลักสูตร ขณะเดียวกัน อาจารย์จิตภาวนา ผู้ร่วมฝึก และสภาพแวดล้อมที่เป็นสัปปายะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้และการปฏิบัติ 4) หลักฐานพัฒนาการของผู้เข้าร่วมภายใต้บริบทการทดลองใช้หลักสูตรได้รับการประเมินความสอดคล้องโดยรวมเท่ากับ 0.93 จากคะแนนเต็ม 1 และความเหมาะสมเท่ากับ 4.73 จากคะแนนเต็ม 5 ผลประเมินก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการโดยภาพรวมเพิ่มจากระดับน้อยเป็นระดับมากที่สุด ทั้งด้านความรู้และความเข้าใจ ความสามารถในการปฏิบัติจิตภาวนา และการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ข้อมูลเหล่านี้สนับสนุนการใช้หลักสูตรเป็นแนวทางจัดการเรียนรู้จิตภาวนาในกลุ่มที่ศึกษา ส่วนการนำไปใช้กับกลุ่มอื่นควรพิจารณาความพร้อมของผู้ฝึก อาจารย์จิตภาวนา และสภาพแวดล้อมประกอบกัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

8. กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยบูรพา ผ่านกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 งบประมาณด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประเภท Fundamental Fund และผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์รหัสโครงการวิจัย HU 029/2565

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 32). กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

มนตรี วิวาห์สุข, ลัดดาวัลย์ พุทธรักษา, วรากร ทรัพย์วิระปกรณ์, ธนิดา จุลวนิชย์พงษ์, จุฑามาศ แหนจอน และอรพินท์ หลักแหลม. (2569). การพัฒนารูปแบบจิตภาวนาแห่งอีอีซี. การพัฒนารูปแบบจิตภาวนาแห่งอีอีซี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,* 14(3), 1281-1299. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/296643

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนงานพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (พ.ศ. 2560-2564): รายงานหลัก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Best, J. W. (1981). *Research in education*. (4th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bohm, D. (1996). *On dialogue.* L. Nichol (Ed.). London: Routledge.

Chambers, R., Lo, B. C. Y., & Allen, N. B. (2008). The impact of intensive mindfulness training on attentional control, cognitive style, and affect. *Cognitive Therapy and Research*, 32(3), 303-322. https://doi.org/10.1007/s10608-007-9119-0

Creswell, J. D., Lindsay, E. K., Villalba, D. K., & Chin, B. (2019). Mindfulness training and physical health: Mechanisms and outcomes. *Psychosomatic Medicine*, 81(3), 224-232. https://doi.org/10.1097/PSY.0000000000000675

Davidson, R. J., Kabat-Zinn, J., Schumacher, J., Rosenkranz, M., Muller, D., Santorelli, S. F., Urbanowski, F., Harrington, A., Bonus, K., & Sheridan, J. F. (2003). Alterations in brain and immune function produced by mindfulness meditation. *Psychosomatic*

Medicine, 65(4), 564-570. https://doi.org/10.1097/01.PSY.0000077505.67574.E3

Hofmann, S. G., Sawyer, A. T., Witt, A. A., & Oh, D. (2010). The effect of mindfulness-based therapy on anxiety and depression: A meta-analytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 78(2), 169-183. https://doi.org/10.1037/a0018555

Kabat-Zinn, J. (2016). *Mindfulness for beginners: Reclaiming the present moment and your life*. Boulder, CO: Sounds True.

Moore, A., & Malinowski, P. (2009). Meditation, mindfulness and cognitive flexibility. *Consciousness and Cognition*, 18(1), 176-186. https://doi.org/10.1016/j.concog.2008.12.008

Oliva, P. F. (2009). *Developing the curriculum.* (7th ed.). Boston, MA: Pearson/Allyn and Bacon.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2, 49-60.

Saylor, J. G., Alexander, W. M., & Lewis, A. J. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning*. (4th ed.). New York: Holt, Rinehart and Winston.

Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. New York: Harcourt, Brace & World.

Turner, R. C., & Carlson, L. (2003). Indexes of item-objective congruence for multidimensional items. *International Journal of Testing*, 3(2), 163-171. https://doi.org/10.1207/S15327574IJT0302_5 tandfonline.com

Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: University of Chicago Press.

การพัฒนารูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์ม ในบริบทการศึกษาไทย*

Development of a Bohmian Dialogue Community Model for Thai Educational Contexts

อนุชา กอนพ่วง และพิทยา แสงสว่าง
Anucha Kornpuang and Phitthaya Saengsawang
มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย
Naresuan University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: anuchako@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและพัฒนาแนวทางและคู่มือการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย 2) ทดลองใช้และศึกษาผลการใช้แนวทางด้านความเป็นไปได้ ความเหมาะสม คุณภาพการมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วม และ 3) สังเคราะห์รูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มที่เหมาะสมกับบริบทการศึกษาไทย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามวงจร PAOR จำนวน 2 วงรอบ ดำเนินการโดยศึกษาและสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ 4 คน เพื่อพัฒนาแนวทางและคู่มือเบื้องต้น จากนั้นทดลองใช้กับผู้เข้าร่วมโดยสมัครใจจำนวน 30–35 คน ผ่านการจัดวงสนทนา 6 ครั้ง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสังเกต แบบบันทึกเหตุการณ์ แบบสะท้อนผลหลังปฏิบัติ และแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย และข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวทางและคู่มือที่พัฒนาขึ้นครอบคลุมการเตรียมพื้นที่ การเตรียมกระบวนกร กระบวนการสนทนา 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเปิดวงสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง การสนทนาแบบโบห์ม และการปิดวงสนทนา ตลอดจนการประเมินผลและการขยายผล โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของแนวทางและคู่มืออยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.60 และ 4.55 ตามลำดับ

---

*ได้รับบทความ: 29 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ: 9 กรกฎาคม 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2569
Received: December 29, 2025; Revised: July 9, 2026; Accepted: September 30, 2026

2. ผลการทดลองใช้สะท้อนการเรียนรู้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคลด้านการตระหนักรู้ตนเองและการฟัง ระดับความสัมพันธ์ด้านความไว้วางใจและความเป็นกัลยาณมิตร และระดับการรับรู้เชิงระบบด้านความสัมพันธ์เชิงอำนาจและวัฒนธรรมความเกรงใจ

3. รูปแบบที่สังเคราะห์ขึ้นประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ พื้นที่และโครงสร้างที่ปลอดภัย ผู้นำและกระบวนกร กระบวนการสนทนา และระบบการเรียนรู้และประเมินผล โดยดำเนินการผ่าน 3 ระยะ ได้แก่ การทดลองนำร่อง การสร้างชุมชนแกนกลาง และการขยายผลสู่ระบบองค์กร ทั้งนี้ ภาวะผู้นำที่ลดอำนาจตามตำแหน่งเป็นเงื่อนไขเอื้อสำคัญที่ปรากฏจากข้อมูลการวิจัยทั้งสองวงรอบ

คำสำคัญ: การสนทนาแบบโบห์ม; ชุมชนการเรียนรู้; ภาวะผู้นำลดอำนาจ

Abstract

This research aimed to: 1) develop guidelines and a facilitation manual for establishing a Bohmian dialogue community in Thai educational contexts; 2) implement and examine the guidelines in terms of feasibility, appropriateness, quality of participation, and participant learning; and 3) synthesize a Bohmian dialogue community model appropriate for Thai educational contexts. The study employed action research through two Plan-Act-Observe-Reflect (PAOR) cycles. Data were initially collected through a review and synthesis of relevant literature and in-depth interviews with four experts to develop preliminary guidelines and a manual. The guidelines were subsequently implemented in six dialogue sessions involving 30–35 voluntary participants. Research instruments included semi-structured interviews, observation forms, event records, after-action reflection forms, and evaluation forms. Qualitative data were analyzed using inductive content analysis, while quantitative data were analyzed using descriptive statistics.

The findings revealed that:

1. The developed guidelines and manual covered space preparation, facilitator preparation, a four-stage dialogue process comprising check-in, deep listening, Bohmian dialogue, and check-out, as well as evaluation and organizational scaling. Experts rated the appropriateness of the guidelines and manual at the highest level, with mean scores of 4.60 and 4.55, respectively.

2. The implementation reflected learning at three levels: individual learning involving self-awareness and listening practices, relational learning involving trust and

collegiality, and systemic awareness involving hierarchical power relations and the Thai cultural concept of Kreng Jai.

3. The synthesized model comprised four dimensions: safe space and structure, leadership and facilitation, the dialogue process, and the learning and evaluation system. Its implementation involved three phases: piloting, developing a core community, and organizational scaling and institutionalization. De-powering leadership emerged as an important enabling condition consistently identified across both action research cycles.

Keywords: Bohmian Dialogue; Learning Community; De-powering Leadership

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในปัจจุบันส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายที่มีความซับซ้อนและไม่แน่นอนมากขึ้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงไม่อาจมุ่งเน้นเพียงการปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน หรือการพัฒนาสมรรถนะของครูเป็นรายบุคคลเท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สะท้อนคิด และสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างต่อเนื่อง แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ Senge (1990) ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมและการคิดเชิงระบบ ขณะที่ Hord (1997) เสนอแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ในฐานะกลไกส่งเสริมการทำงานร่วมกันของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้เกิดผลอย่างแท้จริงจำเป็นต้องอาศัยทั้งโครงสร้างองค์กรที่เอื้ออำนวย ความไว้วางใจระหว่างสมาชิก และกระบวนการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม

แนวคิด PLC จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพครูและสถานศึกษา แต่การนำไปปฏิบัติยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ โดย Antinluoma et al. (2021) พบว่า การดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสัมพันธ์กับเงื่อนไขด้านภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร เวลา ทรัพยากร และโครงสร้างที่สนับสนุนการทำงานร่วมกัน ขณะที่ Clark et al. (2023, pp. 1-11) ชี้ให้เห็นความสำคัญของกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และการถ่ายทอดแนวปฏิบัติภายในชุมชนแห่งการเรียนรู้ สำหรับบริบทประเทศไทย Prabjandee (2019, pp. 223-242) พบว่า การนำนโยบาย PLC ไปปฏิบัติมีความสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างความหมายของครูภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมของสถานศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าการกำหนดนโยบายหรือรูปแบบกิจกรรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความหมาย หากขาดความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทความ

สัมพันธ์และวิธีคิดของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

เมื่อพิจารณาลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมไทย พบว่าความสัมพันธ์เชิงลำดับชั้น การให้ความสำคัญกับสถานภาพของบุคคล และการรักษาความกลมกลืนของความสัมพันธ์ อาจส่งผลต่อรูปแบบการสื่อสารและการมีส่วนร่วมภายในองค์กร Hofstede et al. (2010) อธิบายความแตกต่างของวัฒนธรรมองค์กรผ่านมิติระยะห่างเชิงอำนาจ (Power Distance) ซึ่งเกี่ยวข้องกับระดับการยอมรับความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจ ขณะที่ Ukosakul (2005) อธิบายความสำคัญของการรักษาหน้าและความสุภาพในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทย เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณาในบริบทสถานศึกษา อาจอธิบายได้ว่า บุคลากรบางส่วนมีแนวโน้มระมัดระวังการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากผู้บริหารหรือผู้มีอาวุโสกว่า เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจทำให้การประชุมหรือกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดำเนินไปภายใต้รูปแบบการสื่อสารจากบนลงล่าง มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้สมาชิกได้ร่วมกันสำรวจปัญหา ความเชื่อ และกรอบคิดอย่างอิสระ ทั้งนี้ ลักษณะดังกล่าวเป็นข้อพิจารณาเชิงบริบท มิได้หมายความว่าสถานศึกษาทุกแห่งมีรูปแบบการสื่อสารเช่นเดียวกัน

ประเด็นสำคัญที่เชื่อมโยงกับข้อจำกัดดังกล่าวคือความปลอดภัยทางจิตวิทยา (Psychological Safety) ซึ่ง Edmondson (1999, pp. 350-383) อธิบายว่าเป็นความเชื่อร่วมกันของสมาชิกในทีมว่าตนสามารถแสดงความคิดเห็น ตั้งคำถาม ยอมรับข้อผิดพลาด หรือแสดงความไม่เห็นด้วยได้โดยไม่ต้องหวาดกลัวผลกระทบด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผลการศึกษาของ Edmondson แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความปลอดภัยทางจิตวิทยากับพฤติกรรมการเรียนรู้ของทีม สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมของ Newman et al. (2017, pp. 521-535) และการวิเคราะห์อภิมานของ Frazier et al. (2017, pp. 113-165) ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของความปลอดภัยทางจิตวิทยาต่อกระบวนการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันในองค์กร นอกจากนี้ Edmondson and Bransby (2023, pp. 55-78) ยังชี้ให้เห็นว่าความปลอดภัยทางจิตวิทยามีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ ภาวะผู้นำ และการปฏิบัติงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างซับซ้อน ดังนั้น การสร้างพื้นที่ที่สมาชิกสามารถสื่อสารอย่างเปิดเผย รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และเรียนรู้จากความผิดพลาดร่วมกัน จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา

แนวคิดการสนทนาแบบโบห์ม (Bohmian Dialogue) ของ Bohm (1996) เป็นแนวทางหนึ่งที่อาจช่วยพัฒนาคุณภาพการสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรทางการศึกษา โดยมีสาระสำคัญแตกต่างจากการประชุมหรือการอภิปรายที่มุ่งแสวงหาข้อสรุปหรือโน้มน้าวให้ผู้อื่นยอมรับความคิดเห็นของตน กล่าวคือ การสนทนาแบบโบห์มมุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การห้อยแขวนข้อสมมติและการตัดสิน (Suspension of Assumptions and Judgment) ตลอดจนการสังเกตกระบวนการคิดของตนเองและผู้อื่น เพื่อให้สมาชิกสามารถตระหนักถึงกรอบคิด

ความเชื่อ ความหมายที่อยู่เบื้องหลังการสื่อสาร Isaacs (1999) อธิบายว่าการสนทนาเชิงลึกเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลพัฒนาความสามารถในการคิดร่วมกันผ่านการรับฟังและการสำรวจความหมายอย่างเปิดกว้าง แนวคิดดังกล่าวจึงมีศักยภาพในการสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันที่มิได้จำกัดอยู่เพียงการแลกเปลี่ยนข้อมูล แต่ครอบคลุมถึงการทำความเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และระบบความสัมพันธ์ภายในองค์กร

การประยุกต์ใช้การสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทยจำเป็นต้องพิจารณาเงื่อนไขทางวัฒนธรรมและโครงสร้างอำนาจควบคู่กัน เนื่องจากกระบวนการสนทนาที่เปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมอาจเผชิญข้อจำกัดจากความแตกต่างด้านตำแหน่ง สถานภาพ และความอาวุโสของผู้เข้าร่วม การจัดให้สมาชิกนั่งร่วมวงสนทนาโดยลดสัญลักษณ์เชิงลำดับชั้น การกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับการรับฟังโดยไม่ตัดสิน และการพัฒนากระบวนกรที่ทำหน้าที่ประคองกระบวนการโดยไม่ชี้นำเนื้อหา จึงเป็นแนวทางที่ควรนำมาพิจารณา นอกจากนี้ ภาวะผู้นำที่ลดการใช้อำนาจตามตำแหน่ง (De-powering Leadership) อาจเป็นเงื่อนไขสนับสนุนให้สมาชิกกล้าแสดงความคิดเห็นและร่วมสำรวจประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวยังจำเป็นต้องได้รับการศึกษาและทดลองใช้ในบริบทการศึกษาไทย เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำเนินกระบวนการอย่างแท้จริง

จากการพิจารณาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานศึกษาด้านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้ความสำคัญกับโครงสร้างการทำงานร่วมกัน ภาวะผู้นำ และการพัฒนาวิชาชีพ ขณะที่งานวิจัยด้านความปลอดภัยทางจิตวิทยามุ่งอธิบายเงื่อนไขที่ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นและพฤติกรรมการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กร ส่วนแนวคิดการสนทนาแบบโบห์มให้ความสำคัญกับกระบวนการรับฟัง การห้อยแขวนการตัดสิน และการสำรวจกรอบคิดร่วมกัน อย่างไรก็ตาม จากเอกสารที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา ยังพบข้อจำกัดขององค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางเชิงปฏิบัติที่บูรณาการแนวคิดทั้งสามส่วนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการออกแบบกระบวนการสร้างชุมชนการสนทนาที่คำนึงถึงวัฒนธรรมความเกรงใจ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตวิทยาในบริบทสถานศึกษาไทย อีกทั้งยังมีความจำเป็นต้องศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนกร การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และการประเมินคุณภาพการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสนทนา โดยใช้หลักฐานจากการปฏิบัติจริง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งพัฒนารูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย โดยบูรณาการแนวคิดการสนทนาแบบโบห์ม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความปลอดภัยทางจิตวิทยาเข้ากับเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมขององค์กรการศึกษา ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามวงจรการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล (Plan-Act-Observe-Reflect: PAOR) เพื่อพัฒนาแนวทางและคู่มือการดำเนินงาน ทดลองใช้และศึกษาผลที่เกิดขึ้น ตลอดจนสังเคราะห์รูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาที่เหมาะสมกับบริบทการศึกษาไทย องค์ความรู้ที่ได้รับคาดว่า

จะเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันที่ส่งเสริมการรับฟังอย่างลึกซึ้ง ความไว้วางใจ และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องภายในองค์กรการศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางและคู่มือการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย
2. เพื่อทดลองใช้และศึกษาผลการใช้แนวทางการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในด้านความเป็นไปได้ ความเหมาะสม คุณภาพการมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วม
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มที่เหมาะสมกับบริบทการศึกษาไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วงจรการวางแผน การปฏิบัติการสังเกต และการสะท้อนผล (Plan-Act-Observe-Reflect: PAOR) จำนวน 2 วงรอบ เพื่อพัฒนา ทดลองใช้และสังเคราะห์รูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มที่เหมาะสมกับบริบทการศึกษาไทย การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาและพัฒนาแนวทางเบื้องต้น ผู้วิจัยศึกษาและสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนทนาแบบโบห์ม (Bohmian Dialogue) ทฤษฎีตัวยู (Theory U) จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) และความปลอดภัยทางจิตวิทยา (Psychological Safety) โดยสืบค้นเอกสารจากฐานข้อมูล ERIC และ PsycINFO เน้นเอกสารที่เผยแพร่ระหว่าง ค.ศ. 2018-2024 ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านสุนทรียสนทนา จิตตปัญญาศึกษา และการพัฒนาองค์การ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบ ปัจจัยความสำเร็จ และข้อควรระวังในการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์ม ผลการสังเคราะห์นำไปสู่การพัฒนาแนวทางและคู่มือเบื้องต้น ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์ บทบาทผู้เกี่ยวข้อง การเตรียมพื้นที่และกระบวนกร ขั้นตอนการจัดกิจกรรม การประเมินผลด้วยตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ (Soft Metrics) และแนวทางการขยายผล ก่อนนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 4 คนประเมินความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง

ระยะที่ 2 การทดลองใช้ตามวงจร PAOR วงรอบที่ 1 ดำเนินการระหว่างเดือนกรกฎาคม-กันยายน พ.ศ. 2567 โดยนำแนวทางและคู่มือที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโดยสมัครใจ จำนวน 30-35 คน ประกอบด้วยบุคลากรทางการศึกษา นักวิจัย และนักพัฒนา จัดกิจกรรมวงสนทนาเดือนละ 1 ครั้ง

รวม 3 ครั้ง แต่ละครั้งประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเปิดวงสนทนา (Check-in) 2) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) 3) การสนทนาแบบโบห์ม (Bohmian Dialogue) และ 4) การปิดวงสนทนา (Check-out) ระหว่างดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้านความกล้าแสดงความคิดเห็น ความหลากหลายของผู้มีส่วนร่วม คุณภาพการรับฟัง และความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้น โดยใช้แบบสังเกต แบบบันทึกเหตุการณ์ แบบสะท้อนผล และการทบทวนหลังปฏิบัติ (After Action Review: AAR) เมื่อสิ้นสุดวงรอบที่ 1 ผู้วิจัยจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียน (Share and Learn) เป็นเวลา 2 วัน โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 30 คน เพื่อนำข้อมูลจากการสังเกตและการสะท้อนผลมาวิเคราะห์เชิงอุปนัย และใช้เป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงแนวทางใน 4 ประเด็น ได้แก่ การเพิ่มระยะเวลาการสนทนาแบบโบห์ม การพัฒนากลไกลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การจัดระบบการทบทวนหลังปฏิบัติ และการพัฒนาผู้ช่วยกระบวนกร (Co-facilitator) จากสมาชิกภายในกลุ่ม

ระยะที่ 3 การปรับปรุงและทดลองใช้ตามวงจร PAOR วงรอบที่ 2 ดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2567 โดยนำผลการสะท้อนจากวงรอบที่ 1 มาปรับปรุงแนวทางและคู่มือร่วมกับผู้เข้าร่วมหลัก (Core Participants) จำนวน 12 คน ในขั้นวางแผน (Plan) ผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมร่วมกันปรับภาษาและเนื้อหาของคู่มือให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติ กำหนดประเด็นสนทนาจากปัญหาจริงขององค์กร เพิ่มระยะเวลาการสนทนาแบบโบห์มเป็น 60-90 นาที และพัฒนาผู้ช่วยกระบวนกรจำนวน 3-5 คน ผ่านการทดลองนำกิจกรรมและการสะท้อนผลจากกระบวนกรหลัก ในขั้นปฏิบัติและสังเกต (Act and Observe) จัดวงสนทนาเพิ่มเติมจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 4-6 โดยใช้กระบวนการสนทนา 4 ขั้นตอนเช่นเดียวกับวงรอบแรก และเปิดโอกาสให้ผู้ช่วยกระบวนกรรับผิดชอบการดำเนินกิจกรรมบางช่วง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสังเกต แบบบันทึกเหตุการณ์ แบบสะท้อนผล และ AAR โดยพิจารณาพัฒนาการด้านความหลากหลายของผู้แสดงความคิดเห็น ความลึกในการสำรวจกรอบคิด การเกิดภาษาร่วมของชุมชน และความสามารถในการดำเนินกิจกรรมของผู้ช่วยกระบวนกร จากนั้นนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่ขั้นสะท้อนผล (Reflect) เพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงและข้อจำกัดที่ปรากฏระหว่างการดำเนินงาน

ระยะที่ 4 การถอดบทเรียนและสังเคราะห์รูปแบบ ผู้วิจัยจัดกิจกรรมถอดบทเรียนร่วมกับผู้เข้าร่วมจากทั้งสองวงรอบ จำนวน 30 คน เป็นเวลา 2 วัน เพื่อสะท้อนประสบการณ์และผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย และเปรียบเทียบข้อค้นพบระหว่างวงรอบ โดยพิจารณาองค์ประกอบที่ปรากฏซ้ำและได้รับการสนับสนุนจากข้อมูลหลายแหล่ง เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ และ 3 ระยะของการดำเนินงาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการสังเคราะห์เอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 3) แบบประเมินความเหมาะสมของแนวทางและคู่มือ 4) แบบสังเกตตามกรอบตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ 5) แบบบันทึกเหตุการณ์และแบบทบทวนหลังปฏิบัติ และ 6) แบบประเมินความ

พึงพอใจและแบบสะท้อนการเรียนรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย โดยจำแนกประเด็นและสังเคราะห์สาระสำคัญจากข้อมูลการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสะท้อนผล ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้ ใช้การตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่ง (Data Triangulation) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เข้าร่วม ผู้สังเกต และเอกสารบันทึก เพื่อสนับสนุนความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาและพัฒนาแนวทางและคู่มือการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย จำแนกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1.1 ผลจากการศึกษาเอกสารและทฤษฎี องค์ประกอบสำคัญของการสร้างชุมชนการสนทนา มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) พื้นที่ปลอดภัย รากฐานของการสนทนา ผู้เข้าร่วมรู้สึกไว้วางใจ ผ่อนคลาย อิสระจากความกลัวการถูกตัดสิน 2) ความหลากหลายของสมาชิก (Diversity/Microcosm) สมาชิกหลากหลายด้านวัยวุฒิ คุณวุฒิ สถานภาพ มุมมอง ประกอบด้วยผู้บริหาร ครูอาวุโส ครูรุ่นใหม่ บุคลากรสนับสนุน ตัวแทนผู้เรียน ขนาด 20-40 คน 3) กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) ประกอบด้วย การฟังลึกซึ้ง (Deep Listening) การห้อยแขวนการตัดสิน และการสังเกตกระบวนการคิด (Observing Thought) 4) ผู้อำนวยกระบวนการ (Facilitator/Space Holder) เก็บดูแลพื้นที่และกระบวนการ ไม่แทรกแซงเนื้อหา บทบาท 4 ประการ ผู้เตือนระลึก ผู้สะท้อนกลับ ผู้หยุดการโต้เถียง ผู้ป้องกันการโดดเดี่ยว ปัจจัยความสำเร็จ มี 4 ประการ คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร (Leadership Commitment) 2) ความสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (Consistency & Continuity) 3) การมีกัลยาณมิตร (Good Friends/Kalayanamitra) และ 4) ความสมัครใจ (Voluntary Basis) ข้อควรระวัง มี 4 ประเด็น คือ 1) กับดักของรูปแบบ (Trap of Form) 2) วัฒนธรรมอำนาจและความเกรงใจ (Hierarchy & Face Saving) 3) ความคาดหวังผลลัพธ์รูปธรรม (Outcome Expectation) และ 4) การขาดทักษะการฟัง (Lack of Listening Skills)

1.2 ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ องค์ประกอบ จากรูปแบบสู่พื้นที่แห่งการตื่นรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิเน้นมิติจิตวิญญาณและพลวัตภายใน ไม่เพียงส่วนประกอบกายภาพ 1) พื้นที่ว่างที่มีชีวิต (The Empty Container) ไม่ใช่แค่ห้องล้อมวง แต่เหมือนถ้วยว่างเปล่า (Empty Cup) รองรับสิ่งใหม่ ต้องมี Trust สูงรองรับ Vulnerability และ Silence ซึ่งเป็นจุดปัญญาญาณผุดบังเกิด 2) ภาพจำลองสังคมย่อส่วน (Microcosm as Therapy) สะท้อนความขัดแย้งและความจริงของสังคมภายนอก ขนาด 20-40 คน (ทฤษฎีโบห์ม) หรือ 7-10 คน (ปฏิบัติจริง) มีความยืดหยุ่น 3) ผู้อำนวยกระบวนการเป็น Catalyst ไม่ใช่

ผู้นำ เพียงประคองให้ลื่นไหล (Flow) สะท้อนให้วงเห็นตัวเอง ไม่เข้าไปปนเปื้อนเนื้อหา ปัจจัยความสำเร็จจากเทคนิคสู่วิถีวัฒนธรรม ต้องอาศัย 1) ภาวะผู้นำที่กล้าลดอำนาจ (Leadership De-powering) เข้าสู่สภาวะปัญญา (Acmocracy) มากกว่าอำนาจสั่งการลดหัวโขนเป็นมนุษย์เท่าเทียม การกระทำสำคัญกว่าคำพูด 2) กัลยาณมิตรธรรม (Kalayanamitra) ความปรารถนาดีจริงใจช่วยประคับประคองจิตใจ ก้าวข้ามความขัดแย้งโดยไม่ทำลายความสัมพันธ์ 3) การตื่นรู้จากภายใน (Inner Awakening) Dialogue ที่ถูกสั่งให้ทำ (Mandatory) มักล้มเหลว ต้องเป็นจากความสมัครใจ (Voluntary) เพื่อแรงระเบิดจากข้างในข้อควรระวังกับดักวัฒนธรรมและมายาคติทางการศึกษา 1) กับดักพิธีกรรม (Trap of Ritualism) เปลี่ยน Dialogue เป็นพิธีกรรมการประชุมรูปแบบใหม่ละเลยแก่นแท้ ห้อยแขวนการตัดสินและฟังเสียงความเงียบได้แต่รูปแบบ ไม่ได้ปัญญา 2) กำแพงความเกรงใจ (Face-Saving & Hierarchy) ผู้น้อยเลือกเกรงใจผู้ใหญ่มากกว่าพูดความจริง วงสนทนากลายเป็นละครฉากหนึ่ง 3) มายาคติการวัดผล (The KPI Illusion) ความคาดหวัง ด่วนได้ (Instant Gratification) ขัดแย้งกับ Dialogue ที่ผลลัพธ์เป็นนามธรรม ต้องเวลาบ่มเพาะ (Emergence) การเร่งรัดเท่ากับพังทลาย

1.3 ผลการสร้างแนวทางและคู่มือการจัดกิจกรรม แนวทางการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มด้านการศึกษา ประกอบด้วย 6 แนวทางหลัก คือ 1) การเตรียมพื้นที่ (Space Preparation) ลดลำดับชั้น ทั้งคนนั่งเท่าเทียม ห้องเงียบ ส่วนตัว เก้าอี้เป็นวงกลม ไม่มีโต๊ะกั้น วางสิ่งของสุนทรียะตรงกลางเตรียมล่วงหน้าประมาณ 30 นาที 2) การเตรียมกระบวนกร (Facilitator Preparation) เตรียมท่าทีภายในให้เป็นผู้เก็บดูแล Catalyst & Space Holder ประคองการรื่นไหล (Flow) สะท้อนกระบวนการ ฝึกสติผ่านสมาธิ ผ่อนคลาย Brain Gym เตรียมประมาณ 15-30 นาที 3) ลำดับขั้นตอนการสนทนา (Dialogue Sequence) ออกแบบให้สม่ำเสมอต่อเนื่อง จนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กร ผู้บริหารเป็นแบบอย่างด้วยการเข้าร่วมจริงใจสม่ำเสมอ กลุ่ม 20-40 คน (7-10 คนในกลุ่มย่อย) รอบสนทนาแน่นอน (สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง) หัวข้อมีความหมายต่อสถาบัน ติดตามด้วยสัดส่วนการมาซ้ำ ความหลากหลายกลุ่ม 4) แนวดำเนินกิจกรรมย่อย Check-in (5-20 นาที) ละลายพฤติกรรม สร้างกัลยาณมิตร สมาธิสั้น บอกเล่าความรู้สึก Deep Listening (15-20 นาที) จับคู่เล่า-ฟัง ผู้เล่าพูด ผู้ฟังไม่แทรก อยู่กับเงียบร่วมกัน Bohm Dialogue (60-90 นาที) - หัวใจกระบวนการ สำรวจกรอบคิด ความเชื่อ มุมมองเบื้องหลังปัญหา ผู้บริหารลดอำนาจ Acmocracy ฟังก่อน แขวนความคิดเมื่อขัดแย้ง Check-out (15-30 นาที) ตกผลึกการเรียนรู้ สะท้อนสั้น ขอบคุณกันและกัน 5) ข้อควรระวังและการจัดการ กับดักรูปแบบ ขาดทักษะฟัง การจัดการ ย้ำผลลัพธ์นามธรรม Soft Metrics (ความกล้าพูด ความหลากหลายมุมมอง) ช่องแสดงความเห็นไม่เปิดเผยตัวตน 6) การวางแผนระยะยาว (6-18เดือน) ผู้บริหารสูงสุด คณะอนุกรรมการ กระบวนกรหลัก บุคลากรทั่วไป รับบทต่างกันในแต่ละระยะ ผลการสร้างคู่มือการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย 8 ประเด็น คือ 1) บทนำและความเป็นมา 2) วัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่คาดหวัง 3) บทบาทและหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง 4) การเตรียม

การ ออกแบบภาพรวม เตรียมพื้นที่ เตรียมกระบวนกร 5) แนวทางดำเนินการ ขั้นตอนรวม คู่มือย่อย 6) การประเมินผล Soft Metrics เครื่องมือประเมิน 7) การจัดการความเสี่ยงและข้อควรระวัง และ 8) การขยายผลระดับองค์กร โดยแนวทางและคู่มือมีผลการประเมินความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 และ 4.55 ตามลำดับ)

1.4 ผลการทบทวนและปรับปรุงแนวทางในวงรอบที่ 2 พบว่า Core Participants จำนวน 10-12 คนร่วมกับผู้วิจัยปรับปรุงแนวทางและคู่มือ 3 ประเด็น ได้แก่ (1) ปรับภาษาจากเชิงวิชาการให้เหมาะกับผู้ปฏิบัติและเพิ่มตัวอย่างสถานการณ์ (2) ขยายช่วง Bohm Dialogue จาก 60 นาทีเป็น 60-90 นาที และ (3) เพิ่มข้อตกลงร่วม (Shared Agreement) เพื่อรองรับการลดอำนาจของผู้บริหาร แนวทางและคู่มือฉบับปรับปรุงถูกนำไปทดลองใช้ในวงรอบที่ 2 เมื่อสังเคราะห์ผลทั้ง 4 ส่วน พบเส้นทางการพัฒนาที่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ องค์ประกอบจากเอกสารและผู้ทรงคุณวุฒิถูกแปลงเป็นแนวทางปฏิบัติ 6 ด้าน และคู่มือ 8 ประเด็น ก่อนบูรณาการเป็น 4 มิติของรูปแบบฉบับสังเคราะห์

2. ผลการทดลองใช้และศึกษาผลการใช้แนวทางการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์ม แบ่งเป็น 2 วงรอบ ดังนี้

2.1 ผลการทดลองใช้วงรอบที่ 1 (กรกฎาคม-กันยายน 2567) พบว่าโครงสร้าง Check-in → Deep Listening → Bohm Dialogue → Check-out สามารถดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายได้ ผู้ตอบแบบประเมินมีความพึงพอใจต่อกระบวนการในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 4.85 จาก 5) ข้อมูลจากแบบสังเกต บันทึกเหตุการณ์ และ AAR สะท้อนการเกิดพื้นที่ปลอดภัย ความหลากหลายของเสียง การฟังอย่างลึกซึ้ง และความเข้าใจใหม่ ขณะเดียวกัน การสะท้อนผลระบุข้อจำกัด 4 ประการ ได้แก่ เวลาช่วง Dialogue ไม่เพียงพอ การลดอำนาจของผู้นำยังขาดกลไกเชิงโครงสร้าง การจัดทำ AAR ยังไม่เป็นระบบ และสมาชิกบางส่วนต้องการพัฒนาตนเป็น Co-facilitator

2.2 ผลการทดลองใช้วงรอบที่ 2 (ตุลาคม–ธันวาคม 2567) จากวงสนทนาครั้งที่ 4-6 พบว่าข้อมูลการสังเกตและ AAR แสดงให้เห็นว่าผู้ที่เคยมีส่วนร่วมน้อยเริ่มแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และสมาชิกกล่าวถึงกรอบคิดและความเชื่อของตนในวงสนทนามากขึ้น Co-facilitator จำนวน 3-5 คนสามารถนำช่วง Check-in และ Check-out ได้ แต่ช่วง Bohm Dialogue ยังต้องการการสนับสนุนจากกระบวนกรหลัก นอกจากนี้ เริ่มปรากฏภาษาร่วมของชุมชน เช่น “ลองแขวนประเด็นนี้ก่อน” และ “ฟังก่อน” และมีผู้เข้าร่วม 10 คนรายงานว่านำ Check-in ไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน ทั้งนี้ ผลดังกล่าวเป็นข้อค้นพบเชิงพรรณนาและเชิงคุณภาพ มิใช่ผลการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ

3. ผลการถอดบทเรียนและสังเคราะห์รูปแบบ การเปรียบเทียบข้อมูลจาก PAOR ทั้งสองวงรอบทำให้องค์ประกอบที่ปรากฏซ้ำถูกกำหนดเป็นโครงสร้างหลักของรูปแบบ ส่วนองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นในวงรอบที่ 2 เช่น บทบาท Co-facilitator และ Shared Agreement ถูกบูรณาการไว้ในระยะการสร้าง

ชุมชนแกนกลางและระยะขยายผลตามลำดับ

3.1 ผลการถอดบทเรียนสะท้อนการเรียนรู้ 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับบุคคล ผู้เข้าร่วมตระหนักถึงท่าที “พูดมาก-ฟังน้อย” ของตนและเริ่มฝึกฟังอย่างตั้งใจ ขณะที่ผู้ที่เคยเงียบสะท้อนความมั่นใจเมื่อได้รับการฟังโดยไม่ตัดสิน (2) ระดับความสัมพันธ์ ผู้เข้าร่วมสะท้อนความเข้าอกเข้าใจและภาวะกัลยาณมิตรระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรมากขึ้น และ (3) ระดับการรับรู้เชิงระบบ ผู้เข้าร่วมมองเห็นบทบาทของวัฒนธรรมความเกรงใจ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และ KPI ต่อการสื่อสารในองค์กรชัดขึ้น นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมบางส่วนนำ Check-in, Deep Listening และ Safe Space ไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน การประชุม และโครงการอื่น ทั้งนี้ ข้อค้นพบระดับระบบเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ ยังไม่ใช่หลักฐานยืนยันการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือวัฒนธรรมองค์กรในระยะยาว

3.2 ผลการสังเคราะห์รูปแบบที่พัฒนาขึ้น

ชื่อรูปแบบ รูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย

ที่มาและความสำคัญ ระบบการศึกษาไทยกำลังเผชิญปัญหาซับซ้อน ทั้งวิกฤตคุณภาพการเรียนรู้ วัฒนธรรมอำนาจ การเกรงใจ และการเน้นผลลัพธ์เชิงตัวเลข มากกว่าการสร้างความเข้าใจร่วมเชิงลึกภายในองค์กรการศึกษา ซึ่งส่งผลให้การปฏิรูปจำนวนมากยังคงอยู่ในระดับโครงการและเอกสาร มากกว่าจะเปลี่ยนวิธีคิดและวิถีปฏิบัติงานจริงของครูและผู้บริหาร การพัฒนารูปแบบชุมชนการสนทนาแบบโบห์มด้านการศึกษาจึงมีความจำเป็นในฐานะ “โครงสร้างรองรับการเรียนรู้ร่วมกันเชิงลึก” ที่ทำให้บุคลากรทุกระดับได้ฝึกฟัง ฟังตนเอง ฟังผู้อื่น และฟังระบบอย่างไม่ตัดสิน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอกอย่างยั่งยืนในระดับบุคคล ชุมชนวิชาชีพ และวัฒนธรรมองค์กรการศึกษาโดยรวม

หลักการของรูปแบบ สร้างพื้นที่ปลอดภัยและเท่าเทียม เน้นการฟังอย่างลึกซึ้งและการห้อยแขวนการตัดสิน มุ่งการเปลี่ยนผ่านจากภายในสู่ภายนอก ตั้งอยู่บนความสมัครใจและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านวงจรปฏิบัติ สะท้อน ปรับปรุง จนกลายเป็นวิถีของชุมชนการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อสร้างชุมชนการสนทนาในสถาบันการศึกษา ที่เป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความเชื่อ และความรู้สึกอย่างเท่าเทียม พัฒนาทักษะการฟังลึก การห้อยแขวนการตัดสิน และการสำรวจกรอบคิดของตนเองและผู้อื่น และเปลี่ยนวัฒนธรรมการสื่อสารจากการประชุมเชิงสั่งการและรักษาหน้า ไปสู่วัฒนธรรมการพูดจริง ฟังจริง และคิดร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร โครงสร้างหลักของรูปแบบ ดังนี้ 1) มิติที่ 1 พื้นที่และโครงสร้างปลอดภัย จัดที่นั่งเป็นวงกลม ไม่มีหัวโต๊ะหรือที่นั่งตามตำแหน่ง สร้างข้อตกลง พื้นที่ปลอดภัย เน้นความลับ ไม่ตัดสิน ให้ความสำคัญกับความเงียบและการฟังพอๆ กับการพูด 2) มิติที่ 2 ผู้นำและกระบวนกร ผู้นำลดอำนาจ เข้าร่วมในฐานะมนุษย์ไม่ใช่ผู้สั่งการกระบวนกรทำหน้าที่ Space Holder/Catalyst ไม่ชี้นำเนื้อหา มีผู้ช่วยดูแลการสังเกต การจดบันทึก และการประเมินผล3) มิติที่ 3 กระบวนการในวง 4 ช่วงหลัก Check-in → Deep Listening →

Bohm Dialogue → Check-out ย้ำกติกาห้อยแขวนการตัดสิน เคารพความเงียบ และสำรวจที่มาของความคิด แทนการเอาชนะกัน และ 4) มิติที่ 4 ระบบการเรียนรู้และประเมินผล ใช้ Soft Metrics เช่น ความกล้าพูด ความรู้สึกปลอดภัย คุณภาพการฟัง ความเข้าใจใหม่ ใช้เครื่องมือสั้นๆ ได้แก่ แบบสังเกตบันทึกการมีส่วนร่วม แบบฟอร์มสะท้อนเรียนรู้ และแบบสอบถามทัศนคติ มี AAR และถอดบทเรียนอย่างน้อยเมื่อจบโครงการ

ระยะของการขยายผล วงนำร่องขนาดเล็ก (3-4 ครั้งแรก) สร้างชุมชนแกนกลางและ Co-facilitator และฝังในวัฒนธรรมองค์กรและขยายไปกลุ่มอื่น

ลำดับขั้นตอนของรูปแบบ 1) วงนำร่อง (เดือนที่ 1-3/4) คัดเลือกคนสนใจ 20-30 คน ทดลองกระบวนการ 4 ช่วงครบถ้วน เก็บข้อมูลจากการสังเกต การสะท้อน และแบบสอบถามสั้นหลังวง 2) สร้างชุมชนแกนกลาง (เดือนที่ 4-6) คัดแกนนำที่มีท่าทีของกัลยาณมิตรและ Deep Listening ฝึกเป็น Co-facilitator และเริ่มให้ลองถือวงบางส่วน 3) ขยายและฝังในระบบ (หลัง 6 เดือน) ขยายไปกลุ่มครู ทีมบริหาร ทีมวิชาการ แทรก Check-in/Check-out ในการประชุมบางครั้ง และจัด Dialogue Retreat เป็นระยะปรับคู่มือให้เหมาะกับองค์กรแต่ละแห่ง เงื่อนไขเอื้อต่อการนำรูปแบบไปใช้ ได้แก่ (1) ผู้นำลดอำนาจตามตำแหน่งและเข้าร่วมในฐานะผู้ฟัง (2) ผู้เข้าร่วมมีความสมัครใจ (3) กระบวนการดำเนินอย่างต่อเนื่องเพื่อบ่มเพาะความไว้วางใจ และ (4) การประเมินเคารพธรรมชาติของ Dialogue โดยใช้ Soft Metrics และข้อมูลเชิงเรื่องเล่าร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณที่เหมาะสม ภาวะผู้นำลดอำนาจปรากฏเป็นเงื่อนไขเอื้อสำคัญจากข้อมูลทั้งสองวงรอบ แต่ยังควรศึกษาซ้ำในบริบทอื่นก่อนสรุปเป็นเงื่อนไขจำเป็นทั่วไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาแนวทางและคู่มือการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มประกอบด้วยแนวทางปฏิบัติ 6 ด้าน และคู่มือดำเนินกิจกรรม 8 ประเด็น โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 และ 4.55 ตามลำดับ เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบในระดับรูปแบบ สามารถจำแนกได้ 4 มิติ ได้แก่ พื้นที่และโครงสร้างที่ปลอดภัย ผู้นำและกระบวนกร กระบวนการสนทนา และระบบการเรียนรู้และประเมินผล ทั้งนี้ องค์ประกอบดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับเงื่อนไขการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา โดยเฉพาะการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม การกำหนดบทบาทของผู้บริหารและกระบวนกร ตลอดจนการติดตามและนำผลการดำเนินงานมาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยดังกล่าวอาจอธิบายได้ว่า การสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มมิใช่เพียงการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคลากร

แต่ต้องอาศัยการบริหารจัดการที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลควบคู่กับการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารในการสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ เปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม และลดการใช้ตำแหน่งหน้าที่เป็นเครื่องกำหนดทิศทางของการสนทนา สอดคล้องกับ Bohm (1996) ที่อธิบายว่าการสนทนาเป็นกระบวนการร่วมกันสำรวจข้อสมมติและกระบวนการคิด มากกว่าการโต้แย้งเพื่อให้ได้ข้อสรุปตามความคิดเห็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และ Isaacs (1999) ที่ให้ความสำคัญกับการรับฟัง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และการสร้างความสามารถในการคิดร่วมกันของสมาชิก

ในมิติการบริหารสถานศึกษา ความเหมาะสมของแนวทางและคู่มือที่พัฒนาขึ้นมีความเกี่ยวข้องกับการจัดระบบสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Antinluoma et al. (2021) ที่พบว่า การดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำร่วม การทำงานเป็นทีม การกำหนดเวลาในการร่วมมือ และวัฒนธรรมการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ขณะที่ Clark et al. (2023) พบว่า การจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสามารถส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และการนำแนวปฏิบัติไปใช้ โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและการสนับสนุนกระบวนการเป็นองค์ประกอบสำคัญ ดังนั้น การกำหนดขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมอย่างชัดเจนควบคู่กับความยืดหยุ่นในการจัดกระบวนการ จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับลักษณะการพัฒนาบุคลากรและการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

นอกจากนี้ องค์ประกอบด้านพื้นที่ปลอดภัยมีความสำคัญต่อการดำเนินงาน เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาอาจเกี่ยวข้องกับความแตกต่างด้านสถานภาพ ประสบการณ์ และอำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่มีโครงสร้างการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น สอดคล้องกับ Edmondson (1999) ที่พบว่า ความปลอดภัยทางจิตวิทยามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเรียนรู้ของสมาชิกในทีม และ Edmondson and Bransby (2023, pp. 55-78) ที่อธิบายบทบาทของความปลอดภัยทางจิตวิทยาต่อการเรียนรู้และภาวะผู้นำในองค์การ ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสนับสนุนข้อพิจารณาว่า การนำกระบวนการสนทนาแบบโบห์มไปใช้ในสถานศึกษาควรเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจและกำหนดข้อตกลงร่วมในการสนทนา ก่อนมุ่งหวังให้สมาชิกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาหรือข้อจำกัดในการปฏิบัติงานอย่างเปิดเผย

2. ผลการทดลองใช้แนวทางการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย ตามวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการจำนวน 2 วงรอบ รวม 6 ครั้ง พบว่า กระบวนการสนทนา 4 ขั้นตอน ได้แก่ Check-in, Deep Listening, Bohmian Dialogue และ Check-out สามารถดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายได้ โดยในวงรอบแรกมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อกระบวนการเท่ากับ 4.85 จากคะแนนเต็ม 5 คะแนน ข้อมูลจากการสังเกตและการสะท้อนผลแสดงให้เห็นการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมทั้งระดับบุคคล ระดับความสัมพันธ์

และระดับการรับรู้เชิงระบบ ขณะเดียวกัน การทดลองใช้ในวงรอบที่ 2 พบว่าผู้เข้าร่วมที่เคยแสดงความคิดเห็นน้อยเริ่มมีส่วนร่วมมากขึ้น มีการกล่าวถึงกรอบคิดและความเชื่อของตนเอง รวมทั้งเริ่มใช้ภาษาร่วมในการสนทนา ผลดังกล่าวแสดงถึงความเป็นไปได้ในการนำกระบวนการไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม ยังไม่อาจสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่พบเกิดจากกระบวนการสนทนาเพียงปัจจัยเดียว การเรียนรู้ในระดับบุคคลที่พบจากการวิจัย โดยเฉพาะการตระหนักถึงพฤติกรรมการฟังของตนเองและการพิจารณาความคิดเห็นโดยไม่เร่งตัดสิน อาจอธิบายได้จากลักษณะของกระบวนการสนทนาที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ทบทวนประสบการณ์และตรวจสอบกรอบคิดของตนผ่านการรับฟังผู้อื่น สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของ Mezirow (1991) ซึ่งอธิบายว่าการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณต่อข้อสมมติและกรอบอ้างอิงเดิมเป็นกระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ Gunnlaugson et al. (2023, pp. 84-101) ศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ในบริบทจิตตปัญญาศึกษาระดับอุดมศึกษา และพบว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการรับฟังสามารถเอื้อต่อการทบทวนมุมมองเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นได้ ข้อค้นพบดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ ในประเด็นการสร้างโอกาสให้บุคลากรทางการศึกษาได้พิจารณาวิธีคิดและการสื่อสารของตนเองผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน

สำหรับการเรียนรู้ในระดับความสัมพันธ์ ผลการสะท้อนของผู้เข้าร่วมที่กล่าวถึงความไว้วางใจ ความเข้าอกเข้าใจ และความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษามากขึ้น อาจเกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีสถานะเท่าเทียมกันระหว่างการสนทนา และการที่ผู้บริหารเข้าร่วมในฐานะผู้รับฟังมากกว่าผู้กำหนดข้อสรุป ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับ Edmondson (1999) ที่อธิบายความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นและยอมรับความเสี่ยงทางความสัมพันธ์ได้โดยไม่หวาดกลัวผลเสียจากการมีส่วนร่วม เมื่อพิจารณาในมิติการบริหารสถานศึกษา การดำเนินกระบวนการอย่างต่อเนื่องและการกำหนดบทบาทของผู้บริหารให้เอื้อต่อการรับฟัง จึงอาจช่วยสนับสนุนความสัมพันธ์เชิงวิชาชีพที่เหมาะสมต่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ร่วมกัน

ส่วนการเรียนรู้ในระดับการรับรู้เชิงระบบ พบว่าผู้เข้าร่วมเริ่มตระหนักถึงอิทธิพลของความเกรงใจ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการมุ่งผลสัมฤทธิ์ตามตัวชี้วัดที่มีต่อรูปแบบการสื่อสารภายในองค์การ ประเด็นนี้มีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษา เนื่องจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรไม่ได้ขึ้นอยู่กับการจัดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับวิธีที่สมาชิกทำความเข้าใจบทบาท อำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ภายในองค์การ สอดคล้องกับ Prabjandee (2019) ที่ศึกษาการสร้างความหมายของครูต่อการนำนโยบายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพไปปฏิบัติในประเทศไทย และพบว่าการตีความและการดำเนินงานตามนโยบายของครูมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ของผู้เข้าร่วมเป็นสำคัญ ยังไม่มีข้อมูล

เพียงพอที่จะยืนยันว่าระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือวัฒนธรรมองค์การของสถานศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร

3. ผลการสังเคราะห์รูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทการศึกษาไทย จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการทดลองใช้ตามวงจร PAOR จำนวน 2 วงรอบ ทำให้ได้รูปแบบที่ประกอบด้วย 4 มิติ และ 3 ระยะ โดยมิติของรูปแบบครอบคลุมการจัดพื้นที่และโครงสร้างที่ปลอดภัย การกำหนดบทบาทผู้นำและกระบวนกร การดำเนินกระบวนการสนทนา และการจัดระบบการเรียนรู้และประเมินผล ส่วนระยะดำเนินงานประกอบด้วยการทดลองนำร่อง การสร้างชุมชนแกนกลาง และการขยายผลและฝังในระบบองค์การ การกำหนดองค์ประกอบและลำดับการดำเนินงานดังกล่าวช่วยให้สถานศึกษามีแนวทางสำหรับเตรียมความพร้อมของบุคลากร ดำเนินกิจกรรม ติดตามผล และพัฒนากระบวนการให้สอดคล้องกับเงื่อนไขขององค์การ เมื่อพิจารณาในด้านการบริหารและพัฒนาองค์การทางการศึกษา รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเป็นแนวทางการจัดระบบสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากร โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนกรภายในองค์การและการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมากกว่าการจัดกิจกรรมเฉพาะครั้ง สอดคล้องกับ Antinluoma et al. (2021) ที่พบว่า การดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเกี่ยวข้องกับการจัดโครงสร้างความร่วมมือ ภาวะผู้นำ และการกำหนดเวลาในการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ รวมทั้ง Clark et al. (2023) ที่เสนอความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและกลไกการแลกเปลี่ยนความรู้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานทางการศึกษา ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ภาวะผู้นำลดอำนาจตามตำแหน่ง (De-powering Leadership) ซึ่งปรากฏเป็นเงื่อนไขเอื้อจากข้อมูลการวิจัยทั้งสองวงรอบ โดยเฉพาะการที่ผู้บริหารลดบทบาทการสั่งการและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นและดำเนินกระบวนการสนทนา ข้อค้นพบนี้มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดภาวะผู้นำแบบกระจายของ Spillane (2006) ที่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติภาวะผู้นำผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ ผู้ร่วมงาน และสถานการณ์ในการทำงาน อย่างไรก็ตาม ภาวะผู้นำลดอำนาจตามตำแหน่งในการวิจัยครั้งนี้มิได้มีความหมายตรงกับภาวะผู้นำแบบกระจายทุกประการ แต่มีจุดร่วมในด้านการลดการยึดติดกับบทบาทของผู้บริหารเพียงบุคคลเดียว และการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานมากขึ้น

นอกจากนี้ การพัฒนาระบบประเมินผลโดยใช้ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ (Soft Metrics) เช่น ความกล้าแสดงความคิดเห็น คุณภาพการรับฟัง ความหลากหลายของผู้มีส่วนร่วม และความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้น มีความสอดคล้องกับลักษณะของการสนทนาแบบโบห์มที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้และการสำรวจกรอบคิดของสมาชิก มากกว่าการเร่งรัดให้ได้ข้อสรุปจากการประชุมทุกครั้ง (Bohm, 1996; Isaacs, 1999) ในมิติการบริหารสถานศึกษา การประเมินลักษณะดังกล่าวควรดำเนินควบคู่กับการสังเกต การบันทึกผลการมีส่วนร่วม และการทบทวนหลังปฏิบัติ เพื่อให้ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบสามารถนำข้อมูลมา

ใช้ปรับปรุงกระบวนการได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การใช้ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพไม่ควรทดแทนการประเมินผลการดำเนินงานขององค์การทั้งหมด แต่ควรเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการพิจารณาคุณภาพของกระบวนการพัฒนาบุคลากรและการเรียนรู้ร่วมกัน

จากผลการวิจัยจึงอาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มที่พัฒนาขึ้นมีความเป็นไปได้ในการใช้เป็นแนวทางสนับสนุนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ภายในองค์การทางการศึกษา โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือความพร้อมของผู้บริหาร ความสมัครใจของผู้เข้าร่วม ความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรม และการติดตามผลอย่างเป็นระบบ รูปแบบดังกล่าวพัฒนาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในบริบทเฉพาะ จึงควรมีการนำไปทดลองใช้และศึกษาผลในสถานศึกษาที่มีลักษณะและโครงสร้างการบริหารแตกต่างกัน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและข้อจำกัดของรูปแบบก่อนนำไปประยุกต์ใช้ในวงกว้าง

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรเตรียมองค์กรก่อนเริ่ม Dialogue โดยประกาศนโยบายชัดเจนว่าพื้นที่สนทนาเป็นพื้นที่ปลอดภัย ไม่ใช้เพื่อประเมินหรือจัดอันดับบุคลากร และจัดอบรมสั้นๆ เรื่องการฟังอย่างลึกซึ้งและการห้อยแขวนการตัดสินให้ทีมแกนนำก่อนเริ่มวงสนทนา

1.2 ทีมพัฒนาโรงเรียน/สถาบันการศึกษา ควรออกแบบรูปแบบให้เหมาะกับบริบท เช่น โรงเรียนขนาดใหญ่เริ่มจากวงแกนนำขนาดเล็กหลายวง โรงเรียนเอกชนเชื่อม Dialogue กับวิสัยทัศน์/แบรนด์ของโรงเรียน และสถาบันอุดมศึกษาจัดเป็นวง Dialogue ของคณาจารย์และนักวิจัยเพื่อพัฒนาการสอนและวิจัยร่วมกัน

1.3 หน่วยงานกำกับนโยบาย/เครือข่ายวิชาชีพ ควรจัดทำคู่มือเตรียมองค์กรและเก็บกรณีศึกษา โดยกำหนดเงื่อนไขขั้นต่ำของการเตรียมองค์กร (เวลา ระยะทดลองใช้ ความสมัครใจ ผู้บริหารลดอำนาจ) และรวบรวมตัวอย่างการใช้รูปแบบในโรงเรียนหลายประเภทเพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาอื่นนำไปประยุกต์ใช้

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการประยุกต์ใช้รูปแบบชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในบริบทที่แตกต่างกัน (โรงเรียนใหญ่ เอกชน และอุดมศึกษา) เพื่อเปรียบเทียบว่าต้องปรับองค์ประกอบและระยะดำเนินการอย่างไรให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและโครงสร้างอำนาจแต่ละประเภท

2.2 ควรทดลองพัฒนารูปแบบDialogue ออนไลน์/ไฮบริด เพื่อศึกษาว่าจะสร้างพื้นที่ปลอดภัยและ De powering Leadership ในสภาพแวดล้อมดิจิทัลได้อย่างไร และต้องปรับองค์ประกอบใดเพิ่มเติม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางการจัดระบบบริหารและพัฒนาชุมชนการสนทนาแบบโบห์มให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสถานศึกษาไทย โดยบูรณาการการสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตวิทยา การพัฒนาภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม และการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 2 วงรอบ ทำให้ได้องค์ความรู้สำคัญ 3 มิติ ดังนี้ 1) องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมองค์การและภาวะผู้นำ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำลดอำนาจตามตำแหน่ง (De-powering Leadership) เป็นเงื่อนไขเอื้อสำคัญต่อการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา โดยผู้บริหารปรับบทบาทจากผู้กำหนดทิศทางและข้อสรุปของการสนทนาไปสู่การเป็นผู้รับฟังและมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกของชุมชน ควบคู่กับการสร้างข้อตกลงร่วมที่เปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม องค์ความรู้ในมิตินี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพการสื่อสารภายในสถานศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับการกำหนดรูปแบบกิจกรรมเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรมการใช้อำนาจและการสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังไม่เพียงพอที่จะยืนยันว่าภาวะผู้นำลดอำนาจเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับสถานศึกษาทุกประเภท 2) องค์ความรู้ด้านโครงสร้างและกระบวนการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ ผลการวิจัยนำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนการสนทนาแบบโบห์มอย่างเป็นลำดับ 3 ระยะ ได้แก่ (1) การทดลองนำร่องเพื่อสร้างความเข้าใจและประสบการณ์ร่วมในการสนทนา (2) การสร้างชุมชนแกนกลางและพัฒนาผู้ช่วยกระบวนกรจากสมาชิกภายในกลุ่ม และ (3) การขยายผลและบูรณาการกระบวนการสนทนาเข้ากับการดำเนินงานขององค์การ องค์ความรู้ดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวทางเชื่อมโยงการเรียนรู้ระดับบุคคลและระดับความสัมพันธ์ไปสู่การจัดระบบสนับสนุนในระดับองค์การ โดยให้ความสำคัญกับความต่อเนื่องของกิจกรรม การพัฒนาบุคลากรให้สามารถดำเนินกระบวนการได้ด้วยตนเอง และการปรับวิธีดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา ทั้งนี้ ระยะการขยายผลและการฝังในระบบเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบที่สังเคราะห์ขึ้น ยังมิใช่ผลที่ยืนยันว่ามีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การในระยะยาวแล้ว และ 3) องค์ความรู้ด้านการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกัน ผลการวิจัยเสนอแนวทางการประเมินคุณภาพกระบวนการสนทนาด้วยตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ (Soft Metrics) ซึ่งประกอบด้วยความกล้าแสดงความคิดเห็น ความหลากหลายของผู้มีส่วนร่วม คุณภาพการรับฟัง และความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิก โดยใช้ข้อมูลจากแบบสังเกต การบันทึกเหตุการณ์ การสะท้อนผลการเรียนรู้ และการทบทวนหลังปฏิบัติร่วมกัน การประเมินลักษณะดังกล่าวช่วยให้ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบสามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ไปใช้ปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่จำกัดการประเมินอยู่เพียงจำนวนครั้งของการจัดกิจกรรมหรือความพึงพอใจของผู้เข้าร่วม ทั้งนี้ ควรใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบกับข้อมูลเชิงปริมาณที่เหมาะสมและตรวจสอบจากหลายแหล่ง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน

องค์ความรู้ทั้ง 3 มิติมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ การปรับบทบาทภาวะผู้นำและการสร้างความไว้วางใจเป็นเงื่อนไขสนับสนุนให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการสนทนา ขณะที่การพัฒนาชุมชนอย่างเป็นขั้นตอนช่วยให้เกิดความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้ และระบบการติดตามประเมินผลทำหน้าที่ให้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับปรับปรุงการดำเนินงาน จึงสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้เป็นกรอบในการวางแผนและพัฒนาชุมชนการสนทนาแบบโบห์มในสถานศึกษา โดยพิจารณาความเหมาะสมกับโครงสร้างการบริหาร วัฒนธรรมองค์การ และความพร้อมของบุคลากรแต่ละแห่ง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

Antinluoma, M., Ilomäki, L., & Toom, A. (2021). Practices of professional learning communities. *Frontiers in Education*, 6, 617613. https://doi.org/10.3389/feduc.2021.617613

Bohm, D. (1996). *On dialogue* (L. Nichol, Ed.). London: Routledge.

Clark, A. M., Zhan, M., Dellinger, J. T., & Semingson, P. L. (2023). Innovating teaching practice through professional learning communities: *Determining knowledge sharing and program value. SAGE Open*, 13(4), 1-11. https://doi.org/10.1177/21582440231200983

Edmondson, A. C. (1999). Psychological safety and learning behavior in work teams. *Administrative Science Quarterly*, 44(2), 350-383. https://doi.org/10.2307/2666999

Edmondson, A. C., & Bransby, D. P. (2023). Psychological safety comes of age: Observed themes in an established literature. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior,* 10, 55-78. https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-120920-055217

Frazier, M. L., Fainshmidt, S., Klinger, R. L., Pezeshkan, A., & Vracheva, V. (2017). Psychological safety: A meta-analytic review and extension. *Personnel Psychology*, 70(1), 113-165. https://doi.org/10.1111/peps.12183

Gunnlaugson, O., Cueto de Souza, R., Zhao, S., Yee, A., Scott, C., & Bai, H. (2023). Revisiting the nature of transformative learning experiences in contemplative higher education. *Journal of Transformative Education*, 21(1), 84-101. https://doi.org/10.1177/15413446211067285

Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: Software of the mind*. (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

Hord, S. M. (1997). *Professional learning communities: Communities of continuous inquiry and improvement*. Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory.

Isaacs, W. (1999). *Dialogue and the art of thinking together: A pioneering approach to communicating in business and in life*. New York: Currency/Doubleday.

Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Newman, A., Donohue, R., & Eva, N. (2017). Psychological safety: A systematic review of the literature. *Human Resource Management Review*, 27(3), 521-535. https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2017.01.001

Prabjandee, D. (2019). Unwelcome truths of the professional learning community policy in Thailand: Teacher's sensemaking. *Issues in Educational Research*, 29(1), 223-242.

Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization.* New York: Doubleday.

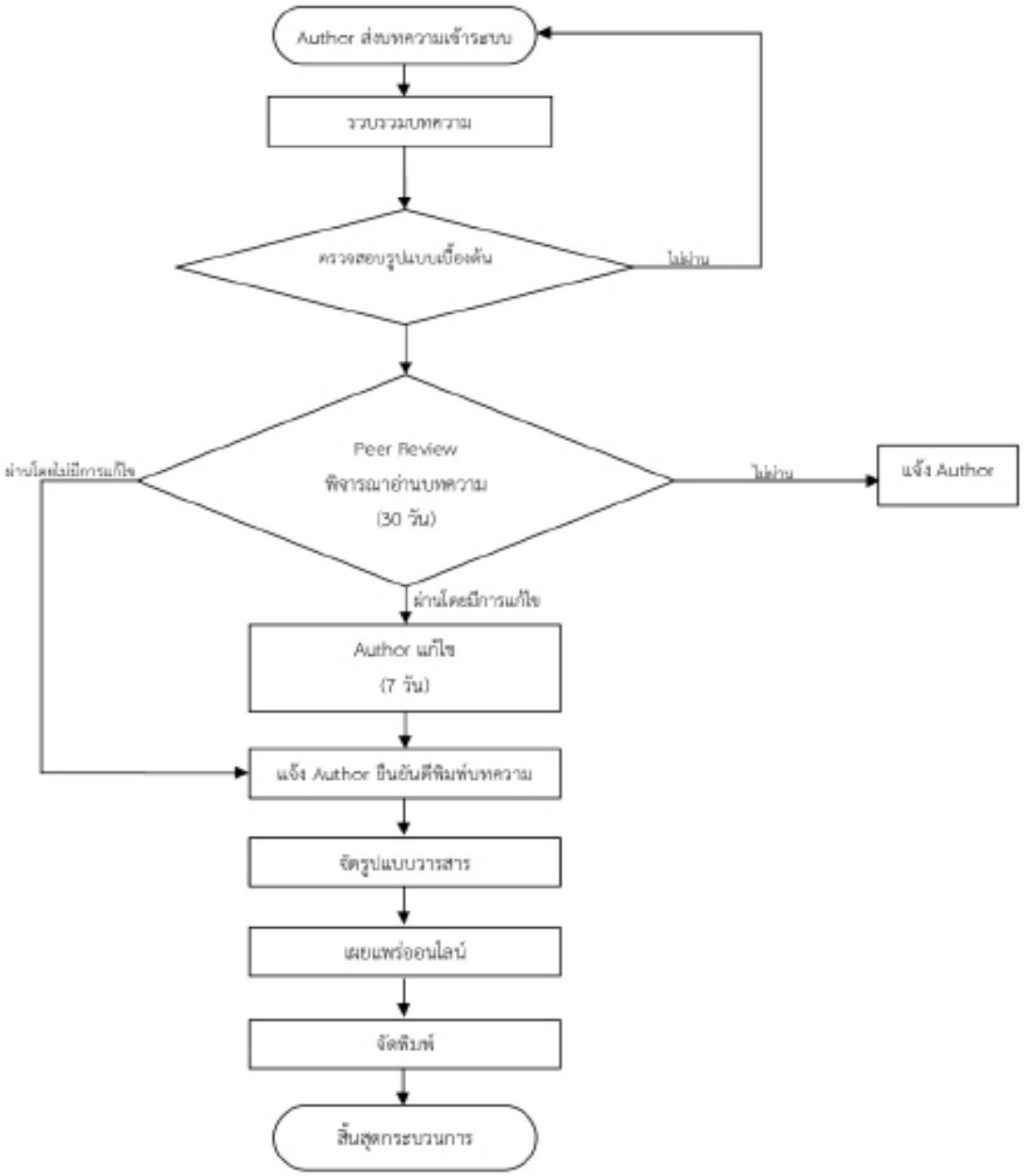
Spillane, J. P. (2006). *Distributed leadership*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Ukosakul, M. (2005). The significance of 'face' and politeness in social interaction as revealed through Thai 'face' idioms. In R. T. Lakoff & S. Ide (Eds.), *Broadening the horizon of linguistic politeness* (pp. 117-125). Amsterdam: John Benjamins.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการธรรมทรรศน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
30 หมู่ 1 ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
โทรศัพท์ 085-752-1693

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้นและผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือและวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ต้องส่งผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ http://www.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ **ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. ด้านบน ขนาด 4.5 ซม. และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม.** พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 12 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัย/วิชาการต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และ**ให้มีเพียง 2 ส่วนเท่านั้น คือ**

1) **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2) **ผลการวิจัยพบว่า** ควรประกอบด้วย ผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)

3) **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 3 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่าจะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.7 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 7th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมา เพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 7th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

3.3 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

3.3.1 ชื่อเรื่องของหนังสือ (Title) ให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3.2 ชื่อผู้เขียนหนังสือ (Author) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด

3.3.3 ชื่อผู้วิจารณ์ (Name of Reviews) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานที่ผู้วิจารณ์สังกัด

3.3.4 เนื้อหาการวิจารณ์ (Reviews Content) ในการเขียนเกี่ยวกับหนังสือวิจารณ์เนื้อเรื่องจะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอเรื่องราวจุดเด่นจุดบกพร่องของเรื่อง โดยทำการวิจารณ์หรือวิพากษ์อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผลตามหลักวิชาการ

3.3.5 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.6 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 7th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

การเขียนอ้างอิงในเนื้อหาแบบ APA 7th edition

รูปแบบ	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาไทย)	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาอังกฤษ)
ผู้แต่ง 1 คน	หน้าข้อความ: ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า/(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า/(ถ้ามี))	หน้าข้อความ: นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** อนุสรณ์ นางทะราช (2567, หน้า 215-230) Vichitphan (2024, pp. 117-134) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (อนุสรณ์ นางทะราช, 2567, หน้า 215-230) (Vichitphan, 2024, pp. 117-134)	
ผู้แต่ง 2 คน	หน้าข้อความ: ชื่อ/นามสกุล[1]/และชื่อ/นามสกุล[2]/(ปีที่พิมพ์,/หน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ/นามสกุล[1]/และชื่อ/นามสกุล[2]/ปีที่พิมพ์,/หน้า(ถ้ามี))	หน้าข้อความ: นามสกุล[1]/และนามสกุล[2]/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (นามสกุล[1]/และนามสกุล[2],/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) **อ้างอิงหน้าเดียวใช้ p. อ้างอิงหลายหน้าเดียวใช้ pp.
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** เทอดศักดิ์ ไป่จันทึก และนิลุบล ไพเราะ (2567) Chaweevong & Duangwilai (2024) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (เทอดศักดิ์ ไป่จันทึก และนิลุบล ไพเราะ, 2567) (Chaweevong & Duangwilai, 2024)	

รูปแบบ	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาไทย)	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาอังกฤษ)
ผู้แต่ง 3 คน	หน้าข้อความ: ชื่อ/นามสกุล,[1]/ชื่อ/นามสกุล[2]/และชื่อ/นามสกุล[3]/(ปีที่พิมพ์,/หน้า (ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ/นามสกุล,[1]/ชื่อ/นามสกุล[2]/และชื่อ/นามสกุล,[3]/ปีที่พิมพ์,/หน้า (ถ้ามี))	หน้าข้อความ: นามสกุล,[1]/นามสกุล[2]/และนามสกุล[3]/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (นามสกุล,[1]/นามสกุล[2]/และนามสกุล[3],/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** ปลิชา แหลมครบุรี, กฤษกนก ดวงชาทม และชยากานต์ เรืองสุวรรณ (2567) Wongkhiao, Ngamprakhon & Chaisuk (2024) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (ปลิชา แหลมครบุรี, กฤษกนก ดวงชาทม และชยากานต์ เรืองสุวรรณ, 2567) (Wongkhiao, Ngamprakhon & Chaisuk, 2024)	
ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป	หน้าข้อความ: ชื่อ/นามสกุล[1]/และคณะ/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้า (ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ/นามสกุล[1]/และคณะ/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้า (ถ้ามี))	หน้าข้อความ: นามสกุล[1]/et/al./(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (นามสกุล[1]/et/al.,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** ขวัญใจ แก้วแสง และคณะ (2567) Thummakun et al. (2024) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (ขวัญใจ แก้วแสง และคณะ, 2567) (Thummakun et al., 2024)	
ผู้แต่งเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล	หน้าข้อความ: ชื่อหน่วยงานหรือสำนักงาน/(ปีที่พิมพ์,/หน้า/(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อหน่วยงานหรือสำนักงาน,/ปีที่พิมพ์,/หน้า/(ถ้ามี))	หน้าข้อความ: ชื่อหน่วยงานหรือสำนักงาน/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อหน่วยงานหรือสำนักงาน,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2563) The Ministry of Education (2010) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) (The Ministry of Education, 2010)	

รูปแบบ	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาไทย)	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาอังกฤษ)
ผู้แต่งที่มีฐานันดรศักดิ์ หรือ บรรดาศักดิ์	หน้าข้อความ: ชื่อ,/ฐานันดรศักดิ์/(ปีที่พิมพ์, /หน้า (ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ,/ฐานันดรศักดิ์/ปีที่พิมพ์, /หน้า (ถ้ามี))	หน้าข้อความ: ชื่อ,/ฐานันดรศักดิ์/(ปีที่พิมพ์, /p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ,/ฐานันดรศักดิ์/ปีที่พิมพ์, /p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ, กรมหมื่น (2519) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ, กรมหมื่น, 2519)	
ผู้แต่งที่เป็นพระภิกษุทั่วไป	หน้าข้อความ: พระ พระมหา/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้า (ถ้ามี)) หลังข้อความ: (พระ พระมหา,/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้า (ถ้ามี))	หน้าข้อความ: พระ พระมหา/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (พระ พระมหา,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** พระขรรค์ชัย สุวฑฺโฒ (2562) Phra Boonruang Thitadhammo (2004) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (พระขรรค์ชัย สุวฑฺโฒ, 2562) (Phra Boonruang Thitadhammo, 2004)	
พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์	หน้าข้อความ: ชื่อสมณศักดิ์/(ปีที่พิมพ์,/หน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อสมณศักดิ์,/ปีที่พิมพ์,/หน้า (ถ้ามี))	หน้าข้อความ: ชื่อสมณศักดิ์/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อสมณศักดิ์,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2550) Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) (2007) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2007)	
เอกสารทุติยภูมิ (อ้างถึงใน)	หน้าข้อความ: ชื่อ นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/อ้างถึงใน/ชื่อ นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/อ้างถึงใน/ชื่อ นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า/(ถ้ามี))	หน้าข้อความ: นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/as cited in/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/as cited in/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))

รูปแบบ	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาไทย)	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาอังกฤษ)
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** วิโรจน์ สารรัตนะ (2556, อ้างถึงใน อิสริยา กลิ่นสุนทร, 2564) Krejcie & Morgan (1970, as cited in Pengsawat, 2010) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2556, อ้างถึงใน อิสริยา กลิ่นสุนทร, 2564) (Krejcie & Morgan, 1970, as cited in Pengsawat, 2010)	
ราชกิจจานุเบกษา	หน้าข้อความ: ชื่อพระราชบัญญัติ/(ปีที่พิมพ์) หลังข้อความ: (ชื่อพระราชบัญญัติ,/ปีที่พิมพ์)	หน้าข้อความ: ชื่อพระราชบัญญัติ/(ปีที่พิมพ์) หลังข้อความ: (ชื่อพระราชบัญญัติ,/ปีที่พิมพ์)
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (2504) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, 2504)	
การอ้างอิงข้อมูลจากการสัมภาษณ์	หน้าข้อความ: ชื่อ/นามสกุล/(สัมภาษณ์,/วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์) หลังข้อความ: (ชื่อ/นามสกุล,/สัมภาษณ์,/วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์)	หน้าข้อความ: นามสกุล/ชื่อ/(Interview,/เดือน/วัน,ปีที่สัมภาษณ์) หลังข้อความ: (นามสกุล/ชื่อ,/Interview,/เดือน/วัน,ปีที่สัมภาษณ์)
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557) Meekhodkong, P. (Interview, 2023) **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557) (Meekhodkong, P., Interview, August, 15, 2023)	
พระไตรปิฎกและอรรถกถา	ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บ คำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อ ในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี หรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อ ในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย	
ตัวอย่าง	**การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:** องฺ.ทุก. (ไทย) 20/395/106, วิ.ม. (ไทย) 5/14/19 **การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:** (องฺ.ทุก. (ไทย) 20/395/106), (วิ.ม. (ไทย) 5/14/19)	

หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 1 ครั้ง

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ/นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ/นามสกุลของผู้แต่งคนแรกตามด้วย “และคณะ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง (References)

การอ้างอิงท้ายเล่ม (References)
1. หนังสือ
ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./(ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สถานที่พิมพ์:/สำนัก ///////พิมพ์.
ผู้แต่ง 1 คน เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*. กรุงเทพฯ: โบแดง. Yamane, T. (1967). *Statistics: an introductory analysis*. New York: Harper and Row.
ผู้แต่ง 2 คน ณัฐพันธ์ เขจรนันทน์ และไพบูลย์ เกียรติโกมล. (2547). *ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ: Management ///////Information Sys-tems*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชัน. Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L. (1994). *Consumer Behavior*. (5th ed.). New Jer-sey: ///////Prentic-Hall.
ผู้แต่ง 3 คน ถวิล บุรีกุล, สติธร ธนานิธิโชติ และรัชวดี แสงมหะหมัด. (2562). *รายงานการประเมินสถานการณ์ ///////ความเป็นประชาธิปไตยของประเทศไทย พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา ///////สถาบันพระปกเกล้า. Mowen, John C. & Michael, M. (1998). *Consumer Behavior*. (5th ed.). New Jersey: ///////Prentice-Hall.
ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป เอกฉัตร วิทยอภิบาลกุล, ฐานนท์ มณีนิล, ชลธิชา สุรัตนสัญญา, คเณศ รัตนวิไล, วานิช ทองเกตุ, สิริ ///////พัฒน์ รันดาเว และพล บุษษะ. (2561). *การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการเรียน ///////ของนักศึกษาปีที่ 1 หลักสูตรนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*. สงขลา: มหาวิทยาลัย ///////ราชภัฏสงขลา. Lane, K. R., Crofton, C. & Hall, G. J. (1983). *Assessing needs for school district allocation ///////of federal funds*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

2. เป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล
ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./(ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2564). *รายงานสถานการณ์สังคมและความ* *///////มั่นคงของมนุษย์ระดับประเทศ ประจำปี 2564*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและ *///////*ความมั่นคงของมนุษย์. Pollution Control Department. (2005). *Guidelines and Preliminary Requirements for* *///////Waste Reduction and Utilization*. Bangkok: Ministry of Natural Resources and *///////*Environment.
3. ผู้แต่งที่มีฐานันดรศักดิ์ หรือบรรดาศักดิ์
ชื่อ,/ฐานันดรศักดิ์./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./(ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สถานที่พิมพ์:/ *///////*สำนักพิมพ์.
อนุมานราชธน, พระยา. (2515). *วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
4. ผู้แต่งที่เป็นพระภิกษุทั่วไป
ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ. (2560). *โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย*. *///////*พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
5. พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์
ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ). (2535). *หน้าที่ของคนฉบับสมบูรณ์ (คนดีและคุณสมบัติพิเศษ* *///////ของนักบริหาร)*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
6. ผู้แต่งที่เป็นบรรณาธิการ
ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./In หรือ ใน/ตามด้วยชื่อบรรณาธิการของหนังสือ (บ.ก. หรือ Eds.),/ *////////ชื่อหนังสือ*/(pp./เลขหน้าของบทความ)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
Lane, K. R., Crofton, C., & Hall, G. J. (1983). Assessing needs for school district allocation *///////*of federal funds. In B. R. Witkin (Eds.), *Assessing needs in ed-ucation and social* *///////program* (pp. 216-217). San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

7. หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือภาษาต้นฉบับ/*[ชื่อหนังสือภาษาไทย]/(ชื่อผู้แปล, Trans.)./(พิมพ์ครั้งที่(ถ้ามี))./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

เครตัน, เจมส์. แอล. (2556). *Involving Citizens in Community Decision Making: A Guidebook* /////// [การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน] (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล). ขอนแก่น: /////// ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท.

8. วารสารแบบเล่ม

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร*,/ปีที่(ฉบับที่),/หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ.

พระธนนันท์ ฐานุตฺตโร และบุญชนะ ทาโยธี. (2559). การบริหารงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ /////// พอเพียง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการ /////// ธรรมทรรศน์*, 16(1), 1-13.

Francescotti, R. (2007). Animal mind and animal ethics: an introduction. *The Journal /////// of ethics*, 11(3), 239-252.

9. วารสารออนไลน์ (กรณีมีเลข DOI)

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร*,/ปีที่(ฉบับที่),/หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ./ /////// *https://doi: xxxxxxxxx*

Rossi, R., & Nairn, A. (2022). New developments in gambling marketing: The rise of /////// social media ads and its effect on youth. *Current Addiction Reports*, 9(4), /////// 385-391. https://doi.org/10.1007/s40429-022-00391-7

10. วารสารออนไลน์ (กรณีไม่มีเลข DOI)

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร*,/ปีที่(ฉบับที่),/หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ./ /////// *https://www.xxxxxxxxx*

บูรณจิตร แก้วศรีมล. (2565). การให้บริการสาธารณะภายใต้แนวคิดรัฐบาลดิจิทัล. *วารสารมนุษยศาสตร์ /////// และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 41(5), 84-97. https://so03.tci-thaijo.org/ /////// index.php/humsujournal/article/view/256202/175573

หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

11. รายงานการประชุมที่มี Proceeding
ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./ใน/ชื่อบรรณาธิการ(บ.ก.หรือ Ed. หรือ Eds.),/(ชื่อการประชุม/ชื่อหัวข้อ ///////การจัดประชุม/ครั้งที่จัด(ถ้ามี),/วันเดือนปีที่จัด/(หน้าแรก-หน้าสุดท้าย)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
วชิระ เสระทอง และเพ็ญณี แนรอท. (2562). การพัฒนาประชาธิปไตยสาหรับเยาวชนในโรงเรียนระดับ ///////มัธยมศึกษาสังกัดสานักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ศุภ ///////วัฒนากร วงศ์ธนวสุ (บ.ก.), *การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะยุค* ///////*ดิจิทัล ครั้งที่ 5*, 1-2 พฤศจิกายน 2562 (หน้า 593-601). ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครอง ///////ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
12. รายงานการวิจัย
ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./(รายงานการวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์..
///////สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2550). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่อง* ///////*เที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร.* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงาน ///////คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
13. วิทยานิพนธ์/ปริญญานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/การค้นคว้าอิสระ
ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์*./(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตหรือวิทยานิพนธ์ดุษฎี ///////บัณฑิต)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือชื่อมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา.
พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง. (2553). *การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะ* ///////*รัตนโกสินทร์*. (ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. พระครูสุตรัตโนภาส (ชูศักดิ์ จนฺทธมฺโม). (2561). *รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิต* ///////*ศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. (ดุษฎีนิพนธ์ ///////พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ฉวีวรรณ อินชูกุล. (2559). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงาน* ///////*เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ///////กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร. Cao, Z. (2017). *Research on Migrant Workers' Ability to Integrate into Cities from the* ///////*Perspective of Urban Capital Accumulation*. (Doctoral Dissertation). China: ///////Shanxi Normal University.
หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

14. ราชกิจจานุเบกษา
ชื่อพระราชบัญญัติหรือกฎหมาย./(วัน/เดือน/ปี)./*ราชกิจจานุเบกษา*./เล่ม/ตอนที่/หน้า.
พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (21 ///////ธันวาคม 2544). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127 ง หน้า 13-17.
15. หนังสือพิมพ์หรือหนังสือพิมพ์ออนไลน์
ชื่อผู้แต่ง./(วัน/เดือน/ปี)./ชื่อคอลัมน์./*ชื่อหนังสือพิมพ์*,/เลขหน้า.
ธีรภัทร์ ภาสกรวงษ์. (3 พฤศจิกายน 2545). โรงเรียนวัด “ของดีที่มีอยู่”. *ไทยรัฐ*, 1.
16. แผ่นพับ จุลสาร และสูจิบัตร
ชื่อผู้แต่./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/[แผ่นพับหรือจุลสารหรือสูจิบัตร]./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. (2567). *หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ///////สาขาวิชาปรัชญา* [แผ่นพับ]. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
17. เว็บไซต์
ชื่อผู้แต่./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./เข้าถึงได้จาก หรือ Retrieved from/http://www.xxxxxxx เข้าถึงได้จาก สำหรับเอกสารภาษาไทย และคำว่า Retrieved from สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ
สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. (2563). *ความเหลื่อมล้ำในตลาดแรงงานไทย: ภาพจากข้อมูล ///////Labor Force Survey และประกันสังคม.* เข้าถึงได้จาก https://www.pier.or.th/ ///////abridged/2020/03/ China Connection Education Service. (2023). *Chongqing city vocational college*. ///////Retrieved from http://www.teachenglishinchina.com/index.aspx?id=1287/
18. วิกิพีเดีย
วิกิพีเดีย./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./วันที่สืบค้นวัน/เดือน/ปี,/จาก/http://www.xxxxxxx
วิกิพีเดีย. (2567). กรรมฐาน. วันที่สืบค้น 12 ธันวาคม 2567, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ ///////%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%90%E0%B8%B2 ///////%E0%B8%99
หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

19. พระไตรปิฎกและอรรถกถา
ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช ///////วิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
20. สัมภาษณ์
การสัมภาษณ์ให้ทำการอ้างอิงในเนื้อหาโดยไม่ต้องลงรายการในเอกสารอ้างอิง
หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

4. การอ้างอิงตาราง

รูปแบบการอ้างอิงตารางในเนื้อหา โดยระบุคำ “**ตารางที่**“ ให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ ดังนี้

ตัวอย่าง

ตารางที่ 1 ผลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ข้อคำถาม	I	D	$PNI_{Modified}$	ลำดับ
1. ด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารจัดการ	4.37	3.35	0.30	2
2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม	4.32	3.34	0.29	3
3. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน	4.30	3.48	0.24	4
4. ด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา	4.34	3.32	0.31	1
รวม	**4.34**	**3.37**	**0.29**	

5. วิธีเรียงอ้างอิง การเรียงอ้างอิงใช้หลักการเดียวกับการเรียงคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรือ Dictionary ที่เป็นสากล โดยคำที่มีสะกดจัดเรียงไว้ก่อนคำที่มีรูปสระตามลำดับตั้งแต่ กก - กฮ ดังนี้

ก ข ค ฅ ฆ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น

บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ฤ ฤๅ ล ฦ ฦๅ ว ศ ษ ส ห ฬ อ ฮ

ส่วนคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะตัวเดียวกัน เรียงลำดับตามรูปสระ ดังนี้

อะ อัว อัวะ อา อำ อิ อี อึ อุ อู เอะ เอ เอาะ เอา

เอิน เอีย เอียะ เอือ เอือะ แอ แอะ โอ โอะ ใอ ไอ

6. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายตารางให้พิมพ์เหนือตารางชิดกั้นซ้าย ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่บรรทัดเดียวกัน
รูปแบบตัวอย่าง:

ตารางที่/1//ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน

xx	xx	xx
xxxx	xxxx	xxxx
xxxx	xxxx	xxxx
xxxx	xxxx	xxxx

สำหรับคำบรรยายภาพ กราฟ แผนภูมิ แผนภูมิภาพ บันทึกเป็นสกุล .JEG ให้พิมพ์ใต้ภาพชิดซ้ายกระดาษ ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่บรรทัดเดียวกัน
รูปแบบตัวอย่าง:

ภาพที่/1/องค์ความรู้ที่ได้รับ

การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารวิชาการธรรมทรรศน์” สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
http://www.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas E-mail: sariga6116@gmail.com
เบอร์โทรศัพท์ 1) รศ.ดร.สุรพล พรมกุล 088-578-1671
2) น.ส.สาริกา ไสวงาม 085-752-1693

กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

เอกสารอ้างอิง

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2567). *การเขียนอ้างอิงแบบ APA 7th*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2565). *การเขียนบรรณานุกรม รูปแบบ APA 7th*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ห้องสมุด มสธ. (2567). *ตัวอย่างการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตามแบบ APA 7th edition.* เข้าถึงได้จาก https://library.stou.ac.th/wp-content/files/pdf/american-psychological-association-7.pdf